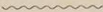

Zgodovina svete katoliške cerkve

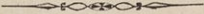
za
slovensko ljudstvo.

Spisal
dr. Ivan Križanič,
stolni korar v Mariboru.

Izdala in založila
Družba sv. Mohora v Celovcu.

III. zvezek.

1887.

Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu.

Z dovoljenjem visokočastitega Krškega knezoškofijstva.

Prezvzišenemu, premilostljivemu

gospodu gospodu

Jakobu Missii,

knezu in škofu ljubljanskemu,

doktorju sv. pisma, udu gospodske avstrijske zbornice
in kranjskega deželnega zbora,

svoje delce

preponižno poklanja

pisatelj.

V Mariboru, na praznik Marijinega čistega spočetja 1886.

Tretji vek.

I. doba.

Od reformacije do vestfalskega miru (1648). Misijoni na novem svetu; Luter in njegova reformacija; verske pravde in krvave vojske med katoličani in luterani; prava cerkvena reformacija.

I. poglavje.

Razširjanje sv. katoliške cerkve.

323. Kakor hitro so bili Portugalski okoli Afrike v Indijo pot našli, že so bile pripravljene noge katoliških misijonarjev tje nesti Jezusovo ime, in brž ko je Kolumb našel Ameriko, precej so se vrli duhovniki čez široko morje tje peljali oznanjevat veselega glasú sv. evangelija. Pastirji so zapustili domá svoje ovce, ki so bile varne v hlevu sv. cerkve, ter so šli iskat tiste ovce, ki se je zgubila tam v novem svetu, dokler je ne najdejo. Cerkvi Kristusovi se je odprlo novo obširno polje, kterege je bilo treba obsejati z dobrim semenom božje besede. Ral je bila sicer trda, gruda suha, zemlja obraščena z dlogom in trnjem, pa krščanski misijonarji se niso navolili hoditi za plugom; s svojim znojem in s krvjo svojo so močili praho, izrovali so trnje in osat, in njiva je donašala, ako tudi ne stoterni in šestdeseterni, pa vsaj trideseterni in deseterni sad, posebno, ker je Bog dajal potrebnega solnea in dežja.

a) Razširjanje krščanstva v Ameriki.

V Zahodni Indiji in Mehiki.

324. Že l. 1493, kakor smo zgorej rekli, pošlje španjolski kralj Ferdinand dvanajst misijonarjev na novi svet, da se

lotijo svojega zveličanskega dela. Benediktinci in beraški redovniki so bili tam prvi blagovestniki, in frančiškan Perez je na otoku Haiti prvo cerkvico postavil. Dokler so bili novi naseljenci Indijancem prijazni, poslušali so radi oznanovalec Kristusove vere in se jih niso bali; ko pa so Španjolci začeli Indijance zatirati ter jih iz njihove zemlje rivati, niso več zaupali misijonarjem, misleči, da igrajo novi naseljenci in misijonarji pod enim klobukom. Toda ravno misijonarji so bili največi prijatelji nesrečnih Indijancev in so se na vsak način potezali za njihove pravice in za njih svobodo, česar pa seveda divjaki niso vselej spoznali. Španjolci so namreč vso zemljo med seboj razdelili, in vsaki je dobil nekoliko Indijancev, ki so zdaj svojo prejšnjo lastnino morali obdelovati za nove gospodarje. Kako bi takim grabežem, ki niso nikdar imeli zadosti zlata in zemlje, Indijanci zamogli zaupati; in težko so verjeli tudi misijonarjem, kateri so jih učili iskati najpred nebeških zakladov, dokler so se krščanski Španjolci z obema rokama držali rodovite in bogate zemlje in bliščečega zlata. Večkrat se je zgodilo, da so misijonarji tu in tam nekoliko Indijancev pridobili za sv. vero, toda zopet so jo popustili, ker so jih Španjolci odveč tlačili, in ker so jih tudi njihovi paganski sorodniki nazaj zvali na svojo stran. Pa vsem oviram vkljub je papež postavil na novem svetu že leta 1511 tri škofijske stolice, in sicer dve na otoku Haiti in eno na otoku Portoriki. In še nekaj je bilo, kar je ondi delovanje apostolskih mož zaviralo. Indijanci so namreč zelo slabe pameti in plitvega razuma; svet je celó dvomil, so li človeškega pokolenja ali ne, in papež Pavel III., ki je prepovedal Indijance v sužnost prodajati in jim njihovo lastnino jemati, moral je tudi prepovedati, Indijance za bebece imeti, ki nimajo človeškega razuma.

Toda ne samo slabe pameti so Indijanci, ampak tudi močno slabotnega života in medlega zdravja, in niso mogli prenašati trdnega dela in težke sužnosti, v katero so jih Španjolci zapregli. Zategavoljo se je v nekterih glavah porodila misel, ali bi ne kazalo rajši sem iz Afrike dovažati krepke zamorce, da delajo v rudnikih in na posestvih naseljencev, kajti zamorci so bili čvrsteje postave in jakši ljudje kakor medli Indijanci. Tega lakomnim Španjolcem ni bilo treba dvakrat praviti: takoj se je začela grda kupčija s črnimi sužniki, ki bode kristjanom na večno sramoto, ker niso častili v zamoreih božje podobe, ampak so jih kupovali in prodajali, kakor neumno živino.

325. Nesreča zatiranih Indijancev in nezgoda sužnih zamorcev ni nikogar bolj bolela, kakor ravno katoliške misijonarje. Med blagimi duhovniki, ki so se poganjali za pravice zatiranega ljudstva, se je najbolj odlikoval dominikanec Jernej las Casas, ki je celó svoje življenje zato žrtvoval, da bi pomagal nesrečnim Indijancem in da bi zamorcem olajšal njihovo žalostno osodo. Dvanajstkrat se je peljal črez morje, da bi pri španjolskem kralju milosti prosil za uboge Indijance. Toda, dokler Jernej ni prišel sem in tje, in dokler potem kraljevi odloki niso dospeli do tistih mož v Ameriki, katerim so bili namenjeni, so se razmere vsikdar že do dobrega spremenile, in vse je zopet pri starem ostalo. Ko je Jernej las Casas pozneje postal škof na Mehikanskem, se je podvojila njegova ljubezen do njegovih novih ovčic, dasiravno si je s tem nakopal srd španjolskih naseljencev, in akoprem mu tudi Indijanci sami vsak čas niso bili hvaležni. Da bi bolj in bolj zabranil sužnost Indijancev, napisal je spomenico, v kateri je spovednike opominjal, naj nobenega Španjolca ne odvežejo, kateri bi se branil sužnemu Indijancu prostost dati. Sedaj ga Španjolci pri kralji tožijo, da prav on na novem svetu mir kali. Še enkrat se napoti v Evropo, da se opraviči pred svojim kraljem. Zavoljo svoje visoke starosti se ni več vrnil nazaj v Mehiko, ampak odložil je svojo škofovsko čast in je odslej živel v mestu Valadolidu. Pa tudi zdaj je zmiraj skrbel za svoje nesrečne Amerikance ter je govoril, delal in pisal za nje. Umrl je l. 1566 92 let star. „Kar si storil kteremu mojih najmanjših bratov, si meni storil“, (Mat. 25.) — s temi besedami, tako menimo, je Jezus sprejel svojega zvestega služabnika na onem svetu; na tem svetu ni našel zaslužene zahvale. Nehvaležen svet je namreč razglasil grdo laž, da je on izmislil in nasvetoval kupčijo s črnimi sužniki. Toda, ako kdo svojemu sosedu svetuje, naj si najáme močnejega hlapca, ker vidi, da mu sedanji hlapec ne zadostuje, mu s tem ni ob enem tudi svetoval, da naj novega hlapca zatira in vse njegove človeške pravice prezira.

V Južni Ameriki.

326. Iz Zahodne Indije (tako so Španjolci zvali otoke, ktere so najprej našli, preden so stopili v Ameriko samo), se je katoliška vera dalje po severnem in po zahodnem pomorji Južne Amerike širila. Dominikanci imajo čast, da so ondi

prvi zasadili križ, in dominikanec Vincencij Valverde je ondašnje novo polje kropil s svojo krvjo, ko je bil l. 1543 prav pri altarji od divjakov grozovito umorjen. Prvi prelepi cvet te dežele in dominikanskega reda je bila sv. devica Roza iz Lime. Sam nebeški Vrtnar si je to cvetlico izvolil reki: „Roža mojega srca, bodi moja nevesta“.

Ko so bili dominikanci tako rekoč nekoliko opešali v svojem delovanju, stopili so očetje jezuiti na ogon — v obilno žetev. Z veliko gorečnostjo se poprimejo dela ne le med divjaki, ampak tudi med naseljenci, ki so se iz Evrope v Južno Ameriko preselili. Leta 1593 je prišlo osem jezuitov v Chile (r. Čile) in l. 1614 dospé šest in petdeset očetov v Peru. Veliko jih je novo polje polivalo s svojo krvjo, in še le potem je postajala zemlja rodovitnejša in je začela tudi prinašati sad za nebesa. Jezuiti so bili po celi Južni Ameriki raztrošeni, in povsod, kjer je bilo treba jake moči in vrlega moža, tje so postavili očeta jezuita.

V Brazilijo je oče Emanuel Nobriga l. 1549 pripeljal prvih šest jezuitov ter v novem mestu Šent Salvator ustanovil misijonišče. Očetje so se naučili jezika, ki se v tisti deželi govori, in so potem z velikim trudom spreobrnili nekoliko divjakov, ki so bili pijanosti in nečistosti vdani ter so celó človeško meso žrli, in kateri niso imeli nikjer stalnega počitka, ampak so se zmiraj od kraja do kraja pomikali. Dasiravno so hugenoti (francoski kalvinci) leta 1570 štirideset jezuitov, ki so se v Brazilijo namenili, na morji zaklali, vendar niso popustili zveličanskega dela, ampak krepko so ga nadaljevali. Naj Slovenci zvedó, na kako strašen način se je to zgodilo. Jezuit Azevedo je stopil l. 1570 na ladjo in ž njim 40 jezuitov, ki so pod njegovim vodstvom šli v Brazilijo na misijon. Na morji sreča ladja strašnega morskega razbojnika, kalvina Jakoba Sourie-ja, ki je imel pet ladij in okoli 300 mož, kateri so bili že dobro vajeni goltance rezati. Azevedo hitro vidi veliko nevarnost, v kateri je, pa zbežati ni bilo več moči. Poprosi tedaj mornarje, ki so bili sami katoliški možje, za pomoč: in ti mu obljubijo, da hočejo jezuite do slednje kaplje krvi braniti. Ladjin poveljnik je zahteval, da tudi mladi jezuiti, kateri še niso bili posvečeni duhovniki, primejo za meč ter mornarjem pomagajo ladjo braniti. Azevedo pa tega ne dovoli, ampak poveljnika opozori, da bodo mladi jezuiti mornarjem bolj pomagali po svoji molitvi in s tem, da ranjenim strežejo nego s svojo pestjo. Sourie tirja, da se mu ladja brezpogojno vda. Pa

mornarji mu odgovorijo s svojimi puškami in precej se vname boj. Azevedo sam je stal poleg velikega drevesa na ladji, in imel podobo Matere božje v rokah. Njegova beseda spodbuja mornarje in osrčuje tudi redovne brate. Razbojnik poskuša najpred ladjo z železnimi kljuni na se potegniti, kar pa mu dvakrat zaporedoma spodleti. Ko Sourie zapazi jezuite na ladji, zapove, da jo vseh pet njegovih ladij obstopi, da mu kje ne uidejo misijonarji, kateri so mu ljubši plen, kakor vsi zakladi Indije. Strašno so se prijeli. Ladjinega poveljnika podere kroglja. Mornarji vidijo, da je borba zastoj, in podajo se sovražniku. Zdaj Sourie zavpije: „Pobijte jezuite! nobene milosti tem psom, ki hočejo v Braziliji seme krivih naukov sejati“. Azevedo zbere svoje brate okoli sebe, da bi združeni umrli, kakor so tudi združeni živeli. Njega najpred zadene meč ter mu glavo razkolje; njegova kri one brate pokropi. „Angelji in ljudje so mi priča, da umiram v borbi za sv. rimsko-katoliško cerkev“, — to so bile njegove zadnje besede. Druge očete jezuite, ki so še bili ž njim na pokrovu ladje, zadelo je ali ostro bodalo, ali so jim navrli puško na prsi. Ko kalvinci vidijo toliko krvi, se jim še le prav klati mudi. Dokler se je to na krovu godilo, ostalo je 28 jezuiških novincev v spodnjem predalu ladje. Zdaj tudi te privlečejo na pokrov. Mladi so bili in boječi. Njihovo nedolžnost zasmehujejo, njihovo čednost zasramujejo. Petek je bil ta dan, ko se je to godilo. Meso jim tlačijo v usta, da bi jih prisilili postno zapoved prestopiti; a novinci meso z nogami teptajo. Ko se kalvinci naveličajo ž njimi igrati, začne se znova morenje. Tistim, kateri že imajo tonzuro, t. j. na temenu obrito glavo, na tonzuri razbijejo glave; druge pa po dva in dva na nogah zvežejo in jih postavijo na kraj ladje, potem pa jim zabodejo meč v sree ter sunejo v morje. Enega tudi postavijo pred žrelo topa in potem top sprožijo, tako da njegovi udje razletijo na sto strani. Enega edinega pomilostijo; znal je namreč dobro kuhati, in moral je kalvincem služiti za kuharja. Devet in trideset jih je storilo mučeniško smrt; štirideseti pa je sam tirjal mučeniški venec; zvali so ga Juana, bil je stričnik poveljnika ladjinega. Potoma že mu Azevedo obljubi, da ga hoče prilično v družbo jezuitov sprejeti in preobleči. Toda njega razbojniki nočejo umoriti, češ, da nima take obleke, kakor papeževi hlapci, in toraj tudi ni vreden take smrti. Precej šine mladenču dobra misel v glavo; sam sv. Duh mu je dal to misel. Na pokrovu leži mrtev jezuit. Hitro mu sleče njegovo povrhno, s krvjo pokropljeno

redovno obleko ter si jo ogrne, in tak zopet stopi pred Sourie-ja. In toliko, kar bi trenil, — in že je imel mučeniški venec.

Ker je godba na divje Brazilijance napravila največi utis, poskusili so misijonarji na ta način njih srea poblažiti in njih divjost potolažiti, in jim po pesmih vcepljati krščansko mišljenje. Niso jih samo vere učili, ampak tudi brati, pisati in popevati; celó obrtnije in umetnosti so jih vadili. Res čudom se čudimo, da so s časom naseljeni lakomni krščanski Evropejci misijonarjem več preglavice delali, kakor divjaki sami. Nekteri Evropejci so se celó kot jezuiti oblačili, da so uboge Indijance laglje prevarali. Pa misijonarji so se na vso moč potegovali za človečje pravice krščanskih Indijancev, in so jih varovali pred nečloveškimi barantači, ki so jih lovili in prodajali.

V Paragvaj-i.

327. Najbolj se je odlikoval jezuiški misijon v deželi Paragvaj-i ob reki Laplati. Ker so na pomorji naseljenci najbolj zavirali uspešno delovanje misijonarjev, oddaljali so se jezuiti od morja bolj v sredino dežele, kamor Evropejci niso tako lahko prišli. Paragvaj pa je tako rekoč dežela v sredini Južne Amerike. Tje so prišli l. 1586 jezuiti, ki so bili takrat že po svojem delovanji v Chili-ji in Peru-ji slavno znani. Dosti piscev ne more napisati vsega truda in trpljenja, kterege so pobožni očetje tamkaj prestali, da bi duše tolikih sirovih, nevednih in nečistih grdunov za Jezusa pridobili. Po goščavah in bregačah so hodili za divjaki ter jih tako rekoč lovili za nebeško kraljestvo. Časih so morali po močvirnih krajih blato gaziti in do pojasa po vodi hoditi; po pečinah so plazili, po votlinah so si strehe iskali, in dostikrat so našli tam, kjer so se zanašali, da ljudi najdejo, strupene kače in divjo zverjad. Z razprostrenimi rokami — v znamenje ljubezni — so hiteli za divjaki, ki so se skrivali pred njimi, ker so se jih bali. Tu in tam so postavljali križe, in kedar so odšli, so divjaki hodili čudnega novega znamenja občudovat. Na rekah so se misijonarji semtertje vozili, prepevaje v čolnih sv. pesmi, ktere so z godbo spremljali. Divjaki, ki še nikdar niso slišali tako blagih glasov, so kar v vodo skakali in plavali v bližino pevajočih in igrajočih misijonarjev. Res, krščanska „ljubezen je potrpežljiva, je dobrotljiva!“ (I. Kor. 13.) Zato pa tudi blagoslova bož-

jega ni manjkalo. Okoli l. 1600 so misijonarji že zamogli svojim prednikom v Evropi naznaniti, da je „dvestotisoč Indijancev pripravljenih za sv. krst“.

Jezuiti pa so slednjič vendar sprevideli, da stalnega prospeha med divjimi rodi nikakor doseči ne morejo, ako jih na stalna stanovanja ne privadijo. Zato sta očeta Kataldino in Maceta tu in tam v redovnih krajih ustanovljala sela za potepajoče se divjake. Kakih tri do sedem tisoč se je naselilo na enem mestu, kjer so si najpred hiše postavili ter si potem tudi potrebno cerkev pozidali. Vse polje so misijonarji razdelili med posamezne rodbine, le nekoliko zemlje je ostalo „last božja“, da so iz pridelkov tega kosa živele vdove, sirote in hiravi, in da so se poplačali stroški za službo božjo. Potem so očetje začeli svoj pretežavni posel. Učijo divjake pisati, čitati, pa tudi kuhati, peči, — plužiti in vlačiti; vadijo jih mizarskega, tesarskega, zidarskega in sploh vsakega potrebnega rokodelstva: misijonarji so bili sprva njih mojstri in pomagači ob enem. Počasi se je zabito ljudstvo res naučilo celó urarskega, zvonarskega, tudi podobarskega dela in malarije; že so si sami orglje stavili in druge inštrumente za godbo prirejali. Kdo bi pač popisal veselje novih kristjanov in tudi pobožnih očetov, ko so njihovi otroci prvokrat zapeli in zagodli pri slovesni sv. meši! Časih seveda so njihovi učenci propali v svoje stare grehe ter so, kakor nekdanj, pasli lenobo in nemarnost. Zgodilo se je celó, da so Indijanci, če so jih misijonarji poslali orat, koj na njivi vola zaklali in spekli.

Pred vsem drugim pa so misijonarji učili svoje ovce krščanskega nauka in pobožnega življenja. Ako je ktera ovca zašla, bila je kaznovana. Kaznovani so navadno z otročjo ljubeznijo misijonarju poljubovali roke rekši: „Moj ljubi oče, Bog plati sto in stokrat za tvojo očetovsko kazen, po kateri si me spametoval ter napravil človeka, kakov popred nisem bil“. Sploh pa pravijo, da med temi Indijanci takrat smrtne greha niti ni bilo. Mir božji je vladal nad temi lepo urejenimi seli, ktera skupaj so bila mala državnica, v kateri je bil evangelij najviša državna postava.

Take lepe setve pa zlodej ni trpel, da ne bi zmes pleva nasejal. Nekteri divjaki, ki se niso hoteli odpovedati meseni slasti, zavezali so se med seboj in so l. 1626 jezuite: Gonzaleza, Rodrigueza in Castilliona ubili. Ginjaivo pa tudi strašno je brati, kar so grduni z mrtvimi mučeniki počenjali, zraven pa tudi nas lahko rudečica polije, če

pomislimo, s koliko srčnostjo so ti apostoli prelivali svojo kri za Kristusa. Castillion je med vsemi mukami zmiraj pravil: „Jezus in Marija, kako rad pač tako umiram“.

Tudi sosedna divja ljudstva so napravila krščanski državici marsiktero težavo. Najbolj pa so misijon zalezovali grdi in nesramni jeziki, ki so jezuite tožili, da si Bog vé koliko bogastva nabirajo v Ameriki, in da ondi ljudstva puntajo zoper španjolskega kralja. Zakladov so si očetje res nabirali, pa — nebeških zakladov, katerim tudi taki strupeni jeziki škodovati ne morejo.

V Severni Ameriki.

328. Tudi v Kanadi, kjer so frančiškani začeli sejati seme besede božje, so jezuiti kmalo ustanovili več misijonskih sél. Huda zima, nezdrav zrak in vsakdanje pomanjkanje in tudi divjost in sirovost ondašnjih ljudstev, vse to je zaviralo pospešno delovanje očetov, a z božjo pomočjo so vse zapreke premagali. Sicer so v tem boji padli nekteri slavni junaki, kakor oče Jogues, o. Daniel, posebno pa apostol Huronov o. Brebeuf († 1649), kateri so vsi prestali grozne muke za sv. vero; a mučeniška kri je pozneje kakor povesod tako tudi tukaj obrodila obilno sadú. Očeta Jogues a (r. Žoka) divji rod Irokezov nekega dne nenadoma napade, ko je v čolnu sedel in veslal po nekem potoku. Za krajem potoka so se divjaki bili poskrili in prežali na-nj. Najprej mu potrgajo vse nohte raz prstov in mu odrežejo oba prsta kazalca. Potem ga gonijo med Irokezi od enega torišča do drugega in ga na vsak način mučijo, tako da je bil že ves ranjen; posebno ženske teh divjakov so vse mogoče muke zmislile. Sveti mož komaj da je še dihal, ali neprenehoma je svojim trinogom pridigal s svojim zgledom, pa tudi s svojo besedo, da naj vendar spoznajo, koliko moči daje človeku krščanska vera. Nekatere je res prepričal in tudi ukrotil. Ko ga Francozi prilično vendar rešijo, napoti se precej v Evropo. Sv. oče so mu radi dovolili, da je smel tudi s svojimi pokvečenimi prsti obhajati sv. mešo, a potem se zopet vrne nazaj med Irokeze (1646). Irokezi so videli njegove mlade dni, in kjer je porabil svoje boljše moči, tam je tudi sklenil svoje življenje; umrl je kot mučenik. Istega duha kakor oče Jogues, sta bila tudi njegova duhovna brata oče Daniel in oče Brebeuf. Nekega dne napadejo Irokezi selo sv. Jožefa, ko ravno nobenega možkega ni bilo v vesi, ampak samo žene in otroci in oče Daniel so bili doma. Tako nenadoma sovražniki

prihrumé in se polastijo sela, da nikdo niti še mislil ni na brambo. Kristjani očeta Daniela lepo prosijo, naj vendar beži ter se reši. Toda dober pastir ne mara pobegniti, ko se volk približuje, ampak ostane sred svoje črede ter jo varuje in dá svoje življenje za svoje ovce. Daniel zastopi sovražniku pot, da med tem žene ložje zbežijo. S križem v roki hiti divjakom nasproti. Sovražniki obstojijo in strmijo, ne upajo se srčenemu duhovniku bližati. Od daleč postreljajo toliko pušic na-nj, kakor bi jih nasejali na njega. Slednjič priskoči neki divjak in mu z mečem presune srce. Zopet drugokrat Irokezi napadejo krščansko selo sv. Ignacija in očeta Brebeufa vjamejo. Že dvajset let je Brebeuf delal in trpel tam na novem svetu, a zmiraj je še bil trden. Bil je visoke postave možak in pravi korenjak. Kedar je govoril, je bilo slišati, kakor bi grmelo iz njega. Krvoločni divjaki so ga bili kar veseli, češ, ta bodi zamogel kaj prestati. Po različnih mukah so mu telo raztrgali, a on jim je neprenehoma pridigoval od križanega Jezusa; tudi takrat ni prenehal govoriti, ko so ga na vseh straneh pekli z gorečimi bakljami; zarad tega mu rinejo razbeljeno železo v grlo. Neki mlajši jezuit pristopi k njemu in poljubuje njegove rane. Divjaki tudi tega hitro primejo, ga celega oblečejo v smrekovo skorjo, ga postavijo pred Brebeufa in ga užgejo. Smehljaje je osrčeval Brebeuf svojega mlajšega brata, ki je res tudi srčno pretrpel grozno muko ognja, čeravno je celih 18 ur trajala. Za Brebeufa si naposled zmisljijo novo muko: s kropom so ga krstili; in tako bela, kakor iz krstne kopele, je njegova sveta duša v nebesa zletela.

Sploh pa se je krščanska vera v Severni Ameriki še le s časom začela bolj gibati in razvijati. Leta 1632 je angleški kralj katoliškemu lordu ali grofu Baltimore ondi podaril deželo Maryland, kjer sta bila prva misijonarja dva jezuita. Tukaj je bila prav svobodna država, v kateri so tudi luterani dobili pravice in celó divji Indijanci so jěj zaupali. Pa po smrti lorda Baltimora se luterani nikar niso katoličanom hvaležnih skazali, ampak so v lepo urejeni državici katoličanom mestjanske pravice vzeeli, in so mesto katoliških duhovnikov nameščali lakomne in spridene luteranske pridigarje. Pa tudi med takimi razmerami se katoliški naseljenci niso izneverili svoji cerkvi.

b) V Afriki.

329. Ako se voziš po morji iz Španskega kraj zahodnega obrežja Afrike doli do njenega konca, ki se zove „nos dobre

nade“, najdeš nekaj bolj ko sred pota, da se izliva v morje velika reka, Congo (r. Kongo). Ob tej reki se razprostira država, ki ima isto ime Congo, in to je bilo edino kraljestvo v Afriki, ki je v tej dobi katoliško vero sprejelo. Tukaj so očetje jezuiti priredili šole (1548), ktere je nad šest sto otrok obiskovalo. Toda že leta 1555 so misijonarje izgnali iz dežele, ker o. Gomez kralju ni dopustil in tudi ni mogel dopustiti, da bi samo na videz opravljal krščansko službo božjo, drugače pa da bi kot pagan po svoji stari pregrešni navadi živel. Do l. 1626 je imela dežela Congo osem škofov, potem pa je škofija prenehala, ker je duhovnikov manjkalo. Krščanski zemljaki so se deloma zelo popačili. Pozneje so očetje kapucini ta misijon prevzeli.

e) V Aziji.

330. Azija ima na jugu dva velika polotoka, Prednjo in Zadnjo Indijo. Če mornar privesla sem iz Sredozemskega in Rudečega morja, pride najprej v Prednjo in okoli Prednje v Zadnjo Indijo, in mimo dospé na iztočno stran Azije, kjer se ob morskem pobrezji in globoko noter v Azijo razprostira kitajsko cesarstvo; kitajskemu pomorju nasproti so veliki otoki, na kterih Japonci gospodujejo.

Sv. Frančišk Ksaverski, apostol Indije.

Na velikem polji neizmerne Azije se je lepo razvijalo misijonsko delovanje sv. cerkve. Pred vsemi misijonarji so se jezuiti najbolj odlikovali, akoprem so jih tudi dominikanci, frančiškani, kapucini in lacaristi krepko podpirali. Vsi so se gnali za božjo čast in izveličanje duš, a predi so bili jezuiti. Slavno ime apostola Indije pa si je izmed jezuitov zaslužil Frančišk Ksaverski.

Sv. Frančišk Ksaverski je bil rodom Spanjolec. Od leta 1528 je učil modroslovje na visokih šolah v Parizu. Prav ondi ga je sv. Ignacij Lojolanski, začetnik Jezusovega reda, spoznaval in ga je s časom prepričal, da je strah božji začetek prave modrosti. Sv. Ignacij je takrat ravno svojo družbo snoval, in učeni Frančišk je bil med prvimi brati, kteri so se mu pridružili. Ko je Ivan III., portugalski kralj, iskal misijonarjev za Indijo, so ga opozorili na novi red očetov jezuitov ter so ga zagotavljali, da boljših od njih ne more najti. Kralj tedaj poprosi papeža za nekoliko jezuitov in jih

dobi, med njimi tudi Frančiška Ksaverskega. Zdaj so se Frančišku spolnile srčne njegove želje, zdaj so se pa tudi uresničile njegove sanje; večkrat namreč se mu je v sanjah zdelo, da nosi velikega zamorca na ramah, in da je ves upehan in utrujen od nošnje. Ksaver bil je pa pravi možak za toliki posel. Bil je krepke postave in zdravega života, žive, vroče krvi, velikega uma in bistrega razuma, blagega, plemenitega srca, veselega lica in prijaznega obnašanja, da se je vsakemu koj prikupil; bil je prijatelj znanosti in srčen brez vsega strahu. Pred odhodom je bil od sv. očeta imenovan papeževim poslanikom in je dobil oblast sv. vero po vseh jutrovih krajih oznanovati in varovati. L. 1541 stopi v Lisabonu na ladjo, ki ga odnese v daljno Indijo.

Frančišk pa ni odlagal svojega dela na jutri in ni čakal na Indijo, ampak precej na ladji se je poprijel misijonskega posla, in „je vsem vse postal, da bi vse izveličal“. (I. Kor. 9.) S svojo uljudnostjo si kmalo pridobi srca vseh; najbolj spridenim ljudem se s časom prikupi, in tudi sirova in črna lica mornarjev s svojo prijaznostjo in postrežljivostjo pogladi. In ko si je njih srca bil osvojil, začel jih je takoj obsejati z dobrim semenom božje besede. Bolnim, dasiravno sam bolan, ljubeznivo streže, in boljša jedila, ktera dobiva, daje ubogim, a sam je z najslabejšim obedom zadovoljen; ob enem pa je lečil tudi njih srčne rane in je utišal njih dušni glad. Zato pa kmalo na ladji ni bilo več slišati grde besede in bogokletnega golča, ampak zdihljeji spokornih src in vesele pesmi poboljšanih mornarjev.

Trinajst mesecev je trajala vožnja po morji; še le 6. maja l. 1542 stopi Frančišk v Goi, v glavnem mestu portugalske Indije, na kopno. Srce se mu širi, ko gleda prvokrat široko polje svoji skrbi izročeno, in vesela nada žetve napaja njegovo dušo. In res, tukaj je trebalo blagovestnika, polnega dobrega duha. Ne samo to, da so bili Indijanci sami neznabogi, ampak tudi naseljeni Portugalci so bili celó sprideni in so sramotili krščansko svoje ime. Imeli so po več žen, bili so oderuhi, krivičniki; ubogemu Indijancu malo da niso kože slekli; sv. zakramente so popolnem zanemarjali. Modro je tedaj Ksaver storil, da se je najprej lotil majhnega števila ondašnjih kristjanov, da jih spokori, da se novokrščeni nad njihovim nemarnim življenjem ne spodtikajo. Njih srca si je s tem pridobil, da je bolnikom stregel, jetnike tolažil in revežem vbogajme dajal; najbolj pa se je pri stariših s tem prikupil, da je njihove zapuščene otroke zbiral in podučeval.

Pridni otroci pa so potem bili za stariše tako rekoč mali misijonarji, ker odraščeni so se nad otroki izgledovali. Črez nekaj časa začne Ksaver očitno pridigati; z zvončekom je cingljal po ulicah ter ljudi vabil h krščanskemu nauku; od vseh strani vre ljudstvo skupej, in precej se pokaže, kar od božjega Duha navzet pridigar zamore. Očitni grešniki si iz straha pred peklenskim ognjem izpovedujejo in pokorijo, in kateri so še pred nekimi mesci hrepeneli edino le za posvetnimi zakladi, zdaj hitijo nabirat nebeških zakladov.

331. Frančišk je pozvedel, da od Goe na jug živi ob morji rod Paravov, večjidel ubogi ribiči, kateri so bili Portugalcem na ljubo sicer prejeli sv. krst, a v veri še nikakor niso utrjeni. Takoj se poda k njim; v kratkem se nauči mala-barskega jezika, jim prestavi apostolsko vero, navadne molitve in katekizem. Potem pa prime za plug, in ni se ogledal, dokler ni vsega polja obsejal. Njegovo besedo je očitno spremljal božji blagoslov. Toliko Paravov se je v enem letu oglasilo za sv. krst, da mu je pogosto roka opešala ter jezik onemagal, kedar jih je krščeval. Njegovo pridigo so najbolj podpirali čudeži, ktere je med njimi delal in sveto njegovo življenje. Štiri mrtve je tukaj k življenju obudil in celo vrsto bolnikov je čudežno ozdravil. Da so se ljudje le njegovega križa, njegovega rožnega venca ali njegove obleke dotikali, ozdravljali so. Ta čas je Ksaver pisal svojemu višemu, sv. Ignaciju: „Poznam delalca v vinogradu božjem, kterege tako obilne nebeške sladkosti oblivajo, da čestokrat zdihuje: Stoj, o Gospod, in jenjaj!“ — Ta mož je bil pač Frančišk sam. Da si priskrbi potrebnih sodelalcev, vzame sposobnih mladenčev s seboj v Goo, da se ondi v misijonskem semenišči izšolajo in potem vrnivši se svoje rojake podučujejo.

Od Paravov se Ksaver poda više na sever v kraljestvo Travankor, kjer je bilo njegovo delovanje ravno tako sijajno. V enem mescu je sprebrnil deset tisoč paganov, in je postavil pet in štirideset cerkev, pa vse so bile pretesne; dostikrat je pridigal na širokem polji doli s kakega drevesa. Zdaj je dobri Bog svojemu zvestemu hlapcu dal tudi dar jezikov. Časih se je kterege jezika čudno hitro naučil, časih je jezike divjih rodov tako gladko in lepo govoril, kakor bi se bil med njimi rodil; več jezikov je govoril, katerih se nikdar ni učil, in kedar so ga poslušali razni narodi, ga je vsak v svojem jeziku razumel. Že je slovelo ime „svetega“ in „velikega očeta“ po celi Indiji. Od vseh krajev prihajajo poslalniki, da ga k sebi povabijo na pridigo. Največa žalost je

za gorečega moža, da mu manjka misijonarjev za toliko žetev. Rad bi tedaj vse visoke šole po Evropi obiskal, da bi ondi učenjakom, katerim je bolj učenosti mar kakor ljubezni, na glas očital: „Oh, koliko duš se pač znebi nebes in pride v pekel zavolja vaše nemarnosti!“

Ksaver sam pa ni mogel Travankora še zdaj zapustiti, ampak je poslal drugega misijonarja na otok Manao, odkod so ga namreč tudi prišli vabit, da jim pride oznanjevat krščansko vero. Na tem otoku krsti blagovestnik kmalo 700 paganov, ktere je neki grozovitni paganski kralj iz bližnjega otoka Ceylon-a vse do slednjega pomoril, da bi tako katoliško vero precej o začetku zadušil. Ksaver je tedaj delal na to, da bi portugalski namestni kralj v Indiji onega krutega kralja naj kaznoval. Pa lakomni Portugalci so mu vse pogubili in sploh so Portugalci po svojem pohujšljivem življenju in po svoji nemarnosti v službi božji pagane najbolj zadrževali, da se niso spreobrnil.

332. L. 1545 se pelje Frančišk dalje proti jutru in dospé v mesto Malako v Zadnji Indiji. To mesto je bilo najbolj zanikerno v celi Indiji, in vendar ga je Ksaver po svojih čudežih do dobrega ponovil, ter je veliko kristjanov, paganov, mohamedancev in judov spreobrnil. Kdor se je le njegovega oblačila dotaknil ali mu roko poljubil, ali kogar je blagoslovil, ozdravljen je bil. Deklico, ki je bila že tri dni pokopana, je od mrtvih obudil. Ko pa Malačani v stare pregrehe zagazijo, jim sv. mož zagrozi s šibo božjo, in se potem prevaža od otoka do otoka, povsod oznanjeva besedo božjo, in pride slednjič na Moluške otoke. Na otoku Ambionu se mu pripeti, da mu pade v morje sv. križ, kateri ga je na vseh njegovih misijonskih potih spremljal; komaj je dospel Frančišk na sosednji otok, že plava morski rak proti bregu in nese križ v svojih škarjah, ga izroči svetniku ter zgine zopet v globočini. Na otoku Ulate je krstil množico ljudstva s kraljem vred, in na otoku Ternate je Bog njegov apostolski posel tako blagoslovil, da sta izmed vseh strašno spridenih paganov samo dva trdovratna ostala.

Tukaj Frančišk izvê, da so kakih 60 mil proti jugu še otoki, kjer je krščanstvo že kedaj bilo vpeljano, a sedaj da je že popolnoma ugasnilo. Dasiravno ga vsi prosijo, naj v tiste nezdrave kraje med sirove divjake ne hodi, se Ksaver vendar po vsej sili tje napoti, in prijadra na otok Moro. Sirovost in divjost prebivalcev ga je tako malo postrašila, da je tistim, kateri so mu odsvetovali tje iti, očital rekši: „Kdo

pa ste vi, da božji mogočnosti meje stavite in milost našega Zveličarja s tako pičlo mero merite? Jeli, ako bi tam zlato kopali, bi kristjani imeli dosti srca se tje podati, ali zdaj so tam pridobiti le — duše“. Precej v prvi vesi mu je njegovo vedro lice in mila njegova beseda odprla vseh srca, in v treh mesecih je krstil tisoč in tisoč nevernikov, kateri so vsi postali dobri kristjani.

Ksaver je iskal tam žetve, kjer so se je drugi branili; trpljenje mu je bilo veselje, in poleg notranje tolažbe je pozabil vse zunanje bolečine in zopernosti. Novokrščeni učenci so ga podpirali v njegovem poslu; evangelij in spokorne psalme so predstavili na Indijsko; na mnogih krajih Zahodne Indije se je hitro razcvetala sv. kat. cerkev. Na moluških otokih je krščence sv. pesmi učil, ktere so mladenči po trgih, in ribiči na morji prepevali. Kakor kedaj sv. Pavel je povsod, kamor je prišel, le temelj postavil in je potem drugim prepustil, da so poslopje dozidali; trdo ral je vselej on prestal, lahkeje delo drugim prepustivši. „Še več“, — to besedo je imel vedno na jeziku, namreč, še več sveta spreobrniti in še več duš rešiti za nebesa.

333. L. 1547 se Ksaver vrne nazaj v Goo, da si novih sodelalcev pridobi. V Malaki se seznanil z nekim Anger-jem, imenitnim Japoncem, ki je po svetu mirú iskal, ker ga je vest pekla zavolj moritve, ktere je kriv bil. Sv. mož je njegovo vest pomiril in ga je potem s seboj peljal v Goo. Na potu tje jih na morji dobi strašna nevihta, in ko vihar ladjo z vso močjo proti pečini zažene in vsi mislijo, da se bo na sto in sto kosov razletela, jo podrži nevidna božja roka in Frančišk srečno prijadra na otok Ceylon, kjer dva kralja spreobrne. Potem obišeče Parave, ki so ga bili neizrečeno veseli, in dospé marca l. 1548 v Goo. — Tukaj je krstil Japonca Angerja in dva njegova služabnika ter se je odločil ž njimi na Japonsko odriniti.

Na veliko gospojnico l. 1549 prijadra v japonsko pristanišče K a n g o k s i m o. Pohlevni in prebrisani Japonci še niso nikdar misijonarja videli in še nikoli niso nič slišali o Jezusovi veri. Radovedni tedaj od vseh strani prihajajo in zvesto poslušajo tujega duhovnika, kateri se jim najbolj zategavoljo prikupi, ker je svojo domovino zapustil in je k njim prišel, samo zarad tega, da jim pokaže pot zveličanja. Videli so, da Ksaver ni sebičnež, nego da le edino išče njihov hasek. Japonci se čudijo, da se nova vera tako lepo zлага s človeško pametjo. Ker so nekteri manjši kralji Ksaveru dovolili, da svobodno oznanuje besedo

božjo njihovim podložnim, jih je na tisoče krstil, celó nekteri kraljeviči so stopili v katoliško cerkev. Sicer mu domači paganski duhovniki „bonci“ na vso moč nasprotujejo, bojé se za svojo službo in za vsakdanji svoj kruh, in misijonarja na vsak način nadlegujejo ter njegovo delovanje zavirajo; a Frančišk je vendar le ustanovil japonsko cerkev, ki zdaj po vsem krščanskem svetu slovi zavoljo dolge vrste mučenicov, ktere je že v nebesa poslala.

Toda vse to, kar je Frančišk že bil opravil, njegovi sveti duši še ni zadostovalo; žeja njegova po neumrjočih dušah še ni bila ugasnena. Na Japonskem je bil slišal, da bi tako pri Japoncih največ opravil, ako bi popred Kitajce pridobil za Kristusovo vero; Japonci namreč Kitajce zeló obrajtajo in visoko cenijo. Ker pa se tuji za glavo niso smeli prikazati „v nebeškem kraljestvu“, kakor Kitajci svojo deželo imenujejo, se je Ksaver vrnil v Goo, ker je pametno sodil, da se bode od tod vse potrebno za novi misijon najboljše vravnati dalo.

Ko dospé v Goo, bili so ondi skorej vsi misijonarji zbrani, ki mu radostno pripovedujejo, kako veselo raste povsodi setev, ktero je bil nasejal. Namestni kralj v Goi je sklenil, da pošlje poslanika na Kitajsko, kteremu naj bi se blagi blagovestnik pridružil. V spomladi leta 1552 sta Ksaver in poslanik iz Goe odrinila in srečno dospeta v Malako, kjer je ravno strašni pomor razsajal, ki je najmočnejše možake kar pobiral. Frančišk in njegovi tovariši bolnikom z veselim srcem strežejo in reveže, kteri so po mestnih ulicah ležali, prenašajo v bolnišnice ter jih ondi oskrbujejo. Ko pa je po bolnišnicah zmanjkalo prostora za bolnike, so na morskih obalih stavili lesene bajte, da so vse nevoljaše sprejeti zamogli. Tukaj je Ksaver nekega mladenča Frančiška od mrtvih zbudil, ki je pozneje stopil v družbo očetov jezuitov.

Ko kuga nekoliko odjenja, se mu je takoj dalje mudilo in z enim edinim redovnim bratom stopi na neko trgovsko ladjo ter srečno privesla na otok Sancian, ki je blizu velikega kitajskega mesta Kantona, le šest mil od kitajske zemlje oddaljen. Že se je Ksaver tam s trgovci in tudi z deželani pogajal, kako bi zamogel nepoznan na kitajsko zemljo stopiti, a sedaj ga mrzlica strese. Gospod je potrkal, da povabi svojega zvestega služabnika na nebeško gostijo. Že je gledal v daljavi veliko polje, ktero bi bil še rad obsejal pred večerom svojega življenja, a Gospod je rekel: „Prav, dobri in zvesti hlapec, pojdi v veselje Gospoda“

(Mat. 25.); tek njegov je bil dokončan. „Še več“, mu je rekalo njegovo srce, a božja roka je ustavila njegove blage stopinje. Umrl je od vseh zapuščen v neki borni bajtici še le 46 let star l. 1552. Njegova zadnja beseda je bila: „V tebe, o Gospod sem zaupal, ne bom osramoten vekomaj!“ Odkar je svetovni apostol Pavel tekal po svetu, ni se več glasila tako glasna trobenta besede božje, kakor je bil sv. Frančišk Ksaver.

Nasledniki sv. Frančiška v Indiji, na Kitajskem in Japonskem.

334. Po smrti sv. Frančiška je rimska stolica cerkev v Indiji tako uredila, da je postavila v Goi nadškofijo in osredno škofijo (1557), kateri je podredila škofijo Malako v Zadnji Indiji in Cohin v Prednji Indiji.

V Prednji Indiji je uspešno delovanje misijonarjev najbolj zaviralo to, da je bilo ljudstvo strogo razvrsteno v petero stanov ali kast. Vsaka kasta je imela svoje natanjko odmerjene pravice in dolžnosti, in iz ene kaste v drugo prestopiti nikakor ni bilo dovoljeno. V prvi in najvišji kasti so bili „bramanci“, kateri niso bili samo duhovniki Indijancev, ampak tudi njihovi učitelji, sodniki, uradniki, vse ob enem. Med ljudstvom so bili bramanci spoštovani, kakor kakošni svetniki, ker so res tudi spokorno in trezno živeli. Najnižja kasta pa so bili „parije“, ktere so imeli za izvržek ljudstva, za najbolj grešne ljudi, ki onečistijo vse, kar pride kakorsibodi ž njimi v dotiko. Ako so se tedaj jezuiti s prostim ljudstvom, s parijami družili in jim pridigali sv. evangelij, so se jih bramanci izogibali kakor žive kuge; ako so se pa misijonarji bramancem približali, morali so v nemar puščati parije, ubogo in zapuščeno ljudstvo, katerih je najbolj nebeško kraljestvo.

Prvi misijonarji so veliko parij spreobrnilih katoliški veri. Takoj so bramanci Kristusa nazivali Boga parij in so glavo majali nad njim. Leta 1606 pa pride jezuit Robert Nobili, sin imenitne rimske rodbine, v Madavro, ki je bilo kraljestvo ob zapadnem pobrezji Prednje Indije. Nobili je menda mislil, da bode misijonski posel tako najbolje napredoval, ako se najpred spreobrnejo merodajni viši stanovi, posebno ako se bramanci pridobijo za sveto vero. Zarad tega se je Nobili z bramanci družil, je oblekel njihovo obleko, je ravnal svoje življenje po njihovem življenji, ter se tako ostro pokoril, da so ga tudi najspokornejši bramanci začeli spoštovati in občudovati. Ko je bil Nobili življenje in mišljenje bramancev pregledal, začel je svoje delovanje. Ker

so Indijanci imeli vero, da štiri poti peljajo do resnice, katerih ena se je pa zgubila, je Nobili modro porabil ta nauk, in je trdil, da je on prav zategavoljo prišel k njim, da njim zgubljeno pot do resnice, in sicer najkrajšo in najpripravnejšo zopet pokaže. Njegov trud se je dobro poplačal. V treh letih je že 70 bramancev spreobrnil in s časom so ga cele trume krščencev obdajale.

Toda prišli so misijonarji, celo nekteri jezuiti, kateri niso odobraval, kar je Nobili počenjal, in ta prepir je zelo zadrževal veseli napredek, ki se je poprej že bil pokazal. Nobili ni odstranil nekterih nedolžnih starih navad in šeg Indijancev in je tudi opuščal nekatere krščanske obrede, ki niso ravno bistveni in so paganskim deželanom najbolj v lice bili. Vse to so povzeli oni misijonarji, ki so bili drugih misli, in so Nobilija tožili pri generalu jezuitov in tudi pri sv. očetu v Rimu. Nobili, čigar nameni so bili čisti kakor zlato, se krepko zagovarja, in ker je imel v misijonskih poslih več skušnje od drugih in ker je tudi indijske razmere najboljše poznal, sčasom svoje nasprotnike skorej popolnem zmaga. Oče Nobili je umrl l. 1656. Njegov naslednik, ki je tudi v njegovem duhu deloval, je bil Ivan Britto, sin namestnega indijskega kralja. Ivan je krstil več tisoč paganov, dasiravno je bil mnogo zatiran. Umrl je l. 1693 mučeniške smrti, katero je zakrivila neka žena, ki se je nad njim maščevati hotela.

335. Prednja Indija je na severu ograjena od himalajskih gor, ki premagajo po visokosti skorej vse planine na zemlji. Na podnožji teh gorá pri tatarskih kanih ali cesarjih se je tudi v tem času krščanstvo razširjalo. Cesar Akbar celo pozove jezuite k sebi, da mu krščansko vero razložijo. Najprej se ondi nastani Jeronim Ksaver, stričnik sv. Frančiška, in že l. 1599 so tam v mestu Lahori slovesno obhajali božični praznik. K jaslicam božjega Deteta, ki so bile dvajset dni razstavljene, so novinci veselo prihajali, in v procesiji, s palmovimi vejicami v rokah, so krščenci prišli v cerkev prosit sv. krsta. Po smrti Akbarja je tudi troje kraljevičev slovesno sprejelo sv. krst; na belih slonih so prihajali k cerkvi, kjer jih je Jeronim s trobentami in z bobnanjem pozdravil.

V pokrajinah Tonkinu in Cohinchini v Zadnji Indiji so jezuiti začetkom 17. stoletja zasejali prvo seme božje besede. Na filipinskih otokih je krščanstvo popolnem zmagalo in v poglobitnem mestu Manili je bila leta 1579 škofija ustanovljena.

336. V Kitajsko, kamor se je že sv. Ksaver željno oziral, kakor je nekdanj Mojzes od daleč gledal obljubljeni deželi, izumila je krščanska ljubezen posebno pot, po kateri so misijonarji zamogli priti v to „nebeško kraljestvo“. Kitajci so namreč izurjeni umetniki in ukaželjen rod, ki si veliko domišlja na svojo učenost. Vsled tega so se misijonarji trudili, da so Kitajce premagali in jih nadkrilili v umetnostih in znanostih, ter so se jim sprva ne kot misijonarji, ampak samo kot učenjaki ponujali. Učenjaku se Kitajec takoj vklanja in veleum vselej visoko obcenja. Ko so pa misijonarji bili enkrat v deželi, so pri vsakem poduku vedeli lepo vplesti tudi krščanski nauk; misijonarji so prišli prav kakor tatje po noči, in so Kitajcem polagoma pobrali vse orožje, s katerim so se pred branili krščanstva ter so jih konečno prepričali resnice Kristusove vere.

Prvi jezuit, ki je na ta način prišel na Kitajsko, je bil Matej Ricci (r. Riči). Ta izredno nadarjeni in jako učeni mož je v tej prostrani državi vsejal seme božje besede, ki je tako močne korenine pognalo, da ga odslej popolnem niso več mogli izrovati iz zemlje; on je tam prižgal luč sv. evangelija, in dasiravno so že hudi viharji od vseh vetrov pihali po nji, niso je več mogli ugasniti. Najprej se dobro nauči kitajskega jezika in se navadi kitajskih šeg in običajev, potem pa stopi v velikih mestih Kantonu in Nankingu očitno pred svet, oblečen, kakor se tam nosijo učenjaki. Mandarinov (domaćih duhovnikov in velikašev), ki so mu vse vrste zapreke stavili, se tako ogne, da si po darilih pogladi pot v poglavito mesto Peking do cesarja samega, kateri ga l. 1600 na svojem dvoru prijazno sprejme. Ricci je priredil zemljevid, bolj natančen, kakor so bili vsi drugi, ktere so Kitajci narisali. Takoj zapove cesar osem takih zemljevidov na svilo namalati in pa v svojih izbah razobesiti. Krščanska ljubezen je pa iznajdljiva; Ricci porabi vsak prazen prostorček na teh zemljevidih in tamo narisa ali kako krščansko znamenje, postavim, znamenje sv. križa in enakih, ter tu in tam po robih zemljevida zapiše jedrnate izreke sv. pisma in najlepše stavke sv. evangelija. Tudi kedar je učil svoje učence visokih računov, je kjerbodi vpel kos krščanskega nauka. Na ta način je cesarja samega opozoril na Kristusovo vero, in že leta 1605 je Ricci krstil več svojih učencev, nekoliko mandarinov in celo tri cesarjeviče. Verni mandarini potem po svoji veljavnosti jako podpirajo njegovo delovanje in mu pomagajo s svojim premoženjem cerkve staviti in za zanemarjene otroke

skrbeti. Ricci je umrl l. 1610, komaj 58 let star. Njegovo telo so javno in slovesno na državne stroške pokopali, njegovo blago dušo pa so nesli angelji v Abrahamovo krilo.

Leta 1610 je luna mrknila natanjko v tistem hipu, kakor so ga jezuiti preračunili, dokler so se domači zvezdarji precej zarajtali, in prav ta dogodek je jezuite visoko povzdignil v očeh vseh Kitajcev. Sv. cerkev se je tedaj veselo razširjala in že leta 1616 je štela 300 krščanskih cerkev, dasiravno so jo po nekterih krajih tudi preganjali.

337. Med Ricci-jevimi nasledniki se je najbolj odlikoval učeni jezuit Adam Schall, ki je l. 1619 prišel v mesto M a k a o, kjer najde katoliško občino v prežalostnem položaji. Cesar hudobnega mandarina, ki je tam cerkev preganjal, odstavi in Schallu se posreči, da je bil na cesarski dvor pozvan, kjer si je polno zaupanje cesarja pridobil. Tukaj spreobrne več imenitnih oseb, akoprem so sovražni mandarini vedno prežali na-nj, da ga prilično napadejo. Po smrti cesarja Šungti-ja (1661), ki je Schalla posebno visoko obrajal, so mesto maloletnega cesarjeviča vladali štirje mandarini, ki so se precej pokazali kot sovražniki Kristusove vere. Schalla so zaklenili v težke verige in v ječo vrgli in moral se je večkrat zaporedoma pred sodnijo zagovarjati. Krvava sodnija ga slednjič obsodi ter zapove zadaviti; toda ta obsodba ni obveljala, ker se je sodnikom še prekrotka dozdevala, in odločili so drugo kazen, namreč, da naj Schalla in z njim sedem drugih vernih mandarinov živih na 1600 koscev razsekajo. Že bi menila mati cesarjeviča potrditi krvavo sodbo, ko trikratni potres ljudi tako postraši, da vjetega misijonarja spustijo; pa starček je tako obnemogel, da je že za mesec dni umrl l. 1665.

338. Delo, katero je sv. Ksaver na Japonskem načel, so njegovi redovni bratje sigurno nadaljevali. Veliko oseb iz najviših krogov, tudi več boncev in učenjakov se je spreobrnilo in množina ljudstva je že počivala v senci križa Kristusovega. Okoli l. 1582 so našteli 200.000 japonskih kristjanov, 350 cerkev, več šol in duhovnih semenišč, v katerih so se tudi Japonci pripravljali na mešniški stan in misijonski posel. Leta 1585 se podajo trije krščanski japonski kraljiči v Rim, da se sv. očetu poklonijo ter se mu zahvalijo za veseli glas sv. evangelija, kterega jim je tje čez široko morje poslal. Tako je tedaj solnce milosti božje lepo vzhajalo nad malikovalsko japonsko deželo, in že je precej visoko stalo, ko naenkrat nesrečni vihar prižene črn oblak, ki belo solnce po-

polnem otemni. Leta 1587 se namreč vname krvavo preganjanje, ki ni več nehalo, dokler je bil kristjan v deželi. Cesar Tajkosama jezuitom ni več zaupal, ampak jih je za ogleduhe imel, ki hočejo s časom japonsko deželo španjolskemu kralju izdati. Lagodni bonci so cesarja v tej misli potrjevali, in ker tudi krščanske device niso bile pokorne pohotnemu kralju, je bilo uzrokov dovolj, da so meč nabrusili za kristjane. Krvavo je bilo posebno leto 1597; med drugimi je bilo takrat en dan troje jezuitov in 23 frančiškanov križanih. Prepevaje svete pesmi so šli na morišče ter so z veselim licem dali svoje življenje za svojo vero, vedoči, da „kdor z veseljem da, tistega Bog rad ima“. (2. Kor. 9.) Najhujše preganjanje pa so 1612. leta kalvinski Holandci zakrivili, ki so katoliškim Portugizem zavidali bogato trgovstvo in so jih pri kralji sumničili, da mu strežejo po njegovi deželi. Grozovite so bile muke, ktere so morali misijonarji in verni Japonci prestati. Pretepali so jih do golih kosti, na gromadah so jih sežigali, v kačje brloge so jih metali in ob glavo devali. Sam peklenščak je zmisлил nektere nove muke, s kterimi so takrat kristjane mučili. Nekterim mučenikom so namreč v usta vliвали vode, kolikor so le mogli, a potem so jih strašno pretepali, da so vodo izgnali iz njih; druge zopet so za noge obesili, a pod njimi so skopali le toliko zemlje, da je glava in da so prsi imele v njej prostor, in potem so jamo zagrnili ter jih pustili viseti, dokler niso poginili. Toda število kristjanov ni pojemalo, ampak naraščalo; vsako leto je bilo več tisoč novih krščencev; lep zgled tolikih mučenikov jih je potegnil za seboj. Trpeli so namreč visoki in nizki, stari in mladi, kralji, plemenitaši, možje, žene, mladeniči, device in otroci. Klicaje Jezusovo ime, pevaje in vriskaje, kakor bi na gostijo šli, so šli smrti nasproti; s križa dol in iz sredine goreče gromade glasno oznanujejo resnico: „da nobenega drugega imena ni danega pod nebom ljudem, v kterem bi mogli zveličani biti,“ kakor sladko Jezusovo ime. Matere se srečne štejejo, kedar njihove otročiče ž njimi vred pobijajo, in otroci prenašajo najhujše muke in se še zganejo ne. Naj samo en zgled povemo. Med mučeniki, ki so bili 5. februarja 1597 mučeni, je bil tudi 12letni mladeneč Ludovik, ki je duhovnikom pri sv. meši stregel. Peljajo jih iz mesta na neki grič, da jih križajo. Ko dospejo na grič, kjer je bilo več križev postavljenih, je Ludovik v sveti nevolji klical: „Kje je moj križ?“ in potem hiti k svojemu križu, ga objame in poljubi. Beriči mu z dvema sulicama

prebodejo prsi ter zastavijo srčice, ki je tako močno za Boga bilo. Kako lepo je pač Ludovik Jezusu povrnil ljubezen, s katero je on nekdanj za njega težki križ nosil! Kristjani so bratovščine med seboj ustanovljali, v katerih so se bratje in sestre med seboj v sveti veri potrjevali in v smrtnih silah osrčevali, in ako je ktereга izmed njih zadela sreča mučeništva, ga vsi bratje in sestre sprevaajo na morišče moleči in popevajoči z gorečimi svečami v rokah; res veličasten „prizor svetu, angeljem in ljudem“. (1. Kor. 4.)

Smrtni udarec je zadel katoliško vero na Japonskem l. 1637. Holandci so japonske kristjane tožili zarote zoper življenje cesarja Toksogunsame, ker so baje našli takošna pisma na neki portugiški ladji. Ali so bili kristjani tega res krivi ali ne, za tem cesar ni dolgo vprašal, ampak takoj je kristjane preganjal kot očitne sovražnike države. Zunanjim kristjanom je za glavo prepovedal na Japonskem stopiti na kopno in domače je sklenil s silo ugonobiti. Že leta 1638 so jih 4000 v morje prekucnili in druge potem so med strašnimi mukami pobijali. V pokrajini arimski se tedaj združi 37.000 kristjanov, ki se v trdnem mestu Simabari dobro ogradijo, zavarujejo in krepko branijo. Zdaj še nesramni Holandci Japoncem posodijo topov, da v mesto na kristjane streljajo. Kristjani tedaj planejo iz mesta na svoje sovražnike, da si z mečem v roki priborijo svobodo svoje vere; pa bili so pre-slabi; vsi do slednjega so poginili na borišči.

Japonska cerkev je že lepo rastla, kakor veselo raste mlada setev, pa grozovita toča preganjanja jo je popolnem uničila in v tla zabila. Holandci so potem v zahvalo dobili na Japonskem vse trgovstvo v svoje roke; pa nobeden tujec in tudi nobeden Holanec se ni smel več prikazati na suho, razven, če je pohodil podobo sv. križa, katero so mu pod noge djali. Samopridni in brezbožni Holandci pa se tudi te hudobije niso ustrašili, da so se jim le množili njihovi krajcarji in da so si le napolnili svojo judeževo mošnjo.

II. poglavje.

K r i v o v e r c i .

a) O cerkvenem razdoru na Nemškem. Martin Luter.

339. Začetkom 16. stoletja je bilo katoliški cerkvi treba ponovljenja na glavi in udih, — to priznavamo. Po božji moči, katero ima nevesta Kristusova v sebi, se katoliška cerkev sama iz sebe ponavlja in omlajuje, kakor se vino samo iz sebe snaži in čisti. To je prava kal, in to je pravi cvet, kterega v spomladi drevo iz svoje lastne moči požene, in le taki cvet prinese v jesen dober sad; nikdar pa ne rodi cvet, kterega od drugod doneseš in od zunaj prilepiš na vejo. Ponovljenje, ali z latinsko besedo reformacija, je bilo potrebno, pa Lutra ni bilo treba, ki je po sili ponavljal cerkev, k čemur ga nikdo ni pooblastil. V cerkvi se je nakupičilo že res velik kup suhljadi, ktera ni bila za drugo, kakor da zgori; pa, ker so poklicane roke bile nekoliko počasne, da bi jo užgale na pravem mestu in o pravem hipu, da lepo mirno zgori: porine nepoklicana roka Lutrova prav takrat, ko so bili najbolj viharni časi, bakljo v ta kup ter ga užge, in tako ni bilo drugače mogoče, kakor da je v tem ognji cerkev trpela. Obraz Kristusove neveste je res kazal madeže, pa Luter ni imel čistih rok, da bi jo umil, ampak s svojimi nesnažnimi rokami je še le prav zamazal njeno sveto lice. Tako se je začel novi vek, ki pa ni imel več pobožnega lica srednjega veka, ampak lice upornega paglavca zoper vsako redno oblast.

Kdo pa je bil Luter?

Martin Luter se je rodil l. 1483 v Eisleben-u na Saskem. Njegov oče, dasiravno ni bil premožen, je svojega sina šolal za pravdnika; ko pa nekega dne Martinovega prijatelja tik njega strela ubije, spreleti ga toliki strah, da nepremišljeno stopi v Erfurtu v red sv. Avgušтина ter postane menih in duhovnik. Lepo pravi sv. Tomaž, angeljski učenik: „Kedar Bog koga v kateri stan pokliče ali izbere, ga tudi pripravi in uravna, da je tistega vreden“. Veselo tedaj le živi, kdor si pravi stan izvoli; kdor pa prilomasti kar v en dan v kaki stan, kakor Luter, tisti je za vselej zakopan in svoje žive dni

srečen ni. Luter namreč pravi: „Stopil sem v samostan in sem zapustil svet, ker sem sam nad seboj zdvojil“.

Da si Luter dušni mir zopet zadobi in pribori, se je v samostanu ostro zatajeval, ni pil in ni jedel in zaprt v svojo celico včasih več tednov ni spal. Rad bi bil božjo jezo uto-lažil iz lastnega zasluženja, po svojih dobrih delih. To pa se mu ni posrečilo, ker brez milosti božje nič zaslužljivega storiti ne moremo. Tedaj mu je srce bolj in bolj upadalo, in je zarad tega Boga celó črtil in sovražil. „Tako hud sem bil na Kristusa“, pravi Luter, „da če sem videl njegov kip ali njegovo podobo, kakor na križi visi, sem se ga ustrašil in oči pobesil, in bi bil rajši hudiča videl“. V teh dušnih stiskah je Luter bral liste sv. Pavla, v katerih apostol posebno visoko povzdiguje vero, in spise sv. Avgušтина, v katerih svetnik veliko moč milosti božje povdarja. Zdaj pa se je njegovo mnenje zasukalo ravno na nasprotno stran. Učil je namreč, da je človek postal gnjilo drevo, in sam iz sebe ne more nič kakor le hudo hoteti in storiti; človeku da tedaj drugo ni treba, kakor da trdno veruje na Kristusovo zasluženje, a potem naj sigurno greši ter živi kakorsibodi. S takošnim naukom je človeški volji popolnem peruti pristrigel, rekši, da je človeška volja zmiraj ob tleh in v blatu in se ne more dvigniti na vzgor.

340. Med tem je Luter postal l. 1508 na vseučilišči v Wittenbergu profesor modroslovja; a pozneje je tudi bogoslovje učil, ter pri vsaki priložnosti povdarjal svoj nauk, da človek nima proste volje, ampak da je kakor štor v božjih rokah, s katerim Bog stori ali hudo ali dobro, kakor hoče. Luter sam se je tako-le izrazil: „Človeška volja je kakor konj; sedi Bog na njem, gre kakor Bog hoče, ako pa sedi hudič na njem, gre kakor hudič hoče“. Tedaj po svojem srcu je Luter že davno bil krivoverec, samo na lici se mu to še ni poznalo. Očitno se je to še le l. 1517 pokazalo, ko se je med bogoslovci vnel prepir o odpustkih. Papež Leon X. je namreč razpisal odpustke, katerih se je vsakdo zamogel udeležiti, ako se je skesano spovedal in kaj malega daroval za velikansko cerkev sv. Petra v Rimu, ktero je papež dozidati želel. Oznanovanje teh odpustkov je bilo ređu sv. Dominika izročeno, in na Nemcih jih je začel dominikanec Tetzl oznanjevati. Res je, da se pri tem poslu enemu ali drugemu nadležnemu oznanjevalcu odpustka mora očitati, da je več na to gledal, da je dosti denarja na kup spravil, a menj na to, da bi se ljudje resnično spokorili; pa da bi bili z odpustki v

obče tako barantali, in da bi bili odpustke za denar oddajali, kakor kterosibodi blago, to ni res.

Luter se tedaj oglasi zoper odpustke, in napiše 95 stavkov o odpustkih in jih v Wittenbergu pribije na cerkvena vrata, da jih vsakdo zamore brati. Luter je sicer djal, da je to zarad tega storil, da bi ga bogoslovci naj podučili o odpustkih, „o katerih nič ne zastopi“; pa to je bil prazen izgovor, ker že suknja, ktero je bil svojim stavkom oblekel, je bila nekako smešna in malo spoštljiva do rimskega stola, tako da je bistrejše oko hitro videlo, da njegovi stavki prav za prav merijo na cerkveno oblast, in da tajijo prosto voljo človeka. Tako je Luter stopil na dan, in od vseh krajev so Lutra podpirali in spodbujali, in zopet prav za prav ne zavoljo odpustkov, ampak ker je rimski stolici roge pokazal in ker je njegov nauk o človeški volji bil napčenemu človeškemu srcu do dobrega všeč. Katoliški učeniki pa so Lutrovim pomotam odločno oporekali, posebno Tetzl in doktor Eck, jako učen in v sv. pismu zveden profesor v Ingolstadt.

Luter je svojim nasprotnikom na eno besedo vselej dve odgovoril, a ne da bi se trudil jih s tehtnimi dokazi zavrniti, ampak nespodobno in sirovo jih je ošteval ter jih tako osmešil pred ljudstvom. Rimska stolica sama se je oglasila zoper Lutra in papež je izdal bulo (papeževo listino), v kateri je na drobno pretolmačil nauk o odpustkih, da se ne bi nikdo mogel izgovarjati, rekši, da ni poznal pravega nauka o odpustkih. Nasprotnike odpustkov je pa bula izobčila iz cerkve, dasiravno ni nikogar in tedaj tudi Lutra ni imenovala. Luter je takrat obljubil papeževemu poslancu, da hoče zdaj tiho biti, ako vtihnemo tudi njegovi nasprotniki. Tudi je papežu pisal pismo, v katerem se opravičuje, rekoč: „Nikdar me ni bila volja, rimsko cerkev in papeževo visoko oblast napadati. Rad spoznavam, da je te-le cerkve oblast črez vse, in da pred njo nikdo nima prednost niti v nebesih niti na zemlji, kakor edino le Kristus Jezus, ki je Gospod vsega“. Tako se je Luter v Rimu sv. očetu laskal, a prav že drugi dan po tem listu pisal je nekemu prijatelju: „Ne vem, ali je papež antikrist sam, ali le njegov apostol“. Ravno kakor zdaj, je Lutra milost božja še večkrat zastavljala na krivi poti, ktero je hodil, da ni vedel, ali bi ali ne bi šel dalje, pa vedno je hudoba v njem zmagovala.

341. Leta 1519 pozove doktor Eck Lutra in wittenberške profesorje v Lipsko na razgovor, da jim dokaže njih verske zmote. Celih sedemnajst dni se tam prepirajo o člo-

veški prosti volji, o prvaštvu rimskega stola in o odpustkih, in lipski učenjaki konečno razsodijo, da je Eck svoje protivnike popolnem zmagal. Pa kakor pravda med dvema sosedoma ju ne pomiri, ampak tisti, kateri pravdo zgubi, tem težje prenaša svojega soseda; tako je tudi ta verski prepir bil olje, katero so vlili v ogenj, in razdraženost je bila tem večja. Luter je namreč še bolj bobnal in upil, da ni slišal, kako so doktorja Eeka zarad njegove zmage slavili in častili. Tudi uči sv. apostol Pavel, „da učenost napihuje in le ljubezen boljša“ (I. Kor. 8.), in tako se je zgodilo, da so se wittenberške visoke glave še bolj napihovale, da jim ni zmanjkalo sape zoper svoje sovražnike. Luter izda zaporedoma več knjizuric zoper svoje sovražnike in zoper papeža in že se drzne pisati in sv. očetu Leonu X. v lice povedati: „S tako častjo (namreč s papežev) bi se po pravici naj nikdo ne ponašal kakor Judež Iškarijot, ali kdo drugi taki, kterega je Bog zavrgel“.

Toda Luter ni sam stal v boji, ampak mnogo drugih ga je krepko podpiralo. Pred vsem je najbolj branil saski knez Friderik „modri“ svojega deželana Lutra ter je pri papeži prosil za-nj, da mu ni trebalo iti v Rim na zaslišanje. Nadalje je stopil učeni profesor Melanchthon na njegovo stran, ki je po svojem mirnem in modrem postopanju marsikaj zopet poravnal in postavil, kar je zvejani Luter nepremišljeno zmešal ali s silo podrl. Zraven tega se je mnogo posvetne gosposke celó zlagalo z Lutrovim početjem. Veliko profesorjev je pelo ravno tisto pesem zoper sv. cerkev in zoper sv. očeta, katero je Luter navzdignil, in ktere je komandiral Erazem roterdamski, kterega so vsi, kakor nekakov čudež učenosti poslušali in častili; tudi večini učeče se mladine seveda se je takoj prikupila nova lesa. Slednjič pa moramo povedati, da je vsaj sprva tudi veliko dobrih kristjanov stalo v Lutrovem taboru, ker so mislili, da bode res kaj popravil v katoliški cerkvi, kar je bilo poprave potrebno; a pozneje so se nevoljni obrnili od njega, ko so sprevideli, da Luter samo podira, ne postavi pa ničesa.

Ko je bil doktor Eck v Lipskem razgovoru Lutra zmagal, se je podal v Rim in je tam sv. očetu natanjko poročal o vsem, kar se na Nemškem godi. Ker prijazna razgovarjanja pri Lutru nič niso zdala, in ker Luter ni bil mož beseda, je papež izdal bulo, v kateri je eden in štirideset stavkov iz Lutrovih spisov kot krivoverskih razglašeno. V 60. dnevih naj Luter prekliče svojo krivo vero, sicer bo izobčen. Papež Lutra

za drago kri Zveličarjevo zarotuje, naj vendar resnice svete vere in cerkvenega mirú ne kali. Toda Luter ni slišal svaričnega glasú sv. očeta in je na glas bobnal in strašno ropotal zoper bulo, češ da bula ni nič drugega, kakor same Eckove laži. Ves razkačen prime Luter za pero in napiše knjižuro „zoper bulo antikrista“, v kateri papeža nesramno zaničuje in psuje. Toliko se je Luter že drznil, da je obdan od dijakov in druge druhali v procesiji nesel bulo pred wittenberška mestna vrata ter jo ondi na gromadi zažgal rekši: „Ker si svetnika božjega (namreč Lutra) razžalila, tedaj naj tebe žali in povzije večni ogenj“. Tako je Luter pretrgal poslednjo nit, ki ga je še na cerkev vezala.

Od državnega zbora v Wormsu do kmečke vojske.

342. Ljudje so bili radovedni, kaj bode k tem novarijam, ki so se na Nemškem godile, rekel novi nemški cesar Karol V. Luter bi se bil cesarju rad prikupil in tedaj mu je pisal ponižno pismo, v katerem se opravičuje, da nikdar nič drugega ni namerjal, kakor edino le evangeljsko resnico na dan spraviti. Na državnem zboru v Wormsu l. 1521 je papežev poslanik predlagal, naj Lutra kot krivoverca precej primejo in naj ga ne zovejo v Worms, ker je od papeža že obsojen. Toda njegova ni obveljala; nemški stanovi namreč zoper Lutra niso hoteli nič skleniti, dokler njega samega ne slišijo. Cesar, ki je bil kot kristjan istih misli kakor papežev poslanik, vda se slednjič volji stanov in pokliče Lutra na zbor. Luter je našel tam toliko zaveznikov, da je prav lahko in prosto dihal. Stanovi, ki bi mogli zoper njega postopati, prinesli so sami s seboj sto in eno pritožbo o cerkvenih zadevah; cerkveni dostojanstveniki se niso upali prav na dan, ker so se jim vitezi popretili; ljudstvo je pa Lutra občudovalo, kakor kaki čudež. Njegovi prijatelji so namreč povsod razširjali njegovo podobo, ki je imela venec, kakor kak svetnik in med ljudstvom je mrgolelo knjižic, v katerih so papeža in rimsko cerkev psovali in z nesramnimi podobami zasmehovali. Tudi je Luter videl, da je za mestom skritih lepo število oboroženih vojakov, ki bi udarili na mesto, ako bi se mu hudo godilo. V takih okoliščinah se je Luter, ki sicer ni bil junaška duša, lahko srčnega delal in le tako je razumljivo, zakaj Luter na zboru ni nič prikrival svojih misli, ampak je naravnost rekel: „da ga naj po dokazih iz sv. pisma ali pa po drugih očitnih in jasnih razlogih prepričajo, drugače ne

prekliče“. Tudi je rekel: „Ne verujem niti papežu, niti vesoljnim cerkvenim zborom, ker je očitno kakor beli dan, da so se večkrat zmotili in da so si čestokrat navskriž. Moja vest se zanima za besedo božjo, jaz ne morem in nočem preklicati. Je to delo človeških rok, bode se razdrlo, ako pa je božje, bode obstalo“. Ko je cesar pozvedel, kaj in kako Luter govori, moral je precej drugi dan zapustiti Worms. Sploh se Luter cesarju Karolu nič kaj ni prikupil, ampak je tako neugoden vtis na njega naredil, da je cesar očitno rekel: „Ta človek me nikdar ne bi spravil na svojo vero“. — Wormski zbor je slednjič nad Lutrom oklical državni progon, t. j. vsakdo naj Lutra v svoji deželi tako dolgo preganja, dokler ga ne vjame, a potem ga naj vklenjenega cesarju izroči, da ga kaznuje kot krivoverca.

343. To je cesar Karol sicer dobro in lepo zapovedal, a na Nemškem niso bili tudi taki ljudje, da bi ga ubogali; cesar je bil namreč preslab, da bi zamogel odločno postopati zoper nemške kneze. Tedaj tudi Lutrov gospodar, saski knez Friderik niti ni mislil na to, da bi se držal wormske zapovedi, ampak je Lutra skrivoma podpiral in varoval. Tisto kočijo, v kateri se je Luter iz Wormsa peljal, naenkrat obstopi nekoliko vitezov, ki so Lutra na videz siloma, v resnici pa po naročilu kneza Friderika, peljali na grad Wartburg, kjer je leto dni preoblečen in nepoznan kot „vitez Juri“ živel. Tukaj v samoti se njegova vest še enkrat zbudi in ga glasno opominja ter mu tako silo dela, da mu je časih bilo kar obupati. On sam svoj stan tako-le opisuje: „Srce mi je trepetalo strahú ter me vprašalo: si li menda ti sam moder in vsi drugi bili bi na krivem, in že tako dolgo na krivem? Kaj pa, ko bi se ti motil in toliko ljudi v zmoto zapeljal, kateri bodo vsi vekomaj pogubljeni? Kdo pa ti je velel evangelij pridigovati — ali kdo te je poklical?“ „Moje ovce poznajo moj glas“, pravi Jezus. Luter pa ni bil več izmed njegove črede, in tedaj tudi ni več poznal glasú njegovega, ampak trdil je, da so to samo skušnjave hudičeve, kateri ga hoče v njegovem apostolskem poslu zavirati. V Lutrovi glavi je obvisela misel, da je katoliška cerkev kraljestvo antikrista na svetu, in da je on kakor apostol Janez ali Pavel poklican, da pridiguje čisto besedo božjo. Na Wartburgu je predstavljaval sv. pismo na nemško, toda pri tem poslu ni celó pošteno ravnal, ampak je iz sv. pisma marsikaj izpustil ali pa po svoje zavil, kar se ni ujemalo ž njegovimi verskimi nauki. Jezik v tej prestavi je sicer lep in olikan in pred njim nikdo

ni znal tako gladko nemško pisati; a da bi bil Luter prvi sv. pismo izpod klopi potegnili, kakor se je bahal, to ni res, ker je pred njim že več drugih sv. pismo tolmačilo.

344. Med tem ko je Luter na Wartburgu pisaril zoper redovne obljube in zoper sv. mešo, hitela je na Nemškem rasti in zoreti setev, katero je ondi nasejal. Redovniki so zaporedoma samostane zapuščali in žene jemali ter postali goreči luteranci. Duhovniki sploh so se začeli ženiti. Vendar Luter se je kmalo sam prepričal, da so ti meseni in trebušni ljudje „dosti smradú prinesli v prijetno dišavo sv. evangelija“. Dobri Lutrov prijatelj Bodenstein je v Wittenbergu božjo službo po svoje pre naredil, je v nemškem jeziku maševal in je vsem, kateri so zahtevali, delil obhajilo v obojih podobah, a ne da bi se poprej morali izpovedati. Potem je zbral svojat dijakov in ljudi iz kmetov in jih je vodil v cerkve in samostane, kjer je sv. podobe poklatil, posvečene podobe in križe potrupal, razbil altarje in prevrgel spovednice ter napravil veliko prekucijo. Ko Luter zve, kar se doma godi, zapusti skrivoma grad Wartburg in pride v Wittenberg, kjer je njegova poljudna beseda razdražena srca komaj pomirila.

Papež Leon X. umrje l. 1521; pravijo, da je premalo odločno postopal zoper drznega nemškega reformatorja. To pa ni resnično, ker učeni kardinal Hergenröther je ravnokar po starih listinah dokazal, da je Leon svojo dolžnost pošteno storil. Za njim je vladal sv. katoliško cerkev papež Hadrijan VI. Bil je pravi mož, jako pobožen in poln dobrega duha. Na državnem zboru v Nürnbergu l. 1522 je po svojem poslaniku oznanil, da hoče na svojem papeževem dvoru začeti reformirati, ker je menda tudi ondi bilo marsikaj krivega in narobe. To odkritosrčno besedo so pa nemški „strankarji“ hitro porabili za svoje namene, češ, da prav papež sam sprevidi, da je cerkvi ponovljenja treba: Luter je tedaj celó na pravem poti. Državni stanovi potem prav za prav niso rekli ni črno ni belo, ampak so samo tako na pol obljubili, da se hočejo, po mogočnosti pač, Lutrovi veri ustavljati. Ravno tako polovična je bila obljuba, katero je papež Klement VII. na državnem zboru v Nürnbergu l. 1524 od državnih stanov dobil. Čem bolj pa je omahovala nemška gospoda, tem trdneje je stopala na noge kriva vera.

Od kmečke vojske do državnega zbora v Avgsburgu 1530.

345. Lutrova pisana beseda je prosto ljudstvo zbudila, in njegova beseda na pridigah jih je tako razgrela, da je

kar vrelo med njimi. Posebno jih je pa poduk o evangelijski svobodi spuntal. Luter je namreč učil, da je kristjanu edino le treba trdne vere, potem pa je celó prost, in naj živi ali dobro ali hudobno, to se mu ne bode zarajtalo, ker dobro in hudo v človeku Bog sam opravlja. Melancthon, ki je Lutrovo novo vero v red spravljaj, je tedaj naravnost rekel, da je to, da je Judež Kristusa zatajil, božji čin, nič manj, kakor to, da je Bog sv. apostola Pavla poklical. — Ljudje pa so evangelijsko svobodo celó drugače razumeli; mislili so, da zdaj ni treba nič več plačevati in da niso nikomur nič več dolžni, ampak da so vsega prosti. Luter je povzdignil svoj glas in je učil, „da med kristjani naj nobene gospode ne bo“, in kar je Luter djaj, raztrobili so njegovi pridigarji po celi nemški deželi. Siromak si je mislil, da odslej ne bode več treba delati, ampak bogatemu bo kar vzel, česar bo trebal. Luter jim je pridigal, da naj se oprostijo jarma popov in menihov, in ljudstvo, ki je poslušalo njegove pridige, šlo je divje domú; njih plamteče oči so kazale, kako jim kri kipi. Na ogenj, ktereга je Luter zakuril, so potem pihali njegovi pomagači, dokler se ni s plamenom užgal. Kmetje se začnejo gibati in kri prelivati. Največ jih je bilo na Švabskem, na Thüringiškem, Hesenskem in Saskem na nogah. Tropoma po deželi hodijo, požigajo, podirajo gradove in samostane, pobijajo grajščake, duhovnike in vse, kateri jim niso po volji. Kmalo je po vsem Nemškem vrelo in vnela se je občna kmečka vojska. Poveljniki so kmetom bili nekteri vitezi, ki so se jim pridružili. Uporniki so zdaj od Lutra tirjali, da naj odobri, kar oni počenjajo. To ga je spravilo v veliko zadrego in pismeno je kmete opominjal, naj vendar mirujejo; v tem pismu pa je ob enem krivil posebno duhovne in tiste posvetne kneze, kateri so katoliški veri zvesti ostali, da so prav oni vsega upora krivi, a kmete je imenoval „ljube gospode in brate svoje“. Vsak lahko sprevidi, da s tako pisavo Luter ni pogasil ognja, ampak je le olja v njega vлил, da je s plamenom splapolal. Razdraženi kmetje zmiraj huje razbijajo in razsajajo. Posvetni in duhovni knezi tedaj začnejo silo s silo odbijati. Loterinski vojvoda je z močno in orožja vajeno vojsko srečal 6000 kmetov: vse do slednjega je posekal. Drugi poveljniki zopet so druge čete pobili. Eni četi se je na čelo postavil Tomaz Münzer. Ta mož je že popred v Zvikovi rogovilil ter ljudi lovil za svojo novo vero; v mestu Mühlhausenu pa je pozneje pridobil toliko privržencev, da je ob času kmečke vojske celo leto bil najviši gospodar v tem

mestu. Obetal je svojim, da bo na zemlji vtemelil novo kraljestvo, v katerem ne bode ne bogatina, ne siromaka, ampak v katerem bodo imeli vsi enake pravice ter bodo vse premoženje v tovaršiji uživali. Tomaž je bil tudi oče prekrsčencev, ker je učil, da otroka krstiti ne velja, ker sv. pismo nikjer ne govori o krstu otroka. Znanprej se morajo samo odraščeni ljudje krstiti in kateri so bili kot otroki krščeni, morajo se prekrstiti dati. Taki in enaki nauki so bili prostemu kmetu všeč, in Tomaž je imel veliko krdelo kmetov za seboj. Zdaj mu pa prideta (l. 1525) saski vojvoda in deželni grof hesenski v goste. Njihovi izurjeni vojaki udarijo na uboge kmete in kmalo je ležalo pet tisoč ubitih kmetov na torišči, ostali pa so bežali, kamor je kdo mogel. Tomaža samega so vjeli in ob glavo djali. Pred svojo smrtjo se je svoji krivoveri odpovedal ter spravil s sveto katoliško cerkvijo. Tudi je prosil kneze, naj bodo pravični prostemu ljudstvu, a kmeta je opominjal, naj potrpi in naj uboga svojo gospodo. Verjetno je, da je okoli 50.000 kmetov storilo smrt v tem uporu.

346. Kakor hitro je Luter slišal, da kmetje zgubivajo, jo je hitro pobrisal ter zapustil tabor kmetov, in se je postavil na stran knezov. Da se prikupi posvetni gospodi, je pisal „zoper grabljive in krvoločne kmete“, in je kneze pozival: „da naj s kmetom nobenega usmiljenja več nimajo, ampak naj udrihajo po njih ter pobijajo kakor stekle pse“. Da je Luter kriv vse krvi, ktera se je prelila, to je sam priznal in niti sramoval se ni tega; rekel je namreč: „Jaz Martin Luter sem v uporih vse kmete ubil, ker sem velejih pobijati. Vso njihovo kri imam na svoji glavi, pa jaz jo zavrnem na Gospoda Boga, ki mi je tako govoriti zapovedal“. Luter, ki je prej zoper posvetno gospodo pisal in svobodo pridigoval, zagovarjal je zdaj sužnost, rekši: „to je kmečka predrznost in hudobija, da nočejo sužni biti. Bilo bi treba, da bi tako sirovo in lagodno ljudstvo, kakor so Nemci, še manje svobode imelo, kakor je imajo. To je tako poredno, krvoločno ljudstvo, ti Nemci, da bi jih bilo treba še trdneje držati“. Je li to krščanska svoboda, ktero je poštenjak Luter napisal na svoje bandero? Odslej pa, koderkoli je Lutrova vera hodila, povsod je krvav sled zapustila.

Kmečka vojska je žalosten prizor v nemški zgodovini; pa za Lutro se je vendar veselo končal, kakor kaka komedija ali šaloigra, — končal se je namreč z gostovanjem. Že poprej je Luter niže in više duhovnike opominjal, da naj v zakon stopijo; a da drugi več srčnosti dobijo, je „Luter pred

njimi jahal v zakon“, ter se oženil z neko nuno, ki je bila samostansko suknjo slekla in venec devištva zavrgla. Ubogo zapeljano ljudstvo je na bojišči kri točilo, a Lutru se je med tem pri gostijski mizi dobro godilo.

347. Lutrova vera se je na Nemškem že tako ukoreninila, da je več nemških dežel to vero sprejelo ter se za vselej odcepilo od katoliške cerkve. Najprej je novo vero v svoji deželi upeljal deželni grof Filip hesenski, in volilni knez Ivan saski. Nove krivoverske cerkve bile so pa tako urejene: Ljudstvo samo si je volilo svojega pridigarja, ki seveda ni imel mešnikovega posvečenja; više oglede v cerkvenih rečeh zvali so superintendente t. j. nadzornike, in posvetni knezi so bili v svoji deželi ob enem tudi najvišji poglavarji ali papeži svoje deželne cerkve. Ker je bilo tedaj meštvo odpravljeno in vsi redovniki razpuščeni, pripalo je knezom vse cerkveno premoženje, na ktereга so že davno in težko čakali. Da bi se pa luteranci zdaj veselili krščanske svobode, to je kosmata laž, ker deželni gospodarji jim zdaj niso samo posvetnih postav dajali, ampak so jih tudi vere učili. Tedaj ljudje tega, česar so prepričani bili, niti niso smeli verovati, ampak to, kar se je deželnemu gospodu dobro in prilično zdelo. Na tak način se je zgodilo, da so podložni morali na povelje knezov, svojo vero večkrat menjati, prav kakor človek suknje menjuje, in danes to, jutri ono obleče.

Priznavamo, da so novarji na Nemškem prosto ljudstvo večidel osleparili za sveto vero. Sprva so božjo službo obhajali ravno kakor v katoliški cerkvi in so običaje rimske cerkve obdržali. V to obleko pa so oblačili svoje lastno versko prepričanje, nikakor ne katoliško; in zvejani pridigarji so jih po časih vadili na lice nove vere. Ako pa je kdo pregledal vse zanjke luteranov in bi se jih bil rad rešil, si slednjič ni mogel več pomagati, ker so razmere takošne bile, da se jim je rajši podal, kakor bi prav sam med drugimi živel po stari katoliški veri.

Tako se je lepa Nemška delila na dva tabora, na katoliški in na luteranski. Luteranski knezi so se že l. 1526 v Torgavi sošli in med seboj zavezali, da bodo skupno branili Lutrovo vero; dobro so namreč vedeli, da jim cesar nikdar ne bo pripustil nove vere. Toda cesar se takrat ni mogel prav ustavljati luterancem, ker so mu v državo silili Turki, zoper ktere mu je bilo vse njegove vojske treba. Tako so tedaj nemški knezi zamogli doma delati, kar so hoteli, kakor lagodni otroci kar bodi uganjajo, kedar se ni bati ostrega

očeta. Cesar Karol je še zmiraj mislil, da se bode razprtija na Nemškem z dobra poravnala in je tedaj sklical državni zbor v Špeier l. 1529, da bi spravil obe stranki. Tam so katoliški knezi predlagali, da katoliška stranka naj ostane, kakor je dozdaj bila, a tudi v luteranskih deželah naj do prihodnjega zbora vse bo, kakor je zdaj, samo naj do tistih dob nič več zoper katoliško cerkev ne počenjajo in naj mešnikom meševati ne branijo. Zoper ta pravični predlog so se luteranci ustavljali ali protestirali, in zarad tega so odslej novoverce imenovali tudi protestante.

Od državnega zbora v Augsburgu 1530 do augsburškega zbora 1555.

348. Sledeče leto 1530 je cesar Karol V. sam prišel na Nemško in je sklical velik državni zbor v Augsburg. Cesar dovoli, da se pred vsem sklepa o verskih rečeh in ob enem tudi od protestantov tirja, da svojo novo vero napisano zboru predložijo. Melanchthon hitro sestavi Lutrovo vero v posebnem spisu, ktereга je tudi Luter odobril rekši, da je modro sestavljen; on sam bi „ne mogel tako lahko in tiho stopati,“ t. j. tako mirno pisati. Katoliški bogoslovci so iz tega spisa tisto poiskali, kar se ne strinja s katoliško vero in so krivovercem tudi očitali, da je Luter v svojih knjigah še marsikaj učil, česar Melanchthon v svojem spisu še omenil ni. Cesar in katoliški knezi precej temu pritrdijo, kar so katoliški duhovniki predlagali ter tirjajo, da se luteranski stanovi vsi odpovejo krivoveri in se zedinijo s katoliško cerkvijo, „drugači, je rekel cesar, bi moral postopati, kakor je po svoji vesti kot pokrovitelj cerkve postopati dolžen“. Ta odločna beseda je protestante hudo razburila in dasiravno ste se stranki še med seboj pogovarjali, niste se več mogli z bogati; Filip hesenski je na tihem celó Augsburg zapustil. Protestanti niso niti mislili več na to, da bi pustili novo vero in ugrabljeno cerkveno premoženje in zatorej se zberejo v Šmalkadenu in napravijo medsobno zavezo zoper vsakega, kdor bi jih hotel siliti nazaj v katoliško cerkev. Da se cesar izogne domači vojski, mora luteranom dovoliti, da smejo svojo vero svobodno izpovedati do prihodnjega cerkvenega zbora.

Ker se tedaj zoper protestante ni nič odločnega storilo in zgodilo, postali so tudi prekrščenci zopet drznejši, in strašno je pisati, kako so posebno v Münsteru grozno razsajali. Iz Holandskega sta se v Münster pritepla (1534) pekar Ivan Ma-

thiesen in krojač Ivan Bockelson, oba navdušena apostola tiste vere, katero je pred desetimi leti Tomaž Münzer učil. Oznanovala sta novo kraljestvo božje, v katerem bodo vsi ljudje imeli enake pravice in ga ne bo razločka med njimi. Kdor je hotel priti v to kraljestvo, moral se je dati znova krstiti. Stranka lažnjivih prerokov postane tolika, da mora škof, ki je bil ob enem tudi posvetni knez tega mesta in njegove okolice, zbežati iz mesta. Župan sam se pridruži strankarjem in se da prekrstiti. Mathiesen odpravi mestno svetovalstvo, a postavi dvanajst novih sodnikov, češ, da mu je to sam Bog storiti velel. Sam sebi pa pridene kraljevski naslov ter v škofijski palači vlada samovlastno kot kaki kralj. Njegovi privrženci si po več žen jemljejo, kralj sam jih ima 14 v korarski hiši zaprtih. Kar je še bilo poštenih starih meščanov, velel je Bockelson, ki je kralj postal za Mathiesenom, ali postreliti ali ob glavo djati. Nikdo v celem mestu ni imel več svoje lastne volje, vse se je moralo obračati in plesati po pesmi, katero so pač nesramni trinogi zagodli. Med tem, ko se je v Münsteru vse to godilo, je škofova vojska vedno bolj pritiskala na mesto ter ga od vseh strani oklenila. Že osemnajst mesecev je bilo mesto zaprto; živeža je bilo vedno manj in čim dalje, tem večja je bila lakota. Slednjič vendar škofova vojska mesto v naskoku premaga (1535). Bockelsona in dva njegova pomagača žive vjamejo in je na velikem trgu javno umorijo. Kmalo ni bilo prekrščencem več sledú v Münsteru, ampak zopet se je redno opravljala katoliška božja služba.

349. Luter in njegovi pristaši so se vedno nazivali na vesoljni cerkveni zbor, in tudi katoliški stanovi so mislili, da bode občni zbor stranki poravnal. Zatorej pokliče papež Pavel III. l. 1537 cerkveni zbor v Mantuo. Toda zdaj se je precej pokazalo, da luterancem za vesoljni zbor ni mar, ampak ovače so besedo tako obrnili, da jih katoliški bogoslovci niso mogli močno prijeti, ker tudi ti spoštujejo in morajo spoštovati najvišjo veljavo občnega zbora. Luteranski bogoslovci so se namreč zdaj odločno branili iti v Mantuo, izgovarjaje se, da na takem zboru, na katerem papež zborovanje vodi, niso dovolj svobodni in varni. Tudi luteranski knezi so na povabilo naravnost odgovorili, da ne grejo na zbor. Luter se je tukaj obnašal, kakor dečak, ki se na široka usta baha s svojo telesno močjo, a kedar mu stopi pravi možak na pot, tedaj pa premine, kakor kafra.

Dokler je Lutrova vera zunanje zmiraj dalje in dalje prodirala, bil je pa notranji stan mlade cerkve prežalosten. Luter

sam britko toži zaradi občne zlobnosti med svojimi privrženci in mora priznati, da je hudobija v njegovi novi cerkvi večja, nego v rimski cerkvi. „Pijančevanje, pohotno življenje, neznano sirovost in razuzdanost nahajaš na kmetih in pri knezih.“ Tako daleč so strankarji zašli, da so si po več žen jemali. Deželni grof Filip hesenski, ki je že 16 let oženjen bil ter imel osem živih otrok iz tega zakona, bil bi rad poleg svoje žene še v zakon vzel neko gospodično, ki je na njegovem dvoru dvorila. Grof je Lutru pisal list, naj mu to storiti dovoli, sicer se izneveri njegovi novi veri, ter jej odtegne svojo pomoč. Luter in Melanchthon sta bila v zadregi ter sta majala glavé nevedoča, kaj bi storila. Slednjič skleneta Filipu skrivoma drugi zakon dovoliti, ter ga oprostita postave, ki drugi zakon prepoveduje; vendar grof bi naj tiho djal in molčal o tem djanji, kakor molči mrtvec v grobu. Neki luteranski pridigar, ki je imel sam tri babure, je grofa poročil (1540). Ko pa se je stvar vendar zvedela ter prišla na dan, je nemarni Luter nekemu svojemu prijatelju pisal: „Ta zakon se ne dá zagovarjati, in jaz hočem ali tajiti, da sem dal privoljenje v drugi zakon, ali pa milosti prositi in spoznati, da sem se zmotil ter norce bril“. „Kaj pa bi že bilo“, je Luter drugje rekel, „če se kdo zavoljo kaj boljšega in zavoljo krščanske cerkve lepo debelo zlaže.“ Najbolj pa človeka zaboli bogokletna beseda, katero je Luter pri tej priliki izgovoril, „da je namreč Filipu drugič se ženiti dovolil na njegov telesni in dušni blagor in pa na čast božjo“. Je li to beseda za moža, ki bi menil ponoviti obraz katoliške cerkve? — S tem zakonom se je Luter pred vsem svetom osmešil in je vsled tega nekaj časa potihnil. Toda precej ga je zopet drznost obvladala in glasneje je kričal kakor pred.

350. Leta 1544 je cesar Karol s Francosko napravil mir; zdaj tedaj je merila vsa njegova skrb na zmedene nemške zadeve. To je protestante, ki so se bili v Šmalkadenu zvezali, osupnilo, in tudi Luter se je jezil, da se je stvar tako na slabo obrnila in zbog tega je napisal zbadljivo knjižuro, „papeštvo v Rimu od hudiča postavljeno“, v kateri je tako neotesano pisaril, da je neki zgodovinar, ki je sam protestant, rekel, „da bi za take psovke ne smelo biti niti peresa, niti tiskarskega črnila na svetu“. Pri vsem tem je Karol vendar zopet poskušal stranki z dobra spraviti, in dasiravno so mu katoliški škofje to odločno odsvetovali, ji je vendar poklical na razgovor. Pa to je bila prazna slama, katero je Karol mlatil, in katero so mlatili bogoslovci obeh strank, ker sprava

je bila v tem slučaju nemogoča. Katoliški bogoslovci namreč od svoje vere niti za pičico ne morejo odjenjati, novarji pa pred svojim zlatim teletom klečijo in nočejo vstati; kako bi se tedaj spravili? Dva človeka si ne bosta nikdar v roke segnala ter se sprijaznila, ako eden ne more, a drugi noče svoje desnice stegniti in podati svojemu sovražniku. Precej tedaj, ko so se začeli med seboj razgovarjati, so luteranski bogoslovci vse popustili in odšli, češ, da se „z božjimi sovražniki in krivoverci“, t. j. s katoličani ne morejo družiti.

351. Zdaj pa je prišla za Lutra tudi zadnja ura. Že dalj časa je bil celó jezljiv in čmeren, deloma, ker se mu je pesek ali kamen delal, deloma pa, ker so mu njegovi lastni privrženci v marsičem oporekali ter druge nauke spravljali na dan. Sicer pa Luter sam s svojimi verskimi načeli ni bil več prav zadovoljen. Ko mu neki novošegni župnik piše, da ne more tega verjeti, kar drugim pridiguje, mu Luter odgovori: „Hvala Bogu, da se drugim tudi tako godi in ne samo meni“. Tudi mu ni bilo kaj po godu, da njegov novi evangelij prav nič ni poboljšal ljudi ter ponovil sveta, ampak da je celó v Wittenbergu, kjer je Luter imel svojo stolico, bilo vse narobe in po konci. Koncem l. 1545 je pisal svoji ženi Katiki: „Le proč iz te Sodome! Raji se po svetu porivam in beračim, kakor bi svoje revne, stare zadnje dni s temi nerednostmi v Wittenbergu trpinčil in nadlegoval“. Na večer pred smrtjo, ko je Luter svojo slednjo molitev pri odprtem oknu opravljal, videl je pred bramom na studentu hudiča sedeti, ki se mu je rogal. Do zadnjega zdihljeja je sovražil papeža in katoliško cerkev. Preden je namreč izdihnil svojo dušo, je še na steno napisal besede: „V življenji sem bil kuga za te, o papež, v smrti pa bodem tvoj konec“. Toda Luter že dolgo v grobu leži in prhni, a rimska stolica pa še vedno trdno stoji. Umrl je l. 1546.

Tudi po Lutrovi smrti še na Nemškem ni bilo mirú. Cesar je moral z mečem pokoriti volilnega saskega kneza Ivana in hesenskega grofa Filipa, ki sta bila oba močna stebra nove vere in ki nista več poslušala na nobeno cesarsko besedo. V boji je cesarju pomagal saski vojvoda Moric, ki je bil sicer luteran, a rad bi se bil cesarju prikupil, da ga postavi mesto kneza Ivana za volilnega kneza. Cesar je zmagal ter oba uporna kneza djal v zapor, a Morica je res postavil za volilnega kneza. Toda Moric ni bil značajan možak ampak veternjak, ki se je cesarju hitro zopet izneveril, ko je dosegel, kar je želel. Zasukal je svoj plašč po vetru ter šel

z vojsko nad cesarja, kateremu se je prej laskal in ktereга je zdaj na Tirolskem tako nenadoma napadel, da se je cesar le s tem rešil, da je nagloma pobegnul čez visoke bregove na Koroško.

Ko je cesar Karol videl, da ga je najbolji prijatelj prevaril, ni več mislil, da bi mu se kdaj posrečilo verski razpor poravnati. Namesto cesarja se je tedaj začel njegov brat Ferdinand z luterani pogajati in na državnem zboru v Augsburgu l. 1555 so se slednjič katoličani in luterani do dobrega pomirili. Sklenili so, da imajo protestanti augsburške izpovedi popolno versko svobodo in vse državne pravice, kakor katoličani. Zvingličani in Kalvinci pa niso dobili državnih pravic in niso smeli svoje vere očitno izpovedati. Vsak knez je dobil pravico, za svoje podložne določiti vero. Knezom so pustili vse pograbljeno cerkveno premoženje, le to so rekli, da se škof ali opat, ki bi vtegnil prestopiti k luteranski veri, mora odpovedati svoji časti in svojim dohodkom, ki jih je kot služabnik katoliške cerkve vžival.

b) Je li bil Luter pravi in poklican reformator?

352. Bog nas varuj takega reformatorja, kakor je bil Luter! Kdo pa ga je poklical, da bi hišo božjo ponovljal? Ali mar poglavar te hiše, sv. oče, rimski papež? Nikakor ne, ampak Leon X. je Lutra za Boga in „pri krvi Zveličarja“ prosil, naj vendar resnice ne kviri in naj ne kali mirú v cerkvi Kristusovi, in ker še zdaj ni odjenjal od svojega djanja, ga je proklel. Toda Luter ni poslušal na besedo sv. očeta, ampak je po svojem naprej delal, in dasiravno ga je hišni gospodar pred prag postavil, silil je vendar zmiraj nazaj v hišo ter trdil, da mora itak po vsej sili ponovljati cerkev.

Ali je mar Luter naravnost od Kristusa z nebes dobil povelje, da naj ponovi njegovo cerkev na zemlji? Tedaj bi se pa Luter moral poveriti kot poslanec božji po čudežih in prerokovanjih, kakor so to nekđaj apostoli storili. Toda nikdo ne ve za kaki čudež, ki bi ga bil Luter napravil. On sam sicer trdi, da je njegov nauk sam že zadosti čudež in da večega čudeža treba ni; mi pa z dobro vestjo zamoremo reči, da je njegov verski nauk zeló siromašen in reven; takošen nauk bi tudi kdo drugi skrpal, če bi ravno ne bil doktor bogoslovja, kakor je bil Martin Luter. Prerokoval je tudi

samo enkrat in še takrat se je zlagal; ni se namreč zgodilo, kar je na smrtni postelji prerokoval, da bode ž njim vred tudi katoliška cerkev poginila.

„Kdo pa ti je velel evangelij pridigovati, kdo te je poklical?“ to je Lutra samega večkrat skrbelo. On je tudi odločno rekel, da je treba poklicanemu biti, kdor hoče pridigovati. „Človek mora“, je rekel, „v službo evangelija poklican biti in nobeden, kateri ni postavno poklican, ne bo pred hudičem obstal, ampak bode v pekel vržen“. In na drugi strani govori Luter: „Kdor hoče kaj novega na dan spraviti in kaj družega učiti“ (kar se namreč ne strinja s staro vero), „mora od Boga poklican biti ter svoj poklic s pravimi čudeži potrditi. Kdor pa tega storiti ne more, naj se pobere s poti“. Tako je drugim veleval iti s poti, da se je potem sam nepoklican laglje širokoustil na stezi.

„Varujte se krivih prerokov“, pravi Kristus, „iz njih sadú jih bote spoznali“. (Mat. 7.) Kakov pa je bil sad Lutrovega duha, kakov je bil njegov nauk? Bil je li sposoben ponoviti cerkve obraz?

Luter je celo svoje življenje podiral skalo, na kateri je postavljena sv. cerkev; vse moči je napenjal, da bi prevrgel apostolsko stolico v Rimu, na kateri sedi naslednik sv. Petra. Kdo moder bi tedaj trdil, da je Luter s tem hišo božjo ponavljal, da jej je podlago majal, na kateri stoji? Sploh se pa mora reči, da Lutrova novarija najbolj v tem obstoji, da zanikuje več katoliških verskih nauk, ne da bi kaj novega na svetlo spravil. Steber za stebrom, na katerih sloni sv. cerkev, a kateri so mu bili na poti, je podrl. Sv. cerkev uči, da se človek v zakramentih opraviči po milosti božji, s katero sam sodeluje; Luter pa je zavrgel sv. zakramente in je tajil prosto voljo ter rekel, da je človek kakor drevo ali kamen, kterega milost božja naprej pomikuje, kamor hoče. Samo zakrament krsta in obhajila je pridržal ali celó v drugem pomenu, kakor sta pri nas. Mi pravimo, da je človek po opravičenji prerojen in nova stvar, ter so grehi njegovi popolnem zbrisani in uničeni; a Luter je rekel, da se grešniku po opravičenji grehi samo pokrijejo in ne da bi se mu celó odpustili. Po Lutrovem nauku tedaj človek ni resnično opravičen kakor tisti ni umit, kateri z rokama zakriva svoje umazano lice, da madežev ne vidimo. Opravičenje je po Lutrovem nauku plašč, kterega je Bog grešniku ogrnil, da zdaj ne vidi več njegove nagote. Ker lutrovci nimajo sv. zakramentov in sv. meše, jim tudi duhovnikov treba ni. Na mesto bogočastja

in daritve je stopila pridiga. Luter je tajil vice in je zavrgel odpustke in častenje svetnikov kot nepotrebne reči. Kristus nam je velel cerkev poslušati in kdor cerkve ne posluša, ni več pravi kristjan, ampak pagan in očiten grešnik in sv. Pavel pravi, da je „vera iz poslušanja“. Luter nasproti pa je velel svojim sv. pismo brati, da iz njega pozvejo, kar je verovati, in sv. pismo mu je edini vir za krščanski nauk; ustno sporočilo je zavrgel. Ko bi nam še Luter hotel povedati, od kod se naj tisti vere učijo, kateri brati ne znajo?

353. Ali je bil Luter slednjič svet mož, da naj bi se krščansko ljudstvo od njega kaj naučilo? „Nikdo ne bere grozdja s trnja in fig iz osata“ (Mat. 7.), in tedaj se tudi ljudstvo ni moglo izgledovati nad Lutrom, ki je bil jako zloben in strasten človek. Njegova ošabnost je naravnost neznosljiva. Luter z vsemi drugimi pometa, in le sam sebe na svečnik postavlja; on trdi, da je papež antikrist in sv. cerkev njegovo kraljestvo, katero že od apostolskih časov sèm več prave vere nima; gledé vere so se vsi motili, in še le Luter je pravo vero na dan spravil. Sam o sebi pravi: „Doktor Martin je velik doktor nad vse škofe, pape in redovnike“. Da mu pohlevnosti manjka, to časih tudi sam spozna, ker nekemu prijatelju piše: „Po pravici me k pohlevnosti opominjaš: tudi sam to čutim, pa ne morem si kaj, mene pač naprej tira ne vem kakošni duh“. Lutrov jezik je bil strašno umazan. Vsak le na pol pošten človek bi zarudel, ako bi kaj takega slišal, kar je Luter z drznim čelom govoril in z blatnim svojim peresom pisal. On ni bil in ni mogel biti prerok ali apostol Kristusov, dasiravno si je to ime svojil, drugače bi mu pač moral angelj božji njegova nečista usta popred z živim ogljem očistiti, kakor nekdej preroku Izaiju. Jedel in pil je toliko, da mu je bilo časih kar umreti, in svoje požrešnosti niti zakrival ni, ampak hvalil se je ž njo rekši: „da jé kakor Pemec in pije kakor Nemeč“. Luter je tudi grozoviten in krvav mož, ki svojim svetuje, da naj z mečem zasegajo svoje nasprotnike, in nič bolj ne želi, nego da bogokletnemu papežu in njegovim kardinalom zadi na vratu jezike popipljejo in jih potem zaporedoma ali povesimo ali pa v morje potopijo. Kako je upornim kmetom krvave glave privoščil, o tem smo že govorili na svojem mestu. Nič mu ni delalo preglavice, ako se debelo zlaže in tudi njegovo djanje je navadno nepošteno in zavratno, da si le čast pridobi in svoje namene doseže; tje, kamor je meril, je redko kdaj strelil. Kar sam zakrivi, zavrača na druge; kedar pa so mu zlobne njegove namere od-

krili, jih prav nič ni tajil, kakor lagodnega dečka ni sram, ako se pregreši, ali je odgovornost na Kristusa zvalil, ki mu je neki vse to storiti zapovedal. Klel je tako grdo, da bi se lahko bila zemlja stresla, a moliti ni mogel; to sam priznava, če pravi: „Ne morem moliti, moram kleti. Ako bi moral reči: Posvečeno bodi tvoje ime, moram že pristaviti: Prekletost, pogubljenost in oskrunjenost bodi ime papežancev“. Svojim sovražnikom je najslabše namene spotikal, jih besno zmerjal, ali tudi osmešil pred ljudstvom. Vse so oni zakrivili, sam pa je bil vselej nedolžen kakor jagnje. Kdo ne misli tukaj na svarilno besedo Sinu božjega: „Varujte se krivih prerokov, ki pridejo k vam v ovčjih oblekah, znotraj pa so zgrabljivi volkovi“. (Mat. 7.)

c) Zwingli in Kalvin.

354. V tistem smislu, kakor Luter na Nemškem, sta Zwingli in Kalvin na Švajcarskem kvarila cerkev. Podrla sta namreč, kolikor se je dalo v katoliški cerkvi, a nove stavbe nista mogla postaviti.

Zwingli je bil rojen l. 1484 od premožnih staršev na kmetih. Ko je duhovnik postal, mu je papežev poslanec dajal vsako leto podpore, da bi se v bogoslovskih vedah ložje izvežbal. Imel je bister um in dober jezik, a temeljito se ničesar ni izučil; sam sebi je veliko zaupal in rad je videl, ako so ga častili in mu kadili; tudi je bil trdne telesne postave, tembolj medla pa je bila njegova pobožnost. Leta 1516 je postal župnik pri veličastni romarski cerkvi v Einsiedelnu, kjer je zaslovel kot dober govornik, dasiravno ni bil več na dobrem glasu in kjer je tudi že zoper častenje Marije, zoper božje poti in odpustke ropotal. Dve leti pozneje je bil postavljen na veliko cerkev v mesto Zürich, kjer je precej od začetka trosil nauke, kateri se nikakor ne vjemajo s katoliško vero. Zanikal je papeževo in škofovsko oblast in držal se samo tistih resnic, ktere se dajo dokazati iz sv. pisma; rekel je, da je celibat (samski stan duhovnikov) hudič zmislił ter je tirjal, da se duhovniki ženijo. Razun sv. krsta je vse sv. zakramente zavrgel in kruha in vina pri sv. obhajilu ni več smatral za živega Jezusa, ampak je učil, da kruh in vino le pomenita Kristusovo telo in kri. Da je s takim naukom tudi daritev sv. meše uničil, razume se samo ob sebi. Dasiravno je Zwingli te novarije po svojem začel, je vendar še le takrat pravo srce dobil, ko je slišal, kaj Luter na Nemškem

začenja in ko je mestno svetovalstvo v Zürichu, ki bi bilo rado po cerkvenem premoženju seglo, stopilo na njegovo stran. Prekucuh je sred uradnikov, zidarjev in tesarjev hodil po cerkvah, podiral je altarje in je sv. podobe in orgle razbijal. Duhovniki so se ženili in Zwingli sam je vzel neko vdovo, s katero se je že prej dolga leta bil družil. Cerkevno petje je prenehalo in nova božja služba sploh je bila jako jalova. Na navadni mizi so imeli v pleterkah kruha in v kozarcih vina; zraven tega pridiga in čitanje sv. pisma, to je bila vsa njihova služba božja. Ni preteklo dolgo časa, da so se razun Zürichu tudi drugi bolj liberalni kantoni zanimali za novo vero, a stari kmetiški kantoni Schwitz, Uri in Unterwalden so ostali zvesti katoliški veri in so se na vso moč uprli novim prerokom. Katoliški in novarski kantoni se niso mogli več z dobra porazumeti, ampak vnela se je med njimi krvava vojska, dokler niso katoličani v bitvi pri Kappelu (1531) popolnoma zmagali svojih nasprotnikov. Zwingli sam, ki je oborožen šel na vojsko, poginil je na torišči, njegovo truplo so katoličani sežgali. Zwinglijevi pristaši so potem več ali manj vsak po svoji glavi naprej reformirali Švajcarsko, pa tudi katoliški kantoni so trdno stali za svojo sv. vero.

355. Drugi švajcarski reformator bil je Ivan Kalvin, rojen v Noyonu na Francoskem (1509). — Njegov oče ga je odločil za duhovski stan. Po očetovem prizadevanju so ga podpirali s cerkvenimi dohodki, da se je mlada bistra glava zamogla v Parizu modroslovskih in bogoslovskih ved učiti. Ko se je pa Kalvin začel za načela in nazore nemških reformatorjev zavzemati in jih zagovarjati ter tudi trositi po Francoskem, se v Parizu ni več varnega čutil, nego je čez mejo potegnil na Švajcarsko. Tukaj je napisal svoje glavno delo: „poduk v krščanski veri“, v katerem je svojo vero, ki je bila Zwinglijevi najbolj podobna, natanjko razložil. Strašen je njegov nauk o predestinaciji. Latinska beseda „praedestinare“ bi v slovenskem jeziku pomenila: naprej odločiti ali odmeniti. Učil je namreč, da je Bog nekatere ljudi že naprej odmenil za nebesa, a druge za pekel, in da bode tisti, kateri je za pekel vstvarjen, naj še toliko za nebesa stori, vendar pogubljen. Na greh Bog sam neki človeka žene in draži; kdor je za pekel odmenjen, mora grešiti, da Bog nad njim pokaže svojo pravičnost, kakor nad izvoljenimi svojo neskončno milost kaže. Zakramenta je samo dva pridržal, zakrament sv. krsta in obhajila; toda učil je, da se pri obhajilu zavžije prosti kruh in vino, a v tistem trenutku, kedar izvoljeni zavži-

jejo to hrano, se neka božja moč iz Kristusovega telesa, ki je v nebesih, v človeka razlije. Dokler je Luter vso cerkveno oblast posvetnim vladarjem v roke spravil, je pa Kalvin trdil, da se posvetna oblast nima prav nič vtikati v cerkvene pravice. Vsaka cerkvena občina naj ima pravico, voliti si svoje starešine, kateri se o imenitnih vprašanjih na sinodah naj posvetujejo. V mestu Ženevi, kjer je bil pridigar in profesor, je potem najprej začel reformirati po svojem nauku, kjer si je kmalo toliko veljave pridobil, da je tam skorej neomejen gospodar postal. Pridigal je vsak dan, trikrat na teden je podučeval v bogoslovji. Bil je trdega srca in neizprosljiv in je tako ostre postave dajal, da se človek kar čudi njegovi predrznosti. Prepovedal je godbo, plese in gledališča, opazoval je natanjko, kako so Ženevčani živeli in kako so cerkev obiskovali. Kdor se je v petek mesa zdržal, moral je v kajho. Njegovi pridigarji so celó po hišah se potikali in časih o domačih razmerah in o malenkostnih rečéh račun tirjali. Ženske so se morale prosto nositi ter vso gizdost odstraniti; za izposojen denar ni smel nihče obresti jemati. Kdor pa se je zoper te postave pregrešil, so ga ali zaprli v ječo, ali so ga izobčili ali tudi pregnali iz mesta. Najbolj pa Kalvin ni trpel, da bi mu kdo oporekal ali da bi bil kdo drugih misli; zaradi tega je svoje nasprotnike hudo in celó krvavo pregnanjal. Nekoga zdravnika, ki je o presv. Trojici drugače mislil kakor on, je na gromadi sežgal in druga dva, ki sta grajala njegovo ostro vlado, je ob glavo djal. Sploh pa je Kalvin naravnost učil, da je krivoverce treba z mečem iztrebiti. Po ustrajnem delovanju umrl je l. 1564. Tudi Kalvin je bil oženjen in tedaj je očividno, da je nezdržljivost vse naše reformatorje najbolj tirala, da so materi katoliški cerkvi napovedali boj. Zvinglijevi in Kalvinovi privrženci so se zvali reformirce, ker so si domišljevali, da spoznavajo reformirano ali popravljenno krščansko vero.

d) Razvoj protestanške vere po raznih deželah.

356. Kakor veter plevel, če se na kaki njivi zaplodi, kmalo tudi raznese na sosedne njive, tako je reformirana vera imela naskorem pristašev skoraj po vseh evropskih deželah; v nekterih deželah je ta plevel tako obilno zrastel, da je katoliško vero do dobrega zadušil, a zopet v drugih so

se ga sicer obranili, pa le po največi pozornosti in tu in tam tudi tako, da so ga s silo izrovali.

Na Angleškem.

Za časa Lutra je na Angleškem kraljeval Henrik VIII., ki je bil sprva odločen sovražnik Lutrov. Kralj je celó pismeno zagovarjal sv. vero in je Lutra prav po domačem zavrnil ter mu dokazal, kako so si njegovi dokazi navskriž. Za to knjigo je Henrik dobil od papeža častni naslov „zagovornika vere“, kterege protestantski angleški kralji še zdaj — v svojo sramoto — nosijo. Lutra pa so one bukve tako strašno razkačile, da je Henrika „venčanega osla“ imenoval ter mu še več drugih takih imen v eni sapi napisal. Pa prav ta Henrik, ki je očitno rekel, da mu Lutrova krivovera takó mrzi, kakor nobenemu drugemu ne, začel je počenjati reči, ki so Angleško s časom spravile v naročje krivovere.

Že 17 let je Henrik bil oženjen s Katarino, s soprogo svojega brata. Katarino pa je zamogel zategadel vzeti v zakon, ker mu je to papež po posebni pismeni dovolitvi dovolil in ker je bilo dokazano, da Katarina z rajnim nikdar v zakonu ni živela, dasiravno mu je bila zaročena. Naenkrat je kralj trdil, da ga vest plaši zaradi tega, da ima svojega brata soprogo za ženo. Toda s tem je hotel svetu le peska v oči vreči; ni ga namreč pekla vest, ampak strast je v njem gorela po neki lepi dvorni gospodični Ani, ktero bi bil rad v zakon dobil. Obrne se tedaj do papeža Klementa VII. in ga poprosi, naj prvi zakon razveže in mu dovoli v drugič ženiti se. Kralj ni čakal, dokler bi v Rimu o tej stvari odločili, ampak na tihem se je dal v svoji domači kapeli z Ano poročiti. Ker veljavnega zakona po naši sv. veri nič ne razloči, kakor edino le smrt, tedaj se je Rim moral za veljavnost prvega zakona odločiti, ter je Henriku velel drugo ženo odpustiti in odposlano kraljico Katarino zopet postaviti v njene pravice. Ko je bil kralj (1538) tudi izobčen iz katoliške cerkve, ter bi moral zgubiti kraljestvo in krono, se je Henrik s tem maščeval, da je papeža popolnoma popustil, zvezo z Rimom pretrgal in sam sebe postavil in proglasil za poglavarja angleške cerkve. Nadškofa v Canterbury-ji je imenoval Kranmer-ja, domačega kaplana Anine rodbine, ki se je skrivoma že tudi oženil bil, in ki je zdaj vsemu pritrnil, kar koli je kralj zahteval. Vsi uradniki, duhovniki in redovniki so morali priseči, da kralja spoznajo za poglavarja angleške

cerkve, drugače jih je kazen veleizdaje zadela. Res strašno je Henrik divjal zoper vse, kateri so imeli srce mu nasprotovati. Spovednik kraljice Katarine, Forest, ki je zoper njegovo glavarstvo pisal, umrl je na gromadi. Veliko duhovnikov in odlične posvetne gospode je moralo ravno tudi zaglavoljo smrt storiti, med njimi kraljevski pečatnik Tomaz Mor in Ivan Fisher, škof v Rochesteru. Mor je bil tako čeden in učen gospod, da je na Angleškem dosegel najvišjo čast ter postal pečatnik na kraljevem dvoru; bil je izvrsten pravnik, zraven pa zvesta, priprosta in poštena duša. Kralju je v lice povedal, da zavoljo kakih dvajset let, katerih bi še morebiti zamogel dočakati, noče zgubiti srečne večnosti; niti ječa ni upognila njegove velike duše in niti smrtnega noža se ni zbalo njegovo srce. Tudi škof Fisher je bil popred prijatelj kralja, in Henrik je nekdanj o njem rekel, da se noben kralj ne more s takim podložnikom pohvaliti in ponášati: bil je namreč odličen bogoslovec in dober pastir. Tudi on je kralju odločno stopil na pot ter ga ni pripoznal za glavarja angleške cerkve. Leto dni je bil zarad tega v zaporu, med tem ga je papež imenoval kardinalom ter ga oblekel s škrlatom, a kruti Henrik mu je pripravil mučeniški venec. Papežev poslanec Pole je še o pravem času zbežal iz Angleškega, in tedaj ga jeza kraljeva ni dosegla. Za to pa se je Henrik hudo maščeval nad rodbino njegovo, in je iz celó puhlih uzrokov usmrtil njegovo mater in še dva bližnja sorodnika njegova, a za glavo Pole-ja je obljubil 50.000 zlatov, kar pač očitno kaže, kako krviželjen je bil Henrik. Po njegovi želji je državni zbor tudi vse samostane na Angleškem zatrl in njihovo premoženje pograbil ter je ž njim deloma bogatil svoje privržence, deloma ga je sam zapravil.

Vendar, kar se tiče krščanskega nauka, Henrik ni ničesar spremenil in ni trpel, da bi se Lutrovi nauki utihotapili. Henrik je tedaj Angleško pripravil samo v razkolnitev.

Toda od razkolnitve do krive vere je samo en korak. Kakor hitro se je namreč angleška cerkev ločila od rimske cerkve, ki je steber resnice, ni več trdno stala, ker se stebra ni več držala, ampak se je začela gugati in zibati, ker je trdna tla pod seboj zgubila, dokler se ni v naročje krivovero zazibala. Prav za prav je še le kraljica Elizabeta krivovero na Angleškem upeljala in utrdila.

357. Elizabeta je nastopila vlado l. 1558. Bila je hči divjega zakona med Henrikom in Ano in tedaj ni imela pravice na kraljevskem prestolu sedeti; po pravici bi angleška

krona zdaj bila pripadla škotski kraljici Mariji Štuart, ki je bila hči sestre Henrika VIII. Da bi tedaj Elizabeta krone ne zgubila, je rajši sv. mater katoliško cerkev zapustila; bila je le protestantom mila, ki so pripoznali veljavo zakona njene matere, a katoličane je na vso moč preganjala.

Po očetu se sin imenuje, po njem dobro ali slabo sluje, in materne čednosti in slabosti hčere po svetu nosijo. Tako je tudi Elizabeta sramoto svoje matere po svetu trosila, dasiravno je krono nosila. Da bi svoj prestol bolj utrdila, se je dala po katoliško kronati ter je prisegla, da hoče katoliško cerkev braniti; toda precej, ko se je na stolu varno čutila, začela je katoličanstvo na vse načine preganjati, in prav ona je, ki je upeljala tako imenovano „angleško cerkev“, ki je prava zmes katoliških, luteranskih in kalvinskih načel. Že na prvem državnem zboru so prvaštvo cerkve kraljici prisodili ter vsako zvezo z Rimom pretrgali. Potem so sestavili 39 verskih točk, ktere so do današnjega dne podlaga angleške nove vere.

Vsi škofje razun enega se zoperstavijo tem naredbam in so zategavoljo odstavljeni. Niže duhovstvo se je pa več ali manj podalo menéč, da se bodo reči zopet prevrgle in na boljše obrnile. Toda nasprotno se je zgodilo. Elizabeta ustanovi posebno sodišče, ki je ostro sodilo vsakega, kateri se je zoper novo vero pregrešil.

Pij IV. se je še zmirom zanašal, da se bode dala visoka kraljica upogniti. Toda katoličanom je bil še britkeji kelih pripravljen. Škotska kraljica Marija Štuart je pred svojimi upornimi podložniki pribežala na Angleško, kjer jej je Elizabeta pripravila zapor, mesto da bi jej dala zavetje, kakor jej je bila obljubila. Elizabeta si je bila namreč vedno v strahu, da bi jej Marija Štuart prevrgla prestol in zarad tega ni htela zamuditi lepe prilike in je Marijo v ječo zaprla. Zdaj se vzdignejo nekteri katoliški plemenitaši, ki so dobro vedeli, da je Marija njihova prava vladarica, da jo rešijo iz rok Elizabetinih. Ravno to pa je dajalo Elizabeti povod, da se je znosila nad svojimi katoliškimi podložniki, katerim itak nikdar ni prav zaupala. Sto in sto katoličanov je moralo smrt storiti in Mariji se je v ječi tem hujše godilo. Za pravice katoličanov in kraljice Marije je papež Pij V. povzdignil svoj glas in je l. 1570 kruto kraljico izobčil in odstavil. Zarad tega pa je Elizabeta tudi od svoje strani postave zoper katoličane poostrila. Meševati ali spovedovati je bilo za glavo prepovedano in ravno tako je moral smrt storiti, kdor je katoliške

duhovnike pod streho vzel. Ob enem je postava velevala, da morajo v štiridesetih dnevih vsi katoliški duhovniki Angleško zapustiti, drugače bodo kot veleizdajice kaznovani. Duhovniki so le tako zamogli prinesti katoliškim rodbinam nebeške tolažbe, da so pogostem menjali svojo obleko in tudi svoja imena, da jih vohuni niso spoznali. Božjo službo so obhajali le na skritih krajih, kakor nekdam kristjani prvih stoletij. Katoličane so tožili rovarstva zoper kraljico in so jih dostikrat na tezalnice napenjali in krvavo mučili, naj bi obstali krivdo, na katero nikdar še mislili niso.

358. Da ošabna in vladohlepna kraljica slednjič tudi svoji bližnji sorodnici Mariji ni prizanesla, prav lahko razumemo. Ko jej je bila Elizabeta v zaporu pobrala denarje in kinč, je Marija Štuart razžaljena vzdiknila: „Dvojih reči mi angleška kraljica nikdar ne zamore vzeti, niti moje kraljevske krvi, ki mi daje pravico do angleškega prestola, niti ljubezni moje, ki mi stori, da moje srce verno bŕje za vero mojih očetov“. Kraljica je razglasila vest, da jej Marija po življenji streže in po kroni sega, kar pa nikakor ni bilo dokazano. 1. februarja leta 1587 jo tudi obsodi na smrt. V smrtni uri jej niti katoliškega duhovnika niso dovolili, ampak doposlali so jej samo sv. hostijo, katero je papež sam bil posvetil. Ko je bila 8. februarja ura njenega življenja dotekla, še je na glas molila za svetega očeta, za cerkev, za katoliške vladarje, pa tudi za angleško kraljico in za svoje sovražnike, potem pa dene svojo glavo mirno na penj. Rabelju se je tako smilila, da se mu je roka tresla in dvakrat je moral mahiniti, da jej je glavo odsekal. Po smrti Marije Štuart je Elizabeta krivila svoje služabnike, da so se prenaglili in da so tedaj oni grozovitno smrt Marije zakrivali; toda zgodovina je na Elizabetino čelo napisala, da je morilka in naj se še tako umiva, ta maroga jej bode večno ostala. Elizabeta je tudi do svoje smrti (1603) ostala sovražnica kat. cerkve. Omožena ni bila in protestantje tedaj na široka usta hvalijo njeno devištvo; toda zgodovinarji dobro vedó, da je bila nemarna hči svoje nepoštene matere.

Nasledniki kraljice Elizabete ali niso imeli volje, ali nekteri niso imeli zadosti moči, da bi se za katoliško vero potegnili. Za kralja Jakoba I. je osoda katoličanov na Angleškem postala še bolj žalostna kakor popred. Nekteri katoliški plemenitaši, ki niso mogli več nositi nestrpljivega jarma, so se namreč zarotili zoper vlado ter sklenili, kralja in njegov brezbožni državni zbor ali parlament s strelnim prahom v

zrak spustiti. Toda zarota je prišla o pravem času na dan in zdaj so morali vsi katoliški kristjani strašno trpeti za to, kar so le nekteri bili zadolžili. Na Angleškem sploh niso več mislili na to, da bi katoliška cerkev prišla do svojih pravic, ampak stranke, ki so v novi veri nastajale, so se borile med seboj in zdaj je ta zdaj druga nadvladala. Po tem takem domače vojske ni bilo konca ne kraja, v kateri je bil tudi kralj Karol II. l. 1649 v Londonu očitno ob glavo djan. Upor in umor je pač rad krivovere krvavi sad.

359. Na Škotskem je bila katoliška cerkev takrat zapuščena njiva, in tedaj se nič ne čudimo, ako je osat in trnje krivovere tako naglo rastlo. Duhovstvo se je namreč zelo zanemarilo, in prosto ljudstvo je bilo jako nevedno. Ko so tedaj novarji začeli kričati in katoliško cerkev črniti, so nevedno ljudstvo hitro zvodili za seboj na krive poti. Lačni plemenitaši pa so kakor povsod, tako tudi na Škotskem prezali na cerkveno premoženje in so bili tedaj prvi stebri krivovere. Kraljica Marija Štuart, dasiravno je bila dobra katoličanka, ni mogla zabraniti, da je parlament l. 1560 katoliško vero zatrl in kalvinsko vero v deželi upeljal.

360. Irsko, otok svetnikov, je angleška kraljica Elizabeta l. 1603 do dobrega podjarmila. Dasiravno so Ircem jemali kmetije, jih devali na nateznice in jih krvavo preganjali, vendar se niso izneverili veri svojih očetov. Deželo so jim skoraj vso izpipali iz rok, a svete vere jim trinogi niso mogli iz srca izdreti. Angleški naselniki so se na kmetijah gostili, irski trpini pa so se s trdo skorjo kruha zadovoljili. Katoliške škofe in duhovnike so odstavili ali pomorili in anglikanske škofe postavljali. Veliko Ircem je raji zapustilo svojo domovino, kakor bi sprejeli vero svojih tlačiteljev. Angleži so tako strašno gospodarili, da na več krajih ni bilo drugega videti kakor le mrličji in pogorišča. Ko so Irci kralja Karola I., kterega so Škoti in Angleži stiskali, bili podpirali zoper njegove nasprotnike, upali so od kralja boljših časov. Toda čim blažje so se kazali Irci, tem grozovitnejši so prihajali Angleži. Tedaj pa je tudi Ircem potrpežljivosti zmanjkalo; angleški trinogi so jih prehudo mučili. Vzdignili so se, da bi silo s silo odbijali. Vojna sreča jim je bila nekaj časa mila in Angleži so veliko trpeli. Ko so potem škotski in angleški puntarji svojega kralja Karola bili vjeli, so se Irci takoj oboroževali, da pridejo nehvaležnemu kralju na pomoč. L. 1649 je bil kralj obglavljen, a Irci so morali svojo veronost do kralja angleškemu puntarju Cromwellu neizrečeno

drago plačevati. 20.000 Ircev so prodali kot sužnje v Ameriko, pri neki priliki 1000 deklic naenkrat, ktere so izvili iz naročja žalujočih mater. Po novi postavi so vse Irce v eno pokrajino stlačili, vso ono deželo pa so prisodili angleškemu vojakom in puntarjem. Vojaki so imeli povelje, deželo Ircev iztrebiti, kakor je Jozue iztrebil sv. deželo Kanaančanov. Za glavo katoliškega duhovnika so razpisali darilo 50 gld., prav toliko, kolikor je postava ponujala za volčjo kožo. Sto let pozneje se je Burke sramoval teh krivičnih in nepoštenih postav svojih rojakov, ter je očitno v angleškem parlamentu rekel, da bi grozovitnejših postav sam belzebub iz pekla ne mogel izmisliti, po katerih bi se naj trpinčil kak narod. Tako je Irska svojo samostalnost zgubila, a v veri se je utrdila ter veliko mučencev rodila!

Na Francoskem in Nizozemskem.

361. Dasiravno je Kalvin moral iz Francoskega pobegniti, ko so se njegova kriva verska načela pokazala na dan, je vendar slabo seme, ktero je bil ondi zasejal, hitelo rasti, in kmalo je po celi deželi kar mrgolelo kalvincev. Kralj Henrik II. je izdal ostre postave zoper verske strankarje, kateri so se na Francoskem zvali hugenoti. Po kraljevi smrti (1559) je zadela Francosko velika nesreča, ker sta mu sledila na kraljevem sedeži dva otroka drugi za drugim; sv. Duh pa pravi: „da gorje deželi, v kateri je kralj otrok“. (Pridig. 10.) Franc II. je bil 16 let, a Karol IX. pa komaj enajst let star, ko je dobil kraljevo krono. Na Francoskem ste bili zdaj dve stranki, katoliška, kateri so bili na čelu vojvode Gvisi in hugenoška, ktero sta vodila dva princa bourbonska, Anton in Ludovik, in ktero je s svojo veljavo podpiral tudi admiral Coligny (Kolinji). Mesto mladega kralja je vladala mati njegova, Katarina, ki je Karolu vse slabosti prezirala, da se jej ni upiral, in da je po svojem vladati zamogla. Kraljica je porabljala katoličane kakor tudi hugenote za svoje namene, in tako so kalvinci hitro spoznali, da je kraljevska oblast na slabih nogah, ktero vsak veter na drugo stran pripogiblje in so tem drznejši postajali. Niso bili več s tem zadovoljni, da se jim privoli na Francoskem biti in živeti po novi veri, ampak mislili so katoliško cerkev na Francoskem zatreti ter sami gospodariti v deželi. Francoski katoličani pa nikakor niso bili voljni nasilnim hugenotom prepustiti lepe svoje domovine ter so z mečem bra-

nili svojo posest. Tudi na Francoskem je tedaj krivovera zakrivila krvave domače boje, v katerih so se res strašna zločinstva godila. V mestu Nimes so hugenoti 80 najmenitnejših katoličanov iz njihovih hiš potegnili na ulice ter jih ondi umorili in njih trupla v studenec pometali. Briquemaut (r. Brikmô), vodja hugenotov, je nosil okoli vrata venec iz ušes pomorjenih duhovnikov. Zavoljo ljubega mirú katoličani vendar hugenotom dovolijo, da svobodno živijo po svoji veri, da jim je odprta pot do vsake očitne službe, in da imajo sploh vse tiste pravice na Francoskem, katere katoličani sami zavživajo. (1570).

362. Kralj Karol je potem na dvor poklical admirala Coligny-ja, da ga, ako mogoče, za sé pridobi in da se tudi nekoliko hugenotom prikupi. Coligny, sicer moder mož, je spredel, da je brezbožna kraljica in mati Katarina največ zakrivila, da se francoska dežela tako dolgo ne more pomiriti, in je tedaj na dvoru delal na to, da bi kralja rešil iz maternih rok ter ga na lastne noge postavil. Toda vladohlepna Katarina svojega upliva na noben način ni hotela zgubiti in je v svojem srcu smrt kuhala nevarnemu tekmeču. Na kraljevem dvoru je tedaj zagnala glas, da hugenoti in zlasti Coligny kralju po življenji strežejo in je omahljivega kralja slednjič pregovorila, da je zapovedal tisto noč pred Jernejevim, 24. avgusta 1572. leta, Coligny-ja in vse hugenote zavravno pomoriti. Strašna ura umora se je bližala; kralj se je bal za svojo čast in za to, kaj bode svet rekel. Pa hudobna mati je zmiraj stala za njim in ga je podpihovala, da si kralj ni mogel reči mirno premisliti. Pred določeno uro že zazvoni krvavi zvon in zarotniki planejo na hugenote in jih nad dve tisoč pokoljejo; tudi Coligny je moral smrt storiti. To se je bilo zgodilo ob priliki, ko se je ravno ženila kraljeva sestra, in zategavoljo zgodovinarji zovejo ta čin pariško krvavo gostijo ali noč Jernejevo. Neverni zgodovinarji katoličane natolcujejo, da so prav oni krivi krvavega čina in namesto da bi krivoverce preobračali, jih raji pokončujejo. Toda vsak, kdor ima zdrave oči, hitro vidi, da tukaj nikakor ni šlo za vero, ampak za oblast na kraljevskem dvoru, za katero so se razne stranke potegovale. Zraven tega pa se ni bil nobeden škof, pa tudi nobeden duhovnik udeležil one zarote, ampak ravno duhovniki so marsikterega kalvinca smrti rešili. Škof Lisieu (r. Lisiö) je kalvince svoje škofije prav zoper povelje kraljevo obranil, kar jim je tako dobro djalo, da so se skorej vsi zopet vrnil v katoliško cerkev. Papež je v Rimu zapel zahvalno pesem, ker je dobil krivo poročilo o tem, kar se

je na Francoskem zgodilo. Zopet zaradi tega grajajo naši nasprotniki svetega očeta, rekši: da se je veselil pogina toliko krivovercev. Toda papež je samo zategavoljo Boga hvalil, ker mu je kralj poročal, da je srečno zatrl zaroto, ktera se je bila zoper njegovo življenje plela; krvavi način pa, kako se je kralj svojih sovražnikov otresel, je papež, ko ga je bil izvedel, obsodil in obžaloval.

V noči pred Jernejevim pa katoličani niso hugenotov pokončali, ampak samo razkačili, in znova so potegnili meč. Kralj Henrik III. jih je sicer pomiril, pa pod tako ugodnimi pogodbami, da so bili katoličani jako nevoljni, ter so med seboj sklenili zoper rastočo moč hugenotov tako zvano „sveto zvezo“. Henrik ni imel ni sina ni brata, kteremu bi kraljevsko krono zapustil, in tedaj so se začeli katoličani in kalvinski njegovi sorodniki za njo vojskovati. Medli kralj dolgo ni vedel, komu naj bi kraljestvo privoščil, a slednjič jo je slabo zadel, ko se je bil za stranko kalvinskega kralja Henrika iz Navare odločil. Na ta način je žalil svoje katoliške podložne in neki prenapetnež ga je zategavoljo umoril.

363. Po kraljevi smrti se je Henrik iz Navare še precej srečno vojskoval za kraljevi sedež na Francoskem; slednjič je vendar sprevidel, ker je bil sicer moder vladar, da kot hugenot v katoliški francoski deželi ne bode mogel vladati. Vsled tega prepričanja prestopi 1593 v katoliško cerkev. Zdaj ga katoličani veseli pozdravijo kot svojega kralja, tembolj pa so bili hugenoti iznemirjeni. Le tako jih je Henrik nekoliko zadovoljil, da jim je po razglasu iz Nantes-a podelil vse pravice, ktere so katoličani imeli. Sicer so nemirni strankarji še zopet in zopet vzdigovali svoje glave in so celó na to mislili, da bi se odtrgali od Francoske ter napravili novo državo za se; pa kralj Ludovik XIII. jih je z močno roko strahoval in jim vzel mesto La Rochelle (r. Larošel) ter tako poglavitno njihovo gnjezdo iztrebil. S časom so se potem valovi poglobili, in pridni in trezni duhovniki, ktere sta bila sv. Frančišk Saleški in sv. Vincencij Pavlanski odgojila, so jih večino zopet spreobrnil na pravo vero.

Na Nizozemskem je bilo veliko ljudi nezadovoljnih s strogo in trdo vlado španskega kralja Filipa II. Puntarjem na čelu je bil Vilhelm iz Oranije, ki je zaradi tega s protestanti potegnil, da mu je nova vera bila pretveza za njegove politične namene. Sploh moramo reči, da novarjem po vseh deželah ni bilo kaj posebno mar ravno za vero, niti za staro niti za novo, kar se že iz tega vidi, da so tako z

lehka popustili svojo katoliško vero; ampak nova vera jim je bila ugodna odeja, katero so na široko razprostirali, da bi ž njo zakrivali svoje namene in naklepe, ktere so hoteli doseči. Ker je Filip poslal (1568) na Nizozemsko namestnika, ki je skorej prestrogo postopal ter več pokvaril kakor opravil, je Nizozemce še bolj razdražil. Da tedaj ni vse ljubezni v deželi zgubil, je kralj drugega milejšega namestnika tje poslal, ki je z ljudmi lepo ravnal, in menda bi bil deželo z lepa pomiril, ko bi mu hvalohlepni Vilhelm na poti ne bil. Vsled tega so se severne pokrajine, ki so Vilhelma ubogale, odtrgale od Nizozemskega, ter so ustanovile novo ljudovlado Holandijo, v kateri je bilo katoliško veroizpovedanje prepovedano (1609); južni kraji Nizozemske so se pa spojili v novo kraljestvo Belgijo, ki je ostala katoliška.

Na Danskem, Švedskem in v Norvegiji.

364. Danski kralji so poleg sebe težko trpeli mogočno plemstvo in bogato duhovstvo, ki jim je njihovo oblast od vseh strani omejevalo. Kristian II. je torej hitro segnil po novi veri in jo je rabil za to, da plemstvo poniža in da se reši duhovenstva. Na državni zastop, kateri se je njegovim naklepom ustavljal, se prav nič ni oziral in toliko si je že upal, da je nadškofa v Lundu ob glavo djal. Tolike krutosti razburjeno ljudstvo ni moglo več pretrpeti; odstavilo ga je. Zdaj je bil njegov stric Friderik I. za kralja povišan, ki je moral pri slovesnem venčanju priseči, da hoče katoliško vero deželi ohraniti. Toda kmalo se je pokazalo, da je novi kralj škofe prevaril, ker je čemdalje tembolj luterance podpiral. Deželni stanovi so ga vsled tega na državnem zboru v Odensee-ji (1527) silili na odgovor, a on jih je zavrnil, rekši, da tega ni prisegel, da bo tudi napake, ktere so se v staro cerkev vlezle, mirno trpel. Ravno tisti državni zbor je že sklenil, da naj v deželi obe veri druga poleg druge obstojite, naj imajo luteranci iste pravice v državi kakor katoličani, naj se duhovniki ženijo, in naj nove škofe mesto papeža kralj potrjuje. Tako je bila danska cerkev od rimske cerkve odcepljena, in Kristian III. ni imel več velikega dela, da je Dansko do dobrega Lutru v naročje spravil. Kralj je 20. avgusta 1536 vse škofe cele dežele djal v zapor in jih ni prej izpustil, dokler se niso odpovedali svojih škofij ter obljubili, da nove vere ne bodo zavirali. Eden edini škof je umrl v ječi, vsi drugi so se podali v kraljevo voljo, kar jim

res ni na čast. Tudi redovnike in redovnice je iztirjal iz dežele ter zapovedal, da se nobeden katoliški duhovnik za glavo ne sme v deželi zadržavati. Katoličani na Danskem niso imeli več pravice niti do dedščine niti do očitnih služb. Je li to izklicana luteranska svoboda, ali kali?

365. Začetkom 16. veka so danski kralji tudi Švedski zapovedovali. Švedska gospoda je težko prenašala danski jarem in se ga je zatorej namenila otresti, kar jej je pa spodletelo. Razdraženi danski kralj Kristian II. je velel najimennitnejšim Švedom glave posekati (1520). Mladi Gustav Waza, ki je bil tudi na ta krvavi način svojega očeta zgubil, sklenil se je nad Dance maščevati in svoji domovini svobodo priboriti. Srečno zmaga Dance in hvaležni domačini mu (1523) ponudijo kraljevsko krono. Gustav Waza je zdaj najbolj gledal na to, da si prav utrdi svoj kraljevski sedež, a tukaj so mu bili na poti mogočni švedski velikaši in viša duhovščina, ktere mu je morala nova Lutrova vera podreti. Novi veri je pripravil pot v svojo deželo deloma s silo, deloma s premudenostjo svojo. Najpred je obglavil dva najimennitnejša škofa, kterima je zlobno spotikal prevratne namene. Potem je segel po cerkvenem premoženji, nadlegoval je duhovnike in menihe, da so nekteri novi svobodi za ljubo res potegnili ž njim. Steno za steno je podiral katoliški cerkvi v svoji državi, a na mesto nje je pridno stavil Lutrov tempelj. Na državnem zboru v Westerees-u (1527) je Gustav odločno tirjal, da naj potrdijo njegove novarije. Ko se mu pa večina odločno zoperstavlja, delal se je kralj, kakor da bi hotel krono odložiti. To mu je pomagalo do zmage. Vsi stanovi so se namreč bali, da v deželi nastane nered, kteri bi vtegnil Dance zopet v deželo povabiti, ki bi se gotovo maščevali nad njimi. Državni poslanci ga tedaj prav lepo prosijo, naj vendar obdrži krono. Kralj se je dal preprositi, a odločno je tirjal, da se mora odsej vsem njegovim podložnim čista beseda božja v Lutrovem smislu oznanovati. Da ljudstvo ni hitro zapazilo, kaj se godi, je škofijsko oblast in skorej vse cerkvene obrede ohranil ter je tako prosto ljudstvo prav za prav osleparil za katoliško vero. Božjo službo je obhajal v domačem jeziku, in z ostrimi postavami je zapretil vsakemu, kteri bi vtegnil kakor si bodi za staro vero se potegovati. Nova vera je ljudstvo jako pokvarila ter vsak cvet krščanskega življenja poparila.

V Norvegiji so se luterani dolgo zastonj trudili krivo-vero vpeljati, in nadškof Olaf iz Drontheima, ki je novo vero najbolj razširjal, moral je pred katoliškim ljudstvom pobegniti

iz dežele. Le s silo jim je Kristian III. zamogel naložiti danski jarem in pa Lutrovo vero. Katoliški duhovniki so morali ali vero ali domovino zapustiti. Dragoceni nagrobni spominek sv. Olafa v Drontheimu so celó oplenili in krasno stolnico razdjali. Škofije in škofe, po lici sicer katoliške, a po sreci luteranske, so ohranili.

Na Poljskem in Ogerskem.

366. Mladi Poljaki, ki so na Nemškem študirali, razširjali so prvi po deželi Lutrove spise. Kralj Sigismund I. je bil odločen katoličan in se je na vso moč trudil, da novi veri s priličnimi postavami pot v deželo zabrani. To se mu pa ni posrečilo, dasiravno je strogo postopal zoper Lutrove privržence ter je nekatere celó ob glavo djati zapovedal. Vkljub temu so se namreč luterani množili v deželi, in ker so se njim tudi ostanki drugih verskih strank pridružili, postali so tako mogočni, da so za kralja Sigismunda II. na narodnem taboru v Petrikavi (1555) sklenili od papeža Pavla IV. tirjati, da jim dovoli mešo v poljskem jeziku služiti, sv. obhajilo pod obema podobama deliti, mešnikom pa ženiti se. Se ve, da papež njihovih sklepov ni potrdil, ampak jim je njihovo tirjatev odločno odbil. V Varšavi (1573) so jim katoličani morali vse tiste pravice podeliti, ktere so sami v deželi vživali.

Ko je pa vrli kralj Sigismund III. dobil poljsko krono, ojačil je katoliški živelj posebno med velikaši in plemenitaši, in zdaj je upliv protestantov ravno tako naglo pojemal, kakor je bil popred hitro zrastel. Prav takrat je tudi Bog dal poljski deželi vernih možakov, ki so kot izvrstni bogoslovci katoliško vero branili in podpirali. Tukaj imenujemo škofa Stanislava Hozija, ki si je v borbi zoper novo vero zaslužil kardinalski klobuk in pa posebno čast, da je na tridentinskem cerkvenem zboru nekaj časa bil predsednik. Nadškof Stanislav Karnkovski se je odlikoval tako po učenosti kakor tudi po gorečnosti za katoliško stvar. Velike zasluge za katoliško vero pa je imel, kakor povsod, tudi tukaj novi red jezuitov. Prelepo se svetite v cerkveni zgodovini imeni poljskih jezuitov: jezikoslovca Jakoba Kijek-a in slovečega pridigarja Petra Skarge.

367. Tudi na Ogerskem so dijaki najprej novo vero zatrosili. Po nesrečni bitvi pri Mohaču (1526) se je del Ogerske pokoril Turkom, ki so razširjanje Lutrove vere že zbog tega pospeševali, da bi svoje sovražnike bolj in bolj

razdvojili. V tem boji je več škofov poginilo in posvetni velikaši so takoj pograbili njih posestva, in da so si utrdili svoje novo imetje, so se precej zapisali protestantizmu. Ferdinand I. in njegov nasprotnik Ivan Zapolja sta se za ogersko krono vojskovala in nista mogla zoper verske novarije v deželi odločno postopati, ki so se pod obrambo velikašev zmiraj dalje in dalje širile. Sprva je Lutrova vera obvladala, pa kmalo jo je kalvinizem spodrinil in protestanti so se tudi na Ogerskem razdelili na dve stranki. Na eni strani so bili luterani ali nemški verniki, na drugi strani kalvinci ali madjarski verniki. Ta nesloga med krivoverci je marsikterege spametovala, da se je vrnil v katoliško cerkev. Posebno duhovščina je vse moči napenjala, da narodu pravo vero ohrani. Nadškof Olahus v Ostrogonu je pozval jezuite (1560) in jih je v Tirnavi umestil. Dasiravno so jih protestanti večkrat pregnali in strastno sovražili, je Bog vendar njih delovanje blagoslovil, in večina žlahtnih rodbin se je vrnila h katoliški veri.

Protestanti pa so si zopet pomagali in so si l. 1606 celó svobodno veroizpovedanje priborili. Za kralja Matjaša so protestanti že tirjali, da se naj jezuiti iztirajo iz dežele, kar pa je izvrstni jezuit Peter Pazman, pozneje nadškof ostrogonski in kardinal, vendar zabranil. Pazman je veliko najslavnejših žlahtnih rodbin s cerkvijo spravil, je znanosti na Ogerskem gojil in je krščanski živelj zopet obudil.

Na ogerski strani je tudi med prekmurskimi Slovenci kakih 14.000 luteranov. Bog jim pamet razsveti, da pustijo nemško vero, in se skoraj primejo zopet katoliške vere.

Luteranstvo v avstrijskih deželah in posebno na Slovenskem.

368. Leta 1522 je prepustil cesar Karol V. vse avstrijske dežele mlajšemu bratu, nadvojvodu Ferdinandu I. Takrat je pretila našim deželam od juga čemdalje večja nevarnost od Turkov, a od nemškega severa je Lutrova krivovera silila črez naše meje, ki se je tu in tam ljudem toliko prikupila, da so jo vrli katoliški vladarji komaj in komaj zavrnil nazaj na Nemško, ter rešili svoje dežele škodljive golazni.

Že l. 1520 se je pokazalo, da ima Luter tudi na Avstrijskem privrženecv. V tem letu namreč posvetni profesorji na dunajskem vseučilišči niso pustili papeževega pisma, v katerem

je bil Lutrov nauk proklet, prej objaviti, dokler jih Karol V. ni k temu prisilil. Ko se je dve leti potem na Dunaji oženjeni duhovnik Pavel Speratus upal celó v dvorni cerkvi sv. Štefana pridigati, moral je vendar pobegniti. Pa tudi že drugod po mestih so luteranski pridigarji kar očitno oznanovali novo vero ter raztrosili na tisoče lutrovskih knjig po vseh deželah. Ferdinand je prepovedal vse lutrovske knjige; ker pa je imel sto skrbi, zdaj zoper Turke, zdaj zoper Ögre, je število luterancev tako naglo rastlo, da jih je po mestih in gradovih, pa tudi na kmetih že kar mrgolelo. Grajščaki in plemenitaši, katerim se je cerkveno premoženje svetilo, pošiljali so svoje sinove na Nemško na visoke šole, in ti so prignali s seboj domov luteranske pridigarje, ktere so grajščaki na grajščinah nastavljali za pridigarje, učeničke in uradnike. Ker večkratni ukazi prav nič niso opravili in motili daljnega razširjanja krivoverstva, tedaj je kralj Ferdinand vzajemno s kardinalom Matjašem, nadškofom solnograškim, Krištofom Rauberjem, ljubljanskim škofom, ki je tudi sekovsko škofijo osbrboval, imenoval l. 1528 posebno komisijo, ki bi naj dežele obhodila in gledé vere preiskovala. Iz komisijskih zapisnikov je razvidno, kako močno so bili luterani že nasmetili hišo božjo. Pridigali so, da človek sme krasti, pleniti, ubijati, zakon prelomljati, a da Bog vsega tega ne kaznuje, edino nevernost Bog kaznuje. Nekdo se je nazival na sv. pismo, rekši: Naj iščem v sv. pismu predi ali zadi, ne najdem več zakramentov nego dva, in neki stari šolnik v Gradci se je pobahal, „da je ravno tako pop, kakor oni drugi“, in da mešnikovo posvečenje ni nič. Od l. 1530 v Gradci že nahajamo luteranske pridigarje, učitelje in uradnike, ravno tako na Kranjskem. Na Koroškem in Solnograškem se je krivoverstvo najbolj širilo med rudarji.

Temu pa se prav nič ne čudimo, da je plevel, ktereга so krivi preroki nasejali, tako naglo rastel. Ferdinand ni imel časa, da bi ga iztrebil, ker so l. 1529 Turki stali pred Dunajem, ki so mu tedaj dovolj belili glavo. Pa tudi s tem so Turki Lutrovi veri pripravljali prosto pot, da so gredé na Dunaj pustošili notranjo Avstrijo ter razdirali cerkve in morili ali razkropili duhovnike. Tako je ljudstvo bilo brez pastirjev ter ostalo nevedno, in se ni moglo obraniti drznih krivovercev, ki so od vseh strani kakor tatovi plezali v ovčjak Kristusov, da bi verne ovce pogubili.

369. Na deželnem zboru v Inomostu 1531 se je deželni odbor notranje Avstrije že podstopil Ferdinandu prošnjo predložiti, „da naj Ferdinand škofe pripravi, da bodo po žup-

nijah učene pridigarje nastavljali, kateri bodo čisto besedo (božjo), brez človeških dodatkov oznanjevali“. „Čista beseda“ tukaj pomeni tiste nauke, ki se nahajajo v sv. pismu; lutrovcem je namreč sv. pismo edini vir sv. vere; ustno sporočilo so jim „človeški dodatki“.

Enako prošnjo so lutrovci l. 1541 kralju Ferdinandu v Pragi predložili, ktero je celó štajerski deželni glavar Ungnad podpisal; podpisani ste tudi mesti Gradec in Radgona. Na deželnem zboru v Pragi bi Ferdinand od deželnih stanov rad dobil denarne pomoči za vojsko s Turki. To priložnost so luteranski udje deželnih stanov porabili, da jim Ferdinand dovoli prostost v verskih rečeh. Lutrovci so mu rekali, da turška sila ni druga nego kazen božja, ker ljudje čiste besede božje nočejo sprejeti. Naj verniki le dobrovoljno sprejmejo besedo božjo, seveda luteransko, in precej se bodo preteče nevarnosti ognili, kakor so se nekđaj tudi Ninivčani božji šibi odtegnili, ker so bili na božjo besedo posluhni. Ferdinand jim ni po volji odgovoril, in zopet mu pošljejo novo prošnjo, v kateri pravijo, da je katoliška božja služba — malikovanje. Med tem so se pa novarji bolj in bolj širili; žalibog, celó opat admontski, Valentin Abel, je stopil na stran Lutra, kteremu je bil že več let dopisoval.

370. Deželna sinoda, ki se je l. 1549 v Solnemgradu sešla, naj bi verski prepír poravnala. Sinode se je udeležilo 70 odličnejših duhovnikov, ki bi imeli gledé krivic in prevzetovanja lutrovcev to, kar bi bilo pripravnega, ukreniti. Zoper sinodine določbe pa se oglasijo posvetni gospodje, ki so bili pri sinodi navzoči, rekši, da je one določbe treba prej kralju Ferdinandu doposlati, da jih potrdi. Ferdinand je sinodine določbe poslal deželnim stanom ter jih je opominjal, naj se za naprej v cerkvene stvari ne mešajo več, in naj storjeno krivico popravijo. Toda stanovi so tajili, da bi bili cerkvi kako krivico storili, ter so ob enem kralja opozarjali, da mu zbor duhovnikov tako rekoč postave napoveduje. Ferdinand se je dal vloviti in ni videl zanjke, ktero so mu s tem Lutrovi privrženci nastavili. Pošlje tedaj poslanca v Solnograd, ki je nadškofu in zbranim škofom njegovo nevoljo zastran sinodinih določb naznanil. Tako je nastal prepír med nadškofom in Ferdinandom, ki se je še le po smrti Ferdinandi poravnal. Nasprotnikom pa je greben tako zrastel, da si katoličani l. 1552 v Gradci na Telovo niso več upali procesije imeti, ki je potem do l. 1572 morala izostati. Dobremu Ferdinandu pač še v zadnjih letih njegovega življenja ni bilo

jasno, kaj novarji nameravajo, ker je mislil, da bo svoje protestantske podložne zamogel s tem zadovoliti, če jim priskrbi dovoljenje prejemati sv. obhajilo v obojih podobah.

Turška sila je Ferdinanda primorala, da je na deželnem zboru na Dunaji l. 1556 zopet pomoči zoper Turke zahteval. Toda nemarno strankarstvo ni imelo sreca za toliko nevoljo v deželi. Lutrovci so v prvi vrsti zopet tirjali, da jim Ferdinand dovoli svobodno veroizpovedanje. Ferdinand jim je tirjatev odbil in jim je, držeč se načela augsburškega mirú, odgovoril, da on hoče v katoliški veri živeti in umreti in da bi imel pravico, jih siliti, njegovo veroizpovedanje sprejeti; tega sicer noče storiti, a ravno tako jim pa tudi ne more dopustiti, da bi svobodno po svoji novi veri živeli; komur to ni prav, prosta mu je pot iz dežele.

Ferdinand je na smrtni postelji svojim sinom na srce položil, naj se zvesto držijo sv. matere katoliške cerkve in jim je rekel, da bi jih raji mrtvih videl, kakor če bi se utegnili novi veri pridružiti. Umrl je l. 1564.

371. Ferdinand je razdelil svoje dežele med svoje tri sine, ki so se držali očetovega povelja, kolikor so največ mogli. Najstarejši sin Maksimilijan II., ki je Češko, Ogersko in Avstrijansko podedoval, ter je tudi cesar postal, je odbil avstrijanskim deželnim stanom prošnjo za svobodo v verskih rečéh. A že l. 1568 je prišel v tolike vojne in denarne zadrege, da je kljubetnim lutrovcem na njihovih gradovih in po njihovih hišah moral dovoliti gledé vere svobodnim biti. Ravno tako so lutrovci njegovega brata Karola I. v notranji Avstriji sukali, dasiravno se jih je z vso silo branil, in moral jim je na deželnem zboru v Brucku l. 1578 na njihovih gradovih, potem v mestu Gradci, v Judenburgu, v Ljubljani in v Celovci novošegno službo božjo dopustiti. Sicer so strankarji obljubili, da se bodo te dovolitve samo za se in za svoje domače poslužili; nihče drugi se ne bode smel udeleževati njihove službe božje. Toda zgodovina nam je porok, da krivoverci vsako dovolitev za svojo stran natezujejo, kolikor le zamorejo, da več in več pravic pod njo spravijo. Tako se je zdaj godilo po Avstrijskem, Štajerskem in Kranjskem; povsod so strastno novotarili, katoliške cerkve plenili, duhovnike preganjali in lutrovske pridigarje postavljali.

Po mestih pa tudi na kmetih so ponižni katoličani marsikaj morali prestatati od drznih lutrovcev. Grajščaki so razprave, sprave, zaslišanja in kar je več takih reči, vselej na tak dan razpisali, kedar so njihovi lutrovski pridigarji pri-

digali, da je bilo ljudstvo tako primorano poslušati krivo-verske pridige. Kdor pa se je njihovih pridig branil, bil je ali zasramovan ali tudi v ječo posajen. Po praznikih so morali za roboto delati in če so jim sicer le pičlo kruha dajali, so jim pa v petek mesa in zelja nakuhali, da so lahko do dobrega založili lačne želodce. V Radgoni je bilo v enem letu (1585) osem župnikov, ker nobeden ni mogel obstati. Zato je poslal nadvojvoda Karol iz Gradca dva komisarja, ki bi tam celo stvar preiskala. Pa Radgončani so bili že tako predrzni, da so komisarja hoteli skozi okno pognati, in da so si namesto katoliških duhovnikov dva lutrovska predikanta najeli. Župniku v Birkfeldu, ki je šel na spoved, je neki plemenitaš presv. Rešnje Telo raz vrata iztrgal in na tla vrgel. Na Gorenjem Štorskem v Gröbningu je komisar solnograškega nadškofa stopil na pridižnico, da bi odpravil lutrovskega pridigarja ter zopet postavil katoliške duhovnike. Pa komaj da je začel govoriti, že so začeli kričati, naj se pobere, drugači ga strelijo raz pridižnice. Res je moral leco zapustiti; ljudstvo ga je sleklo, mu je zbito klobuk raz glave, in ga je suvalo in pretevalo; slednjič se skrije v neki hram in skrivoma zbeži čez planine. Nadvojvodo samega bi na Gorenjem Štorskem lutrovci enkrat skoraj pobili, tako jih je bil neki lutovski kričač razgrel.

372. Celo svoje življenje je Karol najbolj za to skrbel, da ohrani in obrani v svojih deželah katoliško vero, in ravno ta skrb je pouzročila tudi njegovo smrt. Gradec so lutovski rogovileži popolnem podrovali. Niti duhovniki niti deželni dostojanstveniki niso bili več na ulici varni. Na krškega škofa, ki je bil takrat namestnik nadvojvode za Štajersko, so iz neke hiše zvrnili cel kup drv, ko je ravno prijahal do dvorne palače, tako da se je konj pod njim zgrudil. Papeževega poslanca je lutovska drhal na ulici prijela, in skrtil se je komaj pod streho mestne farne cerkve. Sekovskega škofa Jurija Agrikole se je neki luteran kar na sred ceste z mečem lotil.

V spomladi l. 1590 se Karol podá s svojo soprogo in svojimi otroci na Dolenjo Avstrijsko v kopel, da bi nekoliko svoje slabo zdravje utrdil. Komaj da je nadvojvoda deželo zapustil, že je v Gradci bilo vse po konci. Neki mestjan namreč, ki je bil sodar, je naravnost povedal, da bode svojega sinka navzlic v luteransko šolo pošiljal, in da mu tega nadvojvoda ne more zabraniti. Mestni sodnik veli fanta prijeti in v mestno hišo zapreti. Ko se to po mestu zve, je Grad-

čanom kri hudo zavrela, in s puškami, sulicami in meči so obstopili sodnika ter so se pogrozili, da bodo v mestno hišo vlomili in sodnika na kosce posekali, če fanta ne izpusti. Kakih 500 puntarjev je potem pozno v noč po Gradci popivalo in zabavljalo in katoličanom nagajalo, tako da se jih je bilo res bati. Tedaj jih pa sam Bog pomiri. Okoli polnoči namreč začne grometi in bliskati, da jim je kar oči jemalo in ko enkrat tako strašno zagromi, da se je Gradec kar stresel, so ponočni tiči utihnili ter se poskrili po svojih gnjezdih. Namestnik pošlje poslanca za vojvodo, da mu naznani, kar se v Gradci godi. Dasiravno bi Karol še moral dalje v kopeli ostati, napoti se vendar precej domú, da deželo pomiri. Med potom je v Marijinem Celji Mater božjo počastil in sv. zakramente prejel. Že tri dni po svojem prihodu je v Gradci izdihnil svojo blago dušo.

Na Slovenskem.

373. Med našimi prostimi in pobožnimi Slovenci Lutrovci niso velike škode napravili, seveda, haska ravno tudi ne. Na kmetih seme novega nauka sploh ni hotelo poganjati. Kar je bilo Lutrovih privržencev na Slovenskem, to so bili nekteri duhovniki, katerim pa je bila menda, kakor povsod, duhovna suknja pretesna in katerim je bilo prav za prav bolj ženskih mar, kakor nove vere; potem mestjani, grajščaki in plemenitaši, ki so si po nemških šolah olike iskali, in tisti rokodelci po mesticih in trgih, ki so nekaj sveta videli in bi se po svojih novih načelih radi odlikovali med prostimi domačini svojimi.

Komaj je preteklo deset let, kar je Luter na Nemškem začel bobnati, in že nahajamo tudi na Slovenskem ljudi, ki so se za Lutra postavili v bojno vrsto. Zatorej je nadvojvoda Ferdinand I. l. 1528 razposlal po Štajerskem svoje komisarje, ki naj bi novo vero zatrli in druge neredne poravnali. Iz tedanjih zapisnikov, ktere je učeni lavantinski korar Ignacij Orožen objavil, je razvidno, da življenje duhovnikov v Celji ni bilo vzgledno, da je marsikterega duhovnega in tudi posvetnega gospoda Lutrova vera že okužila, in da so plemenitaši v svojih hramih krmili menihe, ki so meniško haljo slekli in sedaj za Lutrovo vero goreli. Žalski župnik je pri tisti komisiji tožil nekega farana, ki je lutrovskega čevljarja pod svojo streho imel. V Mariboru komisija ni nič kaj nevarnega našla, le nekoliko krivoverskih bukvic, ktere je sežgala. Neki bukvar je izpovedal, da je lembaškemu župniku več lutrovskih

bukvic zvezal; župnik jih je moral takoj v Maribor poslati, da so je sežgali.

V Šalevski dolini so posebno plemenitaši Lichtenberg v Velenji in Juri Triebeneck na Schwarzensteinu, kakor tudi grajščakinja Altenhauzarica na Forechtenecku, gojili in podpirali novo vero. Komisija je zvedela, da ima gospa Altenhauzarica kaplana, Jurija Vršiča, ki je oženjen, in ki ljudem pravi, da si naj takrat ušesa zateknejo, kedar slišijo k meši vabiti, ker namreč meše nič ni obrajal. Altenhauzarica je svojim tudi prepovedala presv. zakrament moliti, in častenja svetnikov ni nič porajtala. Komisarji so gospej ukazali, da jim naj svojega kaplana Jurija Vršiča v Celje pošlje, drugače pride pri nadvojvodi v zamero, česar pa gospa ni storila. Frančišek Lichtenberg in Jurij Triebeneck sta imela vsak po enega meniha uskoka.

Od leta 1529 je najprej turška sila in pozneje tudi v nekterih slovenskih krajih kmečka vojska zabranila, da grajščaki in plemenitaši niso imeli dosti časa na Lutrove novarije misliti. Leta 1529 so Turki štirikrat pridrli na Kranjsko, prvokrat do Postojne, zadnjikrat do Ljubljane. Skoraj vse avstrijske dežele so čutile turško silo leta 1532, najprej in najbolj seveda slovenska stran. Sultan Sulejman je oblegal grad Kisek, a posamezna krdela brezštevilne njegove vojske so se zaletavala na Štajersko in Avstrijsko noter do Dunaja. Priorja samostana v Žicah, Andreja, so Turki na kose posekali. Lavantinski knezoškof Filip Renner je l. 1535 moral na novo blagosloviti več cerkev, ktere so Turki razdjali: cerkev na Remšniku, „ktero so strašni Turki razdrli“, cerkev sv. Petra v Gomilci in sv. Martina v Kamnici, kor in pa pokopališče pri sv. Petru pri Mariboru in tamošnjo podružnico Matere božje na gori, cerkev sv. Jakoba v Lipnici, Marijino cerkev v Fernici, cerkve sv. Lenarta in sv. Petra pri Gradci, ktere so vse bili Turki razrušili.

Zgodovina Lutrove nove vere na Slovenskem se vrtí najbolj okoli enega moža, okoli Primoža Trubarja; kar smo dozdaj povedali, so le posamezne črtice te zgodovine.

374. P r i m o ž T r u b a r je bil domá iz Rašice na Dolenjskem, kjer se je rodil l. 1508. Ne bi se mogel izšolati, ko bi revnega dijaka ne bil podpiral tržaški škof Peter Bonhomo. Ko je duhovnik postal, bil je beneficijat pri cerkvi sv. Maksimilijana v Celji, gotovo od l. 1532 in najmanj do 1542, ker v tem letu je še sam precenil svoj beneficij, koliko da mu donaša. Potem je bil zaporedoma župnik v Loki pri

Radečah in na Laškem, kjer je že po malem jel napadati katoliško cerkev. Ker je bil njegov dobrotnik Peter Bonhomo kot škof tržaški ob enem župnik na Laškem, je razumevno, da mu je podelil Loko, kateri je laški župnik patron in da ga je pozneje postavil tudi za namestnika v svoji laški župniji. Leta 1531 ga pozovejo v Ljubljano za pridigarja v stolni cerkvi sv. Miklavža, in tukaj se je precej pokazalo, da je ves poln Lutrovih zmot. Ljubljanski škof mu radi tega službo zopet vzame, a mestna gospoda ga odškoduje s tem, da mu dovoli v prihodnje pridigovati v špitalski cerkvi sv. Elizabete. Trubar se je pokazal odločnega privrženca Lutrove vere, in je najbolj povdarjal nauk, da edino vera človeka pred Bogom opravičuje, da tedaj dobrih del treba ni, in je napadal celibat duhovnikov in obhajilo pod samo eno podobo. Mestjani in plemenitaši so kar vreli k njegovim pridigam v špitalsko cerkev, kjer je deset let brez vse skrbi razlagal novo vero, ker niti duhovstvo, niti posvetna vlada mu ni delala posebnih zaprek, dasiravno bi prav lahko njegovo delovanje zavrla.

Od l. 1536 se Trubarju pridruži korar Pavel Wiener, odličen mož, ki Lutrove vere ni le v srci spoznal, ampak jo je tudi v djanji kazal ter se oženil. Deželni glavar, Miklavž Jurišič, je l. 1540 dosegel kraljevski ukaz, ki je Trubarja prisilil, da se je moral umakniti na svojo faro v Loko. Ker Trubarja že l. 1531, 23 let starega, nahajamo v Ljubljani kot pridigarja, iz tega moramo sklepati, da je beneficij v Celji, in župnijske dohodke v Loki in na Laškem sicer užival, a da se je tam le redkokrat in malo časa zadržaval. To je bila namreč nemarna navada tistega časa, da so lastniki najbogatejših župnij Bog ve kod hodili, a doma so župnijo prepustili vikarju ali duhovnemu namestniku. Zategavoljo so se deželni stanovi pri kralji Ferdinandu l. 1553 pritožili, da župniki svoje župnije takim vikarjem prepuščajo, kateri jim največ haska obljubijo in jih najbolje odškodujejo. Dasiravno so kranjski stanovi večkrat zaporedoma kralja Ferdinanda pismeno prosili, da bi jim zapisal pravico svobodnega veroizpovedanja, vendar tega niso dosegli. Pri vsem tem so lutrovec na Kranjskem trpeli, in nikdo jim ni kaj žalega storil. Škof Frančišek Kazianer je l. 1542 Trubarja imenoval za korarja pri stolni cerkvi v Ljubljani, menda zategadel, da bi ga z lepa odvrnil od verske zmote. Iz ravno tistega namena mu je novi škof Urban Tekstor l. 1544 poveril slovenske pridige v stolni cerkvi, da bi ognjevitoga govornika in njegove zmožnosti ohranil katoliški cerkvi. Vse zastonj! Bolj ga je

cerkev poviševala, bolj je kričal in dalje so ga čuli in lože so ga lutrovci od vseh strani videli, ter so ga kot svojega vodjo priznavali. Škof je tedaj njegovo delovanje zavrl, a ne da bi ga djal iz službe, ampak podelil mu je faro sv. Jerneja na Dolenjskem, kateri kraj ljudstvo še zdaj zbog tega rado imenuje „luteransko ves“. Ko je pa škof Urban zvedel, da sta Trubar in Wiener na skrivnem sv. obhajilo pod obojima podobama delila, in da se je Wiener po smrti svoje prve žene zopet oženil, zapovedal je poglavitne lutrovske strankarje prijeti in zapreti. Toda Trubarja so njegovi prijatelji v Ljubljani o pravem času opozorili na nevarnost, ki mu preti, in on se skriva v varne kraje. V njegovo hišo v Ljubljani so vdrli, njegove bukve pobrali, njega samega pa od njegove župnije odstavili. — Kralj Ferdinand je ponižno prošnjo deželnih stanov uslišal, in Trubar se je smel l. 1548 vrniti v Ljubljano. Ali ker Trubar ni odjenjal ščuvati zoper katoliško cerkev, moral je kmalo zopet bežati. Šel je čez Tirolsko in Bavarsko, kjer so ga protestanti prijazno sprejeli, ter mu priskrbeli službo v Rottenburgu, kjer je bil za pridigarja pri rani meši. Tu se je Trubar oženil ter se tako še bolj ločil od katoliške cerkve.

375. Na Kranjskem so strankarji več in več tal pridobivali, posebno na Gorenjskem, a tudi na Dolenjskem, kjer so baje celó nekega katoliškega duhovnika ubili. Trubar zdaj ni mogel v svoji domovini z besedo širiti Lutrove vere, tedaj je pa sklenil jej s pismom nadelavati pot. Spisoval je v slovenskem jeziku knjige, napolnjene z Lutrovimi zmotami, katere je pod izmišljenim imenom dal v Tübingena tiskati, ter jih potem razposlal po slovenskih deželah. Napisal je pred vsem katekizem s kratkim navodom k petju, potem mali katekizem in abecednik. Trubar je latinske pismenke za slovenske glasove priredil in potem se je lotil dela ter je dokazal, da slovenski jezik ni tako kosmat (robat), da bi se ne dalo pisati v njem, ampak on še druge vabi, da ga jamejo posnemati. „Ne straši se“, pravi Trubar, „ako se ti sprva nerodno in težko dozdeva pisati, ampak beri in piši sam ta jezik, kakor sem jaz nekaj časa delal; potem bodeš spoznal in precej sprevidel in zapazil, da se tudi naš jezik kakor nemški lepo čedno pisati in brati dá“. S temi knjigami je Trubar utemeljil novo slovensko književnost. Trubar je tedaj probuditelj slovenskega duha in narodne zavednosti, to je njegova čast in zato je hvale vreden. Ravno tako resnično pa je tudi, da mu Judež gleda čez rame: izdal je namreč svojo mater, sveto katoliško cerkev.

Ukaželjni Slovenci so pridno segali po slovenskih njegovih knjigah. Škoda le, da je že v prvih slovenskih bukvah bil strup krive vere skrit. Tedaj se ne čudimo, da se je Lutrova vera čemdalje bolj širila po naši domovini. Naj si je škof Urban še toliko prizadeval za katoliško reč, pri gospôdi in pri stanovih ni nič opravil. Oponašali so mu celó, „da so mu dozday preobilno čast skazovali“. Bolj je ocenilo škofovo besedo prosto ljudstvo. V Kranji, kjer je že mrgolelo protestantov, je škof v pričo velike množice, ki se je na sejem zbrala, tako prisrčno govoril, da so ginjeni poslušalci znova prisegli na staro katoliško vero, dasiravno so zavolj te pridige deželni stanovi v Ljubljani z zobmi škripali.

376. Med tem se je Trubar preselil (1552) v Kempten za pastorja, kjer se je seznanil s koparskim škofom Vergerijem, ki se je tudi katoliški cerkvi izneveril, ter prišel na Nemško, kamor ga je würtemberški vojvoda poklical, da mu je lutrovsko veroizpovedanje pomagal na Laško predstavljati. L. 1555 je Vergerio začel misliti na slovensko prestavo svetega pisma, in je iskal moža, ki bi bil sposoben to izpeljati; svest si je namreč bil, da bode stroške za tako delo, ki bode Lutrovo vero med Slovenci pospeševalo, rad nosil würtemberški vojvoda. Zvedel je za Trubarja, s katerim se je v mestu Ulmu sošel. Trubar je povedal, da se ne upa tolikega dela lotiti. Toda pozneje si je menda premislil in je le poskusil predstavljati, in je poslovenil evangelij sv. Matevža. Ko Trubar te bukve Slovincem podaja, pravi v predgovoru: „Matevža vzemite kakor eno kosilce ali južinico“. Te besede imajo gotovo ta pomen, da bode Trubar počakal, dokler Slovenci ne pokusijo kosilca, in ako jim vtegne tekniti, potem še le jim hoče pravo kosilo ali južino pripraviti in celo sveto pismo posloveniti.

Ko so tedaj strokovnjaki po Slovenskem njegovo prestavo pohvalno sprejeli, takoj se je zopet dela poprijel in je do konca 1556 predstavil vse evangelije in apostolsko djanje. Začetkom l. 1560 je tudi drugi del novega zakona jel izhajati. Gmotno sta Trubarjevo delo podpirala baron Janez Ungnad, ki je bil popred štajerski deželni glavar, a je moral na povelje cesarja Ferdinanda I. se izseliti, ker se Lutrovi veri ni hotel odreči; potem cesarjev sin Maksimilijan, ktereга so lutrovci med svoje šteli.

377. Protestantska gospoda v Ljubljani je začela Trubarja pogrešati. Da bi svojo stvar zopet nekoliko oživali, sklenejo Trubarja „Bogu na čast in zbog občnega blagra“

domú poklicati, ter mu obljubijo toliko in več dohodkov, kakor mu jih njegova služba v Kemptenu donaša. Verjamemo, da se je Trubarju tožilo po domovini, a vendar je imel še marsikaj premisliti, preden je povabilo deželne gospôde sprejel. Pred vsem bi nerad popustil tisk svetega pisma, ki se je tako ugodno vršil; potem so bile razmere na Kranjskem nezanesljive in zamotane, da ni bilo varno, se tje podati; zraven pa še tudi ukaz ni bil preklican, ki je pred 13 leti zaukazal njegov zapor. Ko pa kranjska deželna gospôda ni mirovala, ampak je Trubarja zopet in zopet vabila, zapustil je svojo faro Urah, kamor se je bil iz Kemptena preselil, in se je l. 1561 vrnil v Ljubljano.

Že preden je Trubar prišel na Kranjsko, je rekel, da „po kotih ne bode pridigal“. Očitno je tedaj v Ljubljani jel slovenski in nemški pridigovati. Tu je bival od junija do avgusta, ter je na Kranjskem za silo uredil protestantsko službo božjo. V njegovem delovanji sta ga najbolj podpirala Rakovec, popred katoliški duhovnik, a zdaj lutrovski pridigar, in neki Gregorij, ki je v Metliki zvonec nosil, ter se za Lutrovo stvar napenjal in tudi celó v savinjsko dolino zablodil, da bi ondi osrečil ljudi s svojim vpitjem. Komaj deset tednov se je Trubar zadrževal na Kranjskem, in zopet se poda na Nemško na svojo faro Urah. Takrat je vzel seboj dva Srba, turška uskoka, da mu pomagata predstavljati in izdajati slovensko in hrvatsko sv. pismo. Gmotno je to podjetje razun barona Ungnada podpirala lutrovska gospôda iz raznih nemških pa tudi avstrijskih krajev.

Zdaj je Trubar najprej izdal „augšburško veroizpovedanje“, ktero je poslovenil in potolmačil rekši: „da bomo tudi mi Kranjci jedro in osnovo cele krščanske vere (seveda lutrovske) lepo zloženo imeli“. L. 1561 in 1562 je tudi več hrvaških knjižic in knjižuric, deloma v glagolici, deloma v cirilici tiskanih, druga za drugo zagledala luč sveta. Zbog tega je na Hrvaškem seme novega nauka jelo poganjati, posebno ker mu je pridigar Gregorij iz Metlike v svoji gorečnosti tudi tam pot gladil.

378. Med tem je na Kranjskem Lutrova setev hitro zorela. Rovar Klombner v Ljubljani je baronu Ungnadu pisal: „Mi smo zadnje tri tedne pridno obhajilo prejemale (pod obema podobama) in nič ne maramo zato, kar škof in popi kričijo“. Oba pridigarja, Tulšak in Jurišič, ktera sta mesto Trubarja v Ljubljani duhovna opravila opravljala, sta se oženila; drug sta drugega poročila, a potem sta se s

svojima gospema očitno kazala. Lutrovci so zopet jeli koprniti za svojim vodjo Trubarjem in niso odjenjali, dokler se ni znova z ženo in otroci v Ljubljano preselil (1562). Škof Peter je takoj na cesarja prošnjo napisal, da naj Trubarja zopet izpodi iz dežele, a ob enem prosi cesarja, da molči o tej prošnji, ker se Nemci grozijo, „da bodo menihe in duhovnike pobili, če Trubarja iz Ljubljane zapodijo“.

Cesar je potem deželnemu glavarju zapovedal Trubarja in njegove pomagače zapreti. Toda deželni glavar, plemstvo in mestjani so iz raznih uzrokov cesarja prosili, da naj svoj ukaz prekliče; a edinega resničnega uzroka niso navedli, da so namreč vsi strankarji Trubarjevi. Na to cesar škofu zapove Trubarja zaslišati, je li resnično krivoverec ali ne. Pri zaslišanji je očitno spoznal in prav nič ni tajil novih svojih verskih načel, kar je škof nemudoma cesarju naznanil. Od druge strani pa so tudi deželni stanovi škofa pri cesarji tožili. Na cesarskem dvoru so se menda deloma teh sitnih spletek na Kranjskem naveličali, deloma pa so imeli lutrovci na cesarskem dvoru odlične osebe, ki so tam vodo na njihov mlin napeljavale; in tako so lutrovci na Kranjskem lahko naprej mleli, a katoličani so bili bolj in bolj na suhem. Le tako je razumljivo, da so l. 1563 protestanti zamogli v Ljubljani svojo lastno latinsko šolo osnovati.

V jeseni l. 1563 je cesar vendar ukazal, da imajo Trubarja djati v zapor. Povodenj, ki se je zdaj valila nad Trubarja, so njegovi pristaši zopet tako razpeljali, da mu ni prav nič škodila, dasiravno je na široka usta pravil, „da ga hočejo v Rim spraviti, kjer bo moral laško juho piti, v katero mu bodo strupa namešali“. Trubar se je smel podati tudi v Gorico, kjer je v slovenskem, nemškem in laškem jeziku označeval luteranstvo, in prav nič se mu ni zgodilo.

379. L. 1564 umrje kralj Ferdinand in tudi baron Ungnad, ki tedaj ni doživel veselja, da bi videl dotiskano slovensko in hrvaško sv. pismo. Trubar je bil na povelje deželnih stanov sestavil „slovenski cerkveni obrednik“, ki bi naj na Slovenskem božjo službo v Lutrovem smislu uredil. Ko je tedaj nastopil Karol I. vladarstvo, so se katoličani precej pritožili, da lutrovci segajo v njegove najvišje vladne pravice, ker v čisto cerkvenih rečeh hočejo zapovedovati. Vsled tega je Karolov ukaz cerkveni obrednik zabranil, da ga niso mogli razdeliti, a Trubar je moral iz dežele pobegniti, dasiravno je deželne stanove zoper Karola hujskal in rekel, da se mu takrat deželni stanovi naj odločno ustavljajo, drugače

so zgubljeni, „in hudič bi zvrtil prvo luknjo v njihovo cerkev“. Julija l. 1565 je tedaj Trubar zopet domovino zapustil ter se preselil na Würtemberško, kjer mu je vojvoda najpred župnijo Laufen podelil, kmalo potem pa ga na župnijo Dendingen prestavil, da je bil bliže slovenske tiskarne v Tübingenu. Še enkrat je prišel Trubar l. 1567 z dovoljenjem nadvojvode Karola na Kranjsko, a le za prav malo časa, potem ni videl več svoje domovine.

Po Trubarjevem odhodu pa ni bilo konec Lutrovega krivoverstva po slovenskih deželah, ampak število protestantov je tako naraščalo, da jih je po mnogih mestih in trgih bilo več nego katoličanov. Na kmetih je nova vera le tam dobila nekoliko privrženecv, kjer so posebno goreči predikanti razsajali.

380. Nadvojvoda Karol je v svojih deželah, kolikor je le mogel, branil staro katoliško vero. V Kamniku, kjer je tudi neka babura Stobe v svoji hiši pridigovala, je Karol županu zapovedal vse protestante iz mestnega sveta iztrebiti, a predikante pa pregnati, in če se zopet prikažejo, jih zapreti. Na Bledu je okrajni glavar Lenkovič ljudem prepovedal protestantske pridige poslušati in jim je tudi z denarno globo pretil. V Gorico je nadvojvoda poslal komisijo, kateri je bil na čelu ljubljanski škof Konrad. Ta je velela vse krivoverske bukve očitno sežgati, a protestantom je na voljo dala, da se ali novi veri odpovejo, ali deželo zapustijo. Mestnega župana v Kranji so v Gradci v ječo vrgli, ker je lutrovskemu pridigarju Knafelu dovolil v mestu stanovati (1579). Vkljub nadvojvodinemu ukazu mestni svet Knafela vendar ni izgnal, in je mesto zaprtega župana novega protestantskega župana izvolil.

V Radolici je bilo toliko lutrovcev, da so v mestnem svetu sami protestanti sedeli. Nadvojvoda je ta svet razpustil in je velel novega katoliškega izvoliti. Toda vse te naredbe zoper lutrovce so bile polovične in zla niso s korenem iztrebile, ampak samo nekoliko ovirale. Tudi v Štajerskih slovenskih mestih in trgih so si v tem času lutrovci najbolj opomogli. V Windenavo pri Mariboru je prišel prvi predikant Lierzer l. 1587, kteremu so dajali 200 gld. plače, ktere pa mu ni plačeval edini grof windenavski Herberstein, ampak vsi grajščaki od Ormoža do Maribora so donašali svoje svote. Za lutrovsko pokopališče je grof Herberstein poleg grada (1588) kos zemlje daroval, kjer so prihodnje leto potem začeli staviti hišo za predikanta. Grof Herberstein ni več

rad pustil, da bi se protestanti v gradu k službi božji shajali, zato so l. 1590 poleg pridigarjeve hiše leseno cerkvico postavili, na hrastovih sohah (stèbrih) stoječo in z deskami obito in pokrito. Lesenjačo so potem morali večkrat povejšati, a l. 1598 so sklenili staviti novo cerkev in jo sicer zidati, kar se pa ni več zgodilo, ker je iz Gradca že drugi veter pihal.

Celjski glavar Janez Helfenberg je imel l. 1575 svojega predikanta, Jurija Mačeka, ki je na gornjem in doljnem celjskem gradu pridigoval, kterege pa je nadvojvoda Karol prav istega leta že izgnal. Leta 1576 so deželni stanovi kupili štifto presv. Trojice s Kapelo vred, kjer so potem izgnanega Mačeka zopet namestili kot predikanta. Tukaj so ga ljudje pri službi motili, zbog tega so se deželni stanovi pri nadvojvodi pritožili, pa menda nič niso opravili, ker se je Maček l. 1579 preselil v Šarfenau pri Žalcu. Deželni stanovi potem kupijo v Žalcu dvor ali grad, ter začnejo tam zidati novo cerkev, pa tudi to stavbo jim je Karol l. 1580 ustavil, ker je lutrovcem sicer pravico dal, da si smejo staviti cerkve na svojih posestvih, nikakor pa ne po mestih in trgih deželnega kneza, kakor sta bila Celje in Žalec.

Eden edini predikant, kterege so deželni stanovi v celjskem okraju živili, jim l. 1582 ni več zadostoval; javili so nadvojvodi, da menijo še enega predikanta postaviti, ki bode tudi slovenskega jezika zmožen, da bode luč nove vere tudi prostemu ljudstvu zasvetila, a potem da so voljni na šarfenavskem dvoru novo cerkev sèzidati. Dasiravno je deželni knez to storiti prepovedal ter jim l. 1586 zapretil stavbo podreti, ga niso ubogali, ampak so mu pokorščino pismeno odpovedali in so l. 1589 cerkev tudi dozidali.

V šaleški dolini so bili gospodi Wagen-ovi na Velenji posebno goreči privrženci nove vere in zgodilo se je, da so l. 1574 podružnico „naše ljube Gospe“ v velenjskem trgu katoličanom vzeli in v lutrovski tempelj prekrstili. Vkljub tolikemu nasilstvu grajščaki v šaleški dolini niso kaj posebnega opravili, ker vikar šoštanjski še leta 1597 ni imel več krivovercev kakor nekega Fišer-ja in še tri druge osebe, katerih ne imenuje.

381. Na slovenskem Koroškem so bili gospôda in grajščaki enako vneti za luterstvo, kakor na Štajerskem in Kranjskem; kar se že iz tega vidi, ker so svoje doneske plačevali za novo slovensko književnost, ki je bila polna Lutrovih načel, ker so iz Nemškega teh knjig največ na Koroško, posebno v Beljak, pošiljali in ker so svoje sinove radi pošiljali

na Nemško na visoke šole. Samo v prvi polovici 16. veka je bilo 29 dijakov iz Koroške zapisanih na vseučilišči v Wittenbergu, od koder so potem novo vero uvajali. Martin Knor, vikar v Celovci, je l. 1560 odpravil sv. mešo in sploh službo božjo, kakor jo papeževi obhajajo. L. 1564 so že prepovedali očitne procesije na Telovo in Križevega tedna; vsi Celovčani so bili s tem zadovoljni in le v šentvidskem predmestju je bilo še nekoliko katoličanov.

Leta 1578 so si lutrovci sezidali novo cerkev, sedanjó stolno cerkev, na kateri je bil nastavljen luteranski pastor in njemu v pomoč tudi slovenski pridigar. Koliko je bilo lutrovcem na tem ležeče, da se tudi slovenski pridiga, svedóči to, da so si mladega Trubarja celó iz Würtemberškega najeli za slovenskega pridigarja. Na Sokovem je neki kmet lutrovskega pridigarja pokaral, ker je blagoslovljeno vino, kolikor ga je ostalo po obhajilu, izlil po trati. Predikant mu je potem razlagal novi nauk o presv. Rešnjem Telesu ter je rekel, da obhajilo popred in pozneje ni nič družega kakor kruh in vino, in le v trenutki, kedar vino po grlu teče, je pričujoča božja moč. Na to mu je kmet odgovoril: „Če popred ni nič in na zadnje nič, tudi na sredi ni nič, — ter je nevoljen odšel. Deželni stanovi so posebno med Slovenci na kmetih na vse kripnje delali za novo vero, ter so 300 slovenskih svetih pisem med nje razdelili; pa modrim in mirnim Slovencem se suhoparna nova vera ni mogla prikupiti in široko-ustnih kričačev niso marali.

Tudi v Šentvidu so bili katoličani že redki. Pri volitvi mestnih svetovalcev so katoličane popolnem izključili ter sklenili, da nobenemu katoličanu mestnih pravic več ne dajo. Ko je celovski pastor izdal svoje pridige, so jih mestjani v Šentvidu naročili 16 komadov.

V Beljaku se je nova vera zarad tega lahko hitro širila, ker je mesto bilo pod akvilejskim očakom, ki ni imel slovenskih duhovnikov, ki bi se novarijam upirali, ter prosto ljudstvo podučili, italijanskih duhovnikov pa ljudstvo ni razumelo.

Velikovec je imel svojega lastnega predikanta (1568), Jurija Wieser-ja. Vlada mu je zapovedala, da se naj pobere iz dežele. Wieser se je potem sicer poslovil iz prižnice ter se je delal, kakor bi menil oditi, a ostal je v Velikoveci ter skrivoma kakor popred deloval.

382. Na gorenjem Koroškem je le spodnja Ziljska dolina deloma sprejela novo vero, za katero se je tam posebno

bogata grajščakinja Ana Neumann zanimala. Na dolnjem Koroškem pa so najbližji sosedi okoli Celovca, posebno na severni strani mesta, bili v luterstvo zapleteni.

Trubar in drugi nemški protestanti v Württembergu so zmiraj na to mislili, da kar najprej celo slovensko in hrvaško sv. pismo na svetlo spravijo. Dalmatin, ki se je rodil na Krškem in se je izšolal na viših šolah v Tübingenu, je bil Trubarju pri tem poslu desna roka, in je marljivo prestavljal že v precej čisti slovenščini knjigo za knjigo stare zaveze. Pa Dalmatinov slovenski jezik še ni imel prave podlage ali zaslombe, tudi njegov pravopis je bil nedoločen in na slabih nogah, trebalo je nekakih stalnih pravil. Radi tega je Bohorič, ki je bil jako zveden v slovenskem jeziku, l. 1584 obelodanil v Wittenbergu prvo slovensko slovnico v latinskem jeziku, v kateri je uredil novo abecedo za slovensko pisavo, katero so pod imenom „bohoričica“ Slovenci pisali do najnovejših časov. Zdaj je Dalmatin na stroške kranjskih, štajerskih in koroških deželnih stanov v popravljenem pravopisu celo sv. pismo vnovič izdal in sicer tudi v Wittenbergu, ker je v Ljubljani vlada tiskanje protestantskih knjig zavirala. L. 1584 je bilo delo dovršeno in Dalmatin se je vrnil domu na Kranjsko, kjer mu je Turjaški grof podelil župnijo v Šent-Kocijanu.

Trubar je umrl na svoji fari v Derendingenu l. 1586, osem in sedemdeset let star. Njegovo zadnje delo je bilo, da je poslovenil Lutrovo tolmačenje sv. pisma, ki pa je prišlo še le po njegovi smrti l. 1595 v Tübingenu na svetlo. Oceno rajnega vladike Slomšeka o Trubarji, Dalmatinu in Bohoriči radi podpisemo. Glasi se tako-le: „Trubar, Dalmatin in Bohorič so našo slovenščino obudili, akoravno so nesrečno od prave vere zavili; Bog je njihove pregreške narodu našemu v dobro obrnil po neskončno modri svoji previdnosti, ki dostikrat hudo dopusti, pa hudo k našemu pridu obrne“.

e) Prava reformacija v Notranji Avstriji, zlasti na Slovenskem.

383. Ko je Karol l. 1590 umrl, vladala sta mesto mladoletnega njegovega sina Ferdinanda najprvije nadvojvoda Ernst, potem pa nadvojvoda Maksimilijan. Toda že l. 1595 se je Ferdinand iz vseučilišča v Ingolstadt vrnil v Gradec ter sam prevzel vlado, da si je komaj spolnil 16. leto.

Mladi nadvojvoda je bil še mnogo bolj vnet za katoliško cerkev, kakor oče njegov in nikakor ni mislil dovoliti, da bi se v njegovih deželah šopirila Lutrova nova vera. Deželna gospôda so hoteli, da naj jim potrdi vsaj toliko verske svobode, kolikor jim je podelil njegov oče; ali Ferdinand se jim je odločno uprl in ni hotel prav nič vedeti o teh pravicah, katerih Karol itak nikdar ni podpisal. Ferdinand se je očitno izjavil, da v svojih deželah ne trpi druge vere kakor katoliško. Njegova pobožna mati je njegovo postopanje popolnem odobravalala ter ga spodbujala k stanovitnosti. Občna misel je bila, da ni moči tega več izpeljati, ker je luterancev že bilo kakor listja in trave.

Nadvojvoda je pred vsem zaupal na božjo pomoč. Potoval je na Talijansko na imenitno božjo pot v Loreto, kjer je pred altarjem Matere božje obljubil, da ne bode odjenjal, dokler ne bode popolnoma iztrebil krivoverstva iz svojih dežel. Božja previdnost je storila, da sta v njegovih deželah takrat dva izvrstna škofa pastirovala. Martin Prenner, škof sekovski, je s krepko svojo besedo in pismom zagovarjal resnice katoliške vere ter razkrival zmote nove vere. Prava naslomba pa je bila za Ferdinanda skušeni in značajni lavantinski škof, Jurij Stobej, mož poln božjega duha, ki je mlademu nadvojvodi vedno pravo svetoval ter ga ravno tako odvrčal od nepremišljene ostrogi, kakor od boječe popustljivosti. Škof Stobej mu je svetoval, naj v svoji vladarski oblasti, katero ima od Boga samega, zapove, da morajo vsi njegovi podložni katoličani biti, kateri pa tega nočejo, naj zapustijo njegove dežele; ker čudovito moč in veljavo ima oblast vladarjev, posebno v takih resnobnih časih in v svetih rečeh; ta oblast napolni hudobne s strahom, a dobre s spoštovanjem. Na to je Ferdinand 13. septembra 1598. l. izdal povelje, da se v 14. dneh morajo vsi predikanti iz Gradca in iz vseh drugih mest v njegovih deželah pobrati. Povelje je osupnilo, toda nikdo ni mislil, da bo obveljalo: Mislili so, da nadvojvoda sicer strelja, a da puška ni nabita. Protestantski stanovni so Ferdinandu dolgo prošnjo poslali, da naj ukaz prekličje, ter so ga opaznega storili na nevarnost, ki deželi od Turkov preti. Ferdinand pograja njih nepokorščino in znova postavi obrok osem dni, v katerih se imajo predikanti pobrati. Protestanti so mu zopet ugovarjali in tudi pretili ter se skrivaj zbirali, a predikanti sami so kakor besni letali po Gradci, so Ferdinanda psovali in katoličane zmerjali, a odpravljali se niso. Tedaj pa Ferdinand razpostavi po Gradci 300 zanes-

ljivih vojščakov in 18. sept. predpoldne po stenah nabije ukaz, da se vsi pridigarji morajo za glavo še pred solnčnim zahodom iz Gradea pobrisati, a v osmih dneh sploh njegove dežele zapustiti. To je pomagalo. Še je solnce lepo sijalo, in že so predikanti Gradec zapuščali in pridigarji iz drugih mest so jo takoj za njimi mahnili. Nekterim Gradčanom, ki so predikante skrivali, se je Ferdinand tudi moral z mečem pogroziti. Ko so mu javili, da se je zgodilo po njegovih ukazih, je rekel z besedami psalma: „Ne nam, o Gospod, ne nam, ampak tvojemu imenu gre hvala“, in precej se je podal v svoje sobane in je Boga klečé zahvalil za njegovo pomoč. Sicer se je še tudi potem zdaj tu, zdaj tam pokazal kak luteranski pridigar, ktere so drugega za drugim polovili, a usmrten je bil le eden edini, ki se je l. 1599 v Gradec prihotapil in je ondi pridigal.

384. Ferdinand je 1597 imenoval Tomaža Krena za ljubljanskega škofa, in to je tretji vladika, ki je z velikim umom in apostolsko gorečnostjo podpiral veliko podvzetje vojvodino. Tomaž je bil sin lutrovskega deželnega svetovalca. Menil je popred pravnik postati, a zbolel je za vročinsko mrzlico in takrat se je zaobljubil duhovnik postati, ako ozdravi. V Ljubljani se je zdaj precej poznalo, da je delaven škof na krmilu in l. 1597 so po 37. letih prvokrat zopet slovesno obhajali sv. Jurija, deželnega patrona. V Kranji je katoliški župnik protestantskim mestjanom iz lece lutrovsko službo božjo prepovedal, drugači bodo kaznovani na telesu ali na premoženji. V Kamniku je župnik lutrovcem pogreb na katoliškem pokopališči odrekel. Škofa so v njegovem prizadevanji najbolj jezuiti podpirali, ki so se l. 1596 tudi v Ljubljani naselili, kjer so se najprvlje v samostanu frančiškanov nastanili.

30. oktobra l. 1598 je nadvojvoda proglasil ukaz, da morajo vsi predikanti in lutrovski šolniki še tisti dan Ljubljano, za tri dni pa vse njegove dežele zapustiti in pobegniti. Na praznik vseh svetnikov je škof v procesiji šel v špitalsko cerkev, ki je štirideset let bila središče protestantov, tam je raztrgal luteranske knjige in razbil krstni kamen, a potem je prvi zopet bral sv. mešo v njej. Felicijan Trubar, sin Primoža Trubarja, slednji superintendent (nadzornik ali škof lutrovski na Kranjskem), se je porival od grada do grada in je pridigal plemenitašem, ki so ga po svoji moči branili pri deželski gosposki. Slednjič ga vendar niso mogli obraniti. Felicijan se je moral izseliti. Šel je na Würtemberško, kjer je postal župnik v Grünthalu.

Po prizadevanji škofa Krena je nadvojvoda Ljubljančanom ukazal, da imajo v mestni svet same katoličane voliti. Novi mestni svet je potem prepovedal po lutrovsko krstiti, poročati in sv. zakramente deliti ali prejemati. Škof sam je pridigoval zdaj tu zdaj tam, kedarkoli se mu je ponudila ugodna prilika. Kamorkoli je prišel, obsula ga je srdita novoverna množica, ali ko je čula iskrene in prepričevalne njegove besede, se je spokorila in povrnila v katoliško cerkev.

385. Koncem l. 1600 postavijo posebno komisijo, ki je na povelje nadvojvode iz dežele trebila luteranstvo. Ta komisija je na velikem trgu v Ljubljani sžgala osem vozov krivoverskih knjig in je razdjala pokopališke luterancev, novo cerkev poleg Kamnika in Radoliško cerkev je razstrelila, v Kranji in v Loki je protestantske knjige sžgala, luterani so morali povsod na pravo vero priseči. Škof je tedaj z veselim srcem papežu naznanil, da je v kratkih dneh nad 40.000 duš v krilo katoliške cerkve pridobil. Deželni stanovi so se sicer branili ostrega škofa, kolikor so zamogli in so ga l. 1607 celó izključili iz deželne zbornice, dokler bi ne preklical, kar je deželnim stanovom bil očital, pa vse zastonj; s tem niso prav nič postrašili možatega škofa. Ker so se katoličani prepričali, da so njihovi nasprotniki s slovenskimi knjigami največ dosegli, zato je l. 1612 poslovenil berila in evangelije celega leta, ktere je potem na svoje stroške tiskati dal in jih je razdelil med ljudstvo. Jezuitom, ki so škofu najbolj pomagali luterstvo trebiti iz dežele, je Kren l. 1615 blagoslovil novo cerkev.

Nadvojvoda je ljubljanskemu vernemu in gorečemu škofu toliko zaupal, da ga je leta 1614 za svojega namestnika v Gradci imenoval. To pa ni zaviralo delovanje škofijske komisije, ki je zdaj ravno tako zvesto opravljala svoje delo ter zatirala luterstvo, kakor poprej. Škof Kren je zato zamogel l. 1616 papežu Pavlu V. to-le veselo vest pisati: „Leta 1597, ko sem zasedel škofijsko stolico, bilo je v Ljubljani devet in še več lutrovskih predikantov razun tistih, ki so po šolah učili, kateri so ljudi pačili; in komaj dvajseti del prebivalcev, in sicer le prostega ljudstva, je spoznavalo katoliško vero. Ko pa sem po komisiji, ktero je nadvojvoda sam postavil, in kateri sem bil jaz glava, med velikimi nevarnostmi krivoverce pregnal, je zdaj — Bogu bodi čast in hvala — krivovercev manje kakor je bilo sprva katoličanov. Le nekoliko više gospôde, katerim je svobodno veroizpovedanje dovoljeno, je še lutrovske, ki se pa bodo, kakor upamo, tudi kmalo s katoličani sprijaznili“.

Ko je nadvojvoda Ferdinand postal nemški cesar, je še bolj odločno postopal ter sklenil, da noče niti luteranske mušice trpeti v deželi. L. 1628 je zapovedal vsej lutrovski gospôdi in stanovom deželo za leto dni zapustiti ter je tako luterstvo s korenino iztrebil iz dežele. Škof Tomaž Kren je umrl 10. februarja 1630 v Gornjem gradu, kjer je tudi pokopan. Njemu gre čast, da je na Kranjskem katoliško cerkev rešil pogina.

386. Deželna komisija za ohranitev katoliške cerkve na slovenskem Štajerskem se je podala v mesto Radgono, katero je kljubovalo vsem ukazom deželnega gospodarja, in je upiraje se na močno svoje zidovje in na pomoč ogerskih sosedov, tako rekoč samo sebe vladalo. Le s pomočjo vojakov je prišla komisija v mesto. Mesto protestantskih mestnih svetovalcev je postavila katoliške svetovalce in mestjane, kateri so na Ogersko zbežali, je domu poklicala in je tistim, kateri niso ubogali, premoženje pograbila. Iz Radgone se je komisija podala k sv. Lenartu v slovenskih goricah. Tam luteranov sicer ni bilo, pa neki drugi sanjarji so tam v Radehovi rogovilili, ktere so „skakalce“ imenovali. To so bili prenapetneži, ki so na vso moč skakali, se prekopicavali in premetavali tako dolgo, dokler niso popolnem opešali in zaspali. Kedar so se pa prebudili, so čudne reči pripovedovali, ktere so v sanjah videli. Rekli so, da so videli Boga samega na nebeškem prestolu sedeti sred nebeščanov, da se jim je Kristus s svojo ljubo Materjo in z apostoli prikazal ter jim zapovedal pretiti z vsakoršno nesrečo, ako tam, kjer so navadno skakali, ne sezidajo cerkve. Kedar bode cerkev postavljena, tedaj bodo baje angelji sami božji grob iz svete dežele v to cerkev preselili. Prosto ljudstvo je tem burkežem verjelo in jim donašalo denarje, žito in živino in tako so ondi postavili cerkev ter so večkrat graškega škofa prosili, da jo blagoslovi. Komisarji so tedaj l. 1600 cerkev podrli in sežgali in so troje najzrelejših hujskačev djali v zapor.

V mestu Mariboru komisarji niso našli posebne lutrovske stranke. Eden edini zdravnik je bil zagriznen luteran in dasiravno je pri svoji duši prisegel, da je katoličan in da se ni udeležil pri stavbi windenavske cerkve, so mu vendar dokazali, da je bil prav on sam stavbar te cerkve. V Windenavi, kjer so imeli lutroveci svoje gnjezdo, so komisarji cerkev, šolo in farovž s smodnikom razstrelili in sežgali, in so na tistem prostoru postavili krvavo sodišče; in ko so jim sodišče po noči posekali, so postavili troje vislic. V farovži

vojaki niso našli drugega plena, kakor v neki omari juterno (ženitninsko pogodbo) pastolja, ki jo je bil odmahal.

Na Ptujih je komisija našla 60 ljudi, ki so bili ali celó ali deloma Lutrovi privrženci.

387. Dasiravno je bilo mesto Celje zelo okuženo, komisija tam ni imela posebnega dela. Celjski mestjani kakor tudi žalski tržani so na katoliško vero prisegli ter so prinesli vse krivoverske bukve, da so jih sežgali. Prelepo lutrovsko cerkev v Šarfenavi so na veliko veselje sosednih kmetov razstrelili.

Po dolgotrajnem preiskovanju je zgodovinar Orožen leta 1877 našel sled te cerkve na Golčah v spodnji Ložnici poleg Žalca. Zvonovi te cerkve visijo zdaj v stolpu farne cerkve v Gutovljah.

Tudi v Slovenjem Gradci in v Marenbergu komisariji niso imeli kaj opraviti in takoj so se v Lipnico napotili, samo da so med potom dve cerkvi bedastih skakalcev razdjali: prvo na visokem bregu poleg Luč, — menda pri sv. Duhu, in drugo v Soboti.

Komisija vojvode Ferdinanda je prestopila, ko je na gorenjem Štajerskem svoje delo opravila, l. 1600 tudi na Koroško. Komisiji na čelu je bil sekovski škof Martin Prenner. S pomočjo 300 vojaških lovcev so na Koroškem deloma dobrovoljno, deloma pa tudi prisiljeni zopet staro vero sprejeli; kdor pa ni hotel na katoliško vero priseči, moral je v 45 dneh deželo zapustiti.

V Beljaku je oboroženo krdelo čakalo na komisarje, da jim zabrani pot v mesto; toda niso se upali komisiji ustavljati, ker so jo vojaki spremljali. Mestjani pa v resnici niso bili tako hudi, kakor so se grozili; precej so se namreč vdali in so komisarje in vojake še dobro pogostili. Tudi Celovec je že bil najel 600 vojakov ter je tudi nekoliko mestjanov oborožil, da bi s silo branil svojo novo vero ter komisiji v mesto ustopiti zabranil. Pa o pravem času jih je prešinil strah: premislili so si in odložili so meč ter obljubili novo vero z dobra odpraviti.

Ta vojvodina komisija je na Koroškem luterstvu sicer vrh odtrla, a kriva vera se je bila že tako globoko vkoreninila, da je začela znova poganjati. Škof Prenner se zopet poda v Celovec, kjer je štiri mesece vsako nedeljo pridigoval, a med tednom je v domačih krogih opominjal, izpraševal in k spovedi pripravljaj, in toliko je dosegel, da so mestjani večinoma zopet sprejeli katoliško vero. L. 1604 je bila po 40

letih zopet na Telovo slovesna procesija. 80 žlahtnih, lepo belo oblečenih gospic in veliko mestjanov z banderami je poslavljalo procesijo. Imenitne gospe, ki so se bale, da bi njihovi možje zvedeli, da so se spreobrnila h katoliški veri, oblečile so se kot proste Slovenke in so tako zahajale krščanski nauk poslušat. Kar je bilo še opraviti, to so potem dovršili jezuiti, ki so l. 1604 prišli v Celovec.

f) Žalostni nasledki verskega upora na Nemškem. Tridesetletni boj.

388. Katoličani so vedno mislili, da se bodo konečno s protestanti spravili, a pri razgovorih, ktere so imeli z luteranci, so spoznali, da se s takimi ljudmi ne bodo nikdar sporazumeli. Še bolj pa je katoličane razdražilo to, da so jih luteranski pridigarji in pisarji razglašali za praznoverce in malikovalce. Protestantski vladarji so se pa na augsburški pogodbi od l. 1555 spodtikali, akoravno je niso spolnovali. Po tej pogodbi bi namreč katoliški stanovi, če prestopijo k Lutrovi veri, ne smeli svojih katoliških podložnih s seboj potegniti v Lutrov tabor, kar pa se je vendar skoraj čestokrat zgodilo.

Tako so bili katoličani in protestanti še zmiraj do dobrega ločeni v dva nasprotna taborja, in posamezni dogodjaji so stranki še bolj razdražili.

V Donauwörthu na Bavarskem so protestanti ovrgli katoliško mestno starešinstvo ter izvolili same protestante za mestne svetovalce. Nekega dne so katoličani šli s procesijo na božjo pot, a ko so se zvečer vrnili, čakala jih je pri mestnih vratih protestantska druhal, ki je začela kamenje metati na nje ter je z baticami udrihala po pobožnih romarjih, kterim je raztrgala zastave, polomila križe, jih prav grdo zasmovala ter razpodila na vse strani. Očitno je, da se je tukaj katoličanom velika krivica zgodila. Bavarski vojvoda je potem, da kaznuje upornike, z močno vojsko udaril na Donauwörth in je s silo izgnal vse protestante (1606). Zdaj so zopet protestanti kričali, da se jim strašna krivica godi. Pa ne samo tukaj, ampak še po drugih krajih in mestih ste se stranki spoprijeli, kakor postavimo v Ahenu in Strassburgu, in sovraštvo med obema strankama je do vrha prikিপelo.

Zdaj so protestantski knezi med seboj sklenili zavezo ali unijo (1608), da bi bili vsak čas pripravljeni svojim ver-

skim bratom priti na pomoč; na čelu jim je bil palatinski grof Friderik. To je katoličane začelo skrbeti, in ker se malomarni cesar Rudolf ni ganil, so sprevideli, da si bodo morali sami pomagati. Kakor protestanti, tako so zdaj tudi oni med seboj sklenili katoliško zavezo ali ligo (1609), kateri se je na čelo postavil zvedeni in hrabri bavarski vojvoda Maksimilijan. Strune so bile tedaj na Nemškem hudo napete, in ni bilo treba drugega, kakor da nekdo malo pobrenka po njih, da popokajo. Razkačeni stranki samo le čakate prve prilike, da se zgrabite v krvavem boji.

389. Taka neprilika se je njima podala na Češkem. Cesar Rudolf je češkim protestantom napisal cesarsko pismo ali majestat, v katerem jim je nepremišljeno podelil pravico, da smejo svobodno izpovedati svojo vero, in da si smejo velika in mala gospôda, kakor tudi svobodna kraljeva mesta na svojih zemljiščih zidati protestantske cerkve in šole. Tako je cesar protestantom pomolil prst, a oni so precej segli po celi roki, in so začeli tudi na zemljiščih katoliške gospôde cerkve staviti. Postavili so cerkev v mestici Grobu, ki je bilo pod oblastjo praškega škofa, in v Brunovu, ki je spadalo pod tamošnjega opata. Ker cesar tolike pravice v majestatu protestantom ni zapisal, dal je praški škof cerkev v Grobu podreti, brunovski opat pa tamošnjo zapreti. To je protestante hudo razdražilo, in jeli so kričati in upiti ter ščuvati ljudstvo k upor. Takoj drugo jutro se zbere v Pragi protestantska druhal in se s strašnim hrupom in z orožjem v roki poda na kraljevi grad. Kar naravnost derejo v dvorano, kjer so cesarjevi namestniki sedeli pri svojem opravilu, zgrabijo dva od njih ter ju vržejo črez okno v globoki grajski jarek, a za njima vržejo tudi tajnega pisarja (1618). To je žalosten začetek strašnega tridesetletnega boja, v katerem ste se nasprotni stranki tako dolgo bíli, dokler niste obe do dobrega onemogli. Kakor je bil začetek krvav, ravno tako krvav je bil celi tridesetletni boj, v katerem se je nemška zemlja razmakala v krvi domačih sinov. Človek bi moral pero v krv namočiti, ako bi hotel vse krvave čine in vse zlo tega boja na Nemškem natanko popisati. Častiti bralci bodo nam tedaj radi odpustili, če na drobno zgodovino tega boja opustimo, in samo to še povemo, kakov je bil konec tega klanja.

Popred pa, ko objavimo nasledke te nesrečne vojske, moramo še povedati, kdo da je protestantom pomagal, da so se zamogli toliko let zoper katoličane držati. Najprej se jim je švedski kralj Gustav Adolf črez morje na pomoč pri-

peljal. Gustav Adolf je bil vnet protestant, sicer pa razumen vladar, a še boljši poveljnik.

Švedski kralj je stopil z dobro izurjeno vojsko na Nemška tla, s pretvezo, da hoče verskim svojim bratom pomagati zoper katoliškega cesarja. Toda to ni bil niti edini niti prvi in poglavitni vzrok njegovega prihoda, ampak pravi vzrok njegovega prihoda je bila sebičnost. Švedski kralj je sicer svoje pravo lice skrival, a zgodovina je njegov obraz razkrila, da njegove namene vsakdo lahko spozna. Gustav Adolf je namreč jako hrepenel po nemškem Pomorju. Da bi povzdignil blagostanje svojega naroda, nameraval je baltiško morje spraviti popolnem pod svojo oblast, da bi potem le Švedi gospodarili in brodarili po tem preimenitnem morji. Zato ravno je kralj trebal tudi nemškega Pomorja. Kako zaslepljeni so potem nemški zgodovinarji, ki Gustava Adolfa vedno kot nemškega izveličarja in dobrotnika hvalisajo. Sicer pa ga že pravični protestantski zgodovinarji spoznavajo. Povestničar Leo namreč piše: „Gustav Adolf je s tem, da je prilomastil, nemško državo popolnem razdril in on je kriv, da je dežela bolj in bolj onemagala in da je bila opustošena. Nemške stanove, tudi najbolj blagorodne, je zaničeval, naše njive pomandral, naše blagostanje podkopal. Nemški narod, ki je bil do tistih dob prvi med krščanskimi narodi, je spraval v Evropi ob čast in veljavo; on je napravil, da se je lep kos nemške dežele dolgo Švedom pokoril in da so švedski velikaši kot namestniki dobivali službe, v katerih so se na nemške stroške šopirili; — in za vse to še njemu in njegovim Švedom leto za letom v Nemčiji kadila užigajo, in nespametna navdušenost, ki se že od nekdanj na šolskih klopeh otrokom v glavo zabija, stori, da se še v novem času sirovemu Švedu na Nemškem z nemškim denarjem spominki stavijo“.

Tudi Francozi so se v tem boji v nemške reči vtikali. Dasiravno katoličani, so vendar nemške protestante podpirali, ne sicer z mečem, a tem bolj z denarji, da oslabijo moč habsburških vladarjev, ki so bili ob enem tudi nemški cesarji.

390. Ko so se tedaj stranke začele dogovarjati zaradi miru, dolgo ni bilo mogoče ničesar dognati zato, ker bi bil vsak rad kaj pridobil, a nihče nič zgubil, in že se je bilo bati, da se bode pogajanje zopet razbilo. Kar se tiče vere, so se kmalo zedinili, kajti cesar je sprevidel, da trmoglavih protestantov nihče ne more spreobrniti. Mnogo večih težav so delali Švedi in Francozi, ki so zahtevali dobro plačilo zato, da so prišli branit protestantsko vero.

Po dolgem razgovarjanji so se nazadnje l. 1648 vendar tako-le pogodili: Za verske razmere naj tudi za bodoči čas velja augsburška pogodba od leta 1555 s tem, da imajo razun luteranov tudi kalvinci in reformirci dobiti enake pravice s katoličani. Kolikor so si protestanti cerkvenega posestva prilastili do l. 1624, to naj obdržijo, za naprej pa ne smejo ničesar več vzeti. Vojvode, knezi, svobodna mesta in druga tako zvana državna gospôda na Nemškem so zanaprej v svojih deželah neodvisni vladarji ter smejo med seboj in tudi s tujimi vladarji pogodbe in zaveze sklepati, samo ne na kvar cesarju ali nemški deželi. Tridesetletna vojska je torej popolnem razrovala in raztrgala edinost nemške države.

Francozi so dobili Elsas in lotarinske škofije Metz, Toul in Verdun. Švedi so dobili prednje Pomorje, kos zadnjega Pomorja in otok Rügen, torej vse pobrežje kraj severnega in baltiškega morja, kakor je nekdanj želel Gustav Adolf. Razun tega so jim Nemci morali še plačati pet milijonov trdih tolarjev odškodnine za vojne stroške. Nekterim nemškim knezom, ki niso bili s svojim deležem zadovoljni, so dali za poboljšek posestva kake škofije ali opatije; na tak način so spreminjali cerkvene kneževine v posvetne, in so to prestvarjenje zvali z latinsko besedo „sekularizacijo“, a bolj po pravici bi ga zvali — cerkveni rop.

Ker so se katoličani in luterani v mestih Münsteru in Osnabrücku na Westfalskem pogajali in pogodili, se vsled tega zove ta pogodba westfalski mir. Papež Inocent X. je sicer ugovarjal zoper vse tiste točke mirú, ki so sklenjene na škodo cerkvenim pravicam ali cerkvenemu premoženju, a zastoj.

Tako se je končala najnesrečnejša vojska, kar so jih Nemci kdaj imeli. Tisoč in tisoč mest in vasi je bilo porušenih, a mnogo rodovitnih in obdelanih krajev se je spremenilo v golo puščavo. Dobra polovica nemških prebivalcev je poginila, in kar ni posekal sovražnikov meč, to ste kuga in lakota pomorili. Trgovina in obrtnija ste skoraj sčista jenjali, šole so bile zaprte in mladi rod je rastel brez poduka in odgoje ter ostal sirov in neznabog.

Globoke rane, ki jih je dolgoletna vojska Nemčiji vsekala, se do najnovejšega časa niso zacelile. Posredno je vse to zlo Luter zakrivil. Ali so mu lani pri štiristoletnici njegovega rojstva Nemci zbog tega na široka usta hvalo peli!?

III. poglavje.

Prava reformacija; — krščansko življenje.

a) Devetnajsti vesoljni zbor v Tridentu. (1545—1563.)

391. Kakor smo že večkrat rekli, je bilo sveti cerkvi začetkom te dobe res ponovljenja treba. To je čutila cerkev sama, ter je zaporedoma sklicevala cerkvene vesoljne zборе, katerim vsem je bil prvi namen, da se lotijo popravka v hiši božji. Isto to so tirjali krščanski vladarji, ki so spoznali, da nikdar ne bodo svojih držav dobro in trdno uredili, dokler krščanska načela, ki so se bila takrat majala, zopet ne obveljajo. Tudi krščansko ljudstvo si je želelo mirú in blagostanja in je zatorej komaj čakalo, da se sv. cerkev zopet ohrabri in ojači, ter se z novimi močmi potegne za njega dušni in gmotni blagor. Razsvetljeni možje, ki so dobro poznali razmere svojega časa, so ravno tako tirjali nujne pomoči ter so se grozili, da se bode sicer pomoč zakasnila in cerkev še večo škodo trpela.

Toda, akoravno gospodar tudi namerava svojo hišo popravljati, mu čestokrat marsikaj delo ovira. Časih vreme ni ugodno, časih so v družini take razmere, da mora popravek, da si je potreben, zaostati, časih ga sosedi zmotijo v njegovih namenih, časih ni dobiti pravega mojstra, ki bi delo tako opravil, da bi se stroški splačali. In prav takih mož je čakala sv. mati cerkev, preden se je lotila imenitnega in važnega posla in dokler jih ni imela, je bilo prav, da se prevažnega dela ni lotila. Luter namreč ni bil mož zato, kakor smo videli, bil je mojster-skaza. Kakor hitro pa je imela cerkev zadosti svetih, učenih in za pretežavni posel dovolj vstrajnih mož, takoj se je lotila dela.

L. 1542 je Pavel III. poklical občni cerkveni zbor na južnoTirolsko v mesto Trient, a še le 4. decembra l. 1545 je doživel papež veselje, da je zbor imel prvo svojo sejo. Ta zbor je imel eden edini namen, namreč cerkev od vrha do tal ponoviti, a potem protestante povabiti, da zopet stopijo v njo ter spoznajo, da so bili kedaj v tej hiši doma, in da je

to njih pravi dom, ne pa razklopotana bajta, v katero jih je bil Luter na njih časno in večno škodo zvalil.

392. Zbornica si je vso tvarino lepo razdelila, in vse stvari, ki bi imele v zbornici na vrsto priti in bi se imele obravnavati, je zbor najpred izročil pripravljajočim skupinam učenih bogoslovcev, ki so je v svojih sejah pretresali in pripravljali. Kar so bili tukaj dognali, izročili so poglavitnim skupinam, v katerih so škofi sedeli, ki so potem stvar z večino glasov ali sprejeli ali zavrgli. Očetje se dolgo niso mogli zediniti, ali bi pred vsem verske reči obravnavali, ali bi se najpred o postavah za krščansko življenje pogovarjali; slednjič so pa modro storili, da so sklenili oboje, drugo poleg drugega obravnavati in v vsaki seji najpred verske resnice omejeti, a potem tudi dotične postave za krščansko življenje postavljati. Vsaka seja ima tedaj dvoje poglavje; prvo poglavje govori o veri, drugo poglavje o krščanskem življenju.

V četrti seji so se potem poprijeli dela, ter so pred vsem določili svetopisemski kanon ali obseg, t. j. določili so, ktere in koliko knjig da obsega sv. pismo, da so bukve sv. pisma izreki sv. Duha, in da je ustno sporočilo ravno tako, kakor sv. pismo, vir katoliške vere. V drugem poglavju je zbornica proglasila tisti latinski prevod sv. pisma, katerega je naš rojak sv. Jeronim pripravil, za merodajnega, in je velela, da se kar najpred oskrbi nova čista izdaja sv. pisma kolikor mogoče brez pogrškov.

V peti seji govorijo o izvirnem grehu in določijo, da je ta greh Adama na duši in telesu popačil in da se je greh prvih staršev razširil po vseh Adamovih otrokih; po zasluženju Jezusovem pa in po krstni milosti se izvirni greh popolnem odvzame; poželjivost, ki po odpuščenem grehu v človeku ostane, sama na sebi ni greh. Očetje so še pristavili, da odločba gledé izvirnega greha Marije prečiste Device ne obsega. V drugem poglavju velijo postavljati dobrih učnikov, ki bodo v pravem duhu tolmačili sv. pismo; ob enem nalaga škofom, da osebno oznanujejo besedo božjo, ali če so sami zadržani, da si skrbijo za zmožne namestnike.

393. V šesti seji so omejali nauk o opravičenju in sicer tako jasno in mojstersko, da so do dobrega razkrili vso napčnost Lutrovih načel. Rekli so, da opravičenje človeka, ki je po svojem rojstvu otrok Adamov, prestavi v stan milosti otrok božjih, kar se zgodi po drugem Adamu Jezusu Kristusu, našem Zveličarju. Opravičenje ne obstoji le v tem, da se grešniku grehi odpustijo, ampak opravičenje je ob enem no-

tranje ponovljenje človeka po prostovoljnem sprejemu milosti. Vera je začetek, podlaga in korenina vsega opravičenja, ne pa vrh in konec opravičenja, kakor je Luter blodil. Človek si nikdar ni svest, ali je v milosti božji ali ne in nikdar ne more gotovo reči, da bo zveličan, razun če bi mu Bog sam to razodel. Nadalje uči sv. zbor, da je to hudičev nauk, če bi kdo rekel, da je človek po izvirnem grehu svojo prosto voljo popolnem zgubil in zakleje vsakega, kateri bi trdil, da dobro in hudo v človeku Bog opravlja, a da človek ob svojem ne more nič hudega storiti. V drugem poglavju obvezuje zbor škofe in tudi župnike, da naj v svojih škofijah, oziroma v svojih župnijah bivajo, a ne da bi dolgo časa Bog ve kje po svetu hodili, ker bi sicer ne mogli paziti na čredo, katero jim je sveti Duh izročil, da jo pasejo. Škofi morajo, kedar koli je treba, svoje škofije pregledovati.

V sedmi seji so o zakramentih v obče govorili ter rekli, da ima sv. kat. cerkev sedem zakramentov, nič več in nič manj, ktere je Jezus Kristus postavil; da sv. zakramenti sami ob sebi delujejo, in da zakramenti krsta, birme in svetega reda utisnejo duši neizbrisljiva znamenja, zbog česa se ne smejo več ko enkrat deliti. Potem so v tej seji na drobno še govorili o zakramentu krsta in birme. V drugem poglavju očetje škofom po več škofij imeti prepovedujejo, ter jim naročajo, da naj pastirske službe vrednim in zmožnim duhovnikom izročajo. Nobeden ne sme več ko eno škofijo ali župnijo imeti.

V osmi seji se je sv. zbor preselil v mesto Bologno na Laškem, ker se je neki v Tridentu pomor kazal. Po dveh sejah, v kterih se ni kaj posebnega obravnavalo, se je l. 1549 zbor prenehal na dve leti. Leta 1551 je papež Julij zbor zopet prestavil v Trident, kjer so se v dveh sejah pripravljali za nadaljno zborovanje.

V trinajsti seji potem se lotijo preimenitnega predmeta, ter učijo o presv. Rešnjem telesu, da je Kristus po posvečenji pod podobami kruha in vina zares, resnično in bistveno kot Bog in človek pričujoč, da ga resnično povžijemo in ne le na duhovni način, in da se mora Rešnje telo v monštranci izpostavljati, da ga kristjani molijo. Po besedah duhovnikovih se spremeni cela tvarina kruha v telo, in cela tvarina vina v kri Jezusovo, ktero spremembo cerkev prilično „transsubstantiatio“ (prestvarjenje) zove. Drugo poglavje govori o tem, kako naj škof svoje ovce nadzoruje in kako jih naj, ako je treba, pokori; tudi o sodnijski oblasti škofovi je tukaj bilo go-

vorjenje. Nikdo se ne sme sklicevati na višega sodnika, dokler še škof stvari ni razsodil.

V četrinajsti seji so na drobno govorili o zakramentu pokore in poslednjega olja; potem so dali postave za lepo življenje duhovnikov, ter so določili, koga škofje smejo in pod katerimi pogoji ga smejo v duhovnika posvetiti.

394. Med tem so jeli nekteri poslanci protestantskih knezov in mest v Trident prihajati, a ker je zbor še več drugih pričakoval, je takoj v 15. seji sklenil, zborovanje tako dolgo odložiti, dokler tudi oni ne pridejo. Pa zdaj se je glas raznesel, da vojska preti; in res je bil saški volilni knez Moric cesarja izdal in z njegovimi sovražniki potegnil. Tedaj očetje v 16. seji l. 1552 sklenejo, da naj zbor sploh na dve leti preneha; toda skoraj deset let je preteklo, preden se je sinoda zopet zbrala.

Še le l. 1560 je papež Pavel IV. zbor zopet sklical, ki pa je komaj l. 1562 imel svojo prvo ali prav za prav sedemnajsto sejo. V 17. do 20. seji so očetje delali priprave za prihodnje važne seje. Še enkrat so poklicali vse protestante vseh narodov na zborovanje, ter so jih „pri neskončni usmiljenosti božji k zlogi in spravi vabili in jih opominjali, da se naj ljubezni, ki je vez popolnosti, oklenejo, in da naj mir Kristusov, ki srca z veseljem napolnuje, s seboj prinesejo.“

V 17. seji so se vršile važne in živahne razprave o obhajilu pod obojima podobama in o obhajilu otrok. Gledé prvega je zbor rekel: da zadostuje, ako kristjan obhajilo le v eni podobi prejme, toda cerkev ima oblast, način podelitve sv. zakramentov spremeniti, če časi in razmere tako nanesejo, samo da se bistvo zakramenta ohrani. Obhajilo otrok ni potrebno. V drugem poglavji naštevajo dolžnosti škofov, in kako naj svoje škofije vladajo, da je bodo po božji volji vladali.

V 22. seji so jeli nauk o sv. meši razpravljati; rekli so, da je Rešnjje Telo ne le obhajilo, nego da je ob enem tudi prava, istinita in spravna daritev. Razprave so bile ravno tako vzvišane, kakor je veličasten predmet, o katerem so bili sklepali. Očetje so izrekli željo, da bi verno ljudstvo pri vsaki sv. meši pristopilo k mizi božji, a zraven pa so odobrili tudi zasebne sv. meše, to je tiste meše, pri katerih nihče ne gre k obhajilu. Zbor je papežu prepustil, da naj on slučajno razsodi, če kelih tudi prostemu ljudstvu dovoli. Dasiravno so skoraj vsi očetje mislili, da papež keliha ne bode dovolil, se je vendar nasprotno zgodilo, najbolj po prizadevanji kardinala Karola Boromejskega. V prisrčnem brevi-ji je namreč Pavel IV.

mnogim nemškim škofom dovolil, da poskusijo obhajilo ljudem pod obojima podobama deliti. Drugo poglavje opominja duhovnike, da naj v svojem stanu vzgledno živijo, in tirja, da naj se službe pri stolnih cerkvah najvrednejšim delijo, in da se cerkveno premoženje vestno oskrbuje.

V 23. seji so govorili o zakramentu sv. reda, ter so določili, da je duhovstvo od Boga postavljeno, in da po božji volji obstoji iz škofov, mešnikov in dijakonov, kateri se v zakramentu sv. reda posvečujejo. Drugo poglavje vелеva, da posvečen mešnik ne sme prej spovedovati, dokler ni od škofa za to posebno pooblaščen, ali dokler ni od škofa kot dušni pastir postavljen. Posebno imenitne pa so zborove odločbe gledé bogoslovskih in dijaških semenišč. Posebno priporoča zbor deška semenišča rekoč: „ker človek, ako se od mladih nog ne nagiblje k pobožnemu in vernemu življenju, dokler ga še grešne navade niso vsega spačile, nikdar po vsem v redu ne ostane, če mu vsemogočni Bog posebno in izvanredno ne pomaga“.

V 24. seji so razpravljali o zakramentu svetega zakona. Zakonska vez je nerazrušljiva, in ako bi kdo rekel, da je cerkev v zmoti, ker takrat zakona ne razruši, če kdo zakon prelomi, tisti naj bo izobčen. Na to je zbor sklenil, da cerkev ima pravico postavljati ločilne zakonske zadržke, da se zakoni morajo, da so veljavni, pred lastnim župnikom in dvema pričama sklepati, in da ima cerkev oblast o zakonskih zadevah soditi. Drugo poglavje naroča papežu, da zanaprej kardinale voli iz vseh krščanskih narodov; določuje tudi, da se vsako tretje leto obhajajo pokrajinske sinode, a škofijske sinode se naj zbirajo vsako leto.

395. Občna želja vseh očetov je bila, da se zbor prej ko slej zaključi. Dogovorili so se tedaj, da bode 25. zborova seja zadnja seja (1563). V tej seji so še o vicah sklepali, ter sklenili, da vice so in da verniki vernim dušam v vicah zamorejo pomagati z molitvami in posebno z daritvijo sv. meše. Gledé svetnikov božjih je zbor določil, da svetniki v nebesih za vernike molijo, in da ni zoper katoliško vero, če svetnike častimo; gledé podob Matere božje in svetnikov so očetje rekli, da naj kristjani podobe, posebno v cerkvi, imajo, ohranijo in časté; ostanke svetnikov božjih kristjani svobodno častijo.

V dodatku nam je zbor podal jedro nauka o odpustkih. Cerkev ima oblast odpustke deliti in odpustki so kristjanom hasnoviti; vendar jih cerkev naj preobilo ne deli, da to, če se prelehko dobijo, cerkvenemu redu ne škoduje. V drugem po-

glavji očetje odločno tirjajo vsestransko ponovljenje samostanskega življenja, priprosto pohištvo pri cerkvenih dostojanstvenikih in ostro kazni zoper duhovske pohotnike. Slednjič je zbor že nekoliko obdelano gradivo za novi katekizem, za nove mešne knjige in za brevir papežu izročil, da delo dožene, in mu priporočil, da pripravi zapisnik prepovedanih knjig.

Dve sto pet in petdeset očetov je podpisalo zborove sklepe, in papež Pij IV. jih je potrdil. Nikdar na nobenem cerkvenem zboru niso ob enem o tolikih rečeh razpravljali in sklepali, kakor ravno na Tridentinskem zboru. Tukaj je bilo zbranih veliko število izvrstnih škofov in kardinalov, ki so se odlikovali kakor v pobožnosti tako tudi v učenosti, pa tudi cela vrsta učenih bogoslovcev. Komaj da je kedaj kateri zbor štél toliko vzornega duhovstva, kakor ravno ta. O njem govori neki škof v skrajni zborovi seji tako-le: „Iz vseh ljudstev in narodov, v katerih spoznavajo pravo katoliško vero, imamo ne samo očete, ampak tudi govornike. In kakove možake? Kar se tiče učenosti, najodličnejše, kar skušnje, najbolj zvedene, kar zmožnosti, najbolj bistre glave, kar se tiče pobožnosti, najsvetejše, kar se tiče življenja, najčistejše“. Očetje sami, ko so se bili 4. decembra 1563 slednjokrat zbrali, so bili veseli, da so težavni posel opravili, in videlo se jim je, da so bili ganjeni, in marsiktero oko teh osivelih duhovnikov je bilo solzéno.

Lažnjivi reformatorji, ki so že stali za zvonom, da bi zazvonili katoliški cerkvi zadnjo popotnico, so kar strmeli, ko je naglo zdrava dvignila svojo glavo in tako trdna stopila zopet na dan. Puntarski duh je v cerkvi bolj in bolj utihnil in oblast rimskega papeža je dobila svojo staro pravico.

b) Troje velikih papežev.

396. Leta 1566 je bil, najbolj po prizadevanji sv. Karola Boromejskega, Pij V. za papeža izvoljen. Novi papež je zvedel, da Rimljani niso prav zadovoljni, da je on za papeža izvoljen. Na to je rekel: „pa bodo po moji smrti tembolj po meni žalovali“. Papež je ostro živel, je rano vstajal, si je malo počitka privoščil in se je po gostem postil; brez molitve mu ni bilo mar tiare, moliti mu je bila radost. Že tedanji svet ga je za svetnika častil, in vse ljudstvo je bilo ganjeno, kedar ga je pri očitni službi božji videlo. Bil je dobrega srca, priljuden in velikodušen, trden v svojih sklepih,

strogo pravičen, poleg tega pa ponižen in milosrčen. Na papeževem dvoru so prav prosto živeli; papež sam je za se najmanj trebal. Rekal je, da tisti, kateri hoče vladati, mora najprej sebe vladati. Vsakdo je smel pred njega priti in se pritožiti. Ostro je vsakega kaznoval, kateri nedelje ali praznikov ni obhajal. Rim je dobil nov obraz; bilo je zopet sveto mesto. Sv. Filip Neri je probudil tudi pobožno življenje, povsod so bili sveti duhovniki na ogonu. Kakor v Rimu je tudi po celi Italiji cerkveno življenje prenovil, pri katerem poslu, kakor bomo na svojem mestu povedali, mu je bil sv. Karol Boromejski najbolj na pomoč.

Pred vsem je Pij imel na skrbi, da so se določbe tridentinskega zbora križem sveta izvrševale. Izdal je za župnike „rimski katekizem“, je l. 1568 popravljene breviarij upeljal in je novo mešno knjigo obelodanil. Samostane je do dobrega prenovil, določil je, kako morajo redovnice ali nune pred svetom zaprte biti, pravice redovnikov je potrdil, le za spovedno pravico so morali dotičnega škofa prositi. Škofi in nadškofi, kateri niso hoteli doma v svoji škofiji ostati, ampak so po svetu hodili, so se mu morali pokoriti, drugače jih je odstavil. Isto je tudi župnikom zapovedal, naj v svojih župnijah ostanejo ter redno in vestno breviarij molijo. Preobilne odpustke in oproščenja je prikračil in marsiktero nerednost je odpravil.

Tisti čas, kar je Pij V. sedel na rimski stolici, je najlepši dan katoliške reformacije. Katoliške vlade so čutile, kako jim je cerkve treba, da jih zedini zoper skupnega sovražnika, zoper grozovitega Turka. Turki so v sredozemskem morju hudo gospodarili, ondi se jim je večina otokov pokorila in Laška sama je že bila v veliki nevarnosti. Sultan Selim II. je brezbrojno brodovje oborožil, da si Laško pridobi. V tej sili spravi papež veliko krščansko armado na noge, katero je Don Juan Avstrijski kot viši poveljnik peljal nad sovražnike krščanskega imena. Pri Lepanti (1571) se vname strašna morska bitva; Don Juan Turke slavno zmaga in jim 130 ladij potopi. Odslej se Turki po morski poti niso upali več bližati krščanskemu svetu. Sv. papež je zmago v duhu že naprej videl in jo je pripisal posebni Marijini priprošnji. Od tistih dob ima Marija v lavretanskih litanijah ime „pomoč kristjanov“. In ker so ravno istega dne bratovščine rožnega venca slovesne procesije obhajale, da bi kristjanom zmago izprosile, zatorej je papež Gregorij XIII. upeljal praznik sv. rožnega venca, ki se imenuje tudi praznik „zmagovite Marije“.

Posebno dobro srce je imel papež za katoličane v tistih deželah, kjer se je krivovera do dobrega ukoreninila. Nesrečno kraljico Marijo Stuart na Angleškem bi bil rad rešil, francoskemu kralju je pošiljal vojake zoper hugenote, in na Nizozemskem je Filipa II. podpiral. Pri tolikih opravilih pa vendar ni zamujal revnim in bolnim duhovna in telesna dobra dela skazovati. Umrl je sveto, kakor je sveto živel (1572).

397. Za njim so povzdignili na rimsko stolico papeža Gregorija XIII. Dasiravno so pravili, da je popred veselo živel, ter se bolj s posvetnimi rečmi pečal, je vendar zdaj hodil po poti svojih prednikov, ter je s krepko roko ponovljal obraz cerkve; poleg vsega tega je bil tudi čistega in plemenitega srca. Gregorij je ljubil lesk, a le zato, da je povzdigal lepoto cerkve in kinč hramov božjih. Prva njegova skrb je bila, da se v šolah strogo v cerkvenem duhu podučuje, pa se katoliške znanosti gojijo, in da se cerkvene službe najvrednejšim možem vseh krajev dajajo; zavoljo tega je imel imena vseh takih mož zapisana, da jih je prilično pri rokah imel.

Ne da se dopovedati, koliko je Gregorij storil v Rimu za ustanovo imenitnih šol in učilišč, ktera še zdaj slovijo. Prilično tukaj omenimo, da je celó dunajsko in graško semenišče iz svojega žepa podpiral. Njemu gre čast, da so popboljšali pratiko ali koledar, ki se zdaj po njem zove „Gregorijev koledar“. Prvokrat je bil rimski vladar Julij Cezar pratiko popravil, po kateri so leta 45. pred Kr. računiti začeli. Toda ta pratika je bila toliko pomanjkljiva, da jim je vsakih 128 let eden den preveč hodil. Julijev koledar, ki se je bil od tistih dob že za 10 dni zakasnil, je tedaj Gregorij zopet popravil in sicer na ta način, da so 4. oktobra l. 1582 deset dni preskočili in so mesto 5. precej 15. oktober pisali. Slednjč je Gregorij tudi novo izdajo „zbirke cerkvenega prava“ oskrbel.

Toda tudi izvrstnemu možaku se na svetu vse ne posreči. Gregorij bi bil rad katoliške vladarje zedinil zoper angleško kraljico Elizabeto, ki je po krivici nosila angleško krono, in zoper Turke, a ni se mu nagodilo. Tudi papeževe denarstvene zadeve niso bile čisto v redu, kar lahko razumemo, če pomislimo njegovo radodarnost in dobrotljivost. Edino le za podporo ubogih dijakov je dva milijona tolarjev izdal. Ker se je strogo držal svojih starih pravic, so se pred njegovo smrtjo nezadovoljni domači plemenitaši gibati začeli. Gregorij je umrl l. 1585.

398. Za naslednika mu izvolijo Siksta V. Bil je prostega pokolenja, izrejen v nekem frančiškanskem samostanu. Bistra glava in marljivost ste mu pomagali više in više, celó na papeževo stolico. Ker je bil rojen vladar, je papeževo deželo hitro — že za leto dni lepo vredil. Pred vsem je določil število kardinalov na 70, 6 škofov namreč, 50 mešnikov in 14 dijakonov; izdal je ostre ukaze, ki nevednim v sveti kolegij vstopiti branijo. Delo, katero ima papež za celi krščanski svet, je razdelil v petnajst delov, in je vsaki del izročil posebni kongregaciji ali skupini, da mu o posameznih rečeh, ktere se po celem krščanskem svetu godijo, poročajo. Škofom je zapovedal, da v predpisanih obrokih obiskujejo rimsko stolico in da o svojem času poročajo o stanji svojih škofij, in še sto in sto drugih ukazov gledé cerkvenih stvari je izdal. Sploh je sveto cerkev tako modro vladal, da so se katoliški vladarji radi vjemali s tem, kar je bilo apostolskemu stolu na korist. Le prehitro je preteklo pet let njegove slavne vlade († 1590).

c) Družba Jezusova.

399. Tridentinski cerkveni zbor, od sv. Duha razsvetljen, postavil je načela, po katerih naj bi se cerkev božja ponovila in pomladila; zdaj je treba še delavcev, ki bi tem načelom veljavo pripravili med krščanskim svetom. Ponovljenje cele cerkve, to pa ni bilo majhno delo; pri takem poslu dve roki nič ne opravite, tukaj je bilo treba združenih moči, da se kaj zgodi. Bog je tedaj poslal novih delavcev v svoj vinograd: vrle očete jezuite, družbo Jezusovo, ki je cerkvi ponudila vse svoje moči, da jo ponovi. Jezuiti so se s sveto obljubo zavezali, papeža in rimsko stolico na vso moč podpirati in postaviti božjo zopet v srca vseh vernih zapisati. Jezuiti so bili preroki božji, ki so začeli vojsko z lažnjivimi preroki. Res vrli vojaki, ker, če jim je sv. oče rekel: idite, so šli, in če jim je zapovedal priti, so tudi prišli; ne skritih, ne očitnih sovražnikov se niso bali, povsod so za sveto vero in za pravice rimske cerkve sigurno stali. V prvi vrsti so hoteli stati in se vojskovati zoper paganske in krivoverske sovražnike, pa tudi prvi umreti za cerkev, ako bi treba bilo. Brez vsega usmiljenja so jezuiti razkrili skrivne namene sovražnikov kat. cerkve, ter so protestantskim kričačem slekli ovčjo obleko in tako lažnjive preroke v svoji nagoti in sramoti pokazali zapeljanemu ljudstvu.

Ustanovil je družbo Jezusovo sv. Ignacij Lojolski. Bil je sin plemenitih staršev, ter se je rodil (1491) na gradu Lojoli na Španskem. Na kraljevem dvoru Ferdinanda katoliškega je bil Ignacij ljubljjen plemič. Pa kmalo se je naveličal tega mirnega življenja, ter si izvolil vojaški stan, ker je bil jako siguren in srčen mladeneč. Njegovo mlado srce je hrepenelo po lavoriki hrabrosti in vojaške jakosti. Pravega junaka se je Ignacij pokazal, ko so sovražniki mesto Pampelono oblegali. Neustrašen se postavi na nevarno mesto, kjer so sovražniki zid prestrelili, da jim zastopi pot v mesto. V tem hipu ga zadene kroglja in mu zdrobi golenico desne noge. Zdravniki so ga tako slabo lečili, da so mu morali nogo streti ter znova zravnavati. To je bil uzrok, da mu je desna noga krajša ostala. Ko je po velikih bolečinah nekoliko okreval, želel si je takih knjig, v katerih se hvalijo in slavijo čini starih junakov in vitezov; ker pa takih knjig ni bilo pripravljenih, je prilično dobil sv. pismo in življenje svetnikov v roke ter jih je marljivo prebiral. Takoj je sprevidel, da so od vitezov, ki se samo za posvetno čast poganjajo, veliko veči junaki tisti, kateri sami sebe premagujejo in se za venec večnega življenja borijo. Ignacij svojega srca milosti božji ni zapiral in je odslej postal ravno tako goreč vojak Kristusov, kakor je bil poprej vrl vojak posvetnega kralja. Neko noč stori obljubo odslej le samo Bogu služiti.

V tistem hipu se strese grad, okna se razdrobé in zid v njegovi sobi se razpoči. Hudi duh je slutil, da bo odsihdob imel nad Ignacijem neustrašljivega sovražnika; zatorej bi ga rad bil pod razvalinami gradú pokopal, a božja roka tega ni pripustila. V romarski cerkvi Matere božje v Montserratu obesi svoj meč ter položi svoje bodalo in pred podobo Marijino v molitvi noč prebudi. Potem se napoti v Manrezo, kjer se je najprej v bolnišnici zadrževal, a kmalo se poda v globoko skalnato dupljo, ki je bila blizo mesteca, kjer je zamogel goreče moliti in se ostro pokoriti, ker ga tam nikdo ni motil. Tukaj si je sam poskusil težavna in strma pota krščanske pobožnosti in popolnosti in je spisal čudovito knjigo o duhovnih vajah, v kateri veje res božji duh, in ktera je že mnogim pravi pot v nebesa pokazala. Premišljevanja so razdeljena na štiri tedne. V prvem tednu premišljuje, zakaj je Bog človeka in vse stvari na zemlji vstvaril, kaj je greh in kateri so strašni nasledki greha tukaj in v večnosti. V drugem tednu premišljuje, da se je zoper kraljestvo greha vzdignilo kraljestvo božje na zemlji, na kateri je Jezus

Kristus pravi kralj, pod njegovo bandero se nam je treba vojskovati. Razlaga tedaj o včlovečenji in rojstvu Kristusovem in opisuje njegova otročja leta in njegovo tiho življenje v Nazaretu. Potem nas v duhu pelje na silno široko polje, kjer je na eni strani postavljen svitel prestol milega kralja Jezusa, ki je obdan od svojih vojakov, na drugi strani stoji strašen prestol, na katerem lucifer zapoveduje svojim pomagalcem. Oba vabita vojake pod svojo bandero. Pri luči svete vere bi se človek tukaj naj odločil k banderi Kristusovi, če mu je kaj za zveličanje duše in če ima kaj ljubezni do svojega Zveličarja. V tretjem tednu nam predstavlja trpljenje in smrt Gospodovo, da naša duša ima zgled pred seboj, kako hudo se je treba za zveličanje vojskovati in kako nebesa silo trpijo. V zadnjem tednu premišljuje vstajenje in vnebohod Kristusov in nam pove, da tudi nas, če se do konca prav vojskujemo, čaka veselo vstajenje in nebeško veselje. Sv. Frančišk Saleški pravi o tej vrli knjigi, da je več duš rešila pogubljenja, kakor ima črk v sebi.

Ker se Ignacij v mladosti ni več naučil kakor pisati in brati, je zdaj že 33 let star začel z malimi dečki latinske šole obiskovati. Doma na Španskem je potem obiskoval visoke šole, na vseučilišči v Parizu se je pa do dobrega izšolal (1533). Tukaj se okoli njega zbirajo najkrepkejši in najbolj nadarjeni mladenči ter se mu izročijo, da jih vodi po poti zveličanja. Leta 1534 jih je vprvič združil v družbo. Prvi njegovi učenci so bili: Faber, Frančišk Ksaver, Lainez, Salmeron, Bobadilla, Rodriguez. Ignacij in njegovi tovariši so bili l. 1537 v Rimu od papeža Pavla III. prijazno sprejeti. Tukaj sklenejo nov duhovni red ustanoviti, kateremu so dali ime „družba Jezusova“, ki jo je papež l. 1540 potrdil. Sv. Ignacij je dal novemu redu redovna pravila in je bil tudi za prvega generala novega reda izvoljen. Po trudapolnem življenji in blagonosnem delovanji umrje l. 1556.

400. Družbi Jezuitov na čelu stoji general, ki se voli za žive dni in mora v Rimu stolovati; raznim pokrajinam so provincijali predpostavljeni, ktere general na tri leta imenuje; posameznim samostanom so rektorji ali superiorji na čelu. Udje tega reda so ali duhovniki in taki, kateri se za duhovni stan pripravljajo, ali pa tudi bratje, ki niso duhovnega stanú. Kdor hoče v družbo vstopiti, ima dve celi leti poskušnje, da si do dobrega premisliti more, ali bode imel dovolj moči postave tega reda spolnovati. Kedar se izšla in duhovnik postane, ima še eno leto poskušnje in potem še le za-

more svečane obljube storiti in trem navadnim obljubam redovnikov še četrto pridjati, namreč, da hoče brezpogojno papežu pokoren biti.

Družba jezuitov dela reformatorjem naravnost nasproti in ravno v tem obstoji njena čast in važnost. Kakor so namreč protestanti edinost cerkve razvezali ter napravili toliko cerkev, kolikor je držav, in kakor so papeža, ki je središče edinosti, nad vse črtili, tako so se jezuiti z vsem papežu ponudili ter ga z vsemi svojimi močmi podpirajo. Protestanti človeško svobodo tako razumejo, da človek sme storiti, kar mu je drago, a jezuiti so svojo voljo lepo upognili pod sladki jarem Jezusovega evangelija in lepo uredili po postavah svojega reda, in so tedaj z združeno močjo napadali zbeganega sovražnika. Protestanti so bili vneti in goreči za svojo stvar, pa ognja svojega niso strahovati vedeli; v družbi Jezusovi nahajamo sicer tudi veliko navdušenosti za sv. vero, a zedinjena je bila z največjo pozornostjo in bistro razumnostjo. „Jaz tako tečem, ne kakor nepremišljeno, se tako bojujem, ne kakor da bi po vetru mahal“.

Družba Jezusova je bila tedaj prava trdnjava za sv. katoliško cerkev. Po svojih šolah so mladino učenosti učili, pa tudi lepega krščanskega življenja vadili ter so tako za zarod skrbeli, ki se je trdno držal skale, svete katoliške cerkve, in kateri ni maral za novarije v verskih rečéh. V njenem šolskem vrtu so rastle cvetlice: Sv. Alojzij, sv. Stanislav Kostka, zveličani Berchmanns, in njih lepoti se ves svet čudi. Jezuiti neumorno delajo v spovednici in na pridižnici. Sv. katoliška cerkev nima bolj navdušenih in srčnih misijonarjev, kakor so jezuiti, in dasiravno je več redov marsikaj storilo za spreobrnjenje paganov, venec med njimi moramo vendar prisoditi jezuitu sv. Frančišku Ksaveriju. Radi pripoznamo, kar so jezuiti v bogoslovskih in modroslovskih vedah opravili, in krivico jim delajo, kateri jih mračnjake nazivajo. Družba namreč sploh le najbolj prebrisane glave sprejemlje, in je dovolj modra, da vsaki talent za tisto službo uporabi, za katero ima največ spretnosti. Take možake so papeži in kralji tirjali za škofijske stolice, pa sv. Ignacij ni privolil, ker bi to zamoglo njegove brate častilakomne storiti; njegovi učenci bi naj bili le vojaki Kristusovi, pripravljene zmiraj tje iti, kamorkoli jih božji glas kliče.

d) Sv. Karol Boromejski.

401. Po vseh deželah so tudi posamezni delavci nenedoma vstajali. Tisti duh božji, ki je tridentinski cerkveni zbor vladal, se je kakor nekdanj med apostole, zdaj razdelil med škofe, pridigarje, dušne pastirje in učeničke po krščanskem svetu, in je ponovljal zemlje obraz. Med prvimi možaki, ki so sv. cerkev v pravem duhu reformirali, imenujemo sv. Karola Boromejskega, kardinala in škofa milanskega. O tem škofu je neki njegov sovražnik rekel: „Ko bi imela cerkev 12 takih mož, kakor je Karol, ne trebalo bi jih več, da jo v kratkem do dobrega ponovijo“.

Papež Pij IV., ki je bil Karolov stric, izvoli nadepolnega 22 letnega mladenčca zaporedoma za nadškofa milanskega, za kardinala in slednjič za državnega svojega tajnika. Poznal je namreč njegovo pobožnost, bistro njegovo glavo in jakost njegovega duha. Komaj je dihal, toliko breme poslov so mu naložili na njegove rame. Tolažilo ga je to, kakor je to sam z veselim licem papežu povedal, da je duhovnik postal ter se tako za vselej poročil s preimenitno nevesto, s sv. katoliško cerkvijo. Karol je imel sovražnike, ki so mu njegovo visoko čast zavidali in ki so nedolžnemu možu zanjke nastavljali; toda ni se zapletel v njih zanjke; angelj božji ga je varoval, da se ni z nogo spotaknil na kamen.

Prvo imenitno delo, katero je Karol opravil, je, da se je zopet zbral tridentinski cerkveni zbor (1562), ki je skoraj deset let že praznoval. Dasiravno razmere niso bile za cerkveni zbor ugodne, vendar Karol je vedel odstraniti vse ovire, s kterimi so se katoliški vladarji upirali zborovanju, on je navdušil škofe in kardinale za zbor, ter jim je dokazal, da le sloga in edinost, ki se je na zboru tako lepo pokazala, katoliško cerkev reformirati zamore.

Karol sam se sicer ni udeležil cerkvenega zбора, ampak je v Rimu ostal, in je bil tukaj desna roka papeževa, ki je med zborom in med sv. očetom posredovala. Poročila, ktera so predsedniki cerkvenega zboru na sv. očeta pošiljali, je papež po njem zvedel, in kar je papež imel naročati za zbor, to jo Karol s spretnim peresom in z odločno besedo naznanil voditeljem zboru. Ako je potrebno bilo, ga je noč in den delati veselilo in pri vsem težavnem poslu ga je krepilo upanje na „preveliko plačo“, ktera je tistim pripravljena, kteri svoje moči za nevesto božjo na zemlji porablajo. Kakor mladi David na strani kralja Savla, tako je srčni Karol stal papežu

na strani, ter se je potegoval za blagor cerkve. Pri vsem svojem poslu pa Karol nikdar ni zamudil svojih pobožnih vaj in se je močno zanimal za bogoslovske vednosti. V vatikanu je ustanovil društvo duhovnih in svetnih gospodov iz tega namena, da bi med seboj ljubezen do cerkvene vednosti in do pobožnega življenja oživili in med seboj gojili.

402. Ko je tridentinski zbor svoje delo dokončal, Karol ni nič tako želel, kakor da zdaj zborove določbe v cerkvi tudi obveljajo in prebudijo novo krščansko življenje. Ker je tridentinski zbor ukazal, da naj škofje svoje škofije osebno oskrbujejo, je Karol že zavoljo lepega zgleda papeža Pija V. prosil, da mu je dovolil se v Milan preseliti. Tukaj je bil Karol pravega škofa najlepši zgled. Poln božjega duha, kakor nekdanj sv. Ambrozij, in vnet za blagor cerkve božje, je svojo čredo zvesto pasel ter je obraz svoje škofije do dobrega ponovil. Iz istega namena je obhajal sinode za svojo škofijo in je pogosto zbiral dušne pastirje okoli sebe, da je zvedel vse napake po škofiji in da jih je potem primerno odpravil. Na sinodah so duhovniki občudovali veliki duh svojega škofa in so se vselej srčneje podali na delo, ter so se tako pokazali vredne vojake tolikega vojskovodje. Ustanovil je deško semenišče, da pridobi za škofijo pobožnih mladih duhovnikov, učenike ljudskih šol pa je združil v cerkveno društvo, da so se po časih navzeli božjega duha in potem delovali v cerkvenem smislu. Kedar je bilo potrebno, obhajal je Karol tudi pokrajinske sinode, ter zbiral sosedne škofe okoli sebe, da so se pogovorili med seboj in sklenili, kar bi bilo celi pokrajini na blagor. On sam je bil duša vsakega zbora in njegova navdušenost je tudi druge škofe navdušila, in njegova goreča beseda je srca vseh sègrela. Tako je Karol drugim škofom in nadškofom s svojim zgledom svetil, da bi ga posnemali ter tako sklepe tridentinskega zbora izvrševali in po svojih škofijah novo življenje obudili.

Na vso moč si je tudi prizadeval cerkvene redove ponoviti in vse napake po samostanih odstraniti. Tukaj sicer ni šlo vse tako gladko, kakor bi želeli bilo, pa Karol je slednjič vendar zmagal. V nekem samostanu je poredni redovnik celó strelil na njega, ravno ko je sv. mešo služil (1569). Toda kroglja je padla kakor opešana na tla in ga ni ranila, — božja roka ga je čudovito obranila.

403. Pa ni ga tolikega korenjaka, ki bi v vojski sčasom ne opešal. Tudi Karol se je čutil včasih upešanega; takrat je poiskal samoto in je v duhovnih vajah krepčal svoj duh,

in svoje srce za nov boj. Okrepčan se je potem zopet vrnil na škofijski stol, in je kakor svitla luč na svečniku svetil vsem, kateri so bili v hiši.

Kdor se skale drži, tisti močno stoji; zavoljo tega se je Karol vedno držal rimske stolice in je svetega očeta visoko spoštoval. Kolikorkrat so v pričo njega imenovali ime vladajočega papeža, tolikokrat se je odkril, in papeževa pisma je vselej popred poljubil in potem še le jih je čital. Imenitnega posla se je le takrat lotil, če ga je sv. oče odobril. Novarjem je ravno to najbolj zameril, da so zoper papeža toliko ropotali in ker so sv. očeta z najgršimi priimki imenovali. Od cerkvenih pravic niti za pičico ni odstopil ter se javno izrazil: „Cerkvenih pravic, to vedite, nikdar ne oddam, če bi mi tudi za nje bilo krvavo smrt storiti“.

Ko je leta 1569 in 1576 v Milanu divjala strašna kuga in lakota, je bil sv. škof pravi Samaritan, ki se je usmilit vsakega trpina in je vlival olje in vino v rane bolnikov in je skrbel za izstradane siromake. Vse svoje premoženje do zadnjega beliča je med uboge razdelil, in kakor Kristus, tudi on ni imel toliko lastnine, kamor bi svojo glavo položil, ker je namreč tudi svojo posteljo v bolnišnico zanesti ukazal. Sv. škof je dobro vedel, da šiba božja ljudi zarad grešnosti tako hudo tepe in da je treba Božjo jezo s spokornimi deli utolažiti. Napove torej za tri dni očitne molitve in procesije, pri katerih je sam pridigoval in z milo besedo k pokori vabil. Najbolj ostro pa se je Karol sam pokoril, je ob vodi in suhem kruhu živel, pri procesiji bos hodil in vrv okoli vrata in križ v roki nosil, kakor da bi bil največi grešnik. Nadškof umrjoče spoveduje, jim sveto popotnico deli, na očitnih mestnih trgih pokoro pridiguje in mešuje za dušni in telesni blagor hudo zadetega ljudstva. Za veliko trumo siromašnih otrok in sirot je dojnice najemal in jih je o mleku živil, dokler močnejših jedi uživati ne morejo. Kamor pride, povsod so ga veseli kakor angelja z nebes, od kterega pomoči in tolažbe dobijo.

Po res apostolskem delovanji izdihne svojo sv. dušo leta 1584 komaj 46 let star.

Sv. Karol nam v svojem življenji kaže vse strani cerkvenega življenja in predoči svetu za vse čase, da je urejeno duhovenstvo steber sv. katoliške cerkve, in da so takošni škofje, kateri so srčni in odločni — pravi cerkveni možaki —, zmiraj velika sreča za človeški rod.

e) Sv. Vincencij Pavelski.

404. Kakor je veliki milanski škof duhovenstvo v lepi red spravil in sploh cerkveni red zopet upeljal, tako je vrli duhovnik, sveti Vincencij Pavelski, društveno življenje ponavljal ter je svetu pokazal, da ima sveta katoliška cerkev tudi za rane društvenega življenja lek. Ta duhovnik je stopil prav takrat na den, ko je luterstvo bilo vse društveno življenje okužilo in vse blagostanje narodov razjedlo. Za vse dobro vneti mož ljubezni ni le pridigal, ampak je ljubezen v djanji kazal ter vzbujal povsodi krščansko življenje, pri duhovstvu in na kmetih, v palači kakor nizki bajti.

V tistem času, ko je zasvetila zvezda Vincencijeva, se je posebno huda godila francoski deželi. V to deželo so strašni verski boji prinesli neizrečeno veliko zla, novarji so Francosko do dobrega razrovali. Na kmetih je bilo vse polno reve, in nižje ljudstvo po mestih je bilo jako zapuščeno. V Parizu se je do 40.000 beračev po mestu porivalo in ljudi je bilo kar strah teh postopačev, ki niso imeli ne kruha ne dela, pa tudi nobenega veselja do dela. Kako nemarno in lagodno je bilo življenje teh lenuhov, ki so po skritih krajih kupoma poležavali, si vsakdo lahko misli. V tem mestu so lastni stariši na leto po tri do štiri sto dojenčev vrgli na ulico.

Sv. Vincencij je bil „solnce“, kakor pravi papeževo pismo, „ki je vzhajalo v cerkvi božji in ki je zasijalo v te grešne teme in pozemeljske revščine“. On je bil „dober pastir in zvesti gospodar“ in „pribežališče revnih in stiskanih“.

Vincencij je bil sin prostih starišev. Rodil se je l. 1576, trideset let po Lutrovi smrti. Svoje mlade dni je preživel v uboštvu, in je tako od mladosti pokusil osodo siromaka, ktere ni več iz spomina zgubil vse svoje žive dni. Ko duhovnik postane, poda se na morje, kjer ga morski tolovaji vjamejo in v sužnost prodajo. Dve leti je v Afriki nosil težki jarem sužnosti. Svojega gospodarja, ki je bil svoje dni sv. vero zatajil, je Vincencij s svojim lepim zglëdom zopet spravil na pravo pot; gospodar mu je zato svobodo podaril. Kmalo se Vincencij vrne na Francosko in pride prvokrat v Pariz, kjer je pozneje tako blagonosno deloval.

405. Francoski kralj Henrik IV. je Vincencija visoko obrajtal, vendar ga nikdar ni mogel pripraviti, da bi kako višjo duhovno službo ali čast od njega sprejel; vrli duhovnik je raji v nekem pariškem predmestju v bolnišnici bolnim stregel. Pozneje je imel zaporedoma dve župniji na kmetih,

in dasiravno je bil dober pastir svojih ovčic, vendar mu tudi ta delokrog ni sodil, — Bog mu je širje polje za delo odločil. Prilično prevzame službo domačega duhovnika pri pobožni rodbini grofa Gondy-ja, ki je bil general kraljevih ladij. To ni bila ravno imenitna služba, a prav tukaj je postavil Vincencij vogelni kamen svojemu apostolskemu delovanju. Tukaj so se mu namreč vprvič priljubili misijoni na kmetih ali ljudski misijoni, ktere je imel za podložnike grofovskih grajščin, in kteri so se pozneje tako dobro obnesli ter toliko dobrega sadú rodili. Le Bog sam ve, koliko duš je po svojih misijonih rešil, koliko žalostnih potolažil, kolikim siromakom je bil rešilen angelj. Sam ni več mogel vsem vstreči, kteri so njegove pomoči iskali; zatorej mu nadškof pariški naroči, da si naj pridobi še drugih duhovnikov, kteri ga bodo v njegovem delovanji podpirali. To je blagi mož storil, in na tak način je nastala družba „misijonskih duhovnikov“ ali „lazaristov“. Prvo selo misijonskih duhovnikov v Parizu je bilo namreč v samostanu sv. Lazarja. Kamorkoli so prišli ti ubogi duhovniki, vneli so vsa srca za vero in Boga; povsod so se doline polnile in gore ponižale; kar je bilo krivega se je zravvalo, in kar je bilo ostrega, je postalo gladek pot; vsakdo je hotel pri njih spoved od celega svojega življenja opraviti. Tudi duhovnikom je dajal duhovne vaje in jih je tako z dobrim duhom napajal. Možje vsakega stanú so se njegovih duhovnih vaj udeleževali, ktere je sv. Vincencij najpred z Bogom spravil in pripravil, da so sami lepo živeli, in potem pa tudi, da so za svojega bližnjega radi skrbeli.

Tudi ženski spol bi mu naj pomagal dela usmiljenja opravljati; zato ustanovi Vincencij red „usmiljenih sester“. Pri tej ustanovitvi ga je zdatno podpirala pobožna vdova „Le Gras“ (r. Legrá), ki bode, kakor se zdaj iz Rima sliši, menda skoraj zveličanim prišteta. Usmiljene sestre so razširjene po vsem svetu na dušni in telesni blagor ubogih trpinov. Celó krivoverci in neverniki občudujejo te angelje v človeški podobi. Med divjimi narodi usmiljene sestre misijonarjem z deli usmiljenja lepo nadelavajo pot k srcem divjakov. Leta 1885, ko je po Španskem strašna kolera ljudi morila, smo brali v novinah, da je kralj Alfonzo prišel nekđaj v bolnišnico usmiljenih sester, in da je usmiljeni sestri roko poljubil, ko je videl, kako ljubeznivo sestre za bolnike skrbijo. Usmiljenega Vincencija je najbolj žalostilo to, da ni imel dovolj sester, da bi jih na vse strani razposlal, kamor so jih prosili.

Kar so usmiljene sestre potrebovale za podporo ubogih in za oskrbljenje bolnikov, to so njim imenitne gospé podarile. Zategavoljo je svetnik uredil „društvo gospej“, katero je sam vodil. Najraji so te pobožne gospé dajale in pobirale za jetnike v Afriki. Po 50.000 glđ. je Vincencij na leto potrosil za odkup nesrečnih jetnikov, ki so se tropoma vračali iz sužnosti.

Najlepše se je pokazala njegova ljubezen v Loreni, kjer je l. 1636 lakota strašno razsajala, in tudi vojske so to pokrajino pomandrle, oropale in siromaško storile. Vincencij je pomagal, kolikor je zamogel. Izračunili so, da je Vincencij samo v denarjih en milijon goldinarjev v Loreno poslal. Vsi so se takrat čudili, kako hitro in krepko je v Loreni za angeljem morilcem stopal angelj krščanske ljubezni.

Za uboge otroke, ktere so malopridne matere na cesto izpostavljale, ustanovil je „najdenišnice“. V spomin na to ustanovo se Vincencij večjidel obrazuje, kako nedolžne najdenice na ulici pobira, ter jih z veliko ljubeznijo na svoje srce pritiska.

Ne moremo bolje zaslug sv. Vincencija Pavelskega povzdigniti, kakor če javljamo, da so ga sv. oče Leon XIII. 12. maja 1885 proglasili in postavili za patrona ali zavetnika pri Bogu za vsa društva v celi katoliški cerkvi, ki dela milosrčnosti opravljajo. Papeževo pismo mu daje to-le hvalo: „Vincencij Pavelski je velik in neumrjoč uzor krščanske ljubezni do bližnjega, kateri si je, vršeč to krepkost, pridobil neizmerno slavo. In res, da skoraj na svetu ni nevolje, kateri ni na pomoč pritekla njegova čudovita ljubav; ni ga truda, ktereга ni z veseljem na se vzel, da pomaga svojemu bližnjemu ter mu koristi. Vrelec dobrih del, ktere je on storil, ni takrat usahnil, kedar je Vinko Pavelski svoje življenje sklenil, da se preseli v nebo, ampak on brez prestanka obilno teče, kakor potok na polje cerkve. Ta izredno sveti mož, ne le da se je sam veliko trudil storiti dela milosrčnosti, nego on je veliko število drugih ljudi za seboj potegnil, kateri so se zedinili, da so ali pod njegovim vodstvom samostansko živeli, ali so se zapisali v pobožna društva, katerim je on dal premodra pravila“.

f) Sv. Frančišk Saleški.

406. Na Švicarskem sta bila, kakor smo že omenili, kruti Kalvin, ki je imel srce trdo kakor kamen in mrzlo kakor led, in puhla glava Cvingli, vero po svojem ponovljala.

Tukaj je zbudil Bog moža, ki se je vse žive dni dosti vojskoval zoper novo vero in ki je imel ravno nasprotni značaj, in celó druge lastnosti kakor Kalvin in Cvingli. Ta mož je bil sv. Frančišk Saleški. Bil je vedrega in bistrega duha, zraven pa krotka in pohlevna duša, tako blag in ljubezniv, da je bil od mnogih protestantov ravno tako čislan, kakor so ga katoličani vsi brez izjeme ljubili.

Frančišk je bil imenitnih in bogatih pa tudi pobožnih starišev sin. Rodil se je v grofovskem gradu Salezu l. 1567. Izšolal se je na visokih šolah v Parizu in Padovi. Bil je bogaboječ mladeneč, ki je vselej in povsodi živel po božji volji. Nevarnosti, ki pretijo nedolžni mladosti, se tako obrani, da svoje telo ostro pokori, da pogostem stopi k božji mizi in da goreče časti Devico Marijo. Satan ga hoče premotiti, ter ga straši z mislijo, da je vsa njegova pobožnost zastonj, ker bode vendar pogubljen. Frančišk tedaj obrne svoje nedolžne oči proti nebesom in pravi: „Ako mi je res odločeno, da bom po smrti pogubljen, pa hočem vsaj zdaj, dokler živim, iz cele duše Boga ljubiti.“ Po tej molitvi mora sovražnik osramoten odstopiti; solnčni žarki milosti božje posijajo skozi črne oblake, nebeški mir se vrne v njegovo srce.

Frančišk je najprvleje opravljal službo pravnika. Že je njegovo ime častno slovelo, ko popusti to službo, in se odloči za duhovski stan. Ne dolgo potem je bil v Genovi za prošta stolne cerkve postavljen. Prav ta čas se je Kalvinova krivovera v Genovi tako širila in šopirila, da katoliški škof v mestu niti prebivati ni mogel, ampak je v sosednem mestu Anesi-ji stoloval. V tej stiski izvoli škof Frančiška, da kristjanom krog mesta besedo božjo oznanuje ter jih v veri utrjuje. Vedrega lica in veselega srca se takoj loti težavnega posla. Krivoverci ga sprva ne marajo poslušati; povsodi ga obrekujejo, zalezujejo in preganjajo, celó po življenji mu strežejo. Toda sv. Frančišk je katoliško vero tako modro zagovarjal, da mu niso mogli tudi besede odgovoriti, in se je do krivovercev tako ljubeznivo obnašal, da so ga vsaj že poslušali. Celó v mesto Genovo se je podal in je zoper poglavarje krive vere katoliško vero z vso gorečnostjo branil.

407. Bolj srečen v svojem apostolskem delovanji, kakor v Genovski okolici, je bil Frančišk v drugih krajih. Ko je savojski vojvoda gorato pokrajino Chablais (r. Šablé) zopet pridobil, bili so njeni prebivalci do dobrega v krivoverske zmote zapleteni. Naprosi torej sv. Frančiška, da jih h katoliški veri spreobrne. Peš prehodi gore in preišče najbolj skrite doline,

da zavrne razkropljene ovčice nazaj v hlev Kristusov. Setev je bila huda, a žetev je bila vesela. Le del semena božje besede je padel na pečino, a veči del ga je padlo na rodovitno zemljo in je prineslo deseteri in celó stoteri sad. Zgodovina priča, da je sv. Frančišk ondi nad 72.000 krivovercev k pravi veri pripeljal.

Na povelje papeža Klementa VIII. mora Frančišk l. 1602 zasesti škofijsko stolico v Genovi. Ves vnet za zveličanje duš, ktere mu je Bog izročil, prehodi vso svojo škofijo, ki se je večidel po daljnih gorskih planinah in kotih razprostirala. Povsodi je učil in opominjal katoličane, naj bi zvesti ostali svoji veri; s prijazno besedo pa tudi krivoverce njih krivih naukov prepričuje. V cerkvi je upeljal zopet stare cerkvene obrede, je vredil duhovništvo, in je utemeljil semenišča za mlade duhovnike. Večkrat povabi glasovite kalvinske govornike na javno razgovarjanje zastran verskih naukov; toda nobeden se ni prikazal, ker so se bali vrlega škofa, iz kterega je govoril sv. Duh. Enkrat sreča svojega najhujšega nasprotnika; prijazno mu roko poda ter reče: „Vem, da me sovražite, jaz pa vas ne sovražim; ako bi mi eno oko izdrli, z drugim bi vas še prijazno pogledal“. „Blagor krotkim, zakaj oni bodo zemljo posedli“, t. j. oni bodo vse ljudi na svojo stran pridobili. „Resnica bodi vselej ljubezniva; trpka gorečnost le zlo rodi“; to ravnilo je drugim priporočal, pa mu je tudi sam zmiraj zvest ostal. Isto resnico je izrazil naš škof Slomšek: „Resnica ljubi lepo obleko, da se je ljudje ne splašijo“.

V svojem delovanji in v svojih spisih se je Frančišk najbolj za to trudil, da bi ljudem dokazal, kako resnične so besede sv. pisma: „Pridite in pogledjte, kako sladek je Gospod“. Protestanti so namreč zmiraj vpili, da kristjanu ni mogoče vseh dolžnosti spolniti, ktere mu sv. vera nalaga, da je krščanska postava neznosljiva; a sv. Frančišk jim je dokazal, da je „Gospodov jarm sladek, in da je njegovo breme lahko“, in jim je dopričal, da vera rodbinske, društvene in sploh vse svetne razmere le urejuje, a ne da bi jim bila na poti. V to svrho je spisal zlate bukve „Filoteo“ (t. j. bogoljubna duša), ki kristjanu poti do popolnosti nikakor ne zapira, ampak jih je po svoji ljubeznivi besedi že mnogo privabila na pot čednosti. Uresničila se je beseda njegova: „da se v eni kapljici medu več muh vlovi, kakor v celem sodu kisa“. Ko je tedaj neka pobožna kraljica drago vezane bukvice Filoteo angleškemu kralju

Jakobu I. podarila, je ta knez, ki katoličanom nikakor ni bil prijazen, bukvice bral s posebnim veseljem in je očital svojim protestantskim škofom, ter jih zbadal, zakaj oni tako podbudnih, lepih knjig ne pišejo.

Sv. Frančiška Šantal, duhovna hči sv. Frančiška, piše o njem nekemu redovniku: „Ali smem povedati, o moj Bog, kar mislim? Rečem tedaj, da je bil moj oče živa podoba Jezusa Kristusa; jaz in ne samo jaz, tudi mnogo drugih je mislilo, da vidijo Gospoda našega na zemlji“.

g) Zveličani Peter Kanizij.

408. Na Nemškem je sv. Bonifacij vinograd Gospodov zasadil; ko so ga pa bili protestanti do dobrega pomandrili in ukončali, ga je zveličani Kanizij zopet lepo uredil. Hvaležni nemški katoliki tedaj Petra časté kot svojega duhovnega očeta, in celó krivoverci čislajo njegov spomin ter svetega moža občudujejo, ki se je zoper zmoto vojskoval; a tiste, ki so se bili zmotili, je ljubil, ter je vsem, tudi nasprotnikom svojim dobrote delil.

Peter Kanizij je l. 1521 v Nimvegenu luč sveta zagledal. Njegovi stariši so bili zlahtnega rodú, a bolj plemeniti še so bili kot vestni in pobožni kristjani. Mati se je čez vse trudila, da bi svojega sina lepo krščansko odgojila, in ko se je vlegla na smrtno posteljo, je svojega moža za božjo voljo in s solznimi očmi prosila, naj vrlega mladenča v dobri stari veri odredi, a novarij naj ga kakor kuge varuje. Mladi Peter je rasel ne samo na letih ampak tudi v modrosti in pobožnosti pri Bogu in pri ljudeh. Bil je krotek in pokoren, njegovo srce je bilo za vse dobro vneto. Že v prvi mladosti je rad molil in marsikdaj je poiskal tih in miren kraj, kjer ga nikdo ni motil, kedar je z Bogom govoril. Bil je cvetlica v božjem vrtu, ki je svoj cvet zmiraj proti solncu božje milosti obračala.

Visoke šole je Peter v Kölnu dovršil. Najraje se je govoriti vadal. Pri učenji pa svojih pobožnih vaj ni zamudil, nego jih je ob določenem času skrbno opravljal. Dasiravno je bil mlademu in ljubeznivemu plemiču ves svet odprt, se je Peter vendar za duhovski stan odločil in je v svojem dvajsetem letu obljubo čistosti storil, ter se tako z dušo in telesom Bogu daroval.

Po svojem srci in po svojem nagnjenji bi Peter najrajši kak tih samostan poiskal, kjer bi lahko mirno Bogu služil; a

neki notranji glas mu je pravil, da to ni njegov pravi poklic. „O Bog, kam me kličeš, kje me hočeš imeti?“ — to je bila njegova goreča molitev.

Ravno v tem hipu je previdnost božja na Nemško pripeljala duhovnika, ki bi naj mladenču njegov poklic pokazal ter mu oči odprl, kakor nekdanj duhovnik Ananija sv. Pavlu. Ta mož je bil jezuit Peter Faber, ki je takrat v Maincu bogoslovcem sveto pismo razlagal in ljudstvu besedo božjo ozna-
njeval. Kanizij se takoj v Mainz napoti. Med duhovnimi vajami, ktere mu je zvedeni Faber priporočal, se Kaniziju razkadijo vsi dvomi, in prepričan je bil, da ga Bog zove v Jezusov red, in mirno je postalo njegovo srce. Faber prejme mladenča v novo osnovani red in ga pošlje v Köln. Leta 1546 je bil v duhovnika posvečen in precej je opasal meč besede božje, s katerim se je ustavljal sovražnikom katoliške vere vse žive dni, in se jim ni umaknil do svoje smrti.

Mesto Köln je bilo kmalo pretesno polje za njegovo delovanje; po celi Nemčiji namreč so že gledali svitlo zvezdo, ki se je na nebu katoliške cerkve višje in višje dvigala. Najprej je bil Peter poslan v Lütlich v vinograd Gospodov. Pa precej je bil prestavljen na siciljski otok v mesto Messino, da bi ondi v jezuitskem kolegiji govorništvo učil. L. 1549 ga pokliče sv. Ignacij v Rim, ga pripravi za njegov nov poklic in mu dovoli velike redovne obljube napraviti. Potem ga pošlje na Nemško, kjer je Kanizija velika žetev čakala.

409. Na ogon je stopil ženec na Bavarskem v mestu Ingolstadtu, kjer je na vseučilišči prevzel profesuro. Pa ni da bi se samo s profesuro pečal, nego po dvakrat na dan je pridigal v raznih cerkvah, in ker cerkve niso imele prostora za toliko poslušalcev, je na javnih prostorih ljudstvo podučeval. Zahajal je v bolnišnice, v jetnišnice in v najborniške kočje. Povsod je učil, tolažil in pomagal; sam je po mestu za uboge beračil.

Njegovo blagonosno delovanje se je zvedelo po celi Nemčiji. Več škofov ga je hotelo za svoje škofije pridobiti, pa tudi posvetni knezi so se potegovali za njega. Toda bavarski vojvoda Vilhelm ga nikamor ni pustil iz svoje dežele, samo svojemu tastu, kralju Ferdinandu, ga je „za nekoliko časa izposodil“.

Kanizij se tedaj poda na Dunaj in prevzame l. 1552 vodstvo novega jezuitskega kolegija, kterega je tam Ferdinand bil ustanovil.

Ravno v tem času so verske razmere v avstrijskih deželah bile jako žalostne. Goreče pridige Kanizijeve je sprva komaj sedem do deset poslušalcev poslušalo. Čakali so še samo na smrt kralja Ferdinanda ter v obče mislili, da bodo na Avstrijskem s pobožnim kraljem tudi katoliško vero pokopali. Na Dunaji že dvajset let ni bil noben duhovnik posvečen, po župnijah so bili malomarni duhovniki nastavljeni, katerim je bila čreda deveta skrb, in verniki so se skrivali s svojo vero, kakor bi okuženi bili. Slabe knjige so kakor grda golazen ugonobile še zdravo perje na drevesu. V teh bukvah niso drugega pisali, kakor sv. očeta in sv. cerkev so zasramovali, čednosti smešili, a greh so tako lepo malali, da so vse roke, kakor nekdanj Evine, po rumenem sadu segale. Lepo cesarsko mesto Dunaj je bilo pobeljen grob, od zunaj res lep, a od znotraj poln gnjusobe in gnjilobe.

Vrli Kanizij se dela ni ustrašil, ampak srčno stopi na njivo ter prosi nebesa, da mu rosijo potrebnega blagoslova. Na Dunaji je pred vsem uredil moške in ženske samostane, ki so nekaki stebri krščanskega življenja, na ktere so se potem verniki naslanjati zamogli. Obiskaval je bolnike, tolažil jetnike, podpiral uboge, na smrt obsojene je spremljal na morišče. S tem si je pridobil srca vernih, ktera je potem lahko vravnal po božji volji. Tako lepo je pridigal, da se je moral zglasiti tudi na cesarskem dvoru, in dvorna gosposka slovitega pridigarja ni samo občudovala, ampak si je besede njegove tudi k srcu vzela. Pa ne samo na Dunaji je deloval, ampak šestokrat, kedar se mu je priložnost ponudila, je šel na kmete, in je zdaj tu zdaj tam obhajal ljudski misijon.

Za sladek sad ose hitro zvedó in ga okoli in okoli opikajo; tudi Kanizija je obdajal celi roj sovražnikov. Ferdinand, ki je njegovo življenje visoko cenil, je svoje lastne stražnike ž njim pošiljal, da so ga varovali. On sam pa strahú ni poznal, rekši: „Ako je Bog z nami, kdo bo zoper nas“. Kakor bodo na sodnji den na glas angeljeve trobente mrtvi vstajali ter šli na sodbo, ravno tako so na glas tega božjega poslanika verniki iz grešnega svojega spanja vstajali, „in mnogo jih je prišlo in so povedali, kar so storili“. (Act. 19, 18.)

Dvakrat je tedaj kralj Ferdinand sv. Ignacija poprosil, da bi naj Kanizij zasedel dunajsko škofijsko stolico; isto to je tirjal tudi od sv. očeta samega; toda sv. Ignacij je kralju to prošnjo odločno odbil, in komaj da je toliko dovolil, da je Kanizij smel začasno dunajsko škofijo oskrbovati.

Dasiravno je bil Kanizij voljen iti, kamorkoli bi ga klical glas božji, je vendar Ignacij spoznal, da je za Kanizija v nemških deželah pravo torišče. Izvoli ga tedaj za provincijala nemški pokrajini. Kot provincijal je dovršil kolegij v Pragi, kjer je bil ravno tako ljubljén od vseh dobrih, kakor so ga krivoverci čez vse sovražili. Ti so na ulici blato na njega metali, na mostu so ga čakali, da bi ga v Moldavo vrgli; nekega dne bi ga skoraj pred altarjem pobili, ker so skoz cerkvena okna kamenje v cerkev metali. Pa vse to Kanizij z veseljem trpi in vselej najprej tistim dobrote deli, kateri so ga preganjali. Želel si je tudi le takih pomagačev, „kteri vejo trpeti in potrpeti“, in takih, „ki s solzami sejejo, a potem tudi veseli žanjejo“.

Iz Prage se je Kanizij podal v Ingolstadt; pozneje je s kraljem Ferdinandom potoval na državni zbor v Regensburg, kjer se je učenega in uzornega bogoslovca pokazal. V Wormsu in Kölnu je oznanjeval besedo božjo, in povsodi se je kar trlo ljudstva pri njegovih pridigah. Iz Kölna se je napotil v Strassburg, da bi se s tamošnjim škofom pogovoril o ustanovitvi novega kolegija. Dogovorila sta se in določila, da se nov kolegij v Freiburgu ustanovi. Po jezuiških kolegijih so se mladenči z znanostmi tudi pobožnega duha in katoliškega nauka navzeli, in ravno po šolah je Kanizij v velikih mestih menda največ uplival na нравno in pobožno življenje.

L. 1558 se Kanizij poda v Rim, kjer so se jezuiti zbrali v občnem zboru, da si izvolijo novega generala. Iz Rima ga papež pošlje na Poljsko, kjer je dobro zastopal katoliško reč. Ko se je zopet vrnil na Nemško, je bil nekoliko časa pridigar na stolni cerkvi v Augsburgu; seme besede božje je tam rodilo stoterni sad, papež sam ga je zavoljo tega v posebnem pismu pohvalil.

410. Na Tridentinskem zboru je Peter Kanizij marsiktero stvar med raznimi strankami poravnal, ki bi bila sicer zamogla zborova delovanja zavirati... Da bi na dolnjem Bavarskem in Tirolskem katoliški duh prebudil, je v Dillingenu in Inomostu kolegija ustanovil. V Würzburgu si je kmalo potem naložil toliko dela, da bi ga bilo skoraj obladalo. Leta 1565 je potoval v Rim k izvolitvi novega generala.

Vrnivšemu se na Nemško je papež naložil, da pri nemških knezih, posebno pri duhovnih, deluje na to, da se določbe tridentinskega cerkvenega zbora proglasijo ter spravijo v življenje. Zopet je Kanizij skoraj vsa večja mesta na Nemškem obiskal, in le sam Bog ve, koliko dobrega je povsod

opravil. Ne samo prostemu ljudstvu, ampak tudi plemeni-
tašem, odličnim možem, zagriznjenim krivovercem, se je pri-
kupil, in celó žide je njegova krotkost in ljubezen premagala,
ter jih storila vrle katoličane.

Leta 1568 je Kanizij v Rimu generalu o stanji jezuiških
hramov na Nemškem poročal. Leto dni pozneje ga general
reši službe provincijala, katero je celih 14 let opravljal. Zdaj
mu papež ukaže, da napiše knjigo ter odgovori tistim pro-
testantom, ki so v svojih spisih cerkveno zgodovino kvarili
katoliški cerkvi na škodo. Poda se tedaj v Dillingen, da bi
ondi v lepem miru pisal svoje knjige. Pa tudi tukaj ni bilo
mirú, ampak skrbi za tamošnji kolegij, papeževi ukazi in razne
želje ljudstva so ga vedno motile; papež ga je vsled tega
odvezal od njegove naloge, preden je dokončal svoje knjige.

L. 1573 je Peter šel slednjokrat v Rim, kamor ga je
papež Gregorij XIII. poklical, da se ž njim pogovori o nem-
ških cerkvenih zadevah. Slednjih 17 let svojega življenja je
pa preživel v Freiburgu na Švicarskem, v deželi, katero sta
Zwingli in Calvin strašno razrovala bila. Vsako nedeljo je
tam pridigoval v veliki cerkvi, druge dni je prosto ljudstvo v
domaćih krogih podučeval, ali je otroke učil krščanskega
nauka. Časih je starček tudi, prav po zgledu Zveličarja, vzal
palico v roke, ter se podal na kmete in je po vesih in selih
oznanjeval besedo božjo; povsod je pomagal ubogim, branil
vdove in sirote in tolažil žalostne in bolne. Vselej torej,
kedar je Kanizij namenil na više povelje Freiburg zapustiti,
je bilo čestokrat celo mesto po konci, in ni pustilo svojega
očeta iz mesta, rekši, da še mesto nima nobenega posveče-
nega trupla, in da tedaj hoče imeti vsaj svete ostanke Kani-
zijeve, ki bodo mesto branili v nesrečnih dneh in o hudi uri.

L. 1597 ga je bolezen podrla in še istega leta je umrl,
76 let star.

Zveličanega Petra Kanizija zovejo „kladvo krivovercev“
in „steber katoliške cerkve na severu“, in prav govorijo, ker
bil je to. Bil je pravi reformator na Nemškem; kakošen
razloček je pač med tem apostolom in med lažireformatorjem
— Lutrom!

h) Sv. Terezija — Jezusova.

411. Sv. Terezija je prestvarjiteljica samostanskega duha
sploh, in karmelitskega reda posebej. Nemški reformatorji
niso imeli za redovno življenje nobene razumnosti. Luter je

rekel, da v samostan stopiti, ali pa svojo dušo hudiču zapisati, je eno in isto. Potrgal je tedaj vse vezi, s katerimi se je prej prostovoljno zavezal na samostan, slekel je meniško haljo. Njegov zgled je potegnil celi roj pohotnih menihov in nestanovitnih nun za seboj. Red redovnikov je spravil v hud nered; tako je namreč Luter na vse strani ponovljal cerkev, da je podiral, kar je stalo, a postaviti ničesar ni mogel. Sam je moral pripoznati, da so ti meseni ljudje veliko smradú prinesli v dišavo njegovega evangelija. Nune, ki so se poprej napotile na pot popolnosti, so zdaj zagazile v grešno blato, in menihi, ki so prej Boga izvolili za svoj delež, so zdaj trebuhu kot svojemu Bogu služili.

Nasproti je sv. Terezija po samostanih natančen red zopet vpeljala, je vezi redovnega skupnega življenja, ki so takrat povsod jako popuščale, zopet do dobrega napela, da so močno držale, in da je tam sv. Duh veti začel, kjer se je posvetni duh udomačiti namenil. Tako je ponovila sv. Terezija sicer samo red karmelitskih redovnic in posredno tudi karmelitskih redovnikov, a njeno delovanje je dobro uplivalo tudi na druge redovnike in na krščansko življenje na Španskem sploh. Za trdno podlago, na katero je postavila redovno življenje, ste jej služili ponižnost in uboštvo. Lažireformatorji teh čednosti niti po imenu niso poznali. Omenimo samo to, da je Luter v svojem napuhu in navdutosti za svoje izreke in nauke skoraj tisto vero tirjal, kakor za izreke Kristusove. Sv. Terezija je rada ponavljala besede: „Trpeti ali umreti“; a reformatorji so jeli in pili in se veselili in razkošno živeli, a smrti so se bali in trepetali pred njo.

Sv. Terezija se je rodila v mestu Avili na Španskem l. 1515. Bila je hči bogoljubnih in plemenitih starišev. Svojega očeta je posnemala v tem, da je rada pobožne knjige prebirala. Ko je štela o junaški smrti sv. mučenikov, je bila tako ganjena, da je s svojim bratcem Roderikom iz očetove hiše pobegnila, in se napotila med neverne muhamedance, da bi si tam mučeniški venec pridobila; a došli so ju in zopet domu pripeljali. S svojim bratcem sta časih cele ure govorila o večnosti peklenških muk, in drug drugega sta najrajši pozdravljala z besedami: večno, večno, večno! Dvanajst let je bila stara, ko jej je smrt mater pobrala. Zdaj se je dosti družila s sorodniki moškega in ženskega spola; v tej družbi se je njena prva gorečnost do dobrega ohladila. V petnajstem letu je bila, ko jo oče izroči redovnicam v odgojo in izrejo. V samostanu se je pri luči lepih zgledov njeno srce

kmalo zopet vnelo za božjo čast. Osemnajst let stara je v Avili v red karmelitaric stopila. Nebeški ženin je skušal zvestobo svoje neveste; pošlje jej hudo bolezen, za katero je tri leta trpela, dokler na priprošnjo sv. Jožefa ni zopet ozdravela. Vsled tega je sv. Terezija tega svetnika vse žive dni posebno častila, in je njegovo čast v katoliški cerkvi jako razširila. Ko je na telesu ozdravela, jela je bolehati na duši. Da bi se namreč po bolezni okrepčala ter nekoliko razvedrila, se je veliko s posvetnimi ljudmi pečala; tako so se v njenem srci udomačile želje in nagnenja, ki so bila njenemu božjemu ženinu jako na poti. Svet je njeno srce kakor pajek omrežil s sto in sto nitmi, ki sicer niso bile tako močne, da bi ga vselej na svet navezale, ki pa so ga vendar motile, da se ni moglo popolnem z Bogom zediniti. Slednjič je vendar milost božja zmagala; Terezija je z vso silo svoje srce od sveta odtrgala, in je od zdaj tako hitela na vrhunec popolnosti, da ni dopovedati. Bog jej je tisti strašni kraj v peklu pokazal, v kterega bi bila prišla, ako bi se bila dalej časa s posvetnimi ljudmi pečala, in zdaj se je za vselej zdramila. Odslej je bila od Boga z milostmi tako rekoč obsuta. Po gostem je gledala nebeške prikazni, bila je večkrat s toliko silo zamaknjena v božje reči, da jo je nad zemljo vzdignilo, in pri molitvi je čestokrat njeno lice sijalo kakor nekdanj Mojzesovo. Bog sicer svoji služabnici tudi zdaj ni prizanesel, ampak jej je dosti križev in težav pošiljal, pa ni jih samo iz ljubezni do Boga vesela prenašala, ampak si je zmiraj še več želela trpeti. Sv. Terezija je namreč vse križe v morji ljubezni božje vtopila in zavoljo tega jej je vsako trpljenje sladko postalo. Zato pa tudi ni umrla toliko zarad telesnih bolečin, ampak ranjena od ljubezni božje je v naročje svojega ženina izročila svojo dušo (1582). V tistem pismu, po katerem je bila Terezija za svetnico razglašena, je papež Gregorij XV. očitno izrekel, „da je sv. Terezija zavoljo prevelikega ognja božje ljubezni umrla.“

412. Kot redovnica je sv. Terezija vse svoje dolžnosti, tudi najprosteje, zvesto in natanjko opravljala, zraven tega pa je imela še sto drugih skrbi, in človek se čudi, da je to vse zamogla ena uboga redovnica dognati. Ustanovila in uredila je 32 novih samostanov. Koliko je morala vsled tega potovati, koliko raznovrstnih opravkov je morala na se vzeti, koliko različnih oseb sprejemati, da je potrebno uravnala. Koliko zaprek je morala premagati, da je toliko hramov zamogla postaviti. Ako bi kdo hotel primerjati njena pisma z listi

Lutrovimi, prepričal bi se, kako so njena pisma resnična in polna božjega duha, a Lutrova kako so prekanjena in zvita.

Pri vsem tem pa je sv. Terezija na povelje samostanskih svojih predpostavljenih pisala raznovrstne bogoslovske knjige, ktere so jako izvrstne. Kakor pravi papeževo pismo, so njeni spisi „pomočeni z roso nebeške modrosti, in napolnjeni z dišavo pobožnosti, iz katerih se verni kristjani bogatijo in po nebeški domovini hrepeneti učijo“. Zato so njeni spisi skoraj v vse evropejske jezike prestavljeni. Lutrove kužjzure so pa pomočene z žolčem črnega sovraštva do katoliške cerkve in so polne nesramne šaljivosti in jezične pohotnosti.

Sv. katoliška vera je bila sveti Tereziji najdražja in neprecenljiva svetinja; neprenehoma je Boga hvalila, da je bila v sv. katoliški cerkvi rojena. Bila je pripravljena za vsako resnico sv. vere in tudi za najmanjši cerkveni obred stokrat umreti. Luter nasproti niti moliti ni mogel, da bi zraven ne klel sv. matere katoliške cerkve, v kateri je bil rojen, in da bi ne zmerjal namestnika Kristusovega na zemlji. Resnice sv. vere pa je spremenjal ali tudi zavrgel, kakor človek obleko spremenja ali odloži, in najsvetejše cerkvene obrede je lahkomi-selno odpravil. Kako svitlo je pač lice svete Terezije v zgodovini katoliške cerkve, a kako umazana je podoba zavrženega Lutra!

i) Novi duhovni redovi in bratovščine.

413. Večina starejih duhovnih redov je po reformaciji škodo trpela. Redovniki so ali samostane zapustili ali hudobno živeli in redovna pravila popolnem prezirali. Redovni stan je bil zaničevan in zasramovan, meniško življenje je povsem hiralo. Bog je tedaj zbudil novih vojskovalcev, kateri so ali nove redove osnovali ali so poprejšnje reformirali.

O lazaristih, usmiljenih sestrah in o reformiranih karmelitih smo na svojem mestu že govorili. Zdaj omenimo še kapucine, ki so ostra redovna pravila sv. Frančiška asiškega zopet v svojih samostanih upeljali. Na čelu jim je bil Matteo Bassi, ki je bos hodil in špičasto kapuco na svoji halji nosil, kot pravo obleko sv. Frančiška. Papež Klement VII. jim dovoli brado nositi l. 1528. Kapucini bi naj v vednem ubožtvu živeli, ljudem besedo božjo oznanovali, in se za spreobrnitev velikih grešnikov trudili. Njihove cerkve in samostani naj bi bili bolj prosti in brez

vsakih lepotij; njihovo življenje bi naj na apostolsko uboštvo opominjalo.

Oratorijee je ustanovil sv. Filip Neri. Namen kongregacije, katero je Gregor XIII. (1574) potrdil, je učiti ljudstvo lepo krščansko živeti; pa precej so se poprijeli tudi viših znanosti, v katerih so nekteri oratorijci dobro napredovali. Redovniki niso bili po posebnih obljubah zvezani, vezala jih je vez ljubezni. Ime imajo od oratorija ali molišča, v katerem so se k molitvi in razlaganju sv. pisma zbirali.

Portugalec Janez od Boga je upeljal v krščanski svet „brate krščanske ljubezni“. Bratje so se zraven navadnih redovnih obljub še zavezali, bolnikom brezplačno streči. Pavel V. je red potrdil, ki ima po svojih hišah navadno le brate, ki niso mešniki; v vsakem samostanu bi naj bil le eden duhovnik za duhovne potrebe. Pri nas imenujemo brate krščanske ljubezni „usmiljene brate“.

Sv. Jožef iz Kalasanze je ustanovitelj piaristov, t. j. očetov pobožnih šol, v katerih so mladenče pobožnosti in učenosti učili in so se v tem z jezuiti skušali, kateri bi več opravili in pri tem delu več prospeha imeli. Ta red je Klement VIII. l. 1600 potrdil.

Okoli sv. Angele Merici se je zbralo v Bresciji blizu 70 pobožnih devic, ki so ubogim in bolnim stregle in mladino podučevale. Angelo so si zbrale za predstojnico, a sv. Uršulo za patroninjo, in tako je nastal red „uršulinarije“, ki si je postavil za poglobitno nalogo, žensko mladež učiti. Papež Pavel III. je l. 1544 red potrdil.

Salezijanarice je sv. Frančišk Saleški l. 1610 ustanovil; njegova duhovna hči, žlahtna gospa Frančiška Šantal, mu je pri tem bila na pomoč. Bolnim streči je bila sprva njih poglobitna skrb; ko je pa Pavel V. l. 1618 red potrdil, jim je še naložil odgojo otrok.

II. doba.

Od westfalskega mirú do vatikanskega cerkvenega zbora (1648—1869). — Veselo razvijanje katoliške cerkve med pagani, — duševni boj med katoličani in protestanti, — čas skritih sovražnikov katoliške cerkve, — čas očitnega puntanja zoper postavo in veljavo, — posvetni knezi segajo za cerkvenim imetjem.

I. poglavje.

Razširjanje sv. cerkve.

Uvod.

414. Lutrova vera je že vso Evropo poplavila, ko katoliška cerkev stopi na noge in jo krepko nazaj zavrne; protestantizem se je le tako dolgo širiti zamogel, dokler se cerkev božja ni ohrabrila ter oprla na svojo božjo moč. Vojskovodja Holofern si je bil svoje dni popolnem svest svoje zmage. Brez skrbi je jel in pil in je opijanjen ležal na svoji postelji ter trdno spal. A Judita je bedela, srčno je stopila k njevovi postelji, je potegnila meč iz nožnice, je prijela lase njevove glave, in je rekla: „Potrdi me, o Gospod Bog v tej uri“, in odsekala mu je glavo. Tako je bil protestantizem ves omamljen od velikega uspeha, s katerim se je širil; a ko mu je na pot stopila cerkev božja, kateri je božja moč in pomoč obljubljena do konca sveta, gã je hitro premagala.

Začetkom najnovejše dobe cerkvene zgodovine, katero zdaj razlagati začnemo, je bil protestantizem veliko a mrtvo truplo Holoferna. Z mečem tedaj izvoljenega ljudstva božjega ni mogel več napadati, a v mrtvem telesu njegovem se je zaredilo mrčesa brez broja, to je, iz protestantizma se je izcimila cela rajda verskih strank; in ker so po dolgotrajnem boji tudi katoliške roke nekako opešale, se je ta mrčes zaredil ter strup mrtvega trupla razširil skoraj po celem svetu,

celó tje v novi svet, kjerkoli mu je pač obnebjje dobro sodilo in ozračje ugajalo. Ko se je tedaj katoliška cerkev vnovič zoper protestantizem vojskovati začela, se ni več vojskovala s telesno njegovo močjo, ampak zdaj se je borila v duševnem boji s strupenimi nasledki in posledicami, kateri so se iz Lutrovih napéčnih načel sami iz sebe porodili in tedaj prikazati morali.

Protestanti so vzeli papežu in duhovstvu oblast, in sploh niso pripoznali veljave duhovne oblasti ali auktoritete, da se latinske besede poslužimo. Vendar so na drugi strani sami spoznali potrebo take oblasti, ker so duhovno oblast prisodili posvetnim vladarjem. To je posvetni gosposki dopadalo: kdo nima večje oblasti rajši od manjše? Toda zdaj je ljudstvo reklo, da nobena oblast nima svoje veljave od Boga, tudi posvetna ne, ampak oblast ravno tako posvetno kakor duhovno dajo oblastniku ljudje, in mu jo torej tudi zamorejo odvzeti.

Božja veljava cerkvene oblasti je pa ravno podlaga, na kateri trdno stoji cerkev, in božja veljava posvetne oblasti je steber, na katerem slonijo države, da ne propadejo. Ko so torej protestanti in tudi nekteri katoliški duhovni in posvetni mogotci začeli cerkvi ta trdna tla podmikati in ob tem močnem stebru države majati, se je morala začeti in se je res začela prekucija v cerkvi in državi. Nastala so med sovrážniki cerkvene oblasti tajna društva, ki so se trudila najprej altar prevreči, a potem tudi prestolu niso marala prizanesti. Apostolsko stolico v Rimu so na vsak način ponižali; red jezuitov, ki je rimsko stolico krepko podpiral, so zatrli. Pri tem delu so jim bili zaslepljeni posvetni knezi podporniki, a tega niso premislili, da bode zdaj prišla vrsta tudi na nje in bode šlo tudi njim za glavo. Red se zamore le takrat bodi si v cerkveni, bodi si v državni družbi ohraniti, ako so ljudje prepričani, „da je ni oblasti, kakor od Boga“.

Ako pa niti cerkvena niti posvetna oblast ne velja, potem se človeku ni treba brigati ne za cerkvene zapovedi, ne za državne postave, in na ta način je moralo npravno življenje naglo propadati.

Za svitlo lučjo sv. vere ljudje niso marali hoditi, vodilo jih je borno svetilo njihove pameti. Papeži, cerkveni zbori in cerkveni učeniki so prišli ob svojo veljavo, zdaj so posvetni modrinjaki, mogočni državniki in vihrasti bogoslovci postali veljaki, ki so napisali celo vrsto knjig in knjižur, po katerih so svoja prekucijska in krščanstvu nasprotna načela na velika usta oznanovali.

Po hudem boji je katoliška cerkev vendar zopet zmagala in je božjo veljavo cerkvene oblasti ravno takrat najbolj utrdila, ko so njeni sovražniki mislili, da so jo že zmagali. To se je zgodilo na vatikanskem vesoljnem cerkvenem zboru leta 1869, ko je proglasila nezmotljivost papeževo za versko resnico. Kakor velikan, ki si je svest svoje čeznaravne moči, se je takrat rimski stol otresel svojih sovražnikov, ki se zdaj v prahu vijejo, in ničesar storiti ne morejo, nego da iznenadeni prah grabijo in v njega mečejo.

415. Da bi misijonarji po širokem svetu ne delali vsak na svojo roko, ampak da bi se misijonsko delovanje nekako uredilo, je papež Gregor XV. l. 1622 v Rimu ustanovil skupščino ali kongregacijo za razširjanje sv. vere (po latinsko: propagando). Propaganda je velikanski zavod, ki kot najviša duhovna oblast vodi vse misijone po celem svetu, in ki združuje semenišče, v katerem se misijonarji iz vseh narodov in za vsa ljudstva odgojujejo. Enaki namen, kakor propaganda v Rimu, ima semenišče za zunanje misijone, ktero so l. 1663 v Parizu osnovali, in ktero se pred vsem za spreobrnitev Vzhodne Indije trudi. Bilo je še vedno izvrstnih misijonarjev in vrlih pastirjev; tudi se je misijonarjem novo polje odprlo, ko so l. 1601 Avstralijo, peti del sveta, našli; vendar pa moramo priznati, da je v 17. in 18. stoletju večina misijonov, ki so se bili popred že lepo razvili, popolnoma propala. To so zakrivili deloma samopašni in lakomni Španjolci in Portugalci, deloma protestantski Hollandci in Angleži, ki so delovanje katoliških misijonarjev motili in zavirali, in druge krivoverske stranke, ki so misijonarjem nagajale; deloma pa tudi nesrečni prepiri med misijonarji samimi, in slednjič zatiranje očetov jezuitov, katerim moramo med misijonarji vsakako prvo mesto priznati.

Še le v 19. stoletju se je stanje misijonov zopet zdatno izboljšalo. Po francoski prekuciji se je namreč v katoliški cerkvi vzbujalo novo življenje: bilo je mlado jutro po viharu strašni noči. Red jezuitov je bil zopet upeljan, več novih redov si je misijonski posel izvolilo, ki so se s starejimi redovi in svetnimi duhovniki poganjali za sveto reč ter se z njimi skušali v apostolskem poslu. Da odgojé več in vrlih misijonarjev, so ustanovili nova semenišča; v Rimu za Severno in Južno Ameriko, v Milanu za Vzhodno Indijo, v Brüsselu za Kitajsko, na Angleškem za spreobrnitev zamorcev, in v Steylu na Nizozemskem. Imenujemo še „apostolske šole“, ki jih je jezuit Torasta uvedel, in ktere na Fran-

coskem in celó v Ameriki veselo napredujejo; v njih odgojujejo mladeniče za misijonsko delo.

Ker pa ne more vsak na misijonsko polje delat iti, a bi vendar rad nekaj k razširjanju sv. Kristusove vere pripomogel, za tega voljo so se v katoliški cerkvi združili verni kristjani, ki misijonarje ali z molitvijo ali z denarji ali z obojim podpirajo, spominjajoč se besed Jezusovih: „Prosíte Gospoda žetve, da naj pošlje delavcev v svojo žetev“.

Tako podporno društvo za katoliške misijone je leta 1822 ustanovilo dvanajst vrlih mož v Lyonu na Francoskem; samo l. 1845 je to društvo dva milijona goldinarjev nabralo. Isti namen ima društvo sv. Leopolda na Avstrijskem; društvo sv. Ludovika na Bavarskem, društvo sv. Frančiška Ksaverija v Aachenu, društvo sv. Bonifacija v Paderbornu. Leta 1843 je škof Forbin Janson na Francoskem ustanovil društvo sv. Detinstva Jezusovega, katero je že veliko milijonov goldinarjev za odkup paganskih otrok nabralo.

Razširjanje sv. cerkve

a) v Aziji.

416. Na Kitajskem je koncem 17. stoletja vspešno delovanje misijonarjev zaviral prepir o kitajskih obredih. Kitajci namreč imajo navado, da se ob odločenih dneh v sobani pred deskami, na katerih so napisana imena njihovih rajnih, na tla vržejo ter jim kadilo zažigajo in tudi živali kolejo, ktere potem pri skupnem obedu povžijejo. Jezuiti so te in še nektere druge obrede pripustili, ker krščanski Kitajci baje s tem ne skazujejo svojim mrtvim božje časti, ampak se ž njimi svojih rajnih samo s častjo spominjajo, kakor postavim mi vence na rakev svojih rajnih polagamo. Dominikanci pa so bili odločni nasprotniki teh obredov, češ, da so preveč slični malikovanju. Celih 100 let je ta prepir motil delovanje misijonarjev. Tudi o tem se misijonarji dolgo niso mogli zediniti, s katerim izrazom bi v kitajščini Boga in presv. Trojico imenovali, ker kitajski jezik pogreša primernih izrazov.

Papež Benedikt XIV. je l. 1742 določil, da misijonarji kitajskih obredov nikakor ne smejo trpeti. Zavoljo tega se je na Kitajskem jelo hudo preganjanje. Cesar Kienlong je zatiral vse kristjane; l. 1747 je storilo pet dominikancev, l. 1784 troje jezuitov mučeniško smrt; število drugih mučenicov in spoznavalcev ne vemo, a bilo je ogromno; med

njimi so bili tudi sinovi cesarske rodbine, imenitne gospe in otroci, ki so se srčno nosili, kakor nekdanj prvi kristjani. Posebno krvavo je bilo preganjanje leta 1815, v katerem je apostolski namestnik Dufresse in več tisoč kristjanov zaslužilo mučeniški venec. Tudi 72letni lazarist Clet in duhovnik Chen, kitajski domačin, sta morala grozovito smrt za Kristusovo vero storiti. Za cesarja Taokuanga so imeli kristjani sprva mir; toda že l. 1839 so v mnogih pokrajinah kristjane začeli preganjati. L. 1840 so lazarista Perboyre-ja po grozovitih mukah zadavili, a poprej je še moral gledati, kako so pet kristjanov pred njegovimi očmi ob glavo djali.

Ko so Kitajci pod cesarjem Hienfong-om zoper pogodbo ravnali, katero so s Francozi sklenili, in so celó francoskega misijonarja Chapledaine-ja na nečloveški način umorili, tedaj se združeni Francozi in Angleži peljajo na ladjah po velikih rekah noter v deželo in l. 1860 poglavitno mesto Peking vzamejo. Kitajci so katolikom morali vrniti stolno cerkev in še štiri druge cerkve. Na Kitajskem je bilo takrat blizo en milijon kristjanov v treh škofijah in devetih apostolskih vikarijatih. Dasiravno je vlada kristjanom večje pravice podelila in zabranila preganjanja, so vendar posamezni mandarini po deželi kakor poprej kristjane na vsak način mučili in jim krivico delali, česar pa vlada ali ni hotela videti, ali ako je videla, menda vselej ni mogla zabraniti. Tu in tam so se Kitajci tudi očitno zoper Evropejce vzdignili ter jih pomorili, a ne da bi jih kitajska vlada zavoljo tega odločno kaznovala. Tako se je zgodilo 21. jun. 1874 l. očetoma lazaristoma in desetim usmiljenim sestram in še nekterim tujcem v Tientsinu. Mesto Tientsin stoji ob reki Pehotu. Misijonski hram lazaristov je stal na levem bregu Pehota, a ravno nasproti, na desnem bregu reke, so stanovale v majhni hiši usmiljene sestre, ki so oskrbovale bolnišnico in sirotišče. Že mesca maja so se slišali glasovi zoper sestre in lazariste, ki so Evropejce iznemirjali. Najhujši so bili kitajski učenjaki, katerih je bilo prav mnogo v Tientsinu, ki so „evropejske hudiče“ iz celega srca črtili. Kitajci so govorili, da otroci preminjajo; služabniki misijonarjev jih neki lovijo, potem jih sestre morijo, jim srce in oči izderejo, iz katerih pripravijo prah, s katerim ljudi tako očarajo in omamijo, da se njim nehoté vdati morajo. Nektere može so sodniki tako dolgo na nateznici mučili, da so slednjič pričali zoper misijonarje, da so jim res dajali praške, s katerimi so očarali otroke. 21. jun. pridejo mandarini misijonske hiše preiskovat. Ne najdejo ni-

česar, kar bi zoper očete lazariste pričalo, zaradi tega nevoljni odidejo, a ne da bi pomirili ljudstvo, ki je že komaj čakalo trenutka, da bi se znosili nad tujei. Lazaristi odprejo svojo hišo, da se ljudstvo samo prepriča, da nič hudega ne skrivajo. Takoj je navrelo toliko kričočev v hram, da sta lazarista precej sprevidela, da je zdaj vsega konec. Pobegneta v cerkev in se tam drug drugemu spovesta. Komaj se je to zgodilo, že so vdrli skoz cerkvena vrata. Lazarista se skrijeta v žagred, in ko ju tudi tukaj zasledijo, poskačeta iz okna na dvorišče, kjer se skrijeta. Toda tukaj ju puntarji zasačijo, s sulicami prebodejo in z meči posekajo, mrtva trupla pa v reko pomečejo.

Vse to se je godilo na levem bregu reke, dokler je hiša usmiljenih sester, kakor smo omenili, na desnem bregu Pehota stala. Kitajska vlada bi tedaj med tem sestre prav lahko obranila, ako bi hotela; toda ravno sestre so imele največ protivnikov, ker sestre bi po svojem delovanju Kitajce lahko najprej prepričale, da Evropejci nimajo zlobnih namenov za deželo. Tudi sestre same bi se lahko rešile, a kaj bi se potem zgodilo z njihovimi sirotami, in kaj bi potem začeli njihovi kitajski bolniki? Puntarji hišo zapalijo in vrata vlomijo. Drhal vidi prednico sester pred seboj, ki se jim je na pot postavila; v tem hipu jo zadene sulica, in meči jo hitro pobijejo. Ostale sestre razbežijo v kapelo in v vrt, pa v kratkih trenutkih so tudi sestre posekane in umorjene. Moje pero se brani vse popisati, kako so divjaki ž njimi ravnali. Najprej so jim oči iztaknili in še le potem so jih umorili. Neki morilec je odsekal sestri roko in je ž njo udaril neko siroto rekši: „Glej, kako te tepe tvoja mati“; sirote so namreč sestre za matere klicale.

Vkljub vsemu preganjanju pa se vendar sv. cerkev v tem neizmernem kraljestvu zmiraj lepše razvija. L. 1874 je delalo tukaj 500 evropskih misijonarjev in 200 domačih duhovnikov. Tukaj se skušajo razni redovniki, svetni duhovniki in društva med seboj; posebno je pa imenitno društvo sv. Detinstva Jezusovega, ki je že veliko sto tisoč zapuščenih in izpostavljenih otrok nakupilo, ktere potem v lepo urejenih sirotiščih odgoji in posebno pridne ali za katehete ali tudi za duhovnike odloči; med nunami se že tudi Kitajke nahajajo.

417. Na polotoku Koreji so krščanstvo zasejali vojaki japonskega cesarja Tajkosame, ki je koncem 16. stoletja polotok pokoril. Prvi misijonar v tej deželi je bil mladi Korejec Li,

ki je v Pekingu kristjan postal in je potem koncem 18. stoletja svojim domačinom z velikim uspehom sv. vero označeval. Kmalo so se napotili tudi drugi misijonarji novega vinograda obdelovat, pa tudi s svojo krvjo močiti. L. 1801 so 200 kristjanov na nateznicah grozovito mučili in jih veliko pobili; l. 1827 so vse duhovnike do zadnjega umorili. Novi pastirji so dolgo iskali priložnosti, da so zamogli zopet prestopiti meje in razkropljene ovce znova poiskati in zediniti. L. 1839 se je začelo novo preganjanje; apostolski vikar Imbert, vsi misijonarji in sto kristjanov je umrlo mučeniške smrti. Na kitajski meji, čez katero so misijonarji v deželo prihajali, so zdaj tem skrbneje čuvali. Toda „Beseda božja ni uklenjena“; če misijonarjem tudi s silo usta zapirajo, krščanska vera se vkljub krutemu preganjanju vendar širi. Koreja šteje prav toliko mučenikov, kolikor je imela misijonarjev. Nikdar ne moremo prehvaliti stanovitnosti in junaštva, s katero umirajo Korejci za sv. vero.

418. Na Japonsko zemljo 200 let nobeden Evropejec ni smel stopiti; edini Hollandci so kupčevali z Japonci, pa le pod sramotnim pogojem, da so s prvim korakom stopili na križ in še le z drugim na Japonsko zemljo. To je trajalo do l. 1857, kterege so Hollandci z Japonci novo pogodbo sklenili, v kateri so prejšnji bogokletni pogoj opustili. Počasi so se tudi Francozi, Angleži, Rusi in Amerikanci z Japonci tako pogodili, da jim niso več zapirali svoje dežele.

Kako se je med tem na Japonskem kristjanom godilo? V tem dolgem času krščanska vera v deželi ni popolnoma zaspala; svet namreč nima takih zaprek, katerih bi krščanska ljubezen ne premagala. Začetkom 18. stoletja je neka ladja na japonskih obalah izkrcala laškega duhovnika, ki je iskal kristjane po deželi in jih je tudi našel. L. 1749 so se trije jezuiti v deželo utihotapili; eden izmed njih je moral celih deset let na hollandski ladiji za kuharja služiti, preden se je zamogel ukrasti v deželo. Japonci v tem času kristjanom nikakor niso prizanašali, ako so jih pri službi božji dobili. Okoli l. 1800 so gnali 70 kristjanov na sodišče. Vsi so nosili rožne vence okoli vrata. „Vrzite to reč od sebe in le z eno besedico se odpovejte veri“, jim prigovarja sodnik. „Tega ne storimo“, je bil vseh odgovor. Na to jim glave odsekajo, njih trupla pa v morji potopijo. L. 1856 so blizo mesta Nagasaki 30 kristjanov v ječe pozaprlji; deset jih je precej konec vzelo, tako hudo so v ječi z njimi ravnali; onih dvajset so za leto dni sicer izpustili, pa kakošne so bile reve. Z gladom in z

žejo so jih bili mučili, z biči pokorili, jim ude izpehnili, jim nohte potrgali in jih pod težko kamenje polagali, vendar tako, da jih niso popolnem zadušili.

Ko je bila Evropejcem od l. 1859 prosta pot v deželo, je bil Girard imenovan za apostolskega namestnika ali provikarja za Japonsko. Apostolski namestnik je postavil kapelico, ki je bila sicer samo za Evropejce namenjena, kamor pa so tudi pagani in skriti domači kristjani kupoma od vseh strani zahajali. Ko so misijonarji deželo bolj spoznali, so skrite kristjane na Japonskem precenili na dve tisoč. To veselo vest slišavši so se sv. oče Pij IX. veselja razjokali.

Kristjani pa so se v deželi na tak način vzdržali, da so si nekdajšnji misijonarji s posvetnimi kateheti pomagali, ker jim je duhovnikov manjkalo. Koliko več so takih katehetov dobili, tem ljubše jim je bilo, in ti so širili sv. vero, delili sv. krst in so zopet druge katehete postavljali, ko je bila misijonarjem pot v deželo zaprta. Da bi kakovi krivi preroki kristjanov ne prekanili, so jim stari misijonarji naročili, da naj na vsakega, kateri se jim bode za pastirja ponujal, postavijo troje vprašanj: imaš li otroke (si oženjen)? spoznaš rimskega papeža za najvišega pastirja? častiš Marijo, božjo porodnico?

419. Toda že l. 1867 so v Japanu zopet začeli kristjane preganjati. Kolikor manje so se kristjani skrivali, toliko bolj so se kazali njihovi sovražniki. Ko se je rodbina neke krščanske žene v dolini Urakami branila bonca (domačega paganskega duhovnika), da bi za rajnko obhajal paganske mrtvaške obrede, je japonska vlada zaprla blizo dve sto kristjanov, ktere so potem na nateznici strašno mučili, in le tiste so izpustili, kateri so se krščanski veri odpovedali. Obžalujemo, da so nekteri premagani od strašnih bolečin, zatajili svojo vero, a zopet smo veseli slišati, da je večina njih svoj greh spoznala in potem stanovitna ostala do konca.

L. 1868 izideta dva cesarska ukaza, ki vsem domačinom strogo prepovedujeta h krščanski veri pristopiti. Zopet so vjeli 114 kristjanov, ki so bili sami gospodarji, ter jih nabasali na ladje in so je deloma peljali v prognanstvo, deloma pa so jih v ječe pozaprli. Jetniki so na glas sv. rožni venec molili in so bili tako veselega lica, da so celó pagani rekali: „kristjani niso hudodelniki“. Nekega kateketa so djali kar na raženj, kakor nekdej sv. Lovrencija, in dasiravno so ga pri živem telesu pekli, je vendar stanoviten ostal ter je naročal svojim domačim: „Vsi skupaj prosimo od Boga milosti,

da Gospodu stanovitni ostanemo. Kar se mene tiče, bodite potolaženi; da si je moje telo velika rana, so moje bolečine vendar manjše, kakor vi mislite; Bog mi je na pomoč prišel“. Sam peklenščak je menda zmislil novo muko, s katero so tukaj kristjane mučili. Ako kristjani paganskim sodnikom niso po volji odgovarjali, morali so na kalana polena poklek-niti, a potem so jim na ledja devali težke kamenite plošče tako dolgo, dokler niso povoljno odgovorili. Na ta način so trem možem in neki ženi noge zdrobili, a pri vsem tem so ostali stanovitni. Nekatere so bili z železnimi šibami, drugim so v usta živ ogelj devali, ali so jih na rokah in nogah za-vezane in nage na zamrznjene ribnike izpostavili, kjer so jim le enkrat na dan nekaj gnjilega sadú jesti dali. Pozneje tudi ženam in otrokom niso prizanesli; tudi nje so prodajali v sužnost. Ko so mladenči in deklice stopili na ladje, so se pokrižali in so svoje glave ovili v bele rutice, ktere so pri sv. krstu prejeli ter so tako svetu pokazali, da hočejo svoji krstni obljudi do smrti zvesti ostati. Evropejci, ki so videli ta prizor, so bili do solz ganjeni.

Začetkom l. 1870 so evropejski poslanci začeli odločno ugovarjati zoper tako nečloveško ravnanje s kristjani. To je nekoliko pomagalo, pa dosti ne; tudi poslanci namreč med seboj niso bili edini, in zato so se krvavi prizori tu in tam ponavljali.

420. Dandanešnji so za japonske kristjane napočili mirnejši časi, toda katoliška stvar vendar le počasi napreduje. Tega so krivi malomarni kristjani, ki so se tam naselili, ki domačine pohujšujejo; tega so krivi protestantski pridigarji in pravoslavni popi, ki katoliško reč na vso moč zavirajo. Za tega voljo prav piše provikar Petitjean: „Ako nam Bog ne pomaga, se tukaj na Japonskem nimamo ničesar nadjati, a vsega se bati“.

b) v Indiji.

421. Prvim škofijam, ktere so katoliški misijonarji v Prednji in Zadnji Indiji ustanovili, je bila portugijska vlada patron, ker so Portugalci v teh deželah prvi imeli svoja posestva. Patron pa je začetkom 17. stoletja škofije vedno slabeje oskrboval in duhovnikom plačo bolj in bolj krčil, tako da ga je papež moral ostro opominjati na njegove dolžnosti. Zraven tega so Portugalci zgubljali od leta do leta več in več svojih posestev in tedaj tudi svoj upliv v tistih deželah,

nasproti pa so si Angleži do leta 1750 prisvojili veliko tistih dežel in so ustanovili mogočno državo. Ker tedaj Portugalci od ene strani svojih dolžnosti do škofij niso spolnovali, od druge strani pa Angleži niso trpeli, da bi portugijski škofi njihovim podložnim zapovedovali, zatorej je papež za tiste kraje, ktere so si Angleži pridobili, imenoval neodvisne apostolske vikarje ter jih tako odtegnil oblasti škofov. Škofom je to nekako težko dejalo, in niso se po vsem ravnali po papeževih ukazih, in papež jim je moral s kaznijo pretiti. Da take razmere za katoliško reč niso bile ugodne, vsakdo lahko sprevidi. Poleg tega pa se med jezuiti in drugimi misijonarji, ki so tukaj delovali, vname prepir zavoljo malabarskih obredov. Jezuiti so namreč nektare paganske obrede, ker so jih za nedolžne smatrali, trpeli pri novih kristjanih, a nektare krščanske obrede, kateri niso ravno neobhodno potrebni in nad kterimi so se Hindusi (tamošnji domačini) najbolj spodtikali, so opuščali. Drugi misijonarji, posebno kapucini, pa takega ravnanja niso odobraval in so v Rimu jezuite tožili, da v krščansko vero mešajo paganske obrede. Papež Benedikt XIV. je končno l. 1744 malabarske obrede ostro prepovedal ter misijonarje zavezal, da ga na tanjko ubogajo.

Dasi je tudi ta prepir vspešno delovanje misijonarjev zaviral, so vendar tudi v tem času nekteri misijonarji veliko opravili. Jezuit Lainez, ki je v Indiji nad 30 let sv. vero širil, je več kakor 50.000 malikovalcev krstil († 1715). Oče Martin, kterega so zvali „mučenika ljubezni“, je znal skoraj vse indijske jezike govoriti, in oče Bouchet je krščence vedel tako navdušiti za sv. vero, da bi šli kar v ogenj za njo.

Ker je portugijska vlada kot patron indijske škofije tako zanemarjala, da so si nekteri škofi morali kruha prositi, zatorej je papež Gregor XVI. l. 1838 nektare škofije zatrl, le nadškofija Goa in škofija Moka o bi naj ostale, a tudi nju oblast bi se naj raztegala le na portugijsko zemljo. Zoper to prikrajšanje je protestiral novi nadškof Goaski in tudi škof Mokaoski, in tako je nastal indijski razpor, ki zopet ni bil kaj prida za krščansko stvar. Še le v najnovejši dobi so tam za sv. vero napočili lepši dnevi. Izračunili so, da je bilo l. 1875 v Prednji Indiji nad en milijon kristjanov in več kakor tisoč duhovnikov.

422. Ko so na otoku Ceylonu Hollandci gospodarili, se je misijonarjem tam hudo godilo; na boljem so bili, ko so Angleži otok vzeli. Na otoku sta od leta 1849 dva apostolska vikarja postavljena, v Jaffni in Columbi. Kristjane

domačine hvalijo zavoljo njihove gorečnosti in zavoljo njihove velike darežljivosti za cerkvene potrebe. Ceylon šteje nad dva milijona prebivalcev, med njimi je blizo deseti del kristjanov.

423. V Zadnji Indiji je bilo posebno v Tongkin-u začetkom 17. stoletja že lepo število kristjanov. Tongkinška mlada cerkev je pravi biser v venci Kristusove neveste, in lepo ime tonkinških kristjanov že slovi po vsem krščanskem svetu. Tongkinška cerkev trpi že nad dve sto let strašno preganjanje; sto in sto kristjanov je že prelilo kri za sv. vero. A čem več krščanskih vojakov meč pomori, tem več novih kristjanov njihova srčnost privabi, in vse prizadevanje zagriznjenih sovražnikov in vsa njihova hudobija kristjanov ne more iztrebiti iz dežele.

Začetnik misijonov v Tongkinu je bil oče Rhodes, ki je l. 1627 prišel v deželo. Njegovo delo je veselo napredovalo. Kralj mu ni le dopustil svobodno sv. vero oznanjevati, ampak mu je tudi v poglavitnem mestu postavil cerkev in hišo. Taka gnječa je bila okoli blagovestnika, da je po štiri in še večkrat na den pridigoval in da je cele noči krščence podučeval. Že prvo leto jih je 1200 krstil, med njimi 200 malikovalskih duhovnikov, ki so potem postali goreči apostoli Kristusove vere; eden sam mu je 500 paganov pripeljal, ki so za sv. krst prosili. Iz kraljeve rodbine se je spreobrnila sestra kraljeva in sedemnajst njegovih najbližnjih sorodnikov. To je bil lep začetek, kakor je lepo mlado jutro; toda po veselem jutru so začeli vzhajati črni oblaki, ki so naznanjali hudo uro.

Naenkrat prepove kralj oznanovanje krščanstva. Misijonarji so zamogli le na skrivnem in po noči delati. Rhodes je pred vsem skrbel za to, da si je izredil dobrih domačih katehetov. Kateheti so bili misijonarjem desna roka, so jim nadelavali pot do sre paganov, so podučevali krščence, so v sili tudi krščevali in so krščanske občine vladali, kedar so misijonarji odpotovali, ter so kristjane v cerkvah zbirali k skupni molitvi in k poduku. Dasiravno je kralj nove ukaze zoper krščansko vero izdal, so se kristjani vendar tako množili, da je papež Aleksander VII. l. 1658 imenoval prvega apostolskega vikarja za Tongking. L. 1677 je razdelil Tongking na dva vikarijata. Zahodni vikarijat so oskrbovali najbolj francoski duhovniki iz pariškega semenišča, v vzhodnem vikarijatu pa so se očetje dominikanci pokazali goreče misijonarje.

L. 1696 in 1712 je cesar izdal nove postave zoper kristjane. Cesarski ukazi so terjali, da se krščanstvo popolnem

zatore, da ne bode niti sledú več krščanske vere v deželi. Kdor je misijonarja ovadil, dobil je lepo plačilo. Kristjanom, kateri se nočejo veri odpovedati, naj se naloži denarna kazen, naj se jim glava obrije in naj se jim na lice vžge posebno znamenje, da jih ljudje že od daleč spoznajo. To je bila huda nevihta, ki se je izlila nad tonkinško cerkev. V vzhodnem vikarijatu je izmed 164 cerkev ena edina ostala. Več sto kristjanov so na nateznici grozno mučili ter jim meso raz živega telesa trgali, a vere jim niso mogli iztrgati iz srca. Pregarjanje še le takrat nekoliko preneha, ko je Bog deželo z ostrimi šibami pokoril. Huda povodenj, strašna lakota in grozen pomor je pagane vsaj za nekaj časa streznil. Kralj sam je poskusil s postom in daritvami nebesa potolažiti.

V osemnajstem stoletji slovi med tongkinškimi misijonarji dominikanec o. Gil. Stopil je na tongkinška tla l. 1735, ko jeregarjanje bilo ravno v najhujšem tiru. Gil se je po dnevu skrival, a po noči je širil božje kraljestvo ter tolažil nesrečne kristjane. Spreobrnil je veliko paganov. Slednjič ga neki malikovalski ogleduh ovadi. Precej ga primejo, ker bolan misijonar ni mogel pobegniti (1737). V poglavitnem mestu Ketschu, kamor ga zapeljejo, mora težke verige nositi v globoki mokri ječi sred največih razbojnikov; peščica riža je njegova vsakdanja hrana. Po dolgotrajni mrzlici je tako oslabel, da je 15 dni v ječi v nekem kotu ležal in se niti več ganiti ni mogel.

Z denarjem, s katerim se da v Tongkinu, kakor tudi drugje, marsikaj opraviti, mu kristjani vendar toliko svobode kupijo, da je sem ter tje prosto hodil, ali tudi v hiši, ki je stala tik ječe, stanoval. Vsi, tudi pagani, so občudovali blagega trpina, in zarad tega je tudi v poglavitnem mestu bilo njegovo delovanje jako uspešno. Pa reč se je zopet na slabše obrnila. Vojaki so bili tudi misijonarja o. Leziniano prijeli, ravno ko je bil pri sv. meši kruh in vino posvetil. Misijonar je imel še toliko časa, da je sv. hostijo povžil, a kelih so divjaki prevrgli in presv. kri na strašen način onečastili in oskrunili. Oba misijonarja sta v eni in isti ječi zdihovala, ko so o. Gila na smrt obsodili. Zdaj so pagani v ječi gledali prizor, kterege pač niso razumeli. O. Gil je bil ves vesel, da je tek dokončal in da bode kmalo z Jezusom združen; a o. Leziniana je bil celó pobit in otožen, ker mu sreča ni bila toliko mila, da bi dobil mučeniški venec. Toliko mu dovolijo, da tovariša spremlja na morišče. Komaj dospejo do vrat kraljeve palače, ko se tudi o. Leziniani oznani smrtna obsodba.

„Hvala Bogu!“ je rekel s krepkim glasom, in mučenca se vesela objameta. Na morišči drug družega odvežeta grehov in srčno ponudita rabeljnu glavi, da ji odseka (1745).

424. V Cochinchini je imelo krščanstvo v obče prav tisto osodo, kakor v Tongkinu. Med misijonarji tukaj slovi ime jezuita Borrija. Po dolgotrajnem punku koncem 18. stoletja je anamski cesar Dschalong Tongkin in Cochinchino združil pod svojo oblastjo.

V državi Anam je bilo že blizo pol milijona kristjanov, ko se za krutega in pohotnega cesarja Minhmenha vname novo preganjanje.

Cesar ni imel nobenega vzroka kristjanov preganjati, ker kristjani so vselej in povsodi tudi najboljše državljani. Toda že sv. pismo pravi, da luč ne more tovaršije imeti s temo, in tako tudi cesar Minhmenh, ki je bil sin teme, ni mogel prenašati v svoji deželi svitle luči sv. evangelja, ampak je sklenil, to luč za vselej ugasiti. Njegovi podložni so mu morali pisma pošiljati, v katerih so cesarja prosili, da naj novo vero v svoji državi zatere. V daljavi se je tedaj že bliskalo, nevihta se je naglo bližala. Cesarski list, ktereга je izdal l. 1825, je vabil vse inostranske misijonarje na cesarski dvor, da cesarju nektera pisma, ktera je baje iz Evrope dobil, predstavijo. Misijonarji so takoj zapazili zanjko, ktero jim je cesar nastavil, in niso šli na cesarski dvor; tako je zvití lisjak, prav tiste sorte kakor nekđaj Herod, ostal na cedilu. Kakor povodenj ne pride naenkrat, ampak nevarnost od ure do ure raste, ravno tako so cesarski ukazi drug za drugim sledili, in vsak je kazal večje sovraštvo do kristjanov. Kakor drugod zverino zasledujejo, tako so v Anamu misijonarje lovili. Najprej zasačijo vojaki apostolskega vikarja Delgado-ja in ga zaprejo v tesno kletko. Bil je 84leten starček; njegove moči so opešale, umrl je v ječi. Še le po njegovi smrti je došel ukaz, naj ga ob glavo denejo. Beriči so cesarja ubogali, ter že mrtvemu truplu glavo odsekali. Za apostolskim vikarjem je bilo zaporedoma več drugih inostranskih in domačih misijonarjev obglavljenih, ki so v Tongkinu trideset do štirideset let poslovali kot misijonarji. Najprej so udarili po pastirjih, a potem so prišle tudi ovce na vrsto. Le nekatere prizore iz tega strašnega preganjanja objavimo, da se prepričamo, da je sv. vera res čeznatorna čednost, ker daje kristjanom večjo moč, kakor jo ima človek po svoji natori, ker ubog človek bi iz lastne natorne moči nikdar toliko prestatí ne mogel.

Neki mandarin, ki je zavoljo svoje krutosti posebno bil na glasu, imel je med svojimi vojaki kristjane. Ta je velel 20 križev na cesto položiti in potem je zapovedal vojakom v vrsti naprej stopati, da bi tako križe pohodili. Vojaki so rekli, da dajo kri in življenje za cesarja, a s tolikim grehom svoje vesti oskruniti, tega ne morejo. Tedaj pa posamezne vojake primejo in jih s silo k križem vlečejo ter ž njihovimi nogami na križe udarjajo. Vojaki so na glas, a zastonj ugovarjali. Potem jih položijo na tla in jih z bambusovimi (bambus je močno grčav les) palicami tako grozno bijejo, da kar kosci mesa od njih letijo. Toliko trpljenje so si vojaki sladili s tem, da so ime Jezus na pomoč klicali; zavoljo tega nje mandarin tudi po ustih do krvavega bíti zapove.

In zopet od kraja jih tako pretepajo, da nekteri trpini kar brez zavesti v svoji krvi obležijo. Ko so bili celó razmesarjeni, jih pustijo pod milim nebom ležati, da vroče solnce pripeka na njihove rane, ali pa jih med dvema klinoma za glavo tako obesijo, da mora glava težo celega telesa nositi. Posebno treh vojakov srčnost je bila izborna. Te vojake so namreč z neko pijačo omamili, in potem so jih naprej tirali, da so tako tudi križe pohodili. Ko jim omamica mine in se zavedó, takoj napišejo prošnjo do cesarja, v kateri povedó, da nikakor niso vere zatajili, kakor mu je mandarin poročal, ampak, da so in hočejo ostati kristjani. S tem pismom se podajo na cesarski dvor, a tukaj jih ne pustijo pred cesarja. Vojaki tedaj sklenejo cesarju na prosti cesti prošnjo izročiti. Ko se cesar ravno pripelje po cesti, vržejo se pred njim na kolena, eden položi prošnjo na svojo glavo, in vsi si denejo trave v usta; ker v tisti deželi je taka navada, in podložni s tem pred cesarskim veličanstvom spoznajo, da so v primeri ž njim le uboga živina. Cesar veli njihovo prošnjo prebrati. Takoj jih zvežejo in po dolgih mukah na nateznici dva obglavijo, a tretjega v ječi zadrgnejo. Res, pravi vojaki Kristusovi!

425. Leta 1839 so dominikanca o. Doan-a prijeli, o katerem so mislili, da je denar in zaklade misijona skril. Strašno so ga tepli. Vsaki udarec je provzročil na telesu jarek ali dnikico polno krvi. Na to mu z razbeljenimi kleščami meso raz telesa trgajo, mu ustnice z razbeljenim železom prevrtajo, in mu igle v meso in za nohte navtikajo; zadnjič mu tudi glavo odsekajo. 70 letnega dominikanca o. Hien-a so 27krat nagovarjali, da se naj izneveri, in ravno tolikokrat je prestal strašno bičanje, ker je stanoviten ostal.

Nekteri so v tolikih mukah res zatajili sv. vero, pa večina se jih je zopet spokorila ter prinesla vreden sad pokore. Štirinsedemdesetletnega kateheta Toan-a so štiri dni na vsak le mogoči način mučili, pa ni se jim posrečilo, da bi omajali njegovo versko prepričanje. Peti den ga napnejo na nateznico in ga tako strašno natezujejo, da je slednjič onemogel ter se vdal v njihovo voljo. Pa kmalo je obžaloval svojo slabost. Že drugi den je preklical svojo besedo. Na to so mu noge in roke tako zvijali, da so mu jih popolnem iz sklepov vrgli, a potem so ga grozovitno pretepali, da je celo telo bila le ena rana. Potem mu denejo težko lestvico na glavo in mu roke gor nad glavo na lestvico privežejo, tako da si reva popolnoma nič ni mogel pomagati in ga pustijo pet dni in pet noči nagega ležati, da ga vroče solnce peče in ga mrzle noči mučijo; zraven pa ga še mrčes pika, in ga neusmiljeni beriči nadlegujejo. Sam Bog ga je krepčal, da v tolikih mukah ni zblaznil. Slednjič ga obsodijo na glad in za gladom tudi umrje. Krutega trinoga, cesarja Minhmenha, je slednjič tudi šiba božja zadela. Ko je ravno svečano obhajal svoj 50. rojstni den, pade raz konja in si čreva pretrga ter po neznosnih mukah umrje (1841).

Tudi njegov naslednik kristjanom ni prizanašal, ampak nove muke so izmišljali, da bi ž njimi srčnost kristjanov skušali; a z milostjo božjo so zopet zmagali kristjani. Pravi klavni dar, na katerem so nebesa imela dopadenje, je postal škof Melhior. Beriči ga vržejo na tla, mu roke in noge z vrvmi razpnejo in vrvi namotajo na lesene kline, ktere v zemljo zabijejo. Mandarin je svetega škofa obsodil, da mu naj roke in noge, naslednje tudi glavo odsekajo. Zdaj pri-nese rabelj topo sekiro, da podaljša njegove neznane muke. Najprej mu je odsekal noge nad kolenom, kar pa se je zgodilo še le po dvanajstem udarcu, potem mu odseka roke in slednjič glavo; petnajstkrat je rabelj mahnil, preden je glavo ločil od telesa.

Zgodilo se je, da so več kristjanov do vrata zakopali v zemljo, a potem so jim pokosili glave, kakor kosec cveticam pokosi glavice. V nekterih pokrajinah so jih na stotine vtopili, zopet drugod so jih žive pokopavali, ali kupoma požigali, ali so jih na tla polagali, da so jih oroslani pohodili. Časih so se sodniki naveličali mučenja. Zategavoljo so kristjanom ime Jezusovo, ktereга niso hoteli zatajiti, na lice vžgali, in potem so v verige vklenjene poslali v prognanstvo. Še le l. 1869 je sovraštvo do kristjanov nekoliko jenjalo. L. 1874

so Francozi in Anamiti sklenili mir, ki je kristjanom dobro došel. Ker toliko prelite krvi moči tongkinsko zemljo, bo gotovo počasi v tej deželi seme besede božje rodilo stoterni sad.

426. V Birmi je papež l. 1786 ustanovil tri apostolske vikarijate za vzhodno, severno in južno Birmo. L. 1870, ko so bili tamošnji viši pastirji v Rimu, je apostolski sedež imenovane tri vikarijate vnovič in sicer nekoliko drugače okrožil; l. 1872 je bilo v Birmi okoli 10.000 kristjanov. Pravi Birmanci se strogo držijo buddhaizma, stare indijanske vere, in sploh malo marajo za krščansko vero; tem več pa misijonarji opravijo med Itareni in med Laosovimi rodi, ki so v tej deželi naseljeni. Birmanski cesarji misijonarjem ne delajo posebnih zaprek, ampak so jim bolj prijazni.

427. Med Birmo in Anamom leži država Siam, katero vsled tega „državo sredine“ imenujejo. Rajske lepa je dežela Siam in rodovitna kakor malo ktera druga na svetu, toda težavno je v to deželo priti, ker je okoli in okoli tako rekoč zagrajena še z nikdar sekanim gozdom. Edina pot v deželo pelja po reki Menam navzgor, dokler po temnih gozdih ne dospemo v neizmerne rodovitne siamske planjave.

V Siamu so že v šestnajstem veku nekteri frančiškani in dominikanci oznanjevali sv. vero, a le s pičlim uspehom. Začetkom 17. stoletja so se pri ugodni priliki jezuiti v deželi naselili. O. Margico je posebno uspešno deloval in je bil celó od kralja in od velikašev visoko obražtan. Zamogel je tedaj v Juthii sezidati prekrasno cerkev. Pozneje so zani-kerni portugijski vojaki, ki so na kraljevem dvoru služili, kralja razdražili, da Evropejcem ni več zaupal. O. Margico-ta so njegovi sovražniki v ječo spravili, kjer je za strupom umrl.

Pravi apostol siamske dežele je postal apostolski vikar Delamothe 1662. Ošabni Siamci sicer niso marali krščanske vere, ker niso mogli razumeti, da bi kdo drugi imel boljše vero od njihove buddhajeve vere. Tudi je bil misijonar čestokrat v nevarnostih med lastnimi „lažnjivimi brati“, kakor nekđaj sv. Pavel, med Portugalci namreč, ki so bili ondi trgovci in ki so s svojim slabim zadržanjem zavirali njegovo delovanje. Začel je tedaj med cochinchinskimi Kitajci, ki so bili med Siamci naseljeni, svoj apostolski posel, ki se je dobro obnesel, in Delamothe je zamogel malo krščansko naselbino ustanoviti.

Kralj, ki je marsikaj lepega slišal o francoskem škofu in o njegovih misijonarjih, jih pokliče na kraljevi dvor. Čudom

se čudi kralj, ko sliši škofa siamski jezik govoriti, in ponudi mu prostor. Najprvo vpraša kralj misijonarje, zakaj da so v njegovo deželo prišli, če ne menijo barantati? „Edino le za tega voljo“, odgovorijo kralju, „da oznanujemo pravo vero Jezusa Kristusa.“ „Menite li res, da je vaša vera boljša od tiste, ktere se Siamci držijo?“ „To bodeš, o kralj, sam najboljšo razsodil, ako mi dovoliš, da Ti razložim Kristusovo vero.“ Na to mu škof pojasni poglobitve verske resnice in nravske zapovedi. Lepo mu pripoveduje o življenji, o čudežih in o smrti Kristusovi, in kako je Jezus apostolom in njihovim naslednikom ravno isto oblast učiti in ozdravljati dal, ktero je sam imel. Kralj ga pazljivo posluša in ob enem obljubi vero sprejeti, ako mu misijonarji hromege brata ozdravijo. Bog ta čudež res stori. Kralj se sicer ni spreobrnil, a poslal je škofu bogatih darov, kterih pa škof ni sprejel. Ko se jim pa kralj ponudi, da jim hoče postaviti misijonski hram in kapelo, se misijonarji temu niso več zoperstavljali, da kralja ne razžalijo. Med takimi ugodnimi razmerami je število vernih hitro rastlo. Ko se je pozvedelo, da škof išče domačih mladenčev za duhovski stan, so od vseh strani prihajali siamski mladenči, in čestokrat škofa na kolenih prosijo, da jih odgoji za misijonarje. Najimenoitneje rodbine so dajale svoje sinove misijonarjem v odgojo.

Leta 1673 so vzeli misijonarji iz pariškega semenišča za zunajne misijone siamsko državo v svojo skrb. Dasiravno so bili kralji še prijazni blagovestnikom, vendar so Siamci ostali večinoma gluhi za evangeljski glas. Le v poglobitnem mestu Juthii so misijonarji imeli cerkvico in večo krščansko občino. Sosedni Birmanci si l. 1760 podjarmijo siamsko državo, razdenejo Juthijo in ugonobijo tudi prvo krščansko občino. Siamci so se sicer birmanskega jarma zopet otresli, a zdaj so zasedli kralji iz druge rodovine kraljevski stol, ki misijonarjem niso bili tako prijazni.

Dupond se je v Siamu zopet poprijel misijonskega posla (1838); za apostolskega vikarja je Riñ imenoval Pallegoix-a, ki je svoj sedež postavil v Bangkoku, novem siamskem poglobitnem mestu. Dupond je bil z drugimi misijonarji leta 1849 iz dežele iztiran; siamski kralj je hotel s tem činom razsrdjene bogove potolažiti, strašni pomor je namreč po deželi razsajal. Ko je pa bil kralj umrl, je novi kralj misijonarje iz prognanstva poklical in je bil apostolskemu vikarju zelo dober. „Sploh še sicer le Kitajci sprejemajo sv. vero, a toliko smo vendar že dosegli“, pravi Dupond, „da so se Siamci

začeli zanimati za nas, in da cenijo ugoden vpljiv krščanske vere na нравno življenje ljudi.“ L. 1872 je bilo v Siamu v šestnajstih krščanskih občinah okoli 10.000 kristjanov; vsaka občina ima svojo šolo. Imajo tudi duhovno semenišče in štiri sirotišča.

428. V Tibetu so si misijonarji dozdej zastonj prizadevali užgati luč sv. vere. Tibet je od juga po himalajskih in od severa po künlünskih gorah zagrajena, prostorna planinska planjava. Dežela je od Kitaja odvisna in imajo torej Kitajci prvo besedo v deželi. Misijonarji se trudijo od indijske in tudi od kitajske strani v deželo priti, a čestokrat ne pridejo dalje nego na mejo. Najprej so kapucini prevzeli v Tibetu apostolski posel. L. 1844 se je lazaristoma Huc-u in Gabet-u posrečilo dospeti v glavno mesto Lasso, ali na skorem so ju zopet pregnali. Misijonarji misijonskega semenišča v Parizu l. 1861 ustanovijo prvo krščansko občino, ki pa je bila že leta 1865 zopet uničena. Enako osodo ste imeli novi ustanovi v Bathangu in v Jerkalu. Sicer je vlada l. 1874 začelnjala kristjanom storjeno krivico nekoliko popravljalati, a stanje krščanskih občin se je prav malo zboljšalo in nekteri mandarini, ki so kristjanom prijazniši bili, so celó misijonarjem svetovali, da naj raji o pravem času še pobegnejo. Kitajci namreč nobene, niti najmanjše novarije v deželi ne trpijo, ker so si zmiraj v strahu, da jim Tibečani ne obrnejo hrbta in ne otresejo tujega jarma.

b) v Afriki.

429. Za spreobrnjenje Afrike se je do 19. stoletja manje zgodilo, kakor za druge paganske dežele. Na tistih krajih Afrike pa, kjer so se misijonarji že poprej lotili dela, je bilo le pičlo uspeha, kakor bi še vedno Noetova kletev blagoslov sv. evangelija odganjala od Kamovih otrok. V najnovejših časih pa je toliko apostolskih delavcev obstopilo od vseh strani to ogromno in široko polje, da je z božjo pomočjo upati obilne žetve. Sicer tudi zdaj marsiktere zapreke ondi zavirajo uspešno delovanje. V Afriki ni cest, ne potov; h krati velike reke, široke puščave in temne goščave misijonarju zapirajo pot; tukaj zalezujejo človeka divje zverine, strupene kače in nalezljive bolezni; tukaj pripeka vroče solnce, in večini misijonarjev škoduje južno nebo, kteremu niso vajeni; časih dolga pota po morji in po suhem misijonarjem pobe-rejo pol njih moči poprej že, ko dospejo na torišče svojega

apostolskega delovanja; veliko časa tudi mine, preden se misijonarji potrebnih jezikov naučijo. Zraven tega je polovica zamorcev zagriznjenih muhamedancev, a druga polovica je malikovalcev, kateri celó ljudi svojim malikom darujejo; nekteri žrejo tudi človeško meso; tudi so zamorci večinoma nezanesljivi, nenasitljivi, razuzdani, trmasti in zabiti ljudje. Vkljub tem zaprekam, če Bog da rast, bode zdaj beseda Božja prinesla stoterni sad, ker mlado setev toliko sejancev s svojim potom in s svojo krvjo moči. Ker ni cest, zato misijonarji rajši stopijo na ladijo ali v čoln in se peljajo po večih rekah navzgor v notranje kraje, kjer še nešteti rodovi zamorcev prebivajo. Tako prodirajo misijonarji po Nilu, po Sambesiju, po Nigru, po Kongu, po Senegalu v notranjo deželo, da se enkrat v osredni Afriki snidejo ter si roke podajo in drug drugemu čestitajo k srečnemu uspehu.

430. V severni Afriki so l. 1830 Francozi Algier zmagali in osvojili, kar je apostolskemu stolu dalo povod, da je ustanovil v mestu Algieru škofijo za Evropejce, ki so se ondi naselili, in za spreobrnjene Arabce, katerih pa ni bilo ravno dosti. Veliko svečanost so l. 1842 obhajali, ko je sedem škofov iz Rima prineslo ostanke svetega škofa Avgušтина v Hipon, kjer so jih položili. Papež Pij IX. je l. 1867 Algier povzdignil v nadškofijo in jej je podredil škofiji Oran in Konstantine. Nekdaj v prvih krščanskih časih so bili imenitni cerkveni zbori v severni Afriki. Po mnogih stoletjih je zdaj l. 1873 nadškof Lavigerie obhajal zopet pokrajinski cerkveni zbor. Lavigerie je postal tudi apostolski pooblaščenec ali delegat za neodvisne zamorske rodove Tuaregs. Ustanovil je veliko semenišče, kjer se misijonarji za misijon v Sahari odgojujejo.

431. V Tunis je najpred sveti Vincencij Pavelski misijonarje poslal, ki so med krščanskimi sužniki in izneverjenci, katerih tam ni malo bilo, delovali. Lazaristi so potem l. 1666 misijonski posel oo. kapucinom prepustili. Še le l. 1830, ko so Francozi Algier vzeli, so se Tuniški muhamedanci Evropejcev ustrašili ter so krščanske sužnje izpustili. Zdaj so se tudi misijonarji lože gibali. Dežela se je odprla krščanskim trgovcem, ki so se v Tunisu naselili in število kristjanov pomnožili. Vsled tega je papež imenoval za Tunis apostolskega vikarja (1843), ki ima sedaj kakih 15.000 kristjanov na skrbi. Za otroški poduk skrbijo sestre iz družbe svetega Jožefa in šolski bratje. Za Marocco in Fez obstoji škofija v Ceuti, ki šteje blizo toliko kristjanov, kakor Tunis.

432. V Egiptu se je ohranilo od prvih krščanskih časov kakih 150.000 kristjanov, koptov imenovanih, ki pa nimajo prave vere, ampak so monofiziti. Dokler se muhamedanci do današnjega dne trdovratno krščanstvu ustavljajo, se je veliko koptov zopet združilo s katoliško cerkvijo, ki imajo od leta 1821 svojega apostolskega vikarja. Za misijone v Egiptu je postavljen posebni apostolski vikar v Aleksandriji, ki ima kakih 10.000 kristjanov pod seboj. Za zamorce, ktere iz notranje Afrike v Egipt na sejem priženejo, sta v Kairi napravljena dva zavoda, v katerih je odgojujejo in v krščanski veri podučujejo, da bi potem bili med svojimi brati kvas, ki bi po časih prekvasil neverne zamorce.

433. Za Osredno Afriko je papež Gregor XVI. leta 1846 ustanovil apostolski vikarijat, pod katerega spadate egiptovski pokrajini Sudan in Kordofan ob gorenjem Nilu. Jezuit Ryllo, ki je bil tam imenovan za prvega provikarja (namestnega vikarja), dospé l. 1848 s štiridesetimi spremljevalci, med njimi je bil Slovenec Knoblehar, srečno v Kartum, poglavitno mesto Sudana. Tukaj bi naj bilo, tako so sklenili, središče novega misijona. Ko Ryllo naskorem umrje, postane Knoblehar njegov naslednik. Ker pa naš rojak ni imel ob čem misijonske postaje napraviti, napoti se v Evropo, kjer pri avstrijskem cesarji Francu Jožefu in drugod dobi zdatne podpore in se vesel v svoj vikarijat vrne.

Takrat se je na Avstrijskem uredila družba Marijina, ki odslej podpira misijon v Osredni Afriki. Že so misijonarji med zamorci ustanovili malo krščansko občino, a vroče nebo misijonarjem ni ljubilo in je drugega za drugim pobralo. Knoblehar sam gre v Evropo zdravja iskat, a našel je smrt v Neapolji l. 1858. — „Abuno Solimana“ — tako so Knobleharja nazivali zamorci — je v lepem slavospevu opeval naš pesnik Umek. Tri leta pozneje prevzemejo frančiškani misijon v Osredni Afriki, a tudi frančiškani so veliko trpeli v teh nezdravih krajih in morali so dve postaji opustiti. V Rimu nekaj časa namreč provikarja niso hoteli več imenovati za tiste kraje, ker so sodili, da je itak vse zastonj. Še le leta 1872 je papež imenoval Combonija za provikarja in je misijon izročil afrikanskemu semenišču v Veroni, katerega je Comboni ustanovil, in v katerem je zamorce za misijonarje in katekete odgojeval. Središče novega misijona so prestavili iz Kartuma v mesto Elobeid v Kordofanu, ker je tam zdraveje nebo in tudi vročina ni presilna, in ker je tam boljši kup živeti.

434. Začetkom 17. stoletja se je oo. jezuitom posrečilo, razkolne monofizite v Abesiniji z katoliško cerkvijo združiti, in veliki del tamošnjih muhamedancev spreobrniti. Kralj Seltan Segued je misijonarjem dovolil po celi državi katoliško vero svobodno oznanovati. Na smrtni postelji je kralj sam stopil v katoliško cerkev. Zdaj je katoliški cerkvi tukaj samo še pastirja manjkalo. Papež Gregor XV. je jezuita Mendeza imenoval za očaka Aethiopije (1623). Po dolgem in pretežavnem potu pride očak z novimi misijonarji v deželo. Občna je bila radost, ko ljudje to zvejo. V svečani procesiji mu gređó kraljeviči in kraljevi namestniki in vsa armada vojakov celo uro daleč nasproti. Mendez obleče krasno očaško obleko, zajaše zalega konja, ktereга sta dva kraljeviča vodila, kraljevi namestniki jašejo kraj njega, armada je vzela očaka v svojo sredino. Zdaj zagromijo trobente, godba se oglasi, zadonijo slavonspevi in velikanska procesija se začne naprej pomikati. V cerkvi Matere božje je bil prestol postavljen, na katerem je kralj sedel v svojih dragih kraljevih oblačilih. Ko stopi očak v cerkev, vzdigne se kralj raz svojega prestola in mu gre nasproti; prijazno se pozdravita in srčno objameta. Potem stopita oba pred altar in se večnemu Bogu zahvalita, da se je milostno ozrl na Abesinijo. Kralj in večina njegovega ljudstva priseže rimski stolici zvestobo.

Pa solnce milosti božje, ki je tako lepo zasijalo nad to deželo, se je hitro zopet skrilo za črne oblake. Nezadovoljni oblastniki v deželi so se radi družili s staro monofiziško stranko, in v marsikterem boji so se skušali s katoliško dvorno stranko. Po neki nesrečni vojski peljejo monofiziti novega kralja Basilida na bojišče, kjer je dosti mrtvih in ranjenih vojakov ležalo, in ko se je kralju srce užalilo, da je toliko domačinov ubitih, mu tako-le govorijo: „Tako kralj divja zoper svoje lastne podložne! To so nasledki rimske vere v deželi. Kaj je pa na tem, ali kdo veruje, da je v Kristusu ena ali dve naturi? Bi li ne bilo bolje, da bi se Abeščani držali svoje stare vere?“ Take in enake besede ohladijo srce kraljevo za krščansko vero. Kedar pa se zrak naglo ohladi, takrat v oblakih toča visi, ki naposled ves up kmeta naenkrat uniči. Basilides izda kraljevo pismo, v katerem podložnim staro vero in staro božjo službo priporoča. Zdaj je bil vrišč in veselje v nasprotnem taboru. Vso krivoversko nespamet so zopet prekuhali in nesrečni ljudje so se pregrete hrane veselili. Besnost in divjost krivovercev je hitro vse podrła, kar je ljubezen misijonarjev s tolikim trudom postavila; kar je bilo svetega, je po-

hodila brezbožna noga; karkoli je spominjalo na rimsko vero, je zlobna roka zopet uničila. Drugo pismo, katero je kralj izdal, je kratkoma katoliško vero v deželi prepovedalo. Na smrtni postelji je kralja sicer vest opominjala in poklical je katoliškega misijonarja k sebi; vendar duhovnik ga ni mogel pripraviti, da bi preklical svoje ukaze in tako je nespokorjen stopil pred vsevedočega in pravičnega sodnika (1632).

Večino misijonarjev so zdaj spodili čez mejo in tiste, kateri so se poskrili, so prilično pomorili. Dva misijonarja, ki sta se v gorah skrivala, so beriči prijeli ter kar pri priči posekali. Tri druge je kralj besnim menihom izročil, da jih umorijo. Kar na prvem drevesu jih obesijo in že mrtve še kamenjajo.

Rim je na vsak način poskušal, Abesinijo pridobiti za katoliško vero; frančiškani, jezuiti, karmeliti in kapucini so se trudili v 18. stoletji, to deželo priboriti, a dozdej zastonj. Njih večina je sicer dobila mučeniški venec, a za katoliško vero še do današnjega dne v Abesiniji ne rastejo rože. Ko si je katoliški misijon v najnovejšem času nekoliko opomogel, je papež Pij IX. ustanovil l. 1847 apostolski vikarijat za Abesinijo. Pa vedno puntanje v deželi in srditost monofiziškega očaka je zopet vse pogubila.

435. Afrika ima po svojem zahodnem pobjrežji sedem misijonskih postaj, drugo za drugo; postajo Senegal, Senegambijo, Sierra Leone, Dahome, Gabun, Kongo in Cimbebazi.

V Senegambiji so misijonarji še le v najnovejšem času jeli delati. Leta 1846 so postavili prvi misijonski dom v Dakaru. Apostolski vikar je bil ondi o. Kobes iz družbe svetega srca Marijinega. Pa koliko zaprek je mudilo goreče misijonarje! Tukaj ni cest, ni potov; tukaj človek ne more niti hoditi, niti jahati; dosti potokov in rek zapira misijonarjem pot; časih je treba do kolena in do pojasa po vodi in po močvirji gaziti in srečen tisti, kateri v kako globočino ne zaide ali pa v kremplje divje zverine ne pride; tudi voznja po vodi ni varna, ker so čolniči prelehki. Zraven tega nasprotujejo misijonarjem zaslepljeni muhamedanci, zviti protestanti in domači malikovalci. Pa vsega tega se misijonarji niso ustrašili in so že ustanovili več krščanskih občin, med katerimi občina svetega Jožefa najlepše cvete. Kobes se je l. 1870 podal na vatikanski cerkveni zbor v Rim. V naselbini svetega Jožefa je l. 1871 služil neki zamorec svojo prvo sveto mašo. Ker so bili duhovniki in bogoslovci, ki so mu pri maši stregli, tudi sami zamorci, je bil to res ganljiv prizor. Od daleč so prišli

domači kristjani, pa tudi paganski zamorci in muhamedanci gledat in občudovat redke svečanosti. Ostareli škof Kobes sam je bil do solz ganjen.

Vikarijat D a h o m e, na beninskih obalih, med Gabunom in izlivom reke Nigra, ustanovil je Pij IX. l. 1860 in ga je lionskemu semenišču za afrikanse misijone izročil. Prvo krščansko občino so misijonarji v Wajdahu uredili. Zamorci v tem kraji so lepi ljudje, visoke postave pa tudi bistre glave. Škoda res, da je njih kralj pravi trinog. Pri službi Božji, kedar svoje malike častijo, kar teče človeška kri in ravno tako pri dvorskih svečanostih. Po zidovji kraljeve palače visijo človeške glave; kralj le iz človeških črepin vino pije, okoli kupa človeških glav pleše in raja divje ljudstvo. Ni tedaj čuda, da tukaj Božja reč le počasi napreduje. Pa tudi tukaj so misijonarji že na nekterih krajih ustanovili misijonske postaje.

Nekaj više nad ekvatorjem, na zahodnem afrikansem obalu, je zaliv G a b u n in ob njegovem pobrežji je lepa rodovitna dežela, v kateri misijonarji iz družbe svetega Marijinega srca blagonosno delujejo. Zavoljo vročine in mokrote je tamošnje nebo jako nezdravo, vse se ga ogiblje, le redovniki in redovnice, ktere je ljubezen Božja tje prignala, se tudi tega kraja niso zbal. Tukaj stanuje več manjših zamorskih rodov, katerim je bil l. 1846 o. B e s s i e u x za apostolskega vikarja postavljen. Delo imajo misijonarji zelo mudno, ker zamorci so jako ošabni in leni ljudje, ki menijo, da je delati za človeka največa sramota. „Kaj, bodo mar naša deca delali? meniš, da so sužni?“ Tako so zmerjali misijonarje, ki so njihove otroke delati vadili. Tukaj beseda več ne zda, tukaj mora zgled pomagati. Zavoljo tega je škof sam prijel za sekiro in motiko in prepevaje psalme bil je pri vsakem delu svojim duhovnim bratom na čelu. Misijonarji počasi ustanovljajo nove krščanske vesi, kjer naselijo tiste zamorce, ki so krščansko vero sprejeli; zakaj če se verni zamorci vrnejo nazaj med svoje ljudi, potem se radi zopet izneverijo. L. 1869 je misijon štel okoli 1000 kristjanov.

Kar so misijonarji prejšnjih stoletij storili za pokristjanjenje prebivalcev ob reki K o n g o, je framazonski duh portugalske vlade vse uničil. Ko so se tedaj trije očetje iz družbe svetega Duha leta 1873 ondi zopet lotili misijonskega posla, so poglobitno misijonsko postajo postavili v Landani, zunaj portugalskih posestev. Najpred so misijonarji poiskali katoliške rodbine, ki tukaj barantajo in ki so že skoro popol-

nem pozabile na svoje krščanske dolžnosti, krstili so njihove otroke, ki so bili večinoma še nekrščeni. Semtertje še misijonarji najdejo sled nekdanjega krščanstva. V nekem selu imajo poglavarji še zdaj navado, da se posvetujejo le pred velikim razpelom. Kakor drugod so tudi tukaj misijonarji začeli otroke podučevati, ker si zamoreci v čast štejejo, če beli ljudje (misijonarji) njihove otroke podučujejo. Njihovi učenci sicer dostikrat pozabijo na nauke, katerih so se bili v šoli naučili, a vendar nosijo v svojem srci seme božje besede, ki zamore ob svojem času, ako ga milost božja vzbudi, prinese dober sad.

436. Katoliški misijon v Kaplandu v južni Afriki se je še v novem času uredil. Popred nestrpljivi protestantski Holandci katoliške vere niso trpeli. Ko so si l. 1795 Angleži deželo osvojili, zavoljo notranjih zmešnjav misijon ni bil na boljšem. Zgodovina katoliške vere v Kaplandu se začinja prav za prav še le z letom 1837, ko je papež za to naselbino imenoval lastnega apostolskega vikarja. Škof je zbiral ostanke nekdanjih kristjanov, je spreobrnil nekaj paganov in ker so se tudi nekteri protestanti vrnili v katoliško cerkev, je imel že precej številno občino. Da katoliška stvar v južni Afriki veselo napreduje, priča to, da je bil l. 1874 za zahodni Kapland in leto dni potem tudi za vzhodni Kapland lastni apostolski vikar postavljen.

437. Na otoku Sansibar in na bližnjem vzhodnem afrikanskem pobrezji v Bogamoji imajo združeni duhovniki društva svetega Duha in svetega srca Marijinega cvetoč misijon. V Sansibaru misijonarji kupujejo in odgojujejo zamorske otroke sužnjeve. Ž njimi bodo napravili krščanske občine v notranji deželi, da bodo tam seme za nove kristjane.

Misijonarji ob gorenjem in dolenjem Sambesiji so še le ravnokar stopili na ogenj. Jezuiti, ki so se tam lotili apostolskega dela, so že zgubili marsikterega apostolskega moža; dolga in težavna potovanja in nezdravo nebo sta jim največa sovražnika.

Portugalci so nekdam na svojem prvem potu v Indijo zasedli afrikanske obali od zaliva Delagoa gori do mesta Mocambique. Po prizadevanji časti vrednega mučenca jezuita Sylveira in njegovih bratov, in pozneje po delovanji dominikancev in karmelitov, je tukaj zavladala krščanska vera; verniki so bili pod duhovno oblastjo nadškofa goaškega v Indiji. Ob času cerkvenega razpora v Indiji so cerkvene razmere v vzhodni Afriki postale neznosljive, tako da so katoličani iz mesta Juhambane portugalsko vlado naravnost prosili (1874),

da naj jim dá redovnih neodvisnih misijonarjev, da pravi krščanski živelj v deželi zopet vzbudijo. Toda v Portugalu nosijo framazoni zvonec, katerim je vse drugo na srci, samo razvoj katoliške cerkve ne.

Apostolski vikarijat N a t a l oskrbujejo misijonarji iz družbe čistega spočetja.

438. V sedemnajstem stoletji so na otoku Madagaskar očetje lazaristi začeli misijon; opravili so malo, a dosti trpeli, nekteri so zaslužili tudi mučeniški venec. Potem je ostala njiva praha do najnovejših časov. Prvi, ki je zopet poskusil Madagase pokristjaniti, je bil apostolski vikar grof Solages (1832). Toda Angleži, ki na kraljevem dvoru ne bi radi zgubili svojega upliva, so kraljico strašili, da je katoliški misijonar vražar, ki zamore napraviti, da bo iz nebes ogenj na mesto padal ali da bo kraljica umrla. Kraljica Ranavalona je Angležem verjela ter zapovedala misijonarja prijeti, kjerkoli ga dobijo. Beriči ga zasačijo v neki borni kočici, v katero ga potem zaprejo, da mora v njej gladú umreti. Za njim je njegov učencec Dalmond na manjših otokih okoli Madagaskarja krščanstvo širil ter zmiraj prežal na priložnost, da bi zaklad svete vere zanesel na otok Madagaskar. S pomočjo jezuitov je ustanovil na otoku Bourbon veliko odgojišče za madagaške fante in pozneje za dekleta, ki so potem kot mladi zakonci bili temelj novih krščanskih občin po otoku. Francoska vlada je ta zavoda toliko cenila, da je jima dala na leto 15 tisoč gld. podpore. Vsled vojske z Nemčijo pa jima je vlada l. 1870 podporo odtegnila ter ju tako na suho postavila.

Dalmond je imel premalo misijonarjev in je zbog tega svoj vikarijat jezuitom ponudil, ki so ponudbo tudi sprejeli. Ker je madagaška kraljica misijonarjem na otok stopiti prepovedala, bilo je malo upanja na uspešno delovanje. Še le, ko je kraljica Ranavalona umrla, je njeni sin in naslednik Radama misijonarjem sveti evangelij prosto oznanovati dovolil. Zdaj je katoliška reč veselo napredovala, akoravno so jo bogati protestantski misijonarji na vso moč zavirali. Najbolj je katoliškimi misijonarjem srca Madagasov pridobila njihova skrb za zapuščene jetnike in za nesrečne gobave.

Gobavih je precej dosti na otoku. Gobe se v rodbini podedujejo in so nalezljive. Zatorej postava veleva, da morajo gobavi zunaj vesi, na posebnem za nje zagrajenem prostoru živeti. Neki misijonar nam popisuje uboge gobave trpine. Vsaki ima v zagraji svoj brlog, to je, dva metra globoko in

dva metra široko jamo, ki je z vejami ali s slamo pokrita. Kedar misijonarja zagledajo, prilezejo ven iz zemlje in mu veseli gredo naproti. To so prave reve, brez prstov na rokah, brez prstov na nogah; čestokrat gleštajo komaj toliko umazane robe, da svojo goloto zakrijejo. Misijonar se vsede in gobavi ga obstopijo. Da ti ubogi ljudje veseli poslušajo tolažbo svetega evangelija, radi verjamemo. „Če jih vprašam“, pravi misijonar, „kako se jim godi, mi odgovorijo, da se jim dobro godi, in če jih povabim, da z menoj zapojejo pesem na Božjo čast, so k temu precej pripravljene. Imajo namreč dobre glase, in če jim tudi ud za udom segnije in odpade, pamet ostane dobra in srce zdravo, da zamorejo svojega Boga ljubiti iz celega srca. Neki Madagas, ki je bil Lutrovo vero sprejel, je rekel, ko je videl, kako katoliški misijonarji za gobave skrbijo: „Le katoliška vera zamore prava vera biti, ker samo ona daje belim srce, da se za tiste zanimajo, katerih se celi svet ogiblje“.

d) v Severni Ameriki.

439. Že v prejšnji dobi smo povedali, da je bil novi svet novo polje za misijonarje, na katerem so pridno sejali seme božje besede; zdaj pa moramo naznaniti, da je seme padlo na dobra tla in da je prineslo stoterni sad. Amerika ima sto milijonov prebivalcev in današnjega dne je dobra polovica med njimi katoličanov.

V angleški severni Ameriki se misijoni vkljub marsikterim oviram veselo razvijajo. Ustanovljene so štiri nadškofije s svojimi škofijami in nekoliko apostolskih vikarijatov, in škofije se še vedno množijo. V dolenji Kanadi so vsi Indijanci katoličani, v gorenji Kanadi je mnogo indijanskih rodov katoliških. Pokrajinski cerkveni zbori budijo krščanski živelj. Med Kanadčani, ki so pobožne duše in so iz celega srca vdani apostolski stolici, deluje obilno redovnic. Tudi se tukaj pogostem protestanti vračajo v katoliško cerkev.

Indijanci visoko cenijo zaklad svete vere. Ko se je misijonar Farand l. 1851 zdržaval na obalah velikega Sužnjega jezera, zbralo se je kakih dve tisoč divjakov okoli njega in nekteri so imeli tri dni, nekteri celi teden hoda, preden so prišli do blagovestnika. Veselo so ga pozdravili ter rekli: „Vendar se nas je ljubi Bog usmilil, da vidimo z lastnimi očmi tistega, ki ima resnično besedo.“ Drugi zopet so s solznimi očmi omilovali svoje rajne, rekši: „Zakaj naši stariši niso do-

živeli sreče, da bi videli tistega, ki nam je prinesel veseli glas od dobrega Boga.“ In misijonar Clut, ki je ob jezeru Athabaska deloval, pravi, da so Indijanci čestokrat k njemu dohajali ter rekli: „Oče, to sem dobro premislil, kar si zadnjič pridigal, to že razumem; zdaj pa mi več povej, ker jaz koprnim po molitvi in po besedi Božji.“

440. Ravno tako lepo se razvija katoliška cerkev v Zedinjenih državah. Kjer je bilo l. 1783 komaj kakih 30 tisoč kristjanov, tam je zdaj 12 cerkvenih pokrajin, okoli šestdeset škofij in nad devet milijonov katoličanov. Protestantska stvar tam vedno peša, se drobi na sto in sto strank, med tem ko se katoliška reč od dne do dne utrjuje. Kakor so bile nekdanj v prvih krščanskih stoletjih pokrajinske sinode v severni Afriki imenitne, tako so zdaj v Zedinjenih državah cerkveni zbori na dobrem glasu. Trikrat že so bili škofi zbrani v mestu Baltimore, l. 1852, 1866, 1884. Kakor vrli čuvaji stojijo pastirji na obzidji Jeruzalemskem in gledajo, da božje mesto — sveta cerkev — škode ne trpi. Pred vsem so skrbeli za dobra semenišča in modre profesorje. Marsikaj napakega in neporednega so iz cerkve iztrebili. Nevedni pridigarji naj bi ne kričali; malopridnih duhovnikov, ki se iz Evrope priklatijo, naj bi škofi ne sprejemali, mašniki naj bi ne iskali kruha iz posvetnega zaslužka, župniki naj bi lakomiselno cerkvi ne nalagali dolgov, za doslužene duhovnike naj bi se ustanovili zavodi; naj bi kristjani ne gledali zgolj na to, da se prej ko slej obogatijo, ampak naj bližnjega ljubijo kakor sami sebe. Prepovedali so slabe knjižure in brezbožne časnike; nepotrjenih molitvenih knjig, katekizmov in svetih pisem Bog ne daj kupovati. Priseljencev nikdo ne sme oškodovati ali opehariti, ali pohujšati. Vlado so opozorili, da ne stori prav, če Indijance kruto zatira, ker tako njihovo pokristjanjenje zavira. Z eno besedo, škofi so zapazili vsako betvo plevela, ki je rastle med pšenico na njihovem polji ter so jo brez usmiljenja izruli. Z malimi stroški so velike reči napravili; ustanovili so velikanska učilišča in mnogoštevilne šole, poklicali vstrajnih redovnikov in bogoljubnih redovnic, uvedli blagodejna katoliška društva. L. 1871 je bil v Baltimoru že 16. veliki zbor katoličanov, na katerem je bilo 130 katoliških društev zastopanih. Katoličani imajo za sirote in bolnike več kakor tri sto zavodov, katerim so večinoma redovnice na čelu.

Že Angleži so Indijance zatirali in jih kolikor mogoče oropali. Le misijonarjem so zaupali nesrečni divjaki. Ko pa je bil red jezuitov razpuščen, usahnilo je seme, ktero so bili

misijonarji posejali med njimi, ker ni bilo blagovestnikov, ki bi jih v dobrem utrdili. Toda pri Indijancih spomin na njihove prave prijatelje ni minol, in „črna suknja“ je še bila na glasu pri njih, ko so novi misijonarji prišli; kar jim je sevéda delo zdatno polajšalo. Pa tudi Amerikanci Indijancem niso prizanašali, ampak so jih dalje in dalje nazaj rivali ter jim več in več sveta po krivici, po zvijači in po sili pojemali ter jih po malem do dobrega iztrebili. L. 1846 so še našteali nad 370 različnih indijanskih rodov, zdaj je komaj nekaj ostankov od 28 rodov ostalo. Brezvestni barantači so jim zemljo odkupili, potem pa pogodeb niso držali. Zbog tega so se vzdignili zoper vlado, ki jih je pa hudo strahovala. Pri takih razmerah so tudi misijonarji časih morali jezo Indijancev občutiti. Kaj je pač samopridnim Amerikancem mar, če Indijanci raz zemlje preminejo, ako se le sami obogatijo.

Najimenitnejši misijonar med Indijanci je bil jezuit Peter Smet, ki je od l. 1838 po američanskih ravninah med njimi deloval in je do Skalnatega pogorja in do Tihega morja dospel, a se zopet vrnil ter prišel v Evropo, kjer je miloščino za uboge Indijance pobiral, katerim je vse svoje življenje daroval († 1873); čestokrat ga je vlada rabila, da je posređoval med njo in med Indijanci. Za indijanski misijon so jezuiti največ storili in škofje so jih l. 1833 tudi za toti misijon za najsposobnejše smatrali. In resnično, kedaj je cerkvena povestnica kaj podobnega doživela? V petdesetih letih se je pol Amerike, Kanada namreč in Zedinjene države, nekđaj nerodovitna pustina, spremenilo v rodovitno polje. Kako so se tam pomnožile najpred zgrajene, potem lesene cerkve, pozneje prekrasne božje hiše in stolnice; kako so tako rekoč iz zemlje rastle šole, samostani, bolnišnice, sirotišča! In vsega tega niso napravili kralji, bogatini ali posvetni mogotci, ampak vse to so dognali ter vzdržujejo najemniki, dekleta, delavci in gazde, kateri svoj krvavi zaslužek darujejo ter postavljajo velikanske hiše božje kot spomenike svoje trdne vere in goreče ljubezni do Jezusa.

441. Dokler je bila Mehika pod špansko oblastjo, so bili tam za katoliško cerkev več ali manj ugodni časi. Leta 1821 pa se je general Iturbide spuntal proti španski oblasti in je Mehiko za neodvisno državo, samega sebe pa za kralja proglasil. Toda niso mu dolgo rožice cvetele, moral se je svoji časti odpovedati; napravili so ljudsko vlado, kateri je zdaj ta zdaj oni general bil na čelu. Da med temi prekucijami katoliška cerkev, ki terja pokorščino za postavno vlado,

ni imela dobrih časov, vsakdo lahko sprevidi. Posvetni oblastniki, ki so duhovništvu zavidali veliko veljavo, katero je pri prostem ljudstvu uživalo, so vse samostane v deželi zatrli, cerkveno premoženje pobrali in papežu pokorščino odpovedali (1833). Ko so slednjič Mehikanci tudi inostranske naselnike oropali, so se Francozi in Angleži za svoje podložne potegnili. General Juarez pa, ki je zdaj bil ljudovladi na čelu, ni poslušal njih ugovora, ampak je duhovstvo ostro pokoril ter jim je celó duhovno obleko prepovedal (1862). Dotične postave so bile polne sovraštva do svete vere.

Ko so l. 1863 Francozi začeli svojo besedo z mečem podarjati, bilo je upanje, da v Mehiki cerkvi boljši časi zasi-jejo. Francozi so postavili na čelo ljudovlade močnega dobrega cerkvenega duha in Mehikanci pokličejo po volji cesarja Napoleona III. nadvojvodo Ferdinanda Maksa, brata našega svitlega cesarja Frančiška Jožefa, za cesarja. Maks je l. 1864 sprejel mehikansko krono in blagoslov svetega očeta ga je spremljal v novo cesarstvo. Toda cesar Maks ni slušal na papeževa opominjanja in liberalci so bolj in bolj uplivali na njega, da se slednjič prav nič več ni oziral na duhovstvo. Papežev poslanec je vsled tega zapustil deželo in novemu cesarju se je čim dalje tem huje godilo. General Juarez je dobival zmiraj več privržencev. Francoska krdela, na ktera se je Maks najbolj upiral, so zapustila deželo in cesar, okoli in okoli od izdajalcev obdan, pride generalu Juarezu v pest, ki ga je vkljub vsemu prizadevanju zunanjih vlad velel ustreliti (1867). Samovlastni Juarez je katoliško cerkev še bolj zatiral in oropal. Nove postave so državo do dobrega ločile od cerkve in so v šolah krščanski nauk prepovedale. Pri vsem tem nasilstvu je prosto mehikansko ljudstvo sveti katoliški cerkvi zvesto ostalo.

e) v Južni Ameriki.

442. Dežele v Južni Ameriki so bile, razun Brasilije, naselbine španskega kraljevstva, ki je v obče za Indijance lepše skrbelo, kakor protestantske vlade v Severni Ameriki. Ko so se pa Evropejci in Indijanci pomešali, novi rod ni več maral španske vlade, ampak začeli so se puntati zoper postavno vlado, posebno ko so framazoni zrak ostrupili in so severno-amerikanski svobodnjaki tudi na južne dežele uplivali. Na razvalinah španske oblasti so se snovale celó nove države: Venezuela, Nova Granada, Ekvador, Bolívia, Chile, Peru in Argentína.

Papež Leon XII. je svojo pozornost obračal na nove ljudovlade ter je v njih po mogočnosti uredil cerkvene zadeve, dasiravno je bila španska vlada zbog tega razdražena.

V Novi Granadi je bila ljudovlada cerkvi precej prijazna. Pa že leta 1847 in še dvakrat potem je moral papež Pij IX. svoj glas povzdigniti in se pri predsedniku pritožiti zaradi krivic, ktere so se tam cerkvi godile. Desetino so odpravili, cerkveno premoženje pobrali, jezuite in druge redovnike zapodili, zakonsko pravo po svojem predrugačili. Pa posamezni škofi so stali kakor stebri za sveto reč in stvar se je zopet na bolje obrnila.

Odkar je država Venezuela postala sama svoja, je po prekucijah mnogo trpela ter jako propadala. Samostani in šole so bile večinoma razdjane, ljudstvo močno pokvarjeno; obsojeni zločinci so se polastili najmenitnejih služeb v državi. L. 1862 se je vlada z rimsko stolico pogajala ter pogodila, da se cerkvi storjena krivica kolikor toliko popravi, kar se popolnem vendar ni zgodilo. Ko pride l. 1870 general Guzman na vršino, je cerkev na vso moč preganjal; iztiral je iz dežele nadškofa, a potem ga je v Rimu tožil, da noče na svojem mestu ostati in ga je odstavil. Odpravil je cerkveno zakonsko pravo, duhovnikom je dovolil ženiti se, framazone je nastavljal za korarje in ob svojem je imenoval novega nadškofa (1874); zveste duhovnike pa je ali zaprl ali jih je prognal iz dežele. Katoliška stvar je po tem takem naglo propadala. Vsled tega je ljudstvo že na glas mrmralo in Guzman je moral kreniti na drugo pot. Vlada je krivične postave odstranila in duhovniki so se smeli vrniti v deželo.

443. Tudi v deželi Ekvadorju so imeli liberalci dolga leta prvo besedo. Ko je l. 1830 Ekvador postala neodvisna država, bili so ondi punti in prekucije na dnevnem redu. Proglasili so prostost veroizpovedanja in so v poglavitnem mestu odprli protestantske šole; skrivna društva so se svobodno razvijala. Glešt jezuitov so pobrali in zapravili; zdaj država ni imela šol, cerkve so bile zapuščene, ceste so bile po deželi za nič in povsod se je kazalo, kako naglo država propada. Pravi dobrotnik za državo je bil tedaj Garcia Moreno, ki je vojaško stranko v deželi spodrinil in je sam stopil kot predsednik ljudovladi na čelo (1861). Prva skrb mu je bila, da državi pomaga na noge in zboljša npravno in gmotno stanje v deželi. Moreno sam je bil vestnega katoličana najlepši zgled. S papežem se je gledé cerkvenih reči pogodil, je skrbel za boljše šole in za dobro odgojo mladine,

kteri je jezuite in šolske brate za učnike poklical. Vojaščino, v kateri ni bilo ne strahú ne redú, je lepo v red spravil. Misijonarje med Indijanci je podpiral in ko so papežu bili vzeli njegovo državo, mu je država dovolila priklado in Ekvador je bila edina država, ki je ugovarjala zoper krivico, ki se je papežu zgodila. Tako so se razmere v deželi do dobrega popravile, povsodi je bil lep red in blagostanje in srečni podložniki so ljubili svojega modrega poglavarja. Tako izbornega katoličana in odličnega možaka pa liberalci in framazoni niso trpeli, bil je namreč na poti njihovim nakanam. Od vseh strani so ga zalezovali kakor kače ter so iskali priložnosti, da ga odstranijo. Dasiravno je bil Moreno l. 1875 v tretjič za predsednika izvoljen, mu vendar ni bilo neznano, da ima tudi veliko sovražnikov, ki mu strežejo po življenji; v nekem listu do papeža je javno izrekel, da se boji, da ga bodo njegovi sovražniki s silo odstranili.

6. avgusta je Moreno v stolni cerkvi, kjer so ravno slovesno obhajali pobožnost na čast presvetega Srca Jezusovega, pristopil k mizi božji. Potem je pisal doma poročilo na državni zbor, ki je bil na 10. dan avgusta sklican. Ondi tako-le govori: „Država ima mir na zunaj in doma in če so bili nekateri ljudje, ki bi ga bili radi skalili, zadostilo je nekoliko pozornosti in mir je bil ohranjen. Ako sem kaj svojega posla zamudil, prizanesite mi, ako sem pa kaj dobrega izvršil, dajte Bogu čast in neomadeževani Delivki njegovih milosti, potem vam samim, ljudstvu in vsem, kateri so me s svojim umom in zvestobo v težavnih vladinih poslih podpirali.“ To je bilo slednje njegovo poročilo — njegova oporoka. Potem je spremil soprogo k svoji tašči. Morilci pa ob cesti prežijo nanj, da ga umorijo, kedar se vrne. Moreno, vrnivši se, stopi gredé v stolno cerkev ter pomoli pred izpostavljenim presvetim Rešnjim Telesom. Ker se je morilcem predolgo v cerkvi mudil, pošljejo v cerkev po njega, rekši, da ga čakajo doma nujni posli. Ko pride do svoje palače, ga eden zarotnikov napade in mu z mečem glavo razkolje. Rana je bila nã smrt, a vendar je še zamogel na pomoč klicati. Tedaj pa pristopijo oni drugi morilci in strelijo na njega. Moreno se zgrudi na ulici. Zdaj se ga morilci še z noži lotijo. Moreno je še živ, dasiravno ima 22 ran. Nesejo ga v cerkev, kjer je še pol drugo uro živel. Ko ga duhovnik vpraša, ali odpusti svojim morilcem, je hitro z glavo prikimal. Cela država je žalovala za svojim — očetom.

444. V Boliviji državna oblast cerkveni ni protivna. Tudi v Peru-ji in Chilú razmere med obojima oblastima

niso ravno hude. V teh treh državah je to najbolj žalostno, da trpijo veliko pomanjkanje duhovnikov. V Argentini ali v združenih državah ob reki Laplati je cerkev od liberalnih oblastnikov že veliko prestala. Diktator Rosas je cerkveno življenje skoro popolnem uničil († 1852). Toda niti domači liberalci niti protestantski misijonarji niso mogli vernega ljudstva v njegovem verskem prepričanju zmotiti. Za osirošene škofije je Rim l. 1858 imenoval nove škofo.

445. Brazilija se je l. 1826 od Portugala odtrgala in je postala samosvoje cesarstvo. Po želji cesarja Petra I. je papež Leon XII. za izpraznjene škofije imenoval škofo. Med nevernimi Indijanci so lazaristi posebno srečno delovali. Indijanci so zapustili svoje nestalno življenje in so se v selih naselili, kjer so pod duhovnim vodstvom lepo v redu živeli. Pa tudi v Braziliji ni bilo dolgo mirú. Framazoni so vse krščansko življenje zmešali in so kot volkovi v ovčji obleki silili med čredo, da bi jo pogubili. Celó v katoliška društva so se vrinili ter v bratovščine zapisali, da so se tako njih premoženja polastili in potem katoliške namene ž njim podkapali. Ko je zasedel Vital škofijsko stolico v Olindi, se je takoj čvrsto uprl takim neredom. Kakor nekaj Kristus, ki je splel bič iz vrvic ter je izgnal prodajalce iz tempeljna, je tudi mladi škof z ostrimi cerkvenimi kaznimi take bratovščine zatrl in framazone iztrebil iz njih (1872). Sodnija, v kateri so sedeli samo zagriznjeni framazoni, je vrlega škofa zavoljo tega obsodila, štiri leta rudo kopati. Kralj mu je obsodbo na štiri leta zopora polajšal.

Kakor so bile državne razmere v Južni Ameriki dozdej zmiraj zmedene, negotove in nestalne, ravno tako je cerkveno življenje omahovalo na dve strani, enkrat na bolje in zopet na slabeje in ne vemo povedati, kdaj se bode reč na bolje obrnila. Katoliška cerkev v Južni Ameriki je prav podobna vrtu, v katerem tu in tam dobro seme sicer lepo poganja in klije, ali kaj, da je ves vrt podrovan po framazonih in liberalcih in da tisto, kar danes še lepo raste in cveté, dostikrat že drugi dan vene in umira, ravno zato, ker je podrovano. Tukaj vidimo veliki razloček med katoliško resnico in framazonsko lažjo. Katoliški resnici se ni treba bati luči, „na strehi jo pridigujte“, pravi Kristus; framazoni pa na skrivnem delajo, ker „kteri hudo dela, so v-
raži luč“.

f) v Avstraliji.

446. Sprva so se evropejski narodi za Avstralijo prav malo brigali. Ko so Angleži zgubili svoje naselbine v Severni Ameriki, so sklenili svoje zločince v Avstralijo prevažati in tam naseljevati. L. 1788 so prijadrle prve angleške ladje v Avstralijo ter izkreale kakih 800 zločincev obojega spola. Naselbine so se hitro množile in jako rastle, posebno od tistega časa, ko so Angleži jenjali zločince tje prevažati in ko so Evropejci ondi zvedeli za široka in bogata zlata polja. Sicer se naselbine najbolj na obalih razvijajo; notranja dežela še ni dosti poznana, dasiravno lakomni naseljenci dalje in dalje v deželo prodirajo in uboge zamorce kakor zverjad preganjajo in streljajo. Dandanašnji šteje Avstralija okoli dva milijona naseljencev.

Ravno tako naglo, kakor so se razvijale naselbine, rastla je tudi katoliška cerkev v tem novem delu sveta. Prvega katoliškega duhovnika, ki je prišel v poglobitno mesto Sydney, da bi ondi oskrbljal katoliške jetnike, je nestrpljiva angleška vlada prišla in ga nazaj v Evropo poslala. Toda tega čina niti Angleži niso odobravalni in kmalo so drugi duhovniki odrinili v Avstralijo na misijonski posel. Za prvega apostolskega vikarja za naselbine je bil benediktinec Polding leta 1835 imenovan. Njemu se je posrečilo, da si je pridobil iz Angleške in Irske več duhovnikov in leta 1840 tudi nekoliko usmiljenih sester v podporo. Usmiljene sestre so prevzele kaznjenke in so oskrbljevale sirotišče. Lepo število zločincev je na ta način postalo vrlih katoličanov. Tudi dosti protestantov se je spreobrnilo.

Za spreobrnitev zamorcev domačinov se je le malo zgoditi zamoglo, ker je pičlo število duhovnikov komaj za katoliške naseljence zadoščevalo, a storilo se je, kolikor je bilo pač mogoče. Že prvi duhovniki v Avstraliji so nekoliko zamorcev spreobrnilo. Ko je pa prišel Polding v deželo, so se krsti množili. Da bi svojega duhovnega očeta počastili, so se posamezni zamorski rodovi večkrat zbirali pred njegovim stanovanjem ter mu svoje pesmi prepevali. Pa kaj zdajo posamezni krsti med tolikimi zamorskimi rodovi! Trebalo je za zamorce posebnih misijonskih postaj. Na treh različnih mestih so se tedaj trojni redovniki poprijeli tega misijonskega dela. Od severa so se trpljeniki ali passionisti (ktere je ustanovil sveti Pavel od križa), trudili priti do zamorcev; na jugu so duhovniki srca Marijinega delovali in na zahodni strani so

očetje benediktinci ustanovili opatijo Novo - Nursijo in so toliko divjakov spreobrnilo, da se njihovemu uspehu celó protestantski predikanti čudijo.

447. O opatiji Novi-Nursiji bomo nekaj več povedali, da Slovenci izvejo, s kolikim trudom misijonarji med avstralijskimi zamorci seme božje besede sejejo.

Leta 1845 sta šla dva benediktinca v zahodno Avstralijo na misijon, oče Serra in oče Salvado. Sveti oče v Rimu so ju blagoslovili ter rekli: „Storita čast stanu, kterega sta, in nebesa naj blagoslovijo vajin trud, da prinese dobrega sadú!“

Po dolgotrajni vožnji mornarji veselega lica naznanijo — Avstralijo. Misijonarja sta zapela zahvalno pesem in prepevaje lavretanske litanije stopita na suho. Med radovednimi, ki so prišlece občudovali, so bili tudi nekteri domači divjaki. Misijonarja sta žalostna gledala uboge zamorce, s kterimi bi se rada bila pogovarjala, a nista jih razumela. Divjaki so klicali: „Maragna, maragna“, t. j. „kruha, kruha!“ in oče Salvado jim je dal kruha ter je ob enem Boga prosil milosti, da bi tem nesrečnim ljudem náskorem zamogel lomiti kruh besede božje.

V spomladi l. 1846 se podasta srčna misijonarja na pot, zamorcev iskat. S culico na rami, križ na prsih in s palico v roki sta zapustila mesto Perth; dvoje vozov je peljalo za njima najpotrebnejega oblačila in poljskega orodja in premakljiv oltar. Pot po peščenih krajih je bila strašno težavna. Po mučni vožnji dospeta do pristave nekega irskega naselnika, kjer sta v gostoljubni njegovi hiši maševala. Zopet je šlo naprej čez bregove in peščene planjave, dokler ne dospeta v dolino Viktorijo, kjer sta občudovala lepoto dreves in rodovitnost zemlje. Toda vročina je bila silno huda in komaj da so našli malo luže, katero so volí tako slastno popili, da sta misijonarja morala hiteti, da sta požirek te vode, ki jima je bljuvanje provzročila, za se rešila. Zamorec, ki je misijonarja spremljal, se je na glas tožil, da je bajé solnce vso vodo popilo.

Dozdaj je šlo misijonarjema vse po sreči; naenkrat pa jima vozniki službo odpovejo ter niti za korak dalje peljati nočejo. Vse prošnje so bile zastonj, vozniki se niso dali preprositi. Toliko še, da so ostali pri sveti maši, ker je bila ravno nedelja, a potem so misijonarja prepustili njuni osodi. Salvado je tukaj v zahodni avstralijski puščavi pod milim nebom prvokrat maševal. Voz je bil mesto altarja. Tako sta ostala

misijonarja z dvema katehetoma sama v neizmerni puščavi, sred divjih zamorcev. Precej si začnejo iz vejevja hišico graditi; proti večeru so jo že pokrivali z listjem in travo. V tolikih skrbih niti zapazili niso, da jih je truma divjakov z dolgimi sulicami od daleč opozovala ter se zmiraj bliže in bliže pomikala. To pa misijonarjev ni veliko motilo, dasiravno so vedeli, da so v teh krajih ljudojedi doma. Lepo so svojo hišo zgotovili, a potem so napravili ogenj, so peli duhovne ure, prav kakor doma v samostanu, so klečé molili rožni venec in ko so povžili malo v vodi kuhanega riža, so mirno zaspali pod varstvom svojih svetih angeljev.

Drugo jutro napravijo peški altar in darujejo sveto mašo za divjake, ki so od daleč natanko opozovali vse, kar je duhovnik delal, a potem so zopet odšli. Na večer jih je pa prišlo veliko več in so se kakih 30 korakov pred hišico v red postavili. Zopet so benediktinci kakor navadno opravili svojo pobožnost, a po noči jih je vendar vznemirjala misel, da bi jih divjaki utegnili napasti in pojesti. Po zajutruku naenkrat se približujejo zamorci; vsak ima v roki pet pušic. Misijonarji jih uljudno sprejmejo in jim ponudijo nekaj zajutrka in kosce sladkorja.

„Nekteri so svoje sulice vihteli ter nam pretili, toda mi smo jim dali na znanje, da naj orodje odložijo in smo jim kolačkov in sladkorja ponujali. Nekteri so res odložili sulice in so vzeli sladkorja ter ga pokusili, a precej so ga zagnali od sebe, ker so se sladkega okusa ustrašili. Da smo zamorce osrčili, smo mi pred njimi povžili sladkor; zdaj je tudi eden izmed njih pokusil dar, kar je onim njegovim tovarišem strah pregnalo. V hipu so pojeli naše kolačke in sladkor ter so se za zadnje drobtinice že prav stepli.“

Tako so se misijonarji z divjimi zamorci spoznali, ki so jim zdaj tudi pomagali, trdnejo hišo staviti. Po gozdih so ž njimi hodili in si hrane iskali, pa tudi njihovih navad in jezika so se učili ter jim s svojim zgledom pridigovali, dokler niso njihovega jezika znali. Pri vsem trudu bi misijonarji med zamorci brez zdatne podpore nič ne opravili; gotovo bi vsi poginili, predno bi se privadili njihovemu življenju ter naučili njihovega jezika. Škof v Perthu je tedaj hotel benediktince takoj nazaj poklicati. Toda Salvado se poda k škofu ter mu mirno a odločno naznani, da on in njegovi brati raji gladú umrjejo, kakor bi svoje mesto zapustili.

V Perthu je Salvado nabiral med katoličani mile darove za svoj misijon; pa kdor malo ima, ne more mnogo dati in

tedaj ni veliko nabral, ker so bili tamošnji katoličani sami revni. Zdaj mu pride dobra misel na pamet, ker ljubezen katoliškega misijonarja je iznajdljiva. On sklene zvečer mestjanom napraviti veselico in jim igrati na glasovir; bil je namreč umetnik na glasoviru. Veseli večer mu je pripravil dobre dohodke, za ktere je nakupil živeža, obleke, semena in orodja za misijon. Vse to naloži na voz, zapreže dva vola in se vesel vrne k svojim bratom.

Pa ravno v tem času je začelo dežiti. Salvado je bil do niti moker in ves utrujen; na mokrih tleh si ni mogel počiti. Poti so se shujšale, naenkrat je voz do osi in živina do trebuha tičala v blatu. Vola nista mogla iz blata, dasiravno ju je misijonar izpregel. Salvado poskusi zadnjo sredstvo; živini na straneh zakuri ogenj. To je pomagalo, z zadnjo močjo se izrovata iz blata. Pa vola sta bila zdaj tako divja, da je menih moral pred njima pobegniti na drevo. Še le drugi dan se njima je upal približati, a zapreči se nista več dala. Moral je tedaj voz do lepšega vremena v blatu pustiti. Le nekaj malega je volom naložil in nekaj je sam djal na svoje rame, da ni celó prazen prišel k svojim bratom.

448. Takoj si začnejo novi dom staviti. Vlada jim je 30 oralov zemlje in 700 oralov paše podarila. Naenkrat je bilo tukaj vse živo: menihi so pluzili, domačini so drevesa podirali, otroci so pasli, a zidarji, ki so iz Perth prišli, so pridno zidali. V spomin rojstnega mesta svetega Benedikta so misijonarji novo selo zvali Novo-Nursijo. Cerkvico so na čast presvete Trojice in Marije čistega spočetja posvetili. Dasiravno je bilo naše novo stanovanje le borna koča, so ga vendar divjaki občudovali, ker še niso druge stavbe videli, razun kake bajtice iz vejevja. Zamorcev je vedno več prihajalo na delo in misijonarji so jih radi sprejemali. Pa ne samo delati so jih vadili, ampak tudi verskih resnic so jih učili ter na sveti krst pripravljali.

Setev na polji se je lepo obrastla in je misijonarjem obetala bogato žetev. Že se menihi pripravljajo na žetev. V tem hipu zagledajo, da se v bližini v visoki travini ogenj vnema ter gosti dim vzdiga proti nebesom. Ogenj naglo napreduje in veter žene dim ravno na polje, kjer je pšenica dozorela. Menihi se trudijo suho travino odpraviti in grmovje izkrčiti, da ogenj zastavijo, pa s posmojeno brado in glavo morajo popustiti delo in pšenico ognju prepustiti. V tej strašni sili po-beži Salvado v cerkvico, vzame podobo brezmadežne Device z altarja ter jo nese na najbolj nevarno stran in jo drži

kakor škit plamenu nasproti. V tem hipu se obrne veter, zavrne ogenj in nese iskre na drugo stran proti lesovju, in žetev ni trpela nobene škode. Zamorci so kar strmeli ter občudovali sveto Marijino podobo, rekši: „Tota bela gospa je jako mogočna; gotovo, to je ona storila; kaj takega bi mi ne mogli storiti.“

Leta 1848 se oče Salvado na povelje svojega škofa napoti na prid zahodno-avstralijske cerkve v Evropo. Spremljata ga dva dečka zamorčeka, ki sta pozneje oba stopila v red svetega Benedikta. Kako sta se pač čudom čudila napravam olikanega sveta otroka, ki sta v lesih in na pustini zrastle. Čolnič, v katerem so se vozili, sta imela za veliko ribo, o veliki ladiji na morji sta pa menila, da je to mati čolnič. Ko sta prvokrat stopila na vlak, sta kar vpila od veselja ter se čudila naglosti lokomotive, rekši: „Oče, dobro bode, če nekaj tega ognja v Avstralijo spraviš, da bodo tam počasni voli hitreje vozili.“

Z blagoslovom svetega očeta se Salvado vrne v Avstralijo. V Novi - Nursiji so novi misijonarji, ktere je seboj pripeljal, začeli staviti novo prostorno kapelo in prostorne hrame za menihe in krščence. Zaporedoma so postavili cerkev, samostan, šolo za dečke, šolo za dekleta, bolnišnico, tovarno, shrambe in gostilnico. Zamorci so se drug za drugim poleg samostana naselili in so najpred svoje otroke menihom v odgojo prepustili, a se potem tudi sami pokristjanili.

Apostolski stol je delavnost vrlih menihov s tem odlikoval, da je Novo-Nursijo povzdignil v opatijo in da je njenega prvega opata Salvadoja postavil za apostolskega prefekta.

449. Ravno tako veselo kakor v Avstraliji se sveta katiška vera širi na velikih in manjših otokih Tihega ali Velikega morja. Zgodovine teh manjših misijonov ne moremo razlagati, da predalov naše povestnice preveč ne razširimo; pa tega tudi ni treba, ker bi itak zmiraj eno in isto ponavljati morali, kako se namreč misijonarji s početka z velikimi težavami vojskujejo in zapreke vsake vrste premagujejo, a si po časih s svojim lepim zgledom in z močjo besede božje srca in zaupanje nevernikov pridobijo in krščanske občine med njimi uredijo.

II. poglavje.

Krivoverci, framazoni in razkolniki.

a) Baj, Janzenij in Quesnel.

450. Lutrova kriva verska načela so več ali manj upljivala tudi na katoliške učenike. Že Baj († 1589), profesor v Löwenu, je preveč povdarjal nauk o božji milosti ter tajil prostost človeške volje. Papež Pij V. je njegov nauk zavrzel. Baj se je vdal papeževi razsodbi in je spravljen s katoliško cerkvijo umrl.

451. Baj je dobil v Belgiji, na Francoskem in Poljskem dosti naslednikov, katerim se je njegov nauk prikupil, ker je bil Lutrovi veri soroden. Janzenij, škof Yperski († 1638), je tedaj sklenil, Bajeve verske nazore zagovarjati in je zbog tega spisal knjigo, kateri je dal ime „Avguštin“. Janzenij je sicer svoje bukve v uvodu in potem v svoji poslednji volji sodbi katoliške cerkve podvrgel, pa njegovim prijateljem se je mudilo, njegove nazore razglasiti in kar najbolj razširiti; na sodbo apostolskega stola niso čakali. Komaj so te bukve zagledale beli dan, že so pouzročile med katoliškimi učenjaki živahno gibanje. Nekteri so trdili, da so v „Avguštinu“ vse zmote Bajeve zopet posnete, a drugi zopet so Janzenija zagovarjali. Nazadnje se oglasi papež Inocencij X. in obsodi pet krivih verskih stavkov, ki so bili v Janzenijevih knjigah zadržani. Janzenij je namreč učil, da je človek po grehu prostost volje popolnoma zgubil; na mesto proste volje je zdaj v njem dvojno poželenje: meseno poželenje, ki ga k hudemu nagiblje in nebeško hrepenenje, ki ga k dobremu vabi. Ktero poželenje je v tem ali onem slučaju močnejše, tisto potegne človeka za seboj. Očitno je, da taki nauki vso prostost človeške volje uničijo. Bilo je celó dosledno, da je Janzenij nadalje tudi učil, da pravični nekterih božjih zapovedi ne morejo izpolnovati, ker jim manjka potrebne milosti božje.

Papeževa razsodba je bila skoraj povsodi s pokorščino sprejeta, le Janzenijevi prijatelji so zdaj reč drugače obrnili, da bi jim ne trebalo, se papežu pokoriti. Rekli so namreč, da papež zamore krive nauke zavreči in da je tedaj tudi prav storil, ko je omenjene nauke kot krive obsodil; toda drugo vprašanje je, ali zamore papež po pravici razsoditi, da se oni nauki v Janzenijevih knjigah nahajajo, česar niso dali veljati.

Toda to je bila prazna beseda, ker s takim izgovorom bi se lahko vsak krivoverec odtegnil papeževi sodbi. Po tem nauku bi namreč apostolska stolica bila na pol nezmotljiva in na pol zmotljiva, ali z drugo besedo: polovica rimske cerkve bi bila na skalo sezidana, a druga polovica bi v zraku visela. To je bil jako nevaren nauk za papeževo oblast. Francoski škofje so tedaj v očitnem zboru izrekli, da je onih pet krivih stavkov resnično v „Avguštinu“ zadržanih in papež je to razsodbo v posebnem papeževem pismu potrdil (1654).

452. S tem pa se prepir ni končal. Janzenij je namreč imel svoje strankarje, ki so se živo zanimali za njegov nauk, a papeževe besede niso marali poslušati. Menih Quesnel (reci: Kenel) je napisal novo knjigo (1671), v kateri je vse nauke Janzenijeve vnovič pogrel. Knjižura pa je bila duhovito in tako sladko pisana, da so jo celó nekteri škofje ocenili za pravi med, dokler so previdnejši takoj zapazili, da je živi strup za duše. Celó pariški nadškof, kardinal Noailles (reci: Noálj), je bukve pohvalil in priporočil. Slednjič je papež Klement XI. po natančnem preiskovanju v posebni buli sto in ednega Kenelovih stavkov obsodil in bukve prepovedal (1713). Nekteri duhovniki so papeževo razsodbo sprejeli, drugi pa ne; med tistimi, ki je niso sprejeli, bil je tudi kardinal Noailles. Ko je pa papež nepokornim s kaznijo pretil, se je Noailles podvrgel papeževi buli in s tem je bila stvar, vsaj na Francoskem, kjer je bila najhujša praska, poravnana.

Na Nizozemskem se je troha Janzenistov do današnjega dné obdržala. L. 1723 so si izvolili v Utrechtu svojega lastnega nadškofa, katerega jim je nek odstavljen katoliški škof posvetil. Razkolniki so v Rimu prosili, da papež potrdi njihovo volitev, kar se pa seveda ni zgodilo. Sedaj je menda ondi še kakih 6000 razkolnikov, ktere vladajo trije škofi.

453. Tukaj še omenimo knjigo, ktero je Janez Hontheim, posvečeni škof trierski, l. 1763 izdal, ktera je tako rekoč zadržala vse, kar so v tem stoletju sovražniki namerali zoper sveto cerkev sploh in zoper rimsko stolico posebej. Pisatelj sam pa pravi, da je bil namen knjige, tem potom spraviti protestante s katoliško cerkvijo; toda v resnici knjiga le podkopava veljavo rimskega papeža.

Hontheim trdi v svoji knjigi, da je papež sicer prvi med škofi, pa ne po oblasti, ampak samo po časti. Papež tedaj ne more dajati postav, ki bi celo katoliško cerkev vezale, on ne more ob svojem niti v verskih rečéh razsojati, niti krivih ver obsojati in v posameznih škofijah nima prav nič opraviti.

Da ima rimski papež med škofi prvo čast, tega mu ni Kristus izročil, ampak to je rimski stolici cerkev dovolila; da je pa rimski papež dobil prvo in najvišjo oblast v katoliški cerkvi, to je krivica, in to oblast si je rimski stol v teku časa sam prisvojil in treba je, da mu to oblast zopet vzamejo ali že škofi ali pa posvetni vladarji. Hontheim je sicer trdil, da hoče s svojim delom podpirati edinost katoliške cerkve, toda ravno nasprotno bi se zgodilo, če bi njegova načela obveljala. Nič bi cerkvene edinosti bolj ne rušilo, kakor če bi vsak škof v svoji škofiji bil škof in papež ob enem. Neki protestant je tedaj po vsej pravici rekel, da je ta knjiga „nesramno prilizovanje“, s katerim se je Hontheim posvetnim knezom sladkal. Papež Klement XIII. je l. 1764 nevarno knjigo obsodil in Hontheim je svoje nauke preklical; toda preklic ni bil pošten, ker Hontheim je še pozneje svoja načela proti svojemu nadškofu zagovarjal in tolmačil.

b) Framazoni.

454. Framazonstvo je skrivno društvo, ki ima dvoje lice: eno lice belo in prijazno, katero svetu kaže, drugo lice črno in razjarjeno, katero svetu zakriva. Framazoni se ljudem sladkajo in jim preprijazno hvalisajo visoke in svete namene svojega društva. Framazoni ali prostožidarji trdijo, da nič bolj ne želijo, kakor da svet osrečijo, da to, kar je na svetu narobe ali pokvarjeno, kot dobri zidarji popravijo in tako rekoč zazidajo in da tudi, kjer je še kaj prostora, nove stavbe postavijo, a vse samo na prid človeškega roda, iz golega človekoljubja. Ljudje, ktere si bodi vere, bi naj v njih društvu v miru in ljubezni, v lepi zastopnosti in edinosti živeli; vera je baje premalo imenitna, da bi zamogla njih vrlo delovanje za človeštvo zavirati. Roke vseh društvenikov se gibljejo le edino na občno korist in blagor, za oliko priprostega naroda. S takimi besedami framazoni na ves glas priporočajo svoje društvo po časnikih, po knjigah, v družbah, doma, na potovanjih, v zastopih, v zbornicah, v prijateljskih krogih. To je njihovo belo lice! — črnega svojega lica pa framazoni ne pokažejo, ampak ga na vsak način skrivajo.

Če tudi framazonskemu redu ni več ravno toliko na tem ležeče, da bi na skrivnem ostal, ker zvečine javno zborujejo in svoje časnike izdajajo, ima vendar le značaj tajne zadruge, ako se stvar pri luči pogleda. Ima namreč mnogo skrivnostnih reči, kterih udom prikrivati je jako strogo zapovedano,

n. pr. najskrivnejše in najskrajnejše namene reda. Novinci morajo slovesno priseči, nikomur nikjer ničesar objaviti o članovih, znamenjih in naukih društva.

Framazon je prav podoben Judežu, ki je stopil k Jezusu s prijaznim pozdravom: „Bodi zdrav Učenik“, a nameraval je prav kaj hudega, ker s tem pozdravom ga je izročil njegovim zakletim sovražnikom, in že so za njim v temi čakali s koli in meči tisti, ki so Jezusa vjeli in uklenili.

Koga pa hočejo framazoni s svojimi koli pobiti in komu je njih meč namenjen? Apostolski rimski stol je naznanil in javno izrekel, da so framazoni ravno tako krščanstvu kakor državi pogubljivi. Čudom se tedaj čudimo, da se je framazonski red v teku poldruega stoletja tako nenadno razširil in se predrzno v vse stanove vrinil, da imajo njegovi pristaši v nekterih državah prvo besedo. Vsled tega naglega razvoja framazonskega reda se je izcimila res za cerkev, za državo in za splošni blagor nesreča, na katero je rimska stolica že zdavnaj opozorovala. Za cerkev sicer, ki trdno stoji in je ne more nobena človeška sila podreti, ni nobene nevarnosti, tem več nevarnost pa preti tistim državam, kjer omenjeno društvo vlada. „Slabo drevo ne more dobrega sadu roditi.“ Po pogubljenem in jako britkem sadu tedaj, kterega je framazonstvo do zdaj rodilo, moramo sklepati, da jim je poslednji namen, vse po krščanstvu ustanovljene verske in državne naprave popolno razdjati ter upeljati razmere na podlagi človeške pameti in narave. Zbog tega tajijo vsako božje razodenje in so zavrgli vse verske resnice, kterih človeška pamet ne razume.

455. Opazujmo najpred delovanje framazonov v verskih zadevah. Framazoni si prizadevajo učeniško oblast in veljavo cerkve v državi celó zadušiti; zarad tega povsod oznanujejo, da se morata cerkev in država popolnoma ločiti. Prišlo je že tako daleč, da so pokrovitelji tajnih zadrug to, kar so dolgo časa na skrivnem nameravali, jeli očitno zahtevati: papeževa oblast naj se namreč odpravi in po božji postavi ustanovljeno papeštvo naj se do dobrega zatere.

Novincem se sicer naravnost ne zapoveduje, naj bi se katoliški veri odpovedali, a ravno na ta način kratkovidne in nepredvidne lahko premotijo ter toliko več ljudi v svoje mreže polovijo. Po tem pa, ker sprejemajo spoznovalce raznih ver, pospešujejo najbolj tisto velikansko zmoto današnjega časa, da se za vero ni treba pečati in da so vere vse enake, ena kakor druga; in vendar se katoliška vera kot edino prava ne

more brez velike krivice z drugimi v eno vrsto staviti. „Sovražen človek“ je to bil, ki je med dobro seme posejal plevel.

Framazoni niti na Boga in na neumrljivost duše ne verujejo vsi, in nič ne prikrivajo, da je ravno vprašanje o Bogu, ali je ali ga ni, pri njih uzrok največ preprirov in nesloge.

Ako pa človek ne veruje na Boga in ne na neumrljivost duše, se lahko spozna, kakošna zamore biti zasebna in javna pravdnost. Tukaj pa ne govorimo o božjih čednostih, katerih si ne more brez posebne božje milosti nihče niti pridobiti, niti jih spolnovati; govorimo le o dolžnostih, ki sledijo iz naravne spodobnosti. Kajti Bog, kot stvarnik in modri vladar sveta, je postavil naravni red in on je, ki ga varuje ter zabranjuje njegov polom. Ako pa se Bog odstrani, kakor navadno delajo framazoni, potem mora pešati pravičnost in vsaki pravdnosti morajo zmanjkati tla.

Nadalje framazoni navadno tajijo tudi greh prvega človeka in zaradi tega trdijo, da naša prosta volja ni prav nič oslabela in opešala. Potem pretiravajo krepkost naravne svoje moči in mislijo, da iz svoje lastne moči zamorejo krepkno živeti, dokler Kristus uči: „Brez mene ne morete nič storiti“ in katekizem uči, da je milost božja človeku potrebna. Tako se tedaj zanašajo na svojo naravno moč; ker je pa ta naravna moč po grehu opešala, jih ne more obdržati na pravem potu in ne more zabraniti, da globokeje in globokeje padajo in da v njih življenji, kakor pravi sveti Duh, „jama jamo kliče“. In še več. Med framazoni so se dobili ljudje, kateri so naravnost svetovali ter na to delali, da se množica pregrehe prenasiti, ker je znano, da zvitim in premetenim ljudem nihče bolj udano ne služi, kakor tisti, kateri slastno in strastno živijo.

Tudi krščanski zakon in krščansko odgojo otrok bi framazoni radi zatrli. Zato kujejo postave za civilni zakon, to je zakon, ki se sklepa samo po državnih postavah, cerkvene postave pa zanemarja; zato si prizadevajo na vso moč, da bi poduk mladine v svoje roke dobili, kajti dobro sodijo, da je mlado drevo lože upogniti in da bode prineslo tisti sad, kterege so mu vcepili. Zarad tega ne dopuščajo, da bi služabniki božji imeli v šoli prvo besedo, ampak duhovnike iz šole pahajo, in če jih v šoli še trpijo, jim je prostor za vrati.

456. Veča nevarnost pa kakor cerkvi — smo rekli — še preti državi. Država brez Boga ne more obstati. Že neverci so kedaj rekali, da bi se laglje našlo mesto brez tal, kakor pa brez Boga. Katoliška vera uči, da je vladar služabnik božji, in da je ravno tisti vstvaril vladarsko oblast, kateri je

vstvaril družbo. Po tem takem ima vladarska oblast božjo veljavo, in ravno to je trdni temelj države. Framazoni pa trdijo, da imajo vsi ljudje enake pravice ter so v vsem popolnoma enaki; nikdo nima pravice, da bi drugemu ukazoval; ako pa kdo dobi v državi oblast, nima tega iz božje milosti, ampak po milosti ljudstva, katero ga je na krmilo poklicalo; temelj državne oblasti bi potem bil tako omahljiv, kakor je človeška volja nestanovitna. Kjer se torej framazoni državni oblasti še klanjajo, storijo to samo zavoľjo tega, ker je še odstraniti ne morejo, in le tako dolgo, dokler je izpodriniti ne morejo.

Iz omenjenih zmot pa se je za države največe nesreče bati. Kajti ako preneha strah božji in spoštovanje božje postave, ako se zaničuje veljava knezov in ako je upor zoper državno oblast dovoljen in se še celó odobrava, ako se razuzdanost in strasti nič več ne kaznujejo, mora se storiti prevrat vsega obstoječega. Ako pa framazoni ne dosežejo povsodi in vedno svojih najskrajniših namenov, tega niso oni krivi, ampak moč svete vere jim zavira kolo, in modrost odločnih kristjanov jim zmeša zanjke.

Najpred so se framazoni pri knezih vrinili pod plaščem prijateljstva, iz tega namena, da bi kneze kot mogočne zaveznike in podajače pri zatiranji katoliške vere na svojo stran dobili; in da bi jih za svoj namen še bolj podkurili, obrekovali so cerkev, češ, da ona knezom krati kraljevo oblast in kraljeve pravice. Ko so s to zvijačo cerkev po mogočnosti oškodovali, potem pa tudi knezom niso prizanesli, ampak so jih jeli preganjati in odstavljati, ako niso po njihovi volji vladali. Tako so vladarje z eno roko gladili, a z drugo roko so jim segali po kroni.

Rimski papeži, opazni čuvaji sionski, so hitro pregledali tega poglavitnega sovražnika, volka v ovčji obleki ter so na ves glas kneze in narode svarili, naj se ne vjamó in ne zapletejo v nastavljene jim zanjke. Prvi je nevarnost naznanil Klement XII. l. 1738, Benedikt XIV. pa je njegove ukrepe potrdil in obnovil ter pod ojstrimi kaznimi pristop k temu društvu prepovedal. Za njima je hodil Pij VII. in Leon XII. V ravno tem smislu izrazil se je pogosto Pij IX. in nedavno se je zglasil posebno odločno Leon XIII.

„Vsak, kateri hudo dela, sovraži luč in ne pride k luči, da niso svarjena njegova dela“, — in tak je framazon!

c) Prostomišljaki in novi neverniki.

457. Le resnica je vedno ravno tista, zмота pa je spremljiva in vsaki čas drug obraz kaže; tudi pravi pot je eden edini, krivih pa je brez števila. Kolikor novovercev se je torej zleglo, toliko skoro se je novih zmot prikazalo, in vsaki taki krivi prerok je na glas naznanjal: „Glejte, tukaj je Kristus!“ A Zveličar nas svari pred takimi ljudmi rekoč: „Ne verjemite jim.“ Ko so namreč enkrat zgubili denar prave vere, ne da bi ga bili zopet poiskali, kakor modra žena v sv. evangeliji; kovali so si rajši nov denar, ki pa ni imel veljave, ker ni bilo Kristusove podobe na njem.

Po časih pa se krivovercem samim njihovi spački niso več dopadli in zavrgli so jih, in sploh niso za verske resnice več marali, ampak vsaka verska resnica jim je enako veljala. Ker pa človek brez vere biti ne more in ker duh človeški mora resnico iskati, so tudi novoverci začeli resnico iskati, toda takrat niso vzeli prave luči. Modro bi bili storili, ako bi, kakor modra žena v evangeliji, prižgali luč, in pri luči svetega evangelija iskali resnico. Ker pa so le pri brleči luči svoje pameti iskali resnico, niso je našli, ampak so se bolj in bolj od resnice oddaljali. Šema, s katero so se našemali, se jim ni več dopadla in vrgli so jo od sebe, a zdaj so bili goli.

Takšni prostomišljaki so najpred na Angleškem svoje glave vzdigovali; vsak si je po svoji glavi vero uravnal. Eden je rekel, da se ne dá dokazati, da je krščanska vera od Boga in da krščanske vere ni treba, ker resnico vsak s svojo pametjo spoznati zamore. Drugi je rekel, da je vera človeška iznajdba, katero so kralji iznašli, da lože svoja ljudstva krotijo; kakor ima, postavimo, oče šibo, da zamore svojo deco strahovati. Nekteri so trdili, da so vero duhovniki izmislili, da bi ž njo ljudi prevarili, da je človek lahko brez Boga pravičen in da to čednosti ni na poti, če človek slastno in sebično živi. Prostomišljaki so koncem 17. stoletja vsemu uporekali, kar je bilo razodetega in so zmiraj z nova staro pesem peli: Da naša pamet iz lastnega resnico spoznati zamore. Še le sred 18. stoletja so se duhovi nekoliko pomirili, da razodetih resnic niso več tako brezobzirno zametavali, ampak so se začeli bolj trezno nositi. Kar je pa angleških prostomišljakov še ostalo, so se poskrili, kakor se poskrijejo ptice roparice, kedar se dani jame, in so se združili v skrivna društva, posebno fra-mazonska, kakor se drože vsedejo na dno, kedar se vino čistiti začne.

Posvetni duh, kateri je na Angleškem vel, začel se je tudi na Francoskem vzdigati. Ker pa tukaj niso smeli česarbodi tiskati, kakor na Angleškem, so pa tem bolj v tajnih družbah in za zaprtimi vrati vero in čednost zasramovali. Bile so celó navdute babéle, ki so take kroge okoli sebe zbirale, v katerih so imeli nesramneži in razuzdanci prvo besedo. Izmed vseh teh lažnjivih modrijanov in prostomišljakov le edinega Voltaire-ja imenujemo; iz njegovega življenja bomo lahko spoznali, kakove vrste so bili njegovi pomagači in podajachi sploh.

458. Voltaire (reci: Voltér) je bil l. 1694 v Parizu rojen. Sedem let se je pri očetih jezuitih šolal. Mladeneč že je bil nadarjen pesnik, vendar je porednemu in zlobnemu učencu njegov učitelj že rano prerokoval, da ne bode kaj prida iz njega, ampak da bode kedaj krivim prerokom na čelu. V pesmih je speval čast Marije in čast kralja Ludovika XIV., a na tihem je že tudi v brezbožnih kiticah vero zasramoval. Zato so se mu jezuiti popretili, da ga bodo iz šole natirali. Toda Voltaire jo je rajši sam pobrisal. Vodja mu je pri odhodu na spričalo napisal besede: „Prebrisana glava, premeten ničvrednež“. Njegov kum, ki pa ni poznal svojih botrinskih dolžnosti, mu je pripravljajal pot, da je kot mladenič zahajal v take kroge, v katerih so Boga tajili in vero grdili. Voltaire ni bil lepega obraza, ampak njegov obraz je imel opično lice, njegovo oko je bilo sicer duhovito, ali kdor je vaje gledati v to ogledalo duše, bi bil v njem precej opazil nekaj zagriznjene in prekanjene, in našel bi v njegovem pogledu tudi sled njegovega pohotnega življenja. Njegovega drznega čela rudečica nikdar ni polila, njegova nesramna in široka usta so zijala od enega ušesa do drugega, in njegovi ustnici ste bili stisnjeni, kakor bi težko brzdale blatni jezik, kateri je prerad udrihal po cerkvi, po nravnosti in poštenosti. Njegovo pero je bilo strupeno za cerkveni in državni red. Nesramnosti je prepeval hvalne pesmi, čednosti pa je umazal lice ter jo zasmehoval. Voltaire sam je čutil, da bodo njegova pisma izdala njegovo črno dušo in zató je djajal nekemu prijatelju: „Sežgite moja pisma, požgite jih, ker iz njih preveč gleda moja nagota in grdoba.“ Po pravici imenujejo Voltai- re-ja „kralja brezbožnosti“, ker on vse svoje življenje ni družega nameraval, kakor katoliško cerkev stiskati in preganjati in slednjič popolnem ugonobiti. In takov mož se je delal preroka pravice in resnice, ljubezni in usmiljenja, takov človek se je štulil, da bode ljudem kazal pravo pot ter prinesel pravo srečo, ki je sam celo življenje trpel za dušnim nemirom in

srčnim bolom ter taval po temi. „Slabo drevo ne more dobrega sadú nositi.“

Voltaire, ki je tako že v svoji mladosti pokvarjen bil, je potem na Angleškem in Nemškem do popolnega neverca do-rastel, in ko se je slednjič na Švicarsko umaknil, je od ondi svoje zanjke nastavljal po vsej Evropi ter podkurjal ogenj, in je po svojih podajačih, tako zvanih lučnjakih, tla po malem podkopaval, na katerih so cerkve in prestoli popred varno stali. Pero si je izvolil za svoj meč, s katerim je druge ranil, a sam sebe branil. S peresom je svoje sovražnike pikal, svoje vrst-nike zbadal, svoje zavetnike ščegetal, mogotce zasramoval, veri zabavljal. Zato je moral zdaj tu zdaj tam pobegniti in ker tudi vladajočim krogom ni prizanašal, moral je večkrat v ječi svoje hudobije premišljevatí. Ko je moral iz Pariza be-žati, je okoli po deželi hodil kot slavni pesnik, kot duhoviti tovariš in hudi zabavljivec, in knezi in vojvode, gospodi in gospe so ga sprejemali in objemali ter ga častili in hvalisali, ker so se ga bali.

Z neko gospo, ki ni bila nič kaj na dobrem slovesu, se je podal v Brüssel, kjer je spoznaval Rousseau-a (reci: Rusó), ki je bil sicer stareji od njega, a po mišljenji sta si bila brata. Toda celó Rousseau je djal, ko je bil pesniška dela mladega moža pregledal, da so sicer v načrtu in izpeljanji prav lepa, da bi se pa moralo iz njih marsikaj izpustiti: zlasti zbad-ljiva in krivična obsodba cerkve, papeža in duhovstva. Sploh so bila nektera njegova dela tako umazana in poredna, da so mu morali njegovi prijatelji pomagati tajiti ter svet zagotov-ljati, da ti spisi niso njegovi. Zato je Voltaire izrekel pravilo: „Da za prijatelja lagati je prva dolžnost prijateljeva. Človek mora lagati kakor hudič, ne samo začasno, ampak drzno in vselej ter se ničesar bati. Lažite, moji prijatelji, lažite, jaz vam bom o svojem času povrnil.“ Iz takih besed se lahko spozna, čegavi otroci so bili Voltaire in njegovi vrstniki. „Vi ste iz očeta hudiča, on je bil od začetka ubijalec in ni v resnici ostal, ker ni resnice v njem; kedar laž govori, iz lastnega govori, ker je lažnjivec in oče laži.“

Na Angleškem (1723) se je seznanil z angleškimi prosto-mišljaki ter je prišel v zvezo tudi z nekterimi imenitnimi ose-bami. Na Angleškem je bila prostost in bogastvo doma. Oboje je Voltaire-ja zanimalo. Ker ga tukaj ojstreje francoske postave niso zavirale, je prosteje dihal on in prosteje gibal svoj jezik ter je ali tako robato in brezbožno pisal, da je potem moral zopet tajiti svoje spačke, ali pa se je štulil, da pravico

in vero zagovarja, dokler je brezbožnosti in prekuciji stezo nadelaval. Voltaire se je pokazal v svoji goloti in potem je drzno tajil, da to ni on, ali pa se je pokazal v ovčji obleki, da bi ljudje ne videli njegovega volčjega lica. Lepi jezik njegove pesmi je lepa obleka grde zapeljivke. Pa tudi denar se mu je bolj in bolj prikupil in zato se je na vsak, tudi krivičen način bogatil, in prav malo mu je bilo mar za to, da je nekatere knjigarje, ki so njegova dela zalagali, pogubil.

459. Ko je bil Voltaire v Londonu zelo na glasu, so ga zdaj tudi na Nemškem in na Ruskem dvoru častili kakor kakega boga. Pruskemu kralju Frideriku II., ki se je najrajši s francoskimi knjigami pečal, dokler najlepše pisanih nemških spisov ni maral, se je Voltaire hitro prikupil. Začela sta si dopisovati in ker sta bila prav enih misli, Friderik ni mogel brez Voltaire-ja več biti, zbog tega ga na svoj dvor povabi. Francoska vlada je imela z Voltaire-jem svoje nakane, ktere jej je pa zviti Friderik do dobrega prekrizal. Voltaire bi naj na pruskem dvoru bil vohun, ki bi iz kralja poizvedel državne skrivnosti in naklepe. Toda Friderik je pregledal svojega „prijatelja“ in se je delal, kakor bi pesniku popolnem zaupal; vendar je bil Voltaire ogoljufan goljuf. Od začetka sta se oba dobro obnašala in že pri sprejemu se prijatelja nista mogla zadosti naobimati, a vse je bilo gola sleparija. Friderik je bil sicer Voltaire-jev somišljenik, ravno tako brez vere in poštenja kakor Voltaire, in zato ga je trebal, nikakor pa ga duhoviti Friderik ni imel zarad tega, da bi mu francoski slepar njegove državne nakane zmedel; k temu ga ni poklical in ga ni trebal. Ko je tedaj Voltaire prišel l. 1743 v Pariz, ni niti besedice vedel povedati, kaj Friderikova politika namerava.

Leta 1748 se je Voltaire vrnil na Prusko, kjer je kralj Friderik zbiral modrinjake in največe vojaške novice iz celega sveta okoli sebe. Tukaj ni nič več Voltaire-jeve nevere zaviralo, tukaj se ni nikdo več sovražniku svete cerkve upiral. Dozdaj je bil brezveren le za se in za ožji krog svojih prijateljev, tukaj na kraljevem dvoru je postal še le apostol laži in greha. V šoli Friderika velicega še le se je Voltaire predrznil, Sinu Božjemu očitno boj napovedati ter se proglasiti za njegovega osebnega sovražnika. Strah in groza je človeka pogovorov, s kterimi so se pri mizi Friderika pogovarjali. Tukaj se je Voltaire navzel tistega duha, ki je zasegal ne samo sveta nebesa, ampak tudi vse, kar je svetega na zemlji, tukaj je na prvo povzdignil vojni krik zoper sveto katoliško cerkev, rekši: „Pobijte nesramnico!“

Toda vez ljubezni med takima prijateljema je že začela popuščati. Voltaire namreč slednjič tudi kralju ni prizanesel, ampak je djal tudi njegovo življenje na rešeto. Na to mu kralj naznani: „Jaz vas ne odženem, ker sem vas poklical, jaz vam mirovnine ne odtegnem, ker sem vam jo dal, ampak prepovem vam, kedaj več pred me priti.“ Leta 1753 sta se Friderik in Voltaire ločila, in na tem svetu se nista več videla.

460. Slednjič se Voltaire poda na Švicarsko, kjer si je kupil pri Ženovi graščino Ferney. Tukaj je bilo sedaj središče nevernosti, in Voltaire je bil očak brezbožnosti. Živel je imenitno in sijajno, kakor kak kralj. Postavil je nov grad, podrl je staro vaško cerkev v Ferneyu ter pozidal novo, dasiravno sta škof in župnik temu nasprotovala, samo zato, da bi mu bili papež, škof in ljudstvo hvalo dolžni; poboljšal je zemljišča, polepšal je kraj, priredil vrte in nasadil drevesa. Tako se je zgodilo, da je skriti Ferney kakih dvajset let bil romarski kraj za vse lučnjake in modrinjake 18. stoletja. Knezi in mestjani, gospodi in gospe, duhovniki in svetovniki, mladi in stari so smatrali, da morajo saj enkrat v življenji iti v Ferney, da s tem pred svetom pokažejo svojo omiko. Kjer pač ljudje Boga zgubijo, tam si precej malika naredijo! Božje poti so modrinjaki in prostomišljaki z blatom ometavali ter so obiskovanje papeža kot malikovanje razglašali, zato je pa bilo zdaj na slovesu romanje v Ferney in zaslišanje pri — očaku Voltaire-ju. Celó cesar Jožef II. se je podal na romarsko pot v Ferney. Prišel je že do tje, kjer je kažipot kazal v Ferney, a potem se je moral na povelje svoje matere, cesarice Marije Terezije, obrniti ter v Ženovo vrniti.

Ko se je Friderik v sedemletnem boji z Avstrijanci vojskoval, je ponaredil papeževo pismo, da bi protestante tem bolj proti katoliški Avstriji podhujskal. Voltaire-ju se je ta vražja zlobnost tako dopala, da je kralju pisal: „Vaše papeževo pismo je izvrstno ponarejeno; tri četrtinke katoličanov bodo je za papeževo smatrali.“

„Navolil sem se že“, je rekel Voltaire nekega dne, „poslušati, kar ljudje govorijo in tolikokrat ponavljajo, da je dvanajst mož dosti bilo, da so krščanstvo po svetu razširili; jaz sem namenjen jim pokazati, da je eden edini dovolj, da ga uniči.“ Sovraštvo do Boga je v njegovih prsih od leta do leta rastlo, in česar je srce njegovo polno bilo, to so brezbožna usta pljuvala: „Pobijte nesramnico!“ Voltaire ni katoliške vere nikdar s pametnimi razlogi pobijal, to mu je bilo predolgočasno in pretežavno; on raji zasmehuje kakor dokazuje, rajši

zbada in napada, kakor z razlogi pobija. Razumljivo je torej, da so Voltaire in njegovi vrstniki v prvi vrsti očete jezuite črtili, ki so s svojo učenostjo razkrivali ubogo in plitvo modrost modrinjakov. Zato je Voltaire rekel: „Kedar enkrat jezuite poženemo, bomo nesramnico lahko premagali.“ Ko so bili tedaj jezuiti iz Španskega prognani, je Friderik pisal Voltaire-ju: „Živili modrijani! vi podkapate očitno stebre apostolskega stola. Cerkev je mrtvud strašno zadel, vi še boste doživeli veselje, jo pokopati in jej nagrobni napis napraviti.“ Sicer priznavamo, da je Friderik pozneje jezuite drugači sodil ter jih z besedo in z djanjem branil, ko je papež Klement XIV. red jezuitov zatrl, toda tega ni storil iz ljubezni do katoličanstva, kateremu so jezuiti služili, ampak iz političnih namenov, da bi se namreč njegova braniborska kraljeva rodbina s tem prikupila katoliški Šleziji, katero je vzel Avstriji; v Šleziji so namreč bili jezuiti kot odgojitelji, spovedniki in pridigarji močno priljubljeni.

461. Voltaire se je večkrat delal, kakor da bi se hotel spokoriti in z Bogom spraviti, pa vse je bilo gola sleparija. To je storil, da se je en čas izognil nasprotnikom, ki so kralja brezbožnosti zasegali zavoljo njegovih novih spisov. Semtertje se je spovedal in prijel sveto obhajilo ter storil božji rop tudi samo zavoljo tega, ker je imel svoje peklenko veselje s tem, da je duhovnika prekanil, in da se je proti svoji nemarni družini zamogel pobahati, da mu nobena reč ni sveta.

Že dolgo je Voltaire-ja mikalo, se v Pariz preseliti in tam svoje zadnje dni preživeti, da bi med rodом, kterega je po svoji pisavi pokvaril, užival slavo, katero so mu bili dolžni. Leta 1778 se je to zgodilo. Njegova pot v Pariz je bila pravi slavnostni vhod. Peljali so ga v gledališče v kočiji, ki je bila znotraj modro prevlečena in z zlatimi zvezdami okinčana. Ogromno število ljudstva ga je spremljalo ter neznano vpilo okoli kočije. V gledališči, predno so začeli igrati neko njegovo igro, so ga očitno ovenčali in z vencem na glavi je moral gledati svojo igro. Tukaj neki zgodovinar pravi: „Danes je Pariz človeče ovenčal, kterega bi Sodomeci kamenjali.“

V majniku l. 1778 Voltaire nevarno zboli ter se vleže na — smrtno posteljo. Ko se mu je shujšalo, je z obupnim glasom vpil: „Bog in ljudje so mene zapustili.“ Okoli stoječe je od sebe podil ter rekel: „Proč, proč od mene! Vi ste zakrivali, da se meni zdaj tako godi! Proč!“ Zopet drugokrat se je od strahú in bolečine v postelji valjal ter ali stokal ali

Boga bogokletno nazival. Njegove prijatelje je kar groza prehajala, ko je z zamolklim glasom klical: „Jezus Kristus! Jezus Kristus!“ in drug za drugim so ga zapuščali, rekši: „Kdo zamore kaj takega poslušati.“

Zdaj je prišla njegova zadnja ura. Umirajoči se je zvijal kakor črv, če na njega stopiš in se je z lastnimi nohti do krvavega ranil. Prosil je za duhovnika, pa njegovi vrstniki duhovniku nikakor niso dovolili vstopiti. Tedaj je obupno klical: „Čutim, da me prijema roka, ki me vleče pred sodnji stol božji!“ — Besno je gledal po hiši in je djal: „Hudič je tukaj — hoče me pograbiti — dobro ga vidim — vidim pekel — obranite me pekla.“ Slednjič v divji obupnosti in strašni žeji segne po neki posodi in jo do dna izpije, potem se zyrne nazaj na posteljo, neznano zakriči in — umrje. Nekdo njegovih ljudi, ki se je pozneje spokoril, je rekel: „Ko bi hudič umiral, bi ne mogel drugači govoriti, kakor Voltaire.“

Da duhovstvo Voltaire-ju ne odreče cerkvenega pogreba, so njegovi prijatelji lagali, da se je zadnjo uro z Bogom spravil. Pogreb je bil velikansk. Naglo je potem zorila setev, ktero so Voltaire in njegovi somišljeniki nasejali.

Voltaire-jev duh še živí in se šopiri po svetu, imenuje se — liberalizem; njega duhovni otroci so liberalci, verni sužnji prostožidarskim namenom; povsodi, kamor se je zanesel, obrodil je razpor in upor.

d) Razkolniška cerkev na Jutrovem.

462. Najhujše trinoštvo, pravi neki protestantski zgodovinar, je tisto, ako se posvetna oblast predrzno polasti gospodstva nad vestjo podložnikov. Prostost vere in vesti je katoliška cerkev zmiraj branila ter si jo tako tudi ohranila. Nesrečna razkolniška cerkev pa jo je povsod zgubila. Veruje to, kar je posvetnim knezom prav, a ne da bi na božjo voljo gledala; živi tako, kakor jej posvetne postave življenje uravnavajo in ne, kakor jej vest velevala. Duhovniki razkolniške cerkve so državni uradniki, ki ne pridigajo tega, kar je Kristus zapovedal, ampak to, kar car reče. Zato pa se pri božji službi tudi več imenuje svetli car, kakor sveti Bog. Najhujše se je godilo razkolnikom po turških deželah.

Ko so bili l. 1453 Turki Carigrad vzeli, so razkolniški grški cerkvi prav turški sultani zapovedovali. Pustili so jej sicer njeno duhovsko upravo ter jej dopustili službo božjo, a le med sitnimi ovirami. Samovlastno so se mešali v njene

cerkvene zadeve, očaško čast v Carigradu so imeli vedno na prodaj ter so očake poljubno postavljali in odstavljali.

V 16. stoletji si je Luter prizadeval grške razkolnike za svojo novo vero pridobiti, pa carigraški očačak mu ni niti odgovoril na njegova pisma. Ko so iz istega namena novarji očaku Jeremiji zopet dopisovali, jim je Jeremija l. 1581 odgovoril, da ga naj vendar ne nadlegujejo in naj ne bodo „sitni“. Ko je pa l. 1621 hudobni in zvití Ciril Lukaris zasedel očaški stol, se je na vso moč prizadeval, Grke v luterane spreobrniti, a spodletelo mu je. Grki so ga dvakrat pregnali z očaškega stola, in ko ga je tretjokrat zasedel in še sploh ni miroval, so ga razdraženi Grki zadavili.

Toda tudi s katoliško cerkvijo se Grki nočejo zediniti, da si jih je rimska cerkev kot dobra mati že tolikokrat vabila v svoje krilo. Zadnji dve stoletji živijo razkolniki v strašni nevednosti, komaj da toliko znajo, kje Kristus živi in kraljuje. Vse njihovo krščanstvo obstoji v tem, da se pogostem križajo, da se globoko priklanajo in na svoje prsi trkajo. Njihovi duhovniki tudi veliko več ne vedó.

e) Razkolniška cerkev na Ruskem.

463. Na Ruskem se razkolniško duhovstvo obdaja sicer z velikim bliščem in s sijajnimi obredi, pa s tem nikakor ne morejo skriti železne srajce, katero jim je posvetna vlada oblekla in v kateri se komaj gibljejo.

Tudi ruski razkolniki o zedinjenji nič nočejo slišati. Rimska stolica se je v tej zadevi z ruskim carjem Ivanom IV. pogajala, a nista se pogodila. Samo za tiste ruske pokrajine, ki so se Poljakom pokorile, so se rusinski škofi na sinodi v Brestu l. 1594 odločili za združenje. Leto potem se podajo rusinski poslanci v Rim, kjer so bili od svetega očeta slovesno sprejeti in kjer so na katoliško vero prisegli. Ali zedinjenje v Brestu bi ne bilo trdnejše kakor nekdašnje v Florenci, ko bi ljubi Bog ne bil zbudil Rusinom apostolskega moža, svetega Jozafata, ki je rusinskemu duhovstvu vdihnil boljšega duha; nekteri rusinski škofje so namreč omahovali ter so začeli svoje podpise preklicavati, rekši, da so bili prisiljeni priseči.

Janez Končevič je bil rojen v Vilni leta 1580 in je ravno tam stopil z imenom Jozafat v red basilijancev. Jozafat je bil poln božjega duha, je v samostanu dosti molil, se jako pokoril, pa se tudi veliko učil, da bi bil zmožen

združenje braniti. Leta 1617 je bil v Vilni posvečen za nadškofa v Tolocku. Ko je bil na svečnik postavljen, je najvišjo oblast rimske stolice z besedo in pismom zoper hudobno natolcevanje sovražnikov sigurno branil. Vse svoje dohodke je potrosil za stavbo lepih cerkev in za povzdigo božje službe. Ubogim deliti se ni nikdar navolil in ko jim ni imel več kaj dati, je celó častno obleko, po kateri se nadškof pozna od navadnega škofa, zastavil, da je zamogel neki vdovi pomagati. Takšen škof je bil zagriznjenim razkolnikom jako na poti in sklenili so ga umoriti. Ko tedaj pride Jozafat v mesto Vitebsk birmat, ga druhal divjih razkolnikov v škofijskem hramu napade ter pomori vse od kraja, kateri jim nasproti pridejo. Zdaj se jim prekrotki škof sam rad izda ter jim reče: „Otročiči, zakaj pobijate mojo družino? Če imate kaj zoper mene, glejte, tukaj sem!“ Pri tej priči ga napadejo, ga s palicami na tla pobijejo, ga s sulicami dregajo in slednjič s sekuro usmrtijo ter ga v reko poženejo l. 1623. Njegovo truplo je čudovitna svetloba obdajala in so ga lahko našli in potegnili na suho. Bela Rusija ni htela roditi, dokler je ni pomočila kri svetega Jozafata, zdaj pa je hitro prinesla veselega sadú. Njegova mučeniška smrt je prinesla zedinjencem dober sloves, a krute razkolnike je spravila popolnem ob dobro ime. Okoli deset milijonov Rusinov se je združilo z rimsko cerkvijo.

Še hujših bojev je bilo v Rudeči in Mali Rusiji med zedinjenci in pravoslavniimi. Razkolniki so bili tako razjarjeni, da so opata bazilijancev v Kievu utopili v Dnjepru. Prebijejo led in mučenca vržejo v vodo, klicaje: „Ti si unijat (zedinjenec) in hočeš izdati našo vero.“ Ko se je hotel za led prijeti, odsekajo mu roko in kličejo: „Na papeža se sklicuj!“ Valovi Dnjepra so ga potegnili pod led.

Vsi drugi prebivalci velike Rusije pa, kakor smo rekli, o zedinjenji niso hteli nič slišati, pač pa so ruski carji že zdavna želeli tam rusko narodno cerkev ustanoviti pod neodvisnim domačim očakom. In to so na lahkem dosegli, ker so imeli carji polno mošnjo, a očaki so bili vedno v denarnih zadregah. Leta 1588 je carigraški oča Jeremija povzdignil osrednjega škofa v Moskvi v čast očaka cele Ruske; sebi je samo pravico potrjenja pridržal. Toda že od l. 1660 ruski očaki tudi potrjila v Carigradu niso več prosili.

464. Toda samovlastnim ruskim carjem samostalno očaštvo ni nič prav ugajalo. Komaj sto let so trpeli to čast. Že car Peter I. (1689—1725) jo je zakopal. Ker je pa rusko ljudstvo bilo v svojega očaka zeló zaljubljeno, moral je car

prav opazno ravnati, da ni razdražil svojega ljudstva. Dvajset let je tedaj pustil očaški stol izpraznjen, da je ljudstvo nekoliko na očaka pozabilo, in potem še le je preklical očaško čast. Peter I. sploh za vero ni vprašal in za duhovnike ni maral; preoblečen za ruskega škofa je časih burke uganjal, da bi s tem duhovstvo pred ljudstvom osmešil ter ob čast in veljavo spravil. Peter je zapovedal, da bode odslej rusko cerkev vladala tako zvana „sveta sinoda“, ki je po carjevi volji imela enajst udov, med katerimi so bili škofi, duhovniki, pa tudi vojaški častniki. Ko so carja nekteri škofi zategadel karali, da je očaštvo odpravil, je Peter potrkal na svoje prsi ter djal: „Tukaj je vaš očak!“ Tudi še drugače je car opravičeval „sveto sinodo“ ter je rekal, da ima sinoda večo veljavo, kakor očak; da so povelja sinode bolj premišljena, kakor ukazi posameznega človeka; delovanje očaka se o njegovi smrti pretrga, dokler sinoda zmiraj živi, ker iz več udov obstoji; tudi se sinoda ne da tako lahko podmititi, kakor ena oseba, in če je kdo v sinodi strasten, ga zamore drugi pomiriti, v čemur je zopet sinoda na boljem.

Tudi med ruskim duhovstvom se je našel Judež, ki je božjo reč zatajil ter Petru zvesto pomagal tlačiti cerkvene pravice. To je bil Prokopovič, pskovski škof, ktereга je car iz hvaležnosti postavil za predsednika svete sinode in za nadškofa novgorodskega († 1736).

Sploh se je Peter obnašal kakor najviši škof Rusije ter je škofom dajal pastirske ukaze, je predpisal lastnosti, ktere mora tisti imeti, ki hoče v duhovnika posvečen biti in je odločil, koliko duhovnikov naj bo pri vsaki cerkvi. Pred je bila v razkolniški cerkvi postava, da se naj duhovniku, kteri se zoper spovedno molčljivost pregreši, jezik iztrga, a zdaj je cesar ukazal, da ima duhovnik za glavo vsako zaroto zoper vlado takoj naznaniti, če bi prav v spovednici zvedel za njo. Cesarica Katarina II. je slednjič tudi cerkveno premoženje spojila s premoženjem ruske krone, rekši, da je s tem cerkev oledhotila, ker jo je rešila posvetnih skrbi.

f) Trpljenje katoliške cerkve v ruskih pokrajinah.

465. Ko je Poljska l. 1773 propala, je veliki del dežele pripadel Rusiji, posebno rusinske škofije v Beli in Mali Rusiji. Neverna cesarica Katarina II. je sicer pri tej delitvi

Poljske slovesno obljubila, da katolikom verske prostosti ne bode kratila; a komaj je podpisala pogodbo, že je zedinjenim Rusinom vzela nič manj kakor 1200 cerkev. Vkljub temu se je predrznila papežu pisati, da se v njeni državi zarad vere nikdo ne preganja. Tudi pri drugi delitvi Poljske je Katarina obečala, da bodo smeli latinski in grški katoliki pod njeno oblastjo prosto po svoji veri živeti. Pa komaj je izrekla cesarsko besedo, že se je tudi v Petrogradu tajno posvetovala, kako bi najlože in najhitreje Rusine od rimske cerkve odtrgala. Na njeno povelje so prehodili ruski misijonarji zedinjene škofije ter so Rusine, kakor je to turški veliki vezir sam očitno povedal, z ognjem in mečem preobračali k ruski cerkvi. Misijonarje so spremljali oddelki vojakov, ki so vse duhovnike, kateri niso hoteli sprejeti petrogradskega evangelija, ali iztirali iz župnij ali v ječo zaprli. Kmaló so bile škofije zedinjenih Rusinov do dobrega uničene, posebno zarad tega, ker je bilo ukazano, da vse latinske ali rusinske vasi, ki nimajo vsaj po 1000 hiš, zgubijo župnije in ne smejo imeti lastnih katoliških duhovnikov. Ogromna večina vasi je tako zgubila svoje duhovne pastirje in bila je na milost in nemilost izročena vladni samovolji. Na mesto zatrtih rusinskih škofij je Katarina ustanovila novo škofijo Mohilev, in na škofijski stol je postavila Sjestrzenčeviča, ki je popred bil že vse drugo, a na zadnje še tudi škof. On je dobil nalogo, da je katoliško vero, katero so cesaričini misijonarji zvečinoma že zatrli, do dobrega iztrebil. Samo na sebi se razume, da je na tak način zveza z Rimom popolnem ponehala.

Sjestrzenčevič je bil vreden pomagač cesarice Katarine. Za katekizem je priporočal knjigo, katero je rimska stolica prepovedala, in cerkveno pravo je velem tako učiti, kakor ga je cesarica prikrojila. Celi čas svojega vladanja je imela Katarina za katoličane med na jeziku, a strup pod jezikom in tako se je zgodilo, da je s kruto silo nad sedem milijonov zedinjencev nazaj v razkolniško cerkev porinila.

466. Za carja Pavla I. in Aleksandra I. so si ruski katoličani nekoliko oddahnili. Hujše zopet je bilo za carja Nikolaja. Car je namreč mislil, da je katoliška cerkev še edina napota njegovi neomejeni vladarski oblasti, in zarad tega jo je sklenil zatreti v svoji državi. Tudi Judeža ni bilo dolgo treba iskati. Kakor je Katarina našla Sjestrzenčeviča, tako je bil neki Siemasko carju Nikolaju povoljno orodje za njegove namene. Siemasko, predsednik katoliškega cerkvenega zbora v Petrogradu, je carju načrt predložil, kako se ima katoliška

cerkev pogaziti. Cerkveno premoženje je treba pograbit, število škofij zmanjšati, pokornim škofom plačo zvišati, nepokornim pa skrčiti.

Še več so katoliki trpeli po poljskem uporu leta 1830. Na tisoče otrok, zlasti tistih, katerim so očetje v boji padli, tirali so na Rusko ter jih ondi v pravoslavni veri odgojili. Župnikom je bilo prepovedano, da ne smejo razkolnikov sprejemati v katoliško cerkev in ne spovedovati tujih oseb, to pa zaradi tega, da župljanom po zatrtih župnijah ni bilo mogoče prejemati svetih zakramentov; tudi pravoslavnih poslov katoličanom ni bilo dovoljeno imeti. Otroci iz mešanih zakonov, to je, iz zakonov med zedinjenimi in pravoslavniimi, so se vsi morali zgojiti v razkolništvu. Car je prepovedal, papeževa pisma v svoji državi razglašati in je red bazilijancev, ki je štel največ samostanov, zatrl. Leta 1832 se je papež Gregorij XVI. pri ruskem poslancu pritožil zaradi krutega preganjanja katoliške cerkve na Poljskem, a ruska vlada je duhovstvo sumničila, da je prav ono upora krivo.

Najbolj žalostno je bilo izdajstvo Siemaskota in dvojih drugih rusinskih škofov, ki so l. 1839 carja naravnost prosili, da jih naj zopet sprejme v „cerkev njihovih očetov“, to je, v razkolniško rusko cerkev. Z izdajalci je potegnilo več duhovnikov in dosti ljudstva, katero so deloma s silo dobili za novo vero, a deloma tudi osleparili za katoliško pravo vero. Vendar so bili med duhovniki možaki, ki so se Boga bolj bali kakor ljudi in so rajši šli v ječo ali v Sibirijo, kakor pa v razkolniško cerkev. Junaški spoznovaleci so umirali po ječah, pod palicami in pa gladú. Siemaskotu je lastni oče, ki je bil rusinski duhovnik, očital grdo izdajalstvo. Ruski car pa je v spomin tega veselega dogodjaja koval poseben denar, ki ima napis: „Sovraštvo ločilo 1595, ljubezen združila 1839. Leta 1845 je katoliški svet močno zanimal glas, da je car Nikolaj I. prišel v Rim in da je tam papeža dvakrat obiskal. Sveti oče, sivi častitljivi starček, je mogočnemu carju resnobno očital veliko trpljenje ruskih katoličanov ter ga opozoril na najbolj krivične postave. Car je obljubil, da se bode kolikor toliko oziral na papeževa zahtevanja ter je poslal posebnega oblastnika v Rim, da uravna zadeve ruskih katoliških podložnih. Po dolgih razpravah se slednjič rimska stolica z ruskim carjem pogodi (1847). Toda pogodba, ki bi bila zamogla ruske katoličane osrečiti, je ostala samo na papirji in se ni izvršila. Ruske oblasti so se držale prejšnjih krivičnih postav. Prepovedano je bilo z Rimom občeovati; kdor je h katoliški

veri pristopil, je bil kaznovan; duhovniki so morali svoje pridige dajati pravoslavnim uradnikom na oceno, z eno besedo: ostalo je vse, kakor je bilo.

467. Celih trideset let že je trajalo preganjanje zedinjenih Rusinov, ko je bil cesar Nikolaj I. 1855 z naglo smrtjo poklican na sodbo božjo. Zdaj njegov sin Aleksander II. zasede prestol. Nekoliko časa je bila podoba, da bode novi car katoličanom pravičen, toda upanje jim je hitro splavalo po vodi. Aleksander je kmalo nastopil pot, po kateri je njegov oče hodil, in nesrečna poljska vstaja l. 1863 je dala Rusom nov povod, katoliško cerkev preganjati. Car je zadnjo rusinsko škofijo v Chelmu s silo zatrl. Kdor ni hotel poslušati na strogo povelje, temu je ali batina pela ali tudi puška govorila. Zastoj je Pij IX. povzdigoval glas za uboge Rusine; njegove prošnje, njegove resne besede in žuganje s kaznijo božjo niso kaj izdale v Petrogradu. Izdajalec Popiel, ki je začasno škofijo vladal, je zadnjo rusinsko škofijo pokopal s tem, da je carja prepornižno prosil, naj tudi to škofijo spoji s pravoslavno rusko cerkvijo. Tako je rusinska katoliška cerkev uradno zopet zedinjena z rusko razkolniško cerkvijo; pravimo uradno, ker v resnici je ostalo veliko Rusinov v sreci zvestih katoliški cerkvi, in sladka nada je, da se bodo, kedar neha sila, kar trumoma vračali v njeno krilo.

Dosihmal smo omilovali osodo Rusinov z Rimom zedinjenih, a kmalo so se ruski oblastniki lotili tudi latinske cerkve na Poljskem in so jo skušali odtrgati od Rima ter jo spojiti z rusko cerkvijo.

Že Katarina II. je za katoličane, ki so po razdelitvi poljskega kraljestva spadali v rusko državo, samovoljno osnovala škofijo Mohilev in je za škofa namestila izdajalca Siestrzenčeviča, kakor smo že povedali. Kratko pred svojo smrtjo je odpravila škofije Vilno, Luzk, Kiev, Kamjenjec, ki so po drugi in tretji razdelitvi Poljske pripadle k Rusiji, le škofija v Livlandiji je ostala. Mesto teh škofij je cesarica ustanovila škofije v Pinski in Latiševem, na krajih, kjer ni bilo prav nič rimskih katoličanov.

Pravičnejša do katoliških podložnih sta bila Pavel I. in Aleksander I. Po Dunajskem miru se je Aleksander sporazumel s Pijem VIII. ter ukazal škofije na novo popisati. Poljsko so v dve cerkveni pokrajini razdelili: v Mohilev in Varšavo. Mohilev je dobil škofije Samogicijo, Vilno, Luzk, Kamjenjec in Minsk — pozneje za Pija IX. še škofijo Cherson; Varšava je dobila Krakovo, Vladislav, Plozk, Avgustovo,

Sandomir, Lublin in Podlahijo. A tudi vlada Aleksandrova ni bila brez sovraštva do katoličanov; pregnala je namreč jezuite iz Bele Rusije, kjer so v kolegijih v Palozkem, Dünaburgu, Mohilevem, Mstislavem, Orši in Vitebskem jako blagonosno delovali. Povod temu prognanstvu pa je bil, ker je nekoliko njih gojencev prestopilo iz pravoslavne v rimsko-katoliško cerkev.

468. Prav za prav pa je katoliške Poljake Nikolaj I. preganjati začel. Ko je tako nepričakovano hitro zedinjene Rusine stlačil v rusko cerkev, je zaklical: „Z zedinjenci gre dobro, poskusimo še z latinci!“

Samostani so od nekdaj trdnjave katoliške cerkve in ognjišča krščanskega življenja. Na Poljskem takrat samostani niso bili bogati; vendar pobrali so jim še to malo, kar so imeli premoženja. Leta 1828 je izšel ukaz, ki je skoro popolnem zaprečil sprejemanje novincev. Nasledek tega ukaza so bili prazni samostani in redki redovniki. Prepičlo število redovnikov je bilo potem hinavcem povoda dovolj, da so samostane pograbili, a redovnike razpustili. Preljubezniva skrb za blagor katoliške cerkve! Slavnega škofa iz Podlahije, Gutkovski-ga, ki se je od l. 1830 brez strahú bojeval zoper nasilstvo carjevo za svete pravice katoliške cerkve, so pregnali z njegove stolice ter zaprli v samostan. Da bi nastalo pomanjkanje duhovnikov, so le tisti smeli v semenišče stopiti, katerim je vlada to dovolila. Prav ljubeznjivo sredstvo za spreobrnitev katolikov je našel carjev ukaz, po katerem je bil vsak katoliški zločinec oproščen vsake kazni ter je dobil še častno svetinjo, ako je stopil v carjevo cerkev.

Papež Gregor XVI. je storil, kar človek le storiti zmore, da bi carja nagnil na usmiljenje in pravičnost. Izvrstnemu škofu v Podlahiji je papež celó svetoval, da se naj zavoljo ljubega mirú prostovoljno odpove škofiji. Toda strast ne pozna plemenitega srca! V zahvalo za papeževo miroljubno delovanje je car l. 1841 razglasil odlok, ki je podvrgel vse nepremakljivo premoženje škofij in stolnih kapiteljnov ministru carjevih grajščin, to je, car je skledo s pogačo vred k sebi potegnil, a potem je delil škofom kosce, kakove se je njemu ravno poljubilo. Še le l. 1847 je Rusija z apostolsko stolico pogodbo sklenila, ki se je ozirala tudi na katoliško cerkev na Poljskem, a vlada v Petrogradu ga še razglasila ni, tem manje izvršila.

Ko je Aleksander II. vlado nastopil, je l. 1856 bil konkordat vendar razglašen, toda kako so se v Rimu čudili, da

ima otrok celó drugo lice, kakor ga je v Rimu imel; pogodba je namreč bila do dobrega popačena. Ruska vlada pa konkordata ni razglasila iz prijaznosti do katoliških Poljakov, ampak zbala se je velesil, ki so se kanile mešati v ruske zadeve. Zato je Ruska o pravem času še prijenjala ter začasno ustavila preganjanje ter kazala katoliški cerkvi prijazniše lice.

Ruska se začne vnovič pogajati s svetim očetom, a ob enem je že tudi navela točke, v katerih ne more prijenjati. Med drugim je rekla, da ruski podložnik ne sme nikdar prosto občevati z rimskim stolom, da o tem, ali je zakon veljaven ali ne, le ruske sodnije razsojajo, da se mešani zakoni le pred razkolniškim popom veljavno sklepajo, da kazni za odpadnike od razkolništva ostanejo kakor dozdej. V tistih rečeh pa, v katerih je Rusija prijenjala, besede ni izpolnila, ker se velesil ni bilo več bati.

Toda pri vsem tem Rusom ni to oči klalo, da so Poljaki katoličani, ampak to jih je najbolj skrbelo, da so se Poljaki Poljake čutili, in da niso kar čez noč v rusko suknjo smuknili. Rusija je hotela z vso silo Poljake v Ruse spremeniti, boj zoper vero je bilo le sredstvo doseči ovi namen. Ob tolikem nasilstvu so se Poljaki l. 1863 vzdignili zoper Ruse. Čina Poljakov ne odobravamo, a izgovarjamo ga kolikor toliko s tem, da je njihov položaj bil časih res neznosen. Navesti hočemo le eden sam zgled. Leta 1858 se je v Varšavi zgodilo, da je konjica mrtvaški sprevod, pri katerem so peli slovansko cerkveno pesem, razpodila. Kozaki so celó v cerkev prijahali ter podili svoje žrtve noter do stopnjic altarja. Nekaj teh ubogih ljudi zbeži v dvorano, kjer je plemstvo ravno zborovalo in prosi, da naj plemiči svete kraje branijo, da se ne oskrunijo. Ko zdaj zborniki zapustijo dvorano, ustrelijo vojaki med nje; pet jih usmrtijo, a drugih šestdeset ranijo. Škofje so protestovali zoper tako nasilstvo, a Rusi so jih svarili, da se naj ne mešajo v državne reči. Oskrbnik Varšavske škofije je bil celó na smrt obsojen in šestdeset njegovih duhovnikov je bilo na gradu zaprtih. Ko je teklo l. 1862, še ga ni pol preteklo in bilo je že okoli 15.000 oseb zarad verskih grehov z zaporom kaznovanih.

Papež Pij IX. je l. 1864 z žalostnim srcem oznanil svetu veliko trpljenje poljskih katoličanov ter se je pritožil zavoljo krivic, ki se ondi cerkvi godijo. Toda Rusi so bili za vsako pritožbo gluhi in ruski poslanec je sv. očeta prav v Rimu v vaticanu razžalil, rekši, da katoliška cerkev upornikom potuho daje.

III. poglavje.

Razmere med cerkvijo in državo.

a) Uvod.

469. Cerkev je popred v krščanskih državah pravice imela, brez katerih bi sicer tudi lahko živel, pa hvaležne države so jej rade dovolile toliki upliv, ker jim je cerkev ljudstva in narode odgojila in olikala in države na podlagi krščanskih postav lepo uredila in utrdila. Tudi posvetnega premoženja so prinesli hvaležni narodi v cerkev ter ga položili k Jezusovim nogam, da bi se služba božja tem slavnejše obhajala, kakor je nekdanja spokorjena Magdalena prinesla dragih mazil v Simonov hram in je ž njimi mazilila Jezusove noge, da je cela hiša bila polna prijetne vonjave, ali, kakor so Jeruzalemčani kedaj slačili svoja oblačila in so jih razprostirali po poti, da bi počastili Jezusov vhod v Jeruzalem. Toda ko so se države zgodnjale in so kralji in knezi že dovolj trdno sedeli na svojih prestolih, bila je cerkvena oblast dostikrat njihovim napravam in namenom, katerih ni mogla odobriti, nasproti. Takih spon bi se država rada rešila, rekši, da bo še le potem lahko prosto dihala, kedar bode sama gospa v svoji hiši. Bilo jej je tesno v materini hiši, kakor nekdanja zgubljenemu sinu v očetovem hramu in želela si je svobode; rada bi na svojo roko gospodinjala, cerkev naj bi jej za naprej ne ugovarjala več. Država je tedaj začela svojo mater in odgojiteljico rivati iz hiše, dokler je ni porinila čez prag. To se je zgodilo v prejšnji dobi, kakor smo rekli.

Človek bi mislil, da bode zdaj mir in da bode država na meji obstala, pa ni; ampak zdaj so se državniki začeli mešati v cerkvene reči in so cerkvi kolikor so mogli pravice kratili, ktere cerkev od Boga ima, in ktere nikdar popustiti ne more; cerkev se je časih teh nasilnikov komaj in komaj obranila. In prav tisti kristjani, ki so popred svoja oblačila slekli, da so jih Jezusu na pot razprostirali, t. j. ki so cerkvi dali posestva, so zdaj, ko je Luter začel vpiti: „Križaj ga, križaj ga“, tudi ž njim kričali ter Sinu Božjega slekli in si njegova oblačila med seboj razdelili. Že v westfalskem miru so nekterim knezom, ki niso bili s svojim deležem zadovoljni, dali za boljšek posestva, ktera so cerkvi vzeli; v tej dobi pa

so cerkev do dobrega slekli. V državi zdaj božji glas ni več veljal, zdaj v njej evangelij ni bil več najvišja postava, zato pa države niso več trdno stale, ampak so se bolj in bolj majale, nekatere so se tudi porušile in njih „podrtina je bila velika“; omenimo samo grozno prekucijo na Francoskem. Države so si začele ob svojem staviti hišo; pozabile so, da, „ako Gospod ne zida hiše, se zastonj trudijo, ki jo stavijo.“

Državniki so vladali po svoji napačni volji in ne po volji božji; kar jim je v tem trenutku najbolj sodilo, to so storili; kjer so se največ dobička nadjali, tje so jo vkrenili. Ni jih več vodilo božje pravilo: „Kar nočeš, da bi kdo drugi tebi storil, glej, da tudi ti drugemu ne storiš“, ampak vsak je djal, naj drugi vodo pije kakor rad, da le jaz ostanem nad vodo. Državnik hoče državnika ukiniti in če se mu to ne posreči, pa se poskusi ž njim, in — močnejega je pravica. Kdor tako ravna, pravijo, da „politično“ ravna in tako ravnanje imenujejo „politiko“; nepoštena in nesramna politika je krščansko politiko izpodrinila. Ko je v nekdanjih časih veljala „pravica močnejše pesti“, so rekali, da so to bili surovi časi, a zdaj, ko ravno tisto pravilo velja, pravijo, da je to visoka politika. Naj jih razume, kdor zamore! Nadškof Fenelon je tedaj državnike v nekem spisu opominjal, naj se vendar držé npravne politike, kar so mu pa zeló zamerili.

b) Papeži koncem 17. stoletja.

470. V westfalskem miru krščanski svet prav nič več ni slušal na papeževo besedo, in tisti, ki so mir sklepali, so že popred djali, da papeža ne bodo poslušali, če bi se utegnil oglasiti. Žalostno se je tedaj začela nova doba za sv. očeta. Zraven tega so preposvetni škofje papeža prav malo podpirali, časih mu celó zadrege delali. Katoliški knezi so bili razdraženi in so se čestokrat manj za papeža zmenili, kakor protestantski, postavimo bourbonoviči in še drugi.

Za Inocentom X. je dobil tiaro Aleksander VII. (1655 do 1667.) Papež je bil zgled lepega in treznega življenja in je modro vladal; ni čuda torej, da so bili Rimljani veseli njegove izvolitve. Lakotni sorodniki, katerih si je pozneje v Rim navabil, so bili njegovemu blagodejnemu delovanju na poti. Veliko veselje je bilo v katoliški cerkvi, ko se je leta 1655 Kristina, švedska kraljica, duhovita in učena hči Gustava

Adolfa, odpovedala Lutrovi veri ter v cerkvi očetov frančiškanov v Inomostu slovesno prestopila v katoliško cerkev. Neki paganski pisatelj pravi: „Mogoče je, da so vse vere krive, a nemogoče je, da bi bilo več pravih, kakor ena edina.“ Te besede je Kristina premišljevala ter tako dolgo pravo vero iskala, dokler je ni našla. Kraljevsko krono je potem odložila, ker kot katoličanka v protestantski Švediji ni mogla več vladati, in je zapustila domovino. Sveti oče jo povabijo na Laško. Krono in žezlo je v Loreti darovala Devici Mariji. Umrla je l. 1689 v Rimu, kjer je tudi pokopana v cerkvi sv. Petra. Z mladim in drznim francoskim kraljem, Ludovikom XIV., se papež ni mogel prav pogajati. Časih je bila podoba, kakor da bi bil kralj svojemu poslancu v Rimu zapovedal, naj papeža žali kolikor najbolj more. Papeževi vojaki tolike drznosti niso mogli več prenašati in so se lotili palače francoskega poslanika. To je kralj tako zameril, da je Avignon in vsa papeževa posestva na Francoskem pograbil ter od papeža zadostenje tirjal. Aleksander se je moral zelo ponižati, da je ošabnega kralja zopet potolažil.

Za blagim Klementom IX., ki je celó kratko vladal, je zasedel papež Klement X. papežovo stolico (1670—76), dasiravno je že bil 80leten starček. Zdaj so precej tudi drugi knezi poskusili v Rimu doseči, kar je francoski kralj dosegel, in so papežu začeli kratiti pravice in dohodke v svojih deželah. Papež se ni mogel odločno braniti, ker ga posvetni škofi niso podpirali. Poljakom je Klement v boji proti Turkom zdatno pomagal.

Njega je nasledoval Inocent XI. (1676—89). Bil je jak mož; sorodnikov ni maral pri sebi. Izdal je primerne postave, da je lepo uredil življenje duhovstva; pri imenovanji škofov je bil jako previden. Mnogo prepira je imel s knezi, ko je poslaniškim palačam v Rimu vzel pravico zavetišča. Po tej pravici niso smeli nobenega hudodelnika prijeti, kateri se je bil zatekel v poslaniško palačo kterege si bodi poslanca. Ko jim je papež stvar razložil, so vsi knezi tó pravico popustili, edini Ludevik XIV. ne, marveč se je obnašal v Rimu prav, kakor bi bilo lastno njegovo mesto. Francoski škofi, ki so bili skoro vsi na kraljevi strani, so l. 1682 določili „štiri člene“, kateri bi naj svoboščine francoske cerkve branili. Kralj je ove člene precej po celem kraljestvu oznanil, a papež je odločno zoper nje ugovarjal. Pomen teh štirih členov pa je ta-le: Francoski škofi bi radi francosko cerkev bolj na lastne noge postavili, da bi ne bila preveč od rimske stolice odvisna. Škofi so pa

pozabili, da so s tem cerkev bolj in bolj rivali raz trdne podlage in videli bomo, kako se jim je naenkrat zazibala in treščila ob tla, za časa prekucije namreč, tako da so jej papeži komaj in komaj zopet na noge pomagali. Veliko veselje je papežu napravila vest, da je junaški poljski kralj Sobieski turško vojsko pred Dunajem do dobrega zmagal (1683).

Turki pred Dunajem in Sobieski; osvobojenje Bude.

471. Boji, ktere je cesar Leopold I. s Turki imel, so res častni venec okoli njegove krone. Cesar bi sicer rad mir imel, toda Turki niso mirovali, posebno zavoljo tega ne, ker jih je francoski poslanec šuntal, rekši, da ne bodo v kratkem več tako lepe prilike dobili, Avstrijo ponižati, kakor zdaj.

Kar je Turk želel, je tudi rad verjel. Že v spomladi leta 1683 pelje veliki vezir Kara Mustafa 300.000 Turkov skozi Ogersko proti Dunaju. V tej sili se je papež Inocent XI. cesarju največega prijatelja skazal, ker mu je velikodušnega in hrabrega poljskega kralja Sobieskega kot zaveznika pridobil. Cesar izbere grofa Starhemberga za dunajskega poveljnika, pokliče mestnega župana pred sè in mu naroči, junaško se obnašati ter obljubi kmalo pomoči. Iz Dunaja je vse pobegnilo, kar je le bežati moglo. Slednjič se umakne tudi cesar in njegova rodbina čez Donavo v Korneuburg.

Vezirjeva počasnost je Dunaj rešila. Ko bi se Kara Mustafa le nekoliko podvival, našel bi bil mesto brez brambe in posadke; zdaj pa se je v kratkih dnevih, ko se je vezir počasi pomikal proti Dunaju, zgodilo čudno veliko za obrambo mesta. Vojvoda Karol Lorenski, ki je bil zunaj mesta cesarski poveljnik, dene 14.000 mož v mesto; s prostovoljci vred je posadka narastla do 22.000 mož.

Mestno obzidje, ki je bilo v slabem stanu, hitro popravijo in na ozidje postavijo dve sto topov, ki so zijali proti sovražniku, da ga pozobljejo. Dne 14. julija je vsa turška vojska prišla pred Dunaj ter se je utaborila okoli mesta. Pet in dvajset tisoč šotorov je stalo okoli Dunaja; med njimi je največi in najlepši bil zeleni šotor velikega vezirja. Precej so Turki začeli obleganje. Od vseh strani gromijo topovi in velikanske kroglice brizgajo proti mestu. Kakor krti se Turki zarivajo v zemljo ter podkopavajo ozidje, rove nasipljavajo s smodnikom in jih užigajo, da zdaj tu zdaj tam razrušijo zid. Kjer se pokaže razpoklina, tje se zaženejo turški vojaki, da bi z

naskokom prodrli v mesto. Pa posadka je stala trdna kakor stena na ozidji, in zvedeni grof Starhemberg je s peščico svojih ljudi osem tednov odbijal silovite napade mnogobrojnega sovražnika. Kar po dnevi kroglje razbijejo in smodnik razdene, to pridne roke brambovcev po noči zopet popravijo ter zazidajo. Dasiravno so pa Turki veliko trpeli, se vendar posadka dolgo več ne bi mogla ustavljati ogromnemu številu sovražnikov. Že je živež pohajal, dragina je nastajala, bolezní so se množile, in šest tisoč brambovcev je bilo že pobitih. Med tem pa so Turki tudi okoli po deželi strašno razsajali. Nad 40.000 mladenčev, devic in krepkih mož so polovili in kot sužne poslali na Turško. Koliko so jih pobili, to sam Bog ve. Posebno žalosten je bil pogin vasi Petersdorfa. Turki jo užgejo. Ljudje se zatečejo v cerkev in v trdni zvonik. Za 4000 goldinarjev se slednjič s Turki pogodijo, da jim dovolijo prosto pot. Tri polne skledé srebra in zlata prinesejo paši, potem pa začnejo iz cerkve odhajati. Devica z vencem na glavi in z zastavo v rokah je šla prva, za njo pa drugi vaščani. Ali komaj se zaprejo cerkvena vrata za njimi, planejo Turki na nje in je vse do slednjega posekajo.

Dne 4. septembra Turki zopet podkopljejo zid in rov nabijejo s smodnikom in ga užgejo. Moč smodnika razruši na pet sežnjev ozidja. V tem hipu se Turki zaletijo v razpokline in na ves glas kričijo: „Allah, Allah!“ Zdaj zagromijo topovi, pokajo puške, da od dima in prahu ni bilo videti naskakajočih divjakov, ki so že tu in tam splezli na zid ter dva konjska repa zasadili na ozidje. Toda Starhemberg tudi zdaj ne obupa in po strašnem klanji porine Turke srečno nazaj iz mesta.

Kakor bčele roparice, kedar jim med zadiši, silijo v panj, tako so sovražniki zmiraj hujše napadali mesto, in vsak čas se je bilo bati, da bode sovražnik zmagal. Vendar o pravem času še napoči dan rešitve. Bila je nedelja 12. septembra, ko ste cesarska in poljska vojska prišli Dunajčanom na pomoč. Komaj se je jelo daniti in že je bilo vse živo na bližnjem Kalenbergu. Pod milim nebom je pobožni starček, kapucin Marko d'Aviano, daroval sveto mašo, pri kateri mu je stregel sam kralj Sobieski. Papež Inocent XI. je nalašč cesarju poslal tega svetega moža, ki bi naj s svojo ognjeno besedo razgreval srca junakov in s svojo gorečo molitvijo podpiral njihovo moč. Po sveti maši obhaja kralja in druge poveljnike, potem blagoslovi vojsko ter jej obljubi zmago, ako trdno v Boga zaupa.

472. S svetim navdušenjem udarijo krščanski junaki na neverne sovražnike. Kralj Sobieski je bil med prvimi, z lastno roko ubije več sovražnikov. Boj je bil silno krvav. Dolgo se hrabri Poljaki zastonj zaganjajo na Turke, da bi njih vrste prebili. Še le ko jim vojvoda Lorenski pošlje konjico na pomoč, se Turki ne morejo več držati. Ob šestih zvečer je bila zmaga kristjanov gotova. Dvajset tisoč Turkov je na bojišči poginilo, ostali pa so pobegnili in do Gjura neprestano bežali. Zmagovalci so se veselili prebogatega plena, katerega so našli v turškem taboru. Ves plen so cenili na deset milijonov goldinarjev.

Drugi dan so imeli zmagovalci slavnostni vohod v mesto. Po dunajskih cerkvah pojejo zvonovi, po ozidji gromijo topovi in ljudstvo vriska veselja. Dunajčani hitijo slavnemu poljskemu kralju nasproti, ki jih je rešil strašne smrti. Vsak se mu hoče sam zahvaliti, mu poljubiti roko ali se vsaj dotakniti njegovega plašča. Po celi krščanski Evropi so se veselili slavne zmage, le francoski kralj Ludovik XIV., ki je bil Turke ščuval na cesarja, je bil ves iznenadjen in pobit.

Junaški Sobieski se ni utegnil muditi na Dunaji, ampak hitel je za bežečimi Turki in jih je med potjo še enkrat užgal. Na to je cesarska vojska še istega leta vzela Ostrogon, ki je bil celih 150 let v turški oblasti. Ko je pripeljal Kara Mustafa odlomke svoje velikanske vojske v Beligrad, ga je velel sultan Mahomed ondi zadaviti.

Vojna sreča je cesarske osrčila in Karol Lorenski je leta 1686 peljal novo vojsko na Ogersko, da bi Turkom vzel tudi Budo, glavno mesto Ogerske. Cesar Leopold se je zavezal z nemškimi knezi ter sklenil konec storiti turški sili po ogerskih deželah. Da bi jim božja pomoč bila mila, je ogerski vojskovodja, grof Eszterhazy, položil temelj novi cerkvi na Dunaji, na čast Mariji Pomočnici, in vojski se je pridružil sveti Marko d' Aviano, tisti, ki je že pri Dunaji vojake navduševal. Cesar se je zanašal še zlasti na pomoč papeža Inocenta XI. Sveti oče so tudi v resnici poslali za vojsko 200.000 tolarjev in rimski kardinali so še 100.000 tolarjev navrgli. Pravijo, da so tudi rimske gospe enako svoto v isti namen pridjale.

473. V trdnjavi Budi je bilo 16.000 turških vojakov, njim na čelu je stal Abdi paša, mož silovit in jako srčen. Bilo je dne 18. junija 1686, ko je cesarska vojska obsedla Budo. Kakor Turki pred Dunajem, tako so cesarski tukaj rove kopali, jih s smodnikom nabijali in užigali. Tak podkopan svet se ve da je šel v zrak, toda vprašanje je vedno bilo, komu

bode več škode napravil, ali domači ali sovražni vojski. Turki so se na take rove posebno razumeli. Vendar jim je nekega dne rov, ki so ga bili izkopali, velik kos ozidja odnesel v zrak in cesarski so mislili, da bodo zdaj lahko prodrli v trdnjavo; toda hudo so se zmotili. Ko namreč cesarski skozi luknjo prodirajo v mesto, spustijo Turki drug rov v zrak in več kakor štirinajst sto cesarskih vojakov je našlo naglo smrt.

Tudi siloviti naskok, kterega so cesarski 1. avgusta poskusili, se jim ni posrečil. Zopet je blizo 4000 korenjakov padlo, ali bili so ob konci tam, kjer prej, obžalovali pa so smrt mnogih srčnih junakov. Zdaj pa je pretila cesarski vojski nova velika nevarnost. Veliki vezir je prestopil Dravo in je peljal s seboj kakih 80.000 mož turški posadki na pomoč. Vojvoda Lorenski zarad tega še enkrat udari na sovražnika in 8. septembra po noči z naskokom srečno vzame trdnjavo. Ko je jutro napočilo, bila je Buda z božjo pomočjo v rokah naše vojske.

Inocent XI., kterega je ljudstvo kot očeta ljubilo in kot svetnika častilo, je umrl leta 1689. Njegov naslednik Aleksander VIII. je cerkev lepo vladal, a v papeževi deželi so bolj njegovi sorodniki gospodarili, kakor on sam. Preblago srce je imel papež Inocent XII. (1691—1700). On ni trpel, da bi se njegovi sorodniki na njegovo ime bogatili, ampak je rekal, da so siromaki njegovi sorodniki; Lateran je bil vedno poln ubogih, kakor kako sirotišče. Francoski škofi so se mu morali pokoriti in tudi kralj Ludovik XIV. je moral nekoliko odjenjati ter strune popustiti.

c) Papeži 18. stoletja.

474. Papež Klement XI. (1700—21) je samostalno vladal; bil je učen mož in dober pridigar. Ko si je l. 1700 volilni knez braniborski, Friderik I., pridjal naslov „pruski kralj“, je Klement ugovarjal, a nič ni opravil. Tako je na severu nastala nova velesila, ki je protestantstvo vzela pod svoja krila. Nekdaj so si kralji hōdili v Rim po kraljevski naslov, in to je bilo po krščanski, ker tako se jim je res oblast po Kristusovem namestniku „od zgoraj“ dala. Novi krščeni neverniki pa se za to krščansko navado niso več zmenili, ampak so se ošabno napenjali, kakor nekdanji neverni egiptski kralj: „Kdo je Gospod, da bi poslušal njegov glas?“ Zraven tega je bila braniborska kneževina last duhovnega nemškega reda; ktero je o svojem času (1525) viši mojster Albreht po krivici v posvetno kneževino prestvaril.

Tudi v vojski za španjolski prestol je Klementa na papeževi stolici prav težko stalo. Ludovik XIV. bi bil španjolski prestol rad za bourbonoviče pridobil, a cesarja Leopold I. in Jožef I. bi ga rada habsburgovičem ohranila, ker španski kralj Karol II., ki je l. 1700 brez možkega roda umrl, je bil zadnji možki naslednik starejšega habsburškega rodu. Papež nikdar ni mogel obema prav storiti. Najpred je papežu spodletelo, ker ni mogel boja med njima zabraniti. Ko se je potem odločil za bourbonoviča Filipa V., ki je v resnici že vladal na Španskem, mu je to cesar Jožef hudo zameril in je poslal vojake plenit v papeževo deželo. Cesarska vojska se je bližala Rimu. Papež cesarja ni mogel drugače pomiriti, kakor da je njegovega brata Karola pripoznal za pravega španskega kralja. To je zopet Filipa V. tako razjarilo, da je papeževega poslanca iz Madrida zapodil ter svojim podložnim vsako zvezo z Rimom prepovedal.

Inocent XIII. je le kratko vladal. Benedikt XIII. (1724—30) se je z solznimi očmi branil tiare in le redovna pokorščina ga je zamogla pripraviti, da je prevzel papeževo čast. On se je trudil, bliščobno življenje kardinalov omejiti, duhovnike k čistemu življenju pripraviti in veliko razvad v cerkvi odpraviti. Sam je bil učenjak in bogoslovski pisatelj in je tudi duhovnike spodbujal k znanstvenemu delovanju.

475. Papež Klement XII. (1730—40) se je posebno za misijone zanimal. Tudi je hitro videl nevarnost, ktera je krščanstvu po framazonih pretila in zarad tega je leta 1738 izpovedal, da vsak zapade prokletstvu, kdor vstopi v red framazonov. Toda na Francoskem, Avstrijskem, Španskem, Portugalskem, Neapoljskem so dovoljevali framazonom vedno večji vpliv, dokler so papežu pravice kratili, tako da se je svet čudil velikim preprirom med papeži in katoliškimi vladami in tudi temu, da je velesile toliko veselilo, ravno papežu krivico delati, ki se kot slabeji braniti ni mogel. V Rimu so bile razmere zmiraj bolj zamotane. Nekteri kardinali so bili za to, da se ne sme za las od pravice odstopiti, drugi so zopet papežu svetovali, da naj vladam, kolikor se le da, prijenja, da bode mir. Toda papež državnikov nikdar ni mogel zadovoljiti, ker so vse njegove blage namene prekrizali.

Za naslednika mu je bil izvoljen Benedikt XIV. (1740—58). Bil je zelo učen mož, posebno cerkveno pravo izvrstno poznal. Zato se je pa tudi kot postavodajalec odlikoval ter je jako modro vladal. Bil je zmiraj vedrega lica, zgovoren, živ, šaljiv in priprost. Dasiravno je vedel za vsako mesto pravega moža

najti, je vendar vedno sam največ delal in je kot učenjak tudi pri inovercih slovel.

Sijajno je bilo njegovo vladanje. Nekteri mu sicer očitajo, da je posvetnim vladam preveč pripuščal, toda Benedikt je bil prepričan, da to le sovražnikom svete vere hasne, če se cerkev in država med seboj pipljete. Ker so vlade papeža nadlegovale, skrčil je za nektere dežele število praznikov; za naše avstrijske dežele je to storil l. 1748. Ko se je morala po krvavih bojih med cesarico Marijo Terezijo in pruskim kraljem Friderikom II. katoliška Šlezija Prusom pokoriti, mu je ta dežela bila zelo na skrbi, in Benedikt je bil prvi papež, ki je pripoznal prusko kraljestvo ter je Friderika II. nazival »kraljevsko veličanstvo«, menda zaradi tega, da bi bil kralj Šleziji milejši.

Zatiranje Jezusovega društva. Klement XIII. in Klement XIV.

476. Jezusova družba se je po svojem delovanju povsodi odlikovala ter si pridobila po celem katoliškem svetu dovolj upliva. Pa mnogo jih je bilo, ki so jej zavidali njeno slavno ime, ki niso mogli trpeti, da so jim jezuiti tolikokrat prekrižali njihove namene. Jezuite so sovražili vsi protestanti, vsi državniki in državni poslanci, ki so napadali papeževe pravice, ktere so jezuiti sigurno branili; vsi učenjaki, ki se z jezuiti niso mogli meriti; vsi pisarji in modrinjaki, katerim strog red v cerkvi in državi ni ugajal, in časih tudi drugi redovniki, ki tolikega upliva, kakor so ga imeli jezuiti, niso mogli doseči. Tako dolgo, dokler so katoliški vladarji z bistrim okom pregledali nakane sovražnikov, je bilo jezuitom dobro in ni se jim bilo ničesar bati. Pa ko so prostomišljaki, lučnjaki, framazoni splezali na površje ter zasedali stolice državnikov in ministrov, je bilo očitno, da bodo družbo Jezusovo na vso moč zatirali.

Framazoni so jezuite krivili, da učijo puhlo nravnost, da spovednico zlorabijo, da se papeževini ukazom ne pokorijo, da škofijsko oblast prezirajo, z eno besedo, da so ošabni in sebični ljudje. Oponašali so jim strašne reči, a dokazati jim niso mogli ničesar, ali samo kake malenkosti.

Toda, kdor ima moč, lahko slabejega zatira tudi brez uzroka, in prav taka krivica se je koncem 17. stoletja jezuitom godila. Sovražniki svete vere, ki so napadali cerkev in rimsko stolico, so si na vso moč prizadevali, da najpred zaterejo družbo Jezusovo, ki je bila močna podpora sveti cerkvi.

477. Prvi se je lotil jezuitov minister P o m b a l na Portugalskem. Pombal je vladal prav samovlastno namesto slabotnega in pohotnega kralja Jožefa I. Navzel se je po svetu duha tistega časa, in ko je postal prvi minister, hotel je v deželi vse prenarediti. Najpred je hotel prenarediti šolstvo po novi šegi, t. j. iz verskih šol je hotel napraviti neverske. Tukaj mu stopijo jezuiti na pot in zato jih je sovražil. V drugi vrsti bi se rad znosil nad visokimi rodbinami, ki so mu dolgo zavirale pot do ministerskega stola. Jezuiti so pri kralji bili v časti, so bili odgojitelji sinov najviših stanov in kot spovedniki jako priljubljeni. Pombal je najpred skrbel za to, da se je ime Jezusove družbe ogrdilo z besedo in pismom ter se na vsu moč črnilo in obrekovalo. Ubogi jezuiti so morali vsake nesreče v deželi krivi biti. Ko so se Indijanci v Ameriki v portugalskih pokrajinah vzdignili, da bi branili svoje pravice zoper krivično portugalsko vlado, so to jezuiti pouzročili. Ko je l. 1755 strašni potres skoraj celo poglavitno mesto Lissabon porušil, je Pombal jezuite krivil, da ljudi šuntajo zoper vlado ter rekajo, da je Bog to šibo poslal zarad brezbožne vlade. Leta 1758 je nekdo pri ponočni vožnji v kočijo strelil, v kateri se je kralj vozil ter kralja malo ranil. Tudi te hudobije je Pombal brez vsega uzroka in dokaza jezuite obdolžil, dasiravno so ljudje precej glasno sodili, da je Pombal sam nekoga najel, naj bi na kralja strelil, da bi dobil priliko, se maščevati nad svojimi protivniki. Od njega postavljeno in podkupljeno sodišče je reklo, da so velikaši resnično namerjavali kralja umoriti, a jezuiti da so to hudobijo iztuhtali. Vsled tega so sodniki najimenitnejše velikaše na smrt obsodili. Tiste plemenitaše, ki so mu bili najbolj zoperni, je grozovitnež velel na kolo naviti in strašno povoziti. Tudi trije jezuiti, dasiravno jim ničesar niso mogli dokazati, so bili na smrt obsojeni in očitno sežgani, med njimi tudi oče Malagrida, kterega je ljudstvo kot svetnika častilo. Z ukazom od l. 1759 je Pombal družbo Jezusovo v vseh portugalskih deželah zatrl in je vse jezuite, razun pozaprtih, nabasal na ladjo in jih je zapeljal v papeževo državo ter jih ondi izbasal. Veliko očetov je pomrlo v ječi. Da si mu je papež Klement XIII. njegovo djanje očital, Pombal se za papeževo besedo še zmenil ni, ampak je zmirom bolj na to delal, da bi na Portugalskem upliv svetega očeta popolnem zatrl.

478. Tudi na Francoskem so prostomišljaki, janzenisti in državni poslanci jezuite bolj in bolj zasegali ter rekali, da so njihova pravila škodljiva in državnim postavam

protivna. Kralj Ludovik XV. jim je bil sicer prijazen, a bil je preslab, da bi odločno besedo za jezuite postavil, marveč je pozval škofo v Pariz na zbor, da bi pozvedel, kar oni o jezuitih mislijo. Vsi škofi so jezuite pohvalili ter pričali o njihovem lepem življenju in o njihovi jakosti sploh. Kljub temu je državni zbor l. 1762 družbo Jezusovo zatrl ter izpovedal, da so njena pravila neveljavna in da je red ves zloben in zanikern. Papež Klement se je v svetem kolegiji pritožil zoper posilno zatiranje toliko zaslužnega duhovnega reda in je odlok državnega zbora zavrgel. Pohotni kralj Ludovik, ki ni imel božjega duha, da bi se brezbožnim svojim državnikom zamogel ustavljati, je odlok državnega zbora potrdil in Jezusovo družbo v svoji državi za vselej prepovedal (1764).

479. Še hujše se je jezuitom na Španskem godilo. Leta 1767 so jih po noči nenadoma napadli, nabasali na vozove ter jih siloma peljali do morja, kjer so jih djali na ladje ter poslali v papeževo državo. Kralj Karol III. se je s tem opravičeval, da se je to zgodilo iz tehtnih uzrokov. Pravijo, da je kralja njegov minister Aranda, ki je bil zagriznen sovražnik jezuitov, prekanil, ker mu je v roke spravljaj ponarejena pisma, v katerih so jezuiti neki hoteli dokazati, da kralj ni zakonsk otrok in da tedaj nima pravice do krone, kar je seveda kralja razkačilo. Naj že bode stvar kakova bodi: lepo kralj ni ravnal, da je jezuite pred obsodil, ko jih je zaslišal.

Na Neapoljskem, kjer je vladal sin Karola III. in v Parmii, kjer je bil njegov brat vojvoda, je družbo Jezusovo l. 1767 in 1768 doletela ista nesreča, kakor njihove brate na Španskem. Rimski stolica se je v prejšnji dobi protestantskih knezov, ki so jo napadali, obranila; a zdaj je bila podoba, da se bode morala katoliškimi knezom, ki so njeno veljavo podkapali in njene pravice kratili, pokoriti. Ne bolenje, ampak žalost in skrbi so papeža Klementa, sivega starčka, l. 1769 umorile.

480. Na njegovo mesto je bil Klement XIV. (1769—1774) za papeža izvoljen. Bil je mož dobrega srca, a bolj mehkega značaja in posvetnim vladam je prizanašal, kolikor je le zamogel. Toda s takim obnašanjem jih ni potolažil, ampak čim bolje se jim je umikal, tem drznejše so vlade svojo reč tirjale ter odločno zahtevale, da naj red jezuitov zatere. Papež je ukazal, da se pravila Jezusove družbe prenaredijo, toda to je bilo sovražnim vladam vse premalo; tudi s tem niso bile zadovoljne, da je papež jezuitom zavode voditi prepovedal. Knezi so se popretili, da bodo vse duhovne redove

v svojih deželah odpravili, če papež jezuitov ne popusti. Tedaj kaj storiti? večina kardinalov je bila namreč jezuitom prijazna. Papež je moral nove kardinale imenovati, ki so slednjič privolili, da se red jezuitov zatere. Leta 1773 je tedaj papež izdal breve, v katerem pravi, da družbo Jezusovo, ker svojega namena več ne doseže, ker je v nekterih deželah že itak zatrta, in ker drugače ni ljubega miru, po svoji najvišji oblasti po celem krščanskem svetu zatere. Katoličani so papežu težko odpustili, kar je storil, a hinavski francoski kralj je djal, naj se papež s tem tolaži, da so sami taki knezi, ki so vrli katoličani, za dobro spoznali, da se družba Jezusova odpravi. Papež sam se je v ukazu, s katerim je družbo Jezusovo zatrl, tako-le opravičeval: „Oziraje se na to, da omenjena družba bogatega sadu in obilnega haska, za česar voljo je bila ustanovljena, več prinašati ne more in zavoljo tega, ker je komaj mogoče ali celó nemogoče, v cerkvi pravega in stanovitnega mirú doseči, dokler družba obstoji, — iz teh važnih nagibov tedaj in še iz drugih uzrokov, ktere nam modra previdnost in pametno vladanje vesoljne cerkve podaja, in ktere mi v svojem srečju zaklenemo, — odpravimo mi, ko smo vse na tanko premislili in dobro presodili, po obilnosti svoje apostolske oblasti to družbo.“ S tem je prenehalo društvo, ki je takrat štelo v vseh krajih in krogih 22.000 udov. Zlasti katoliške šole in misijoni so občutili, da je Jezusova družba prenehala.

Ricci, general jezuitov in vsi predstojniki družbe, so se papeževi besedi ponižno pokorili. Isto to je storila večina udov, in le nekteri so nevoljni zabavljali. Premoženje jezuitov so skoro povsodi pograbili in na posvetni kraj obrnili. Stolice, na katerih so pred premodri in pobožni jezuiti sedeli in učili, so zdaj zasedli posvetnjaki brez božjega duha. Tega pa, kar je apostolska stolica menila doseči, namreč zadovoljiti nadležne in predrzne vlade, s svojim postopanjem proti jezuitom nikakor ni dosegla. Jezusova družba je bila visok in močen zid za obrambo papeževe veljavnosti in cerkvenih pravic. Ko se je tedaj ta zid podrl, so sovražniki tem srčneje napadali cerkev in svetega očeta. Papež Klement pa je postajal bolj in bolj otožen in zamišljen; umrl je l. 1774.

Papež Pij VI. in Jozefinizem.

481. Skoro leto dni so vlade motile sveti kolegij, da ni mogel papeža izvoliti. Slednjič so vendar izvolili Pija VI.

(1775—1799). Novi papež je bil mož pobožnega in pohlevnega srca, a trdne volje. Tega nikakor ni odobral, kakor so z jezuiti ravnali in je rekel, da je tukaj zlobnost zmagala.

Brezbožni duh je že tudi po Nemškem in Avstrijskem vejal, in Pij VI. ga je moral z vso močjo pobijati. Miklavž Hontheim, posvečeni škof Trierski, je v neki knjigi škofijske pravice na škodo papeževih pravic povzdigoval. Hontheim je djal, da je papež prvi med škofi a ne po oblasti, ampak le po časti. Vsak škof je v svoji škofiji samostalen; papež mu nima nič zapovedovati. Papež ne sme niti o verskih resnicah razsojati, niti krivih naukov obsojati, niti postav dajati, ki bi vesoljno cerkev vezale, razun če se škofi ž njim zlagajo. Rimska stolica si je v teku časa marsiktere pravice osvojila, ktere jej ne gredó in zdaj jo je treba teh nebistvenih pravic sleči, in le bistvene pravice jej naj ostanejo. Na to bi naj delali škofje v pokrajinskih cerkvenih zborih, in posvetni vladarji bi naj na Rim pritiskali, da se odpove pravicam, ktere si po krivici svoji.

Dasiravno bukve niso bile kaj posebnega, ampak je Hontheim misli, ktere je našel v raznih spisih, skrpal v novo knjigo, so jo vendar brezbožni pisatelji na široka usta hvalisali, in cerkvi neprijazne vlade so hitele toto zmes mleti, ko je prav katoliški škof vodo napeljal na njihov mlin. Knjigo so prestavili v razne jezike in tako se je hitro razširila po krščanskem svetu.

Papež je opominjal trierskega nadškofa, naj svojega pomožnega škofa Hontheima nagne, da svojo knjigo prekliče ter storjeno pohujšanje popravi. Hontheim o tem dolgo ni hotel nič slišati. Slednjič je vendar preklical svojo pisarijo l. 1778. Pa to je le malo pomagalo; svet se je namreč že poprijel njegovih nauk, in dasiravno so učenjaki s tehtnimi dokazi pobijali njegove pomote, sovražniki cerkve jih niso več popustili; posebno je bil to med za sovražnike, da je katoliški škof take nazore zagovarjal. Da je Hontheim preklical, to tudi ni bila njegova prava volja, ampak on se je nekako udal razmeram, a skrivoma je dokazoval, da utegne vendar on prav imeti. Celó štirje nadškofi na Nemškem so hoteli svoje stare škofijske pravice zopet pridobiti, ktere jim je neki apostolska stolica prikrajšala, prav za prav pa bi se bili radi na podlagi Hontheimovih načel papeževi najviši oblasti odtegnili in sami mali papeži postali.

482. V avstrijskih naslednih državah je že ravno isti duh vejal, kakor inde po krščanski Evropi. Tudi v Avstriji so lučnjaki svetili s svojo lučjo ter hoteli ljudstvo po svoje „osrečiti“. Vendar dokler je pobožna cesarica Marija Terezija vla-

dala, niso mogli prav na površje vzplezati, ker jih je njena močna roka brzdale. Zato pa so bili tem glasnejši in drznejši potem, ko je cesar Jožef II. nastopil vlado, ki jim je vaježi do dobrega popustil.

Cesar Jožef II. je bil za blagor svojih narodov resnično vnet. Večkrat je v priprosti obleki po mestih in po deželi skrivaj potoval ter sam pri mestjanih in na kmetih popraševal, če se nimajo ničesar pritožiti zoper svojo gosposko, in če se jim nikaka krivica ne godi. Vendar necerkveni duh tistega časa je cesarja že v mladosti omamil, in tedajšnji modrijani in prostomišljaki so njegovo versko prepričanje omajali. Bil je tudi premalo samostalen vladar in vsled tega je tako zapovedaval, kakor so mu zviti in zlobni njegovi svetovalci napovedovali. Cesar je hotel na Avstrijskem vse prenoviti in preustrojiti v novem duhu, tudi cerkev, v kateri nobeden posvetni vladar in torej tudi cesar nima besede.

Kakor hitro je sam nastopil vlado, ukazal je vsem škofom, da ne smejo papeževih pisem razglašati brez cesarjeve volje; in ravno tisto je veljalo tudi za redovnike, če so dobili kak dopis od svojih viših predstojnikov, ki niso v Avstriji bivali. Škofje niso smeli niti pastirskih listov, niti drugih podobnih listin razglašati, dokler jih cesarska oblast ni odobrila. Novoizvoljeni škofje bi morali najprej cesarju priseči zvestobo, a potem še le bi naj papeža prosili, da jih potrdi v njihovi oblasti. Sploh škofje niso smeli več občevati s svetim očetom, če niso za to dobili posebnega dovoljenja od cesarja ali njegovih namestnikov. Nasproti pa je cesar v posebnem pismu dovolil protestantom in pravoslavnim kristjanom večje pravice, in je dopustil svobodno tiskanje bukev ter s tem nesramnim in nevernim knjižuram nadelal pot v Avstriji.

Leta 1781 je Jožef II. razpusil kakih sedem sto samostanov, a redovnike je z malo letno mirovnino razposlal v svet, kterega so se bili že zdavno odrekli in odvadili. Prizanesel je le tistim redom, kateri bolnikom strežejo ali se z odgojo otrok pečajo. Iz premoženja zatrtih samostanov je napravil tako zvani verski zaklad. Toda veliko premoženja je pod rokami cesarskih komisarjev minilo, kterega ni nikjer več; deželni verski zakladi so le drobtinice ovega premoženja.

Po škofijah je zatrl duhovna semenišča in je škofom vzel odgojo mladih duhovnikov, zato pa je utemeljil osredna duhovna semenišča na Dunaji, v Gradci, v Pešti in v Paviji, za ktera je cesar sam imenoval učitelje in v kterih so se smeli le iz takih knjig učiti, ktere so dvorski poverjeniki na Dunaji

odobrili. V teh semeniščih so brezverni in brezvestni učenjaki ukaželjne mladenče na duhu in na srei pačili. Pa to še ni bilo vse; cesar je duhovnikom celó ukazal, kaj da naj v cerkvi govorijo in učé. Vse pobožne bratovščine so morale jenjati, ravno tako tudi vse procesije, in nihče ni smel več na božja pota hoditi. Pri veliki sveti meši ni smelo goreti več nego šest sveč, pri tihi pa samo po dve.

Le malo škofov je vzdignilo svoj glas zoper krivične novarije cesarja Jožefa. Cerkvene pravice so zagovarjali kardinal Migazzi, nadškof dunajski, knez Esterhazy, nadškof zagrebaški, Bathiany, nadškof ostrogonski, in grof Edling, nadškof goriški. Drugi cerkveni dostojanstveniki so bili preboječi in premlačni ter so se cesarskim poverjenikom ali podali ali so cesarjeve naredbe celó hvalisali. Tako so tedaj tudi avstrijski vladarji, ki so še dosihdob najbolj rimsko stolico podpirali, stopili v vrsto njenih sovražnikov.

483. Ko je papež Pij VI. čul, kako se Jožef II. samovlastno vtikuje v cerkvene zadeve, jelo ga je skrbeti in pisal je cesarju, naj vendar spoštuje pravice in svoboščine katoliške cerkve. Ali vse prošnje so bile zastonj. Pij se tedaj sam napoti na dolgo in težavno pot in se poda l. 1782 na Dunaj, da bi o toliko važnih stvareh osebno s cesarjem govoril ter ga na to pripravil, da prekličé postave in naredbe, ktere je v svojih deželah katoliški cerkvi na kvar vpeljal. Po celem potu je verno ljudstvo namestnika Kristusovega veselo in slovesno sprejemalo. Tudi cesar je na Dunaji svetega očeta sprejel z vso častjo. Neštevilna množica je iz Dunaja papežu pol ure daleč nasproti hitela, cesar je vzel svetega očeta na svoj voz in se je sam vsedel na njegovo levico; za stanovanje mu je odločil sobane svoje rajne matere Marije Terezije.

Papež in cesar sta skoro vsak dan prijazno občevala in sta marsikaj drug drugemu zaupala. Toda svojega namena Pij ni dosegel. O avstrijskih cerkvenih zadevah cesar ni hotel niti govoriti, s pretvezo, da ni bogoslovec in da cerkveno pravo premalo pozna. Ako ima papež kake želje, naj mu jih pismeno izroči, on mu hoče na vse natanko odgovoriti. Pij VI. je celó cesarskega pečatnika Kaunitza poiskal, ker se sam ni hotel nič pokazati; pa Kaunitz ga tako razžaljivo in nespodobno sprejme, da je papež hitro spoznal, čegavega duha da je cesarski pečatnik, in ž njim o cerkvenih rečeh niti besede ni spregovoril. Kaunitz svetemu očetu ni šel nasproti, ko ga je obiskal, ampak papež ga je moral iskati v njegovih sobanah, in ko ga je našel, je pečatnik komaj malo klobuk po-

vzdignil, in ne da bi svetemu očetu roko poljubil, ampak stresel ga je za roko in mu jo je stiskal.

Štiri tedne že je papež na Dunaji bival. Cesar mu le toliko obljubi, da se pri svojih novarijah verskih resnic ne bode dotaknil in da ne bode nič storil, kar bi bilo najviši papeževi časti na kvar. Zdaj je prišla ura ločitve. Cesar poklekne in prosi blagoslova, papež ga vzdigne in ga poljubi; cesar je imel rosnate oči, ko je stopil v kočijo. Vse ljudstvo je bilo ganjeno. Cesar je svetemu očetu do samostana v Mariabrunnu pot posodil. Toda še tisti dan je cesar odpravil samostan v Mariabrunnu, da bi svetu pokazal, kako ga sveti oče prav nič ni prepričal in pregovoril.

Jožef II. je hotel svoja ljudstva osrečiti, v resnici pa je po svojih nepremišljenih novarijah veliko zla prouzročil med svojimi podložnimi. L. 1790 je izdihnil svojo dušo, a necerkveni duh, ktereга je on po avstrijskih deželah zatrosil, je še dolgo krepko živel ter branil, da se krščansko življenje in mišljenje ni moglo razvijati.

Sinoda v Pistoji.

484. Tudi na Laškem lučnjaki niso mirovali. Veliki vojvoda, Leopold toskanski, se je ravno tako vtikal v cerkvene reči, kakor njegov brat, cesar Jožef. Prenavljal je po svoje cerkvene razmere v svoji veliki vojvodini, toda bil je previdnejši od svojega cesarskega brata. L. 1786 je svojim škofom predložil načrt prenaredb, ki jih je menil vpeljati, da jih škofi pretresajo in sprejmejo. Viši pastirji so bili odločno zoper omenjene prenaredbe, le troje škofov je odobrilo vladino postopanje. Za zdaj tedaj veliki vojvoda ni nič opravil.

S tem pa, da je enkrat propal, ni popustil svojega načrta, ampak je zaupal, da ga bode s pomočjo škofa v Pistoji, Scipiona Ricci-ja (r. Riči) slednjič vendar izvršil. Škof Scipio se je namreč z načeli Janzenija in Hontheima do dobrega spoprijaznil, in zbog tega se je trudil, načrt vojvodin izpeljati. V to je poklical leta 1782 duhovnike svoje škofije na sinodo. Pa kakor viši pastir Ricci, tako tudi njegovi duhovniki niso imeli božjega duha, ampak marsikaj so sklenili na kvar papeževi oblasti in na kvar cerkvenim pravicam. Celó prelepa pobožnost do presvetega Srca Jezusovega jim ni bila po volji.

Velikega vojvodo je veselilo, da je sinoda njegovo stvar tako ugodno rešila in poklical je leto pozneje vse škofe svoje vojvodine v Florencijo, da odobrijo to, kar je ona sinoda skle-

nila. Toda toskanski škofje so bili dobri pastirji in niso pritrldili sklepom pistojske sinode. S tem so vojvodo razžalili in očitno jim je kazal, da jih ne mara, in je zdaj njim navzlic ob svojem začel novariti.

Med tem se je l. 1787 pistojska škofija zoper svojega škofa spuntala, in ljudstvo je bilo toliko razdraženo, da je bil Scipio l. 1790 prisiljen, se svoje škofije odpovedati.

Apostolska stolica je več stavkov pistojske sinode zavrgla in Ricci se je pokoril papeževi besedi.

Francoska prekucija.

485. Povsod so se, kakor smo videli, zavezali krščanski neverniki, framazoni in prostomišljaki zoper krščanska načela, na katerih je trdno stala cerkev in država. Niso mirovali, dokler niso cerkvenega in državnega reda podkopali. Kar je francoski bogatajec Diderot rekel, „da je treba zadnjega kralja s črevami zadnjega mešnika zadaviti“, to ni bila prazna beseda, ampak prav to je bil skrajni namen, ktereга so hoteli njegovi vrstniki doseči. In delo jim je šlo od rok! Na Španskem in Portugalskem so bili na krmilu, na Laškem je njihov duh vejal, na Nemškem in Avstrijskem so bili na površji, najbolj glasni pa so bili na Francoskem. Ko so bile katoliške države enkrat podrovane, ni čuda, da so škodo trpele ter se začele rušiti. V šestnajstem stoletji je bila cerkvena prekucija; takrat je cerkev gorela, a vladarji in državniki so kot nemarni sosedi roke križem držali ali k večemu na to gledali, da bi za se kaj rešili iz ognja. Ko so se pa koncem osemnajstega stoletja začele države rušiti, jih cerkev ni mogla zdatno podpirati, ker so jo popred preveč ponižali in ob njeno veljavo spravili.

Ko je veter potegnil, se je najprej v francosko državo uprl; padla je, in njena podrtija je bila jako velika!

Na Francoskem je bilo že dolgo vse za prevrat zrelo. Brezbožna književnost, pohotno življenje na kraljevem dvoru, nemarnost in razuzdanost viših krogov, tiha jeza zoper samovlastno vladanje kraljev, vedno večja denarna zadrega, to so bila huda bolenja, za katerimi je država bolehal. Najviših cerkvenih in državnih služeb niso dobivali tisti, ki so jih bili vredni in so jih zaslužili, ampak tisti, kateri so se razuzdanim ženskam, ki so na kraljevem dvoru, posebno za kralja Ludovika XV., zvonec nosile, najbolj prikupili. Na kraljevem dvoru so državne denarje nemarno zapravljali, dokler je ubogo ljud-

stvo kruha stradalo; pri sodnijah je pravica spala, in sramožljivost in krščanska čednost sploh je na tleh ležala.

Ko so bili jezuiti iztirani, se je razuzdanost še bolj naglo širila in še bolj predrzno šopirila v deželi. Kdor je pa krščanske svoje dolžnosti spolnoval, na tistega se je vsipal celi roj zbadljivih muh, ki so ga tako opikale, da se niti ni na dan upal, ampak je skrival svoje krščansko lice.

486. Ludovik XV. je umrl l. 1774. Njegovega naslednika Ludovika XVI. pozdravljali so „težko pričakovanega“, kajti s svojim dosedanjim življenjem je pokazal, da bode čisto drugačen, kakor njegov prednik na prestolu. Vendar je bil kralj pri vseh svojih lepih lastnostih preslab in premalo zveden, da bi mogel brzdati razburjene duhove in pomiriti nevoljne in nezadovoljne svoje podložnike ter rešiti prestol svojih očetov.

Francoska dežela je bila celó na kanti; toliko je bila dolžna, da se ni mogla več gibati; tretji stan, t. j. mestjani in kmeti pa viših davkov niso mogli več zmagati. Dokler je prosti kmet komaj životaril poleg ogromnih davkov, sta pa prva dva stana, t. j. premožno duhovstvo in bogato plemstvo, lahko dobro in razkošno živela, ker jima po stari pravici ni trebalo davkov plačevati.

Ko je tedaj l. 1789 kralj Ludovik XVI. sklical državni zbor, so poslanci tretjega stanu rekli: država to smo mi, mi plačujemo in državo vzdržujemo, pa tudi vladati hočemo mi, nam gre prva beseda, mi smo pravi „narodni zbor“. Kralj omahuje in ne ve, ali bi se plemstvu in duhovstvu pridružil, ali bi se narodnemu zboru uklonil. Slednjič zapove velikašem in duhovnim dostojanstvenikom, da se imajo s tretjim stanom zediniti. To je pogum narodnega zbora še bolj vzdignilo in ošabni poslanci so vnemar kosili črez mejo, posebno še zbog tega, ker jih je poulična lačna in razgreta druhal hvalila ter jim pritrjevala.

Vodja tretjega stanu je bil zadolženi in zanikerni grof Mirabeau (Mirabó), ki je bil tem drznejši, čim manje je imel izgubiti. Kar so poslanci govorili, je ljudstvo željno poslušalo in prevrat, kterege je narodni zbor pridigal, se je hitro na ulice preselil. Začetkom meseca oktobra je bilo v Parizu že vse razburjeno. Cele trume babúr se združijo, med njimi tudi moški v ženski obleki, zberó se moški s sekirami in sulicami in kupoma se pomikajo po ulicah ter kričé terjajo kruha. Kmaló jo zavijejo vun iz Pariza proti mestu Versailles (reci: Verzél), ki stoji tik Pariza, kjer je kralj navadno stoloval.

Drugi dan prav rano dere oborožena divja drhal proti kraljevemu gradu, pomori straže in prihruje po poglavitnih stopnicah že do sobân Marije Antoniete, kateri so najbolj po življenji stregli, ker je kot avstrijske princesinje niso marali ter so jo grajali, da je pomagala zapravljati državne denarje. Krič na straži umorjenih vojakov kraljico še o pravem času prebudi, da skozi skrivna vrata zbeži v kraljevo izbo. Besni puntarji se ne dajo pomiriti, dokler kralj ne privoli, da gre ž njimi v Pariz. Vojaki, mesto da bi svojega kralja branili, izneverijo se svoji prisegi ter se pridružijo puntarjem. Spredaj so puntarji nesli na droge nataknjene glave umorjenih kraljevih stražnikov. V kraljevi kočiji je sedel kralj Ludovik, njegova soproga in oboje njenih otrok. Babure so se oplele s trakovi in vejami in so obdajale kraljevsko kočijo, druge so nosile puške in meče kakor vojaki, in zopet druge so sedele na topovih ali jahale na konjih umorjenih kraljevih stražnikov. Zadi za kočijo pa je kar mrgolelo spridenega in lačnega ljudstva, ki je divje vpilo in kraljevi rodbini drzno zabavljalo, med tem ko je godba veselo godla in so topovi neprenehoma pokali.

Slednjič se ustavi dolga tropa pred meščansko hišo v Parizu. Ko je kralj stopil iz kočije, se je iz natlačene množice slišal klic: „Na svetilnico“, t. j. na visli ž njim. Francozi so namreč, da jim ni trebalo še vislic staviti, svoje nasprotnike kar tam vesili, kjer sicer svetilnice visijo. Kljub temu je kralj zatrdil, da je vesel, in kraljica, da je polna upanja prišla v Pariz. Kraljeva družina se nastani v kraljevi palači v Parizu. Tukaj kraljico solze premagajo; ona reče dvorni hišini: „Zgubljeni smo! Vjeti kralji so blizo smrti!“

487. Med poslanci so bili sicer tudi možaki, katerim ni bilo mar za prekucije in ki bi bili radi na podlagi pravice državo uredili. Ko pa vidijo, kaj njihovi tovarši počenjajo in kam njihove novarije merijo, se jih 300 odpove poslanstvu, in mesto da bi puntarjem srčno stopili na pot, jim napravijo prosto pot, da odsihdob delajo, kar jim ljubo, ker zdaj so na njihovo mesto stopili skoro sami rovarji.

Med tem, ko so puntarji vedno hujše vriščali, si je Mirabeau reč nekoliko premislil, ker mu ravno ni bilo za to, da bi poulična drhal dobila oblast v svoje roke. Zbog tega se začne s kraljem pogajati. Da je Mirabeau svoje namene lože skrival, je časih pred zbornico nalašč povedal kaj zoper terjatve kraljevskega dvora, a vsled tega mu niti kralj niti kraljica nista več zaupala.

Mirabeau-ja je bolj in bolj podrinil odvetnik Robespierre (r. Robspier), ki se je med ljudskimi poslanci najbolj široko-ustil in je pri ljudstvu zato največ veljal, ker je njih početje odobral. Robespierre je bil mož odurnega lica, tudi ni bil posebno zgovoren, a vendar ga je druhal častila kot svojega boga, ker je zmiraj eno in isto poudarjal, da namreč vsa oblast in vse premoženje nikomur ne gre, kakor ljudstvu.

Zdaj je drug krivičen odlok narodnega zbora drugega tiral. Najpred duhovstvu vzamejo desetino: duhovstvo se je udalo. Blagi nadškof pariški, kterege so očeta ubogih imenovali, je v imenu duhovstva celó predlagal, naj se vsi dragoceni kelihi in druga cerkvena posoda raztopi in državi v prid obrne. Pa na pametno in mirno besedo razdraženi ljudski poslanci več ne poslušajo, ampak vse cerkveno premoženje za narodno blago okličejo ter pristavijo, da bode odslej za potrebe duhovščine, za stroške božje službe in za siromake že država skrbela.

488. Pa ni zadosti, da so cerkev slekli, zdaj so jo hoteli tudi podreti. Najprej so zatrli vse katoliške zavode in društva in vse duhovne redove, potem so francosko cerkev celó pre-naredili. Število škofij so skrčili od 135 na 83 ter so sklenili, da se škofje in župniki imajo voliti, kakor se poslanci volijo; po tem takem so tudi protestanti in judje imeli pravico, katoliškega škofa voliti. Stolne kapitelje so preklicali in zaukazali, da naj bodo bližnji župniki okoli škofijskega sedeža odslej škofovi svetovalci. Te nove naredbe so zvali „civilno ali državljansko ustavo duhovstva“ in so terjali, da vsak duhovnik na njo priseže. Samo štirje škofi in le redki duhovniki so bili pripravljene priseči, vsi drugi duhovniki, kakih 50.000 po celem Francoskem, se je ustavilo krivični ustavi. Papež Pij VI. je državljansko ustavo zavrgel in prisego prepovedal, zato pa so mu vzeli grofijo Avignon, ki je bila dozdej papeževa last. Verno ljudstvo nikakor ni maralo državljanskih škofov in župnikov, ampak zvesto se je držalo svojih prejšnjih dušnih pastirjev.

Kralj se dolgo ni mogel odločiti, da bi civilno ustavo duhovstva potrdil, ker mu vest tega ni dopustila in ker ga je papež svaril; a slednjič jo vendar potrdi, ker se je bal novega upora, s katerim so mu pretili. Položaj kralja je bil res že neznosljiv, in kdo bi se čudil, da je želel prej ko slej se sramotnega jarma znebiti. 20. junija l. 1791 pobegne kralj s svojo rodbino iz Pariza. Toda ni se mu posrečilo uiti; begunca na potu spoznajo, ga s silo obrnejo in že 25. junija ga

v prežalostni procesiji pripeljejo nazaj v Pariz. Od zdaj je bil kralj jetnik v svojem kraljevem gradu.

Postavodajalni zbor.

489. V jeseni leta 1791 se je narodni zbor razšel in na njegovo mesto je stopil „postavodajalni zbor“. V zbornici so se poslanci razcepili na dve strani. Na desni strani so sedeli bolj mirni in kralju kolikor toliko udani poslanci, na levi strani pa so prostore zasedli sami odločni republikanci (tisti, ki so hoteli ljudovlado vpeljati; najhujši med njimi so bili tisti, ki so na bregu sedeli, t. j. ki so v zadnjih klopeh, ki so bile najvišje, imeli svoje prostore; imenovali so jih bregovce). Na čelu levici sta bila znani Robespierre in pa odvetnik Danton, mož orjaške postave, ki je govoril, kakor bi grmelo, drugače pa je bil grdega, osepničastega lica; pravo strašilo. Zbornica je prepovedala duhovsko obleko in je vse tiste duhovnike, ki niso prisegli na ustavo, v pregnanstvo obsodila. Vernim katoličanom so počasi cerkev za cerkvijo vzeli ter je ustavnim duhovnikom izročili, katerih pa verno ljudstvo maralo ni. Rajši so se zbirali na skrivnih krajih, kjer so stanovitni duhovniki božjo službo imeli. Če se je duhovstvu hudo godilo, prav v tisti meri je bila tudi kraljevska hiša na slabšem. Neki pivar je terjal od kralja, naj mu podpiše njegovo prošnjo, in je vsled tega pripeljal celo vojsko zanikernih lenuhov in oboroženih rovarjev na kraljev dvor. Praska je kralja pri obedu premočila in kralj je zdaj sam zapovedal, da naj kraljeve sobane prošnikom odpró. Celó mirno stopi kralj surovi in deloma pijani druhali nasproti. Junaka kralja ni niti pretenje postrašilo, niti zasramovanje preplašilo; kralj ni podpisal pivarskih prošenj, dasiravno je moral trpeti, da so mu rudečo kapo, kakor so jo jetniki nosili, djali na glavo, in dasiravno je moral z nekim puntarjem iz ene in iste steklenice piti „živijo“ na blagor naroda. Hujše še je ničvredno ženstvo zabavljalo kraljici, kateri je kazalo sekiro in povezek šib z napisom „za Antonieto“. Nekoliko časa potem so že očitno terjali, da se naj kralj odstavi in 10. avgusta so kralja v njegovem gradu napadli; komaj da se je s kraljico rešil ter zbežal v zbornico med poslance. Švicarji, ki so na kraljevem dvoru stražili, se niso hoteli udati puntarjem, dokler jim kralj ni zapovedal, da se naj umaknejo. Toda komaj zapustijo grad, jih divji puntarji od vseh strani napadejo in grozovito pomorijo. Zdaj razdraženo ljudstvo prodere v grad sam in vse pomori, kar jim

stopi na pot; od najviše dvorske gospode do kuhinskih dečkov in vratnih stražajev je vse strašno smrt storilo. Še na mrtvih truplih so se divje babure maščevale ter jih oropale in druge surovosti ž njimi počenjale. Neki častnik piše, da je videl, kako so se otroci z odsekanimi glavami igrali in kako so jih kvišku metali ali pa na palice natikali.

Zbornica za kralja ni bila pravo zavetje. Tukaj je moral v tesni izbici celi čas poslušati posvetovanje, kako bi kraljevo čast odpravili in kralja odstavili; nazadnje ga zaprejo v ječo.

490. Trezni in zmerni poslanci niso imeli več nobene moči in nikakega vpljiva. Bregovci so pa bili zmiraj predrzneji, ker so njihovi pristaši tudi v pariškem mestjanskem svetu imeli večino. Strašni Danton sam je popisal vse tiste, ki se naj pomorijo; na očitnem trgu so postavili guillotino, t. j. tak stroj, s katerim so glave sekali. Začetkom septembra 1792 se podajo rabelji na krvavo delo. Vsem sumljivim, to je tistim, kateri niso s puntarji vlekli, so posekali glave. V štirih dneh so našeli 12.000 glav, med njimi glave 400 duhovnikov, treh škofov in kraljevega spovednika. Mlada in ljubezniva princesinja Lamballe, ki je sama rada šla s kraljico v ječo, da bi jo tolažila, je bila v ječi grozovito z meči in sekirami umorjena. Njeno glavo nataknejo na sulico, da dolgi lasje v zraku vihrajo, in med vriščem in krikom vlačijo njeno truplo po ulicah; njeno srce je nek divjak snedel.

Pa ni dosti, da so v Parizu toliko krvi prelili, mestni svet je poklical tudi vse druge občine po Francoskem, da ga posnemajo in da vse tiste, ki bi radi stare pravice zopet vpeljali, brez vsega usmiljenja pokolejo. Nikdo se ni upal krvavega klanja grajati; strah pred grozovitnimi rovarji je vse premagal, ker res sam peklenščak bi tako krvavo ne vladal, kakor novi rešitelji na Francoskem. Zadi za krutostjo se je pa šopirila razuzdanost. Vlačuge so na državne stroške podpirali in nezakonski otroci so dobili po postavi iste pravice, kakor zakonski.

Med takimi dogodki so Francozi volili novi narodni zbor in zdaj je še več in še hujših rovarjev prišlo v zbornico, ker je tudi drhal imela pravico voliti. Že v prvi seji je zbor kraljestvo odpravil in ljudovlado vpeljal. Kar je bilo še boljših poslancev, so se trudili, da bi kralja rešili ter mu prosti zrak priborili, toda niso zmagali; bregovci kralja niso več izpustili, ampak so ljudstvo bolj in bolj na njegovo smrt pripravljali. Spisali so vsa hudodelstva, katerih je bil po njihovem mnenju

kriv, in kralj se je moral pred sodniki opravičevati. Za največi greh so mu šteli, da je bil kralj, in ker se je trudil, kraljevo krono tudi v prihodnje ohraniti, zavoljo tega je bil nespokorljiv grešnik. Dolžili so ga, da se je skrivoma zavezal s sosednimi vladarji, ki zdaj po francoski deželi segajo in kri nedolžnih Francozov prelivajo.

Umor kralja in kraljice.

491. Toda zbor ni sodil kralja, da bi mu pravico spoznal, ampak edino zato, ker ga je hotel na vsak način obsoditi. Dasiravno mu niso mogli nobene krivice dopričati, je vendar neki poslanec, mesarskega stanu, rekel: „Ludovikovo truplo se mora razkosati in po francoskih pokrajinah razposlati.“ — Zopet drugi poslanec pravi: „Drevo svobode bo le takrat lepo rastlo, če se s kraljevo krvjo podlije.“ Večina poslancev je glasovala za smrt. Kralj mirno poslušal, ko mu obsodbo objavijo in le prosi, da mu dovolijo tri dni časa ter mu dopustijo, v teh dneh prosto občevati s svojo rodbino, od ktere je bil dosihdob ločen, in da mu dovolijo katoliškega duhovnika za zadnjo uro. Samo zadnja prošnja je bila uslišana; sicer pa sklenejo, da mora kralj koj drugo jutro že smrt storiti. Zjutraj 21. januarja 1793 je bil Ludovik zgodaj pri sveti maši in je prejel iz rok svojega spovednika sveto popotnico. Ob devetih pride kočija po njega. Po ulicah je vse tiho, kakor na veliki petek; ne sliši se družega, kakor drdranje kanonov, ktere so za kraljevim vozom peljali. Kralj gredoč opravi molitve za umirajoče. Na trgu pred kraljevim gradom je pripravljena guillotina. Ludovik stopi mirno in srčno na morišče, branil se je le, ko mu hočejo rabelji roke na hrbtu zvezati, pa tudi v to je privolil, ko mu je spovednik rekel, da so tudi Jezusu roke zvezali, ko so ga vjeli. Potem pogleda kralj na ljudstvo, zapove mir in posluh ter reče z močnim glasom: „Francozi, jaz nedolžen umrjem; svojim sovražnikom odpustim; želim, da jim tudi Bog odpusti in da moja smrt prinese blagor francoski deželi.“ Naglo mu guillotina odseka glavo. Kar je bilo najbolj zanikernega ljudstva, tisto zapleše okoli morišča, ko jim rabelj pokaže kraljevo glavo; drugim pa je bilo z lica brati ali divje veselje ali mrzla radovednost. Na skrivnem se je prelila tudi marsiktera solza za nesrečnega kralja.

492. Krivični umor Ludovika XVI. je vzbudil druge vladarje iz njihove počasnosti in je državnike po Evropi podregal,

da so se med seboj zvezali ter poslali skupno vojsko nad Francoze. V deželi so ljuti republikanci po kraljevem umoru kruteje vladali kakor poprej, kakor tudi razposajeni fantalini bolj vnamar razsajajo, kedar se jim ostrega očeta ni več bati. Rudečkarji, t. j. najbolj divji rovarji, Robespierre, Danton, Marat, so postavili posebni „puntarski sod“, kateri je sodil in obsojal vse, kateri bi se rovarjem utegnili ustavljati. Puntarji, ki so bili pred letom še pravi srčeki ljudstva, so morali smrt storiti, ker so bili premalo rudeči. Po celem Francoskem si naštel 40.000 puntarskih sodišč in ravno toliko guillotini, ki so imele vse dosti opravka, 6000 vojakov je bilo vedno na nogah, da so republiko trebili kraljevih pristašev in žlahtnikov.

V pokrajini Vendée-ji, kjer se je ljudstvo vzdignilo zoper toliko nasilstvo, so s prva srečno odbijali vojake ljudovladine, ki so jih prišli pokoriti. Toda vojna sreča se je k republikancem obrnila, in Vendée je moralo strašno jezo pariških bregovcev občutiti. Konvent zapové vse vasi in sela požgati, vso živino in premoženje v notranje Francosko spraviti, Vendéečane pa ukončati. Dvanajst čet puntarske vojske križem prehodi nesrečno pokrajino, užiga vasi in mesta, meče dojence v ogenj, ki požiga stanovanje njih starišev, in postrela cele trume prebivalcev s kartečami. Štiri in devetdeset duhovnikov spravijo na ladjo, ki je bila luknjasta, in jih na svoje veselje polagoma vtopijo. Nekatere dni pozneje je na isti način poginilo 138 duhovnikov. Časih so tudi može in žene po dva in dva zvezali in jih v reki Loire (r. Loar) vtopili, a se šalili, da so to republikanski zakoni.

Toda krivica sama sebe tepe. Cela red najhujših puntarjev je bilo guillotiranih, Marat sam je bil v svojem stanovanju umorjen. Čim bolj pa so se rudečkarji za svoje lastno življenje bali, tem več krvi so prelili, da se jih nikdo ni upal lotiti. Bregovci bi rajši celo Francosko upepelili, kakor se znebili svoje oblasti.

493. Sred oktobra 1793 obsodi konvent tudi nesrečno kraljico Marijo Antonieto na smrt. Dasiravno še le 38 let stara, je vendar v ječi popolnem ostarela in osivela; notranja boleost se jej je brala z obraza. 16. oktobra ob ednajsti uri pridejo v ječo po njo, da jo peljejo na morišče. V siromašni domači beli obleki, z na hrbet zvezanimi rokami, se mora vsesti na voz, kterega so za navadne zločince rabili. Zraven nje je sedel duhovnik, ki je bil na ustavo prisegel, za kterega se kraljica zbog tega še zmenila ni. Ko dospejo na morišče, gre brhko po stopnicah in stopi mirno na morilni oder; še le

takrat je bila nekoliko vznemirjena, ko jej rabelj vzame ovratni robec in jej havbo potegne raz glave ter jej lase odreže. Sama položi glavo na panj in celó udana v božjo voljo umrje. Ko rabelj krvavo glavo vzdigne, zažene surova drhal, med katero je bilo največ besnih babur, divji krič, veselé se krvavega čina.

To so bili hudi časi, a še hujši so imeli priti. Nekega dne stopi Gobel, ustavni škof pariški, v zbornico in vse njegovo duhovstvo pride ž njim. Gobel je imel na glavi rudečo volnato kapo, kakor so jo rudečkarji nosili, a v rokah je nosil škofovsko kapo, križ in prstan in je stopil pred konvent ter rekel: „Dozdaj sem pridigal krščansko vero, ker je ljudstvo krščanstvo terjalo, ker pa zdaj ljudstvo več ne mara krščanske vere, tudi meni ni več mar za njo in odzdaj priznavam le vero svobode.“ Po teh besedah vrže znamenja škofovske časti na veliko veselje konventa ob tla. Večina ustavnih duhovnikov je svojemu škofu pritrdila.

Konvent je vsa cerkvena poslopja vzel in zadnje ostanke cerkvenega premoženja pograbil; vsakega duhovnika, če so ga le spoznali, vrgli so v ječo. Grduni so najsvetejši Zakrament strašno oskrunjali; vse je bilo svobodno, samo katoliška vera ne. Židi, katerim so dali državljanske pravice, so si dobro polnili žepe. Zvonove so prelivali v topove, iz srebrne cerkvene posode so denarje kovali, iz kelihov je drhal pila žganje, iz patén so jeli slanike ali soljene ribe; mešne bukve so porabljali za patrone, iz mešne obleke so šivali široke hlače in iz cerkvenega perila srajce. Vse altarje so razdjali in židom poprodali. V praznih cerkvah so potem kurili, sežigali svete ostanke ter, kakor bi besni bili, okoli ognjišča plesali in skakali. Oslu so dajali škofovsko kapo na glavo, mu križ ali sveto pismo obešali na rep ter ga v procesiji sprevajali po ulicah, da se je celó krvavemu Dantonu gabilo, kar so počenjali. Oženjene duhovnike je konvent vzel v svojo obrambo, da jim niso niti škofje niti verno ljudstvo mogli kaj, dokler so verni duhovniki morali ali mučeniške smrti umreti ali so bili prognani iz dežele.

494. Vsak človek mora nekako vero imeti; če tedaj pravo vero odrine, se mu pa kriva vera vrine. Francozi so katoliško vero zatrli in so človeško pamet proglasili za svojega boga. A človeška pamet, če Boga zgubi, je kakor nemarna žena, če moža zgubi, da se potem spači in po krivih potih vlačí. Tako so Francozi najsvetejšega Boga vrgli raz altarja in so vlačugo kot živo podobo pameti djali na altar. Na dragocenem na-

slonjaču jo nesejo odlični možje v imenitno stolno cerkev Naše Gospe (Marije), in jo postavijo na altar. V moder plašč je bila ogrnjena, je imela rudečo kapo na glavi in sulico v roki. Konvent je bil povabljen k tej službi božji. Požgali so toliko kadila, da je babura bila vsa v meglah kadilnega dima, in potem so zapeli „pesem svobode“ na njeno čast. Tako božjo službo so zdaj tudi po drugih cerkvah vpeljali ter so med pojedinami z bogokletnim napivanjem in z nespodobnimi plesi vsemogočnega Boga kar klicali na osveto. Francosko je bilo velik hudičev tempelj. Francozi so postali neznabogi, ustavni duhovniki so po razpelu hodili; očitno so tajili Boga in neumrjočnost človeške duše; na pokopališči so zapisali: „Smrt je večno spanje“.

Dalje več niso mogli zavoziti, kakor so zavozili; bilo je tedaj treba, voz obrniti. Robespierre sam je spoznal, da je tako častenje pameti nespametno, in da bi utegnilo škoditi njegovi samovladi. Velel je tedaj konventu, skleniti, da je najvišje bitje in da je človeška duša neumrjoča. Toda s tem je Robespierre voz prenašlo obrnil ter ga prevrgel; ta odlok ga je stal življenje. Hitro se je zvezalo zoper njega nekoliko mož raznih strank, da ukončajo njegovo krvavo vlado. Robespierre se je pa hotel na vsak način vzdržati v svoji oblasti, zatorej najbolj odločne republikance spravlja pod guillotino, da bi jih s tem oplašil in postrašil. Toda ravno nasprotno se je zgodilo. Zavoljo njegove brezobzirne krutosti ga zapušča prijatelj za prijateljem, kmalo bil je osamljen. 26. julija 1794 se poslanci vzdignejo zoper njega, ga tudi primejo in dva dni pozneje ga peljejo na morišče. Ljudstvo se je gnjelo okoli voza, na katerem so ga na morišče peljali, ga je preklinjalo in se mu posmehovalo. Neki prost mož pristopi k njemu rekoč: „Dá, Robespierre, Bog je vendar le!“ Ljudstvo vriska od veselja, ko odleti trinogova glava.

Zdaj je bil konec krvave vlade. Katoličanom so se časi boljšali, ljudstvo se je že do dobrega streznilo. Rudeče kape so preminile in bolj pošteni ljudje so prišli na krmilo. Nekdo je takrat rekel: „Kako sladka je pač krščanska vera in življenje; po Robespierrovi veri ni življenja; treba nam, da nam kdo po takih krvavih prizorih kaj pové od Kralja miru.“

Meseca oktobra se konvent razide; na njegovo mesto stopi novi zbor, kateri je iz svoje sredine izvolil pet direktorjev ali ravnateljev, ki so imeli zdaj najvišjo oblast v deželi. Dasiravno so še zmiraj zapirali duhovnike, ki so prihajali ali iz prognanstva ali so prihajali na dan iz svojih skrivališč, je vendar

ravnateljstvo deželo toliko uredilo, da je bilo živeti. Še le mo- gočni Napoleon je l. 1799 punt do dobrega zadušil.

Francoska prekucija je bila bridki sad brezbožne setve, katero so nasejali bogatajci. „Ker so zavrgli postavo Gospoda in preklinjali besedo Svetega, zato se je vnel Gospodov srd zoper njegovo ljudstvo; on stega svojo roko zoper nje in je udarja, da se gore stresajo in njih mrtva trupla ležijo kakor blato sred ulic. Pri vsem tem pa njegov srd še ne jenja, temuč njegova roka je še steg- njena.“ (Iz. 5.) — Tudi na Francoskem zdaj ni konca nadlog, ampak odslej je dežela po vojskah in po samosilstvu Napoleonovem še veliko trpela.

d) Nasledki prekucije za papeževno državo. Pij VII.

495. Ni nam treba praviti, da so francoski rovarji rimsko stolico na vso moč črtili. Še večja pa je bila njih jeza, ko je papež Pij VI. civilno ustavo duhovstva obsodil. Ko je zmago- viti Napoleon skoro že celo Italijo imel v svoji oblasti, je papež poslal na meje svoje države vojake, da bi kolikor toliko branili deželo pred sovražniki. Zbog tega se je Napoleon ma- ščeval nad papežem, ki je za pomirje moral plačati deset mi- lijonov goldinarjev, in zraven tega še Francozom prepustiti velik kos svoje države ter prosto pot po papeževi deželi (1796). Na to je Napoleon terjal, da papež prekličé vse odločbe, ktere je proti Francoski izdal. Ker papež tega, se vè, ni mogel sto- riti, mu je naznanil, da je pomirje prenehalo in papež je moral za mir, kterega so v Toletinu (1797) sklenili, zopet pet- najst milijonov goldinarjev plačati, zraven pa še zgubiti po- krajine: Bologno, Ferraro in Romagno, in zmagovalcu repu- stiti lepo število dragih rokopisov in umotvorov.

Da papeževno državo po redu spunta, pošlje Napoleon svo- jega brata Jožefa Bonaparteja v Rim za poslanca, kjer so se v njegovi palači zbirali vsi prekucuhi. V Rimu so vstaši več- krat pouzročili kak upor, in pri neki taki rabuki umorijo fran- coskega generala Duphota (r. Difóta). To je podalo Napo- leonu prelepo priliko, da je vso papeževno državo zasedel ter Rim za ljudovlado ali republiko oklical (1798). Zdaj so se v Rimu godile reči, kakor pred kratkem v Parizu; poulična drhal je imela oblast v svojih rokah. Častitljivega sivega star- čeka, 80letnega Pija VI., ki ni hotel niti pobegniti, niti se

svoji državi odpovedati, so vjetega peljali na gorenjo Italijo, in ker ga je tam verno ljudstvo povsod lepo sprejemalo in pristrčno omilovalo, ga odpeljejo na Francosko v mesto Valence (r. Valans), kjer kot pravi mučenik naskorem umrje (1799).

Zdaj sovražniki cerkvene oblasti in svete vere niso vedeli, kaj bi od veselja začeli, ker so si bili svesti, da je zadnja ura za sveto katoliško cerkev dotekla. Ni bilo več ne papeža ne papeževe države, in novega papeža kardinalom ni bilo moči voliti, ker so bili deloma razpršeni po vsem vesoljnem svetu, deloma pa po ječah zaprti. Celó verni katoličani so si bili v skrbéh, kako bode reč iztekla. Toda Gospod je svoji cerkvi večni obstanek obljubil in njegova pota so neizvedljiva. Za zadnjega rimsko-nemškega cesarja Frančiška II. se zbere v Benetkah iz vseh vetrov 35 kardinalov, ki leta 1800 Pija VII. za papeža izvolijo. Naskorem se je zamogel novi papež tudi že v Rim preseliti, kjer ga ljudstvo, ki se je nemarne in pogubne ljudovlade že naveličalo, veselo sprejme.

496. Pij VII. precej misli na to, kako bi zacelil cerkvi rane, ktere so jej sovražniki vsekali, in se ob enem trudi, v papeževi državi krščansko življenje lepo urediti in gmotni stan ljudstva izboljšati. Potem se milostno ogleda tudi na nesrečno francosko deželo. Napoleon je spoznal, dasiravno sam ni imel vere, da brezvernega ljudstva ni moči vladati; vsled tega sklene s Pijem VII. pogodbo, da se katoliška cerkev na Francoskem zopet vpelje. Sicer pogodba za cerkev ni bila ugodna, in papež je samo zbog tega v vse privolil, da zabrani, kar bi še hujšega utegnilo priti, in da pot pripravi boljšim časom. Zdaj se je pokazalo, da je še v marsikterem srcu živela vera, in po žalostnih in krvavih dneh se je prikazala zarja boljših časov; odpustki svetega leta, ktere je Pij VII. razpisal, bi naj pomagali francosko deželo zopet lepo urediti.

Leta 1804 se je Napoleon napravil za francoskega cesarja. Da bi novo cesarstvo dobilo večo čast ter se svetilo v lepši luči, je Napoleon jako želel, da bi ga papež sam prišel v Pariz mazilit za cesarja. To povabilo je Pija VII. spravilo v velike zadrege. Od ene strani so mu katoliške vlade odsvetovale iti v Pariz, ker si je Napoleon po sili prisvojil francoski prestol, potem je bila dolga pot v Pariz za papeža težavna in tudi nevarna, ker bi se lahko zgodilo, da samovlastni cesar svetega očeta na Francoskem obdrži ter se papeževe dežele polasti. Od druge strani pa se je papež bal, najmočnejemu vladarju, ki je na Francoskem zopet red vpeljal, se zameriti. Gotovo je Pij tudi mislil, da se bode ob tej priložnosti

dalo od cesarja kaj pridobiti v prid francoskim kristjanom ali za katoliško cerkev sploh.

Slednjič se je papež vendar odločil iti v Pariz. Med potjo so svetega očeta povsodi z veliko častjo sprejemali. Cesarski poslanci so mu prišli tija v Turin naproti, a cesar sam ga je sprejel v Fontenebleau-u ter spremljal v Pariz. Ko napoči slavnostni dan kronanja, pride Napoleon z velikim spremstvom v cerkev Naše Gospe, kjer ga papež in duhovstvo že čaka. Toda papež ga je zamogel le maziliti, ker krono dene Napoleon sam najpred sebi in potem svoji soprogi na glavo. V štirih mesecih svojega bivanja v Parizu je papež prejemal sijajna znamenja udanosti, ker katoliški živelj na Francoskem si je že do dobrega opomogel. Za katoliško cerkev pa je od Napoleona dosegel le malo ali nič, ker cesar se je vedel vsem željam in zahtevanjem papeževim ali izogniti ali mu jih je tudi naravnost odbil. Napoleon si je celó domišljal, da bi naj papež zopet v Avignonu apostolsko stolico postavil, kar pa je Pij VII. odločno zanikal. V spomladi leta 1805 se je papež vrnil nazaj v Rim.

Med tem, ko se je zmagoviti strahonja Napoleon na svetovni boj pripravljaj, si je v Milanu sam djaj laško kraljevsko krono na glavo, rekši: „Bog mi jo je dal, gorje tistemu, ki se je upa dotakniti.“

497. Cesar je na Laškem bolj in bolj segal v cerkvene pravice, je svojevoljno škofe nastavljal, katerih Rim ni mogel lahko potrditi, in je zdaj za enega zdaj za drugega duhovnika od papeža terjaj kardinalski klobuk, da bi tako sveti kolegij napolnil s samimi svojimi pristaši. Tudi gledé papeževe države je preziral vse pravice svetega očeta, in je meni nič tebi nič vzel papeževo pomorsko mesto Ankono, izgovarjaje se, da je za papeža bolje, če ima cesar mesto v svoji oblasti, kakor če bi ga Rusi, Angleži ali Turki vzeli. Med drugimi krivičnimi terjatvami je Napoleon (1806) papežu pismo objavil: „Vaša svetost je samooblastnik Rima, jaz pa sem njegov cesar; vsi moji sovražniki morajo tudi tvoji sovražniki biti“ in je terjaj, naj bi vse podložnike tistih držav, s kterimi se je cesar vojskoval, iztiraj iz svoje države in jim, zlasti Angležem, svoja pristanišča zapiral. Papež pa tega ni storil, marveč je pisal cesarju, da kot oče svete cerkve, ktera mir označuje, noče pri krvavih Napoleonovih bojih nobenega deleža imeti. Ko je pa siloviti zmagovalec še bolj pritiskal na svetega očeta, mu Pij VII. v lice pové možko in preroško besedo: „Če se vaša visokost čuti močnega in mogočnega, pa

mi nasproti spoznavamo, da je nad vsemi vladarji Bog, ki pravico in resnico brani, kteremu se vsaka posvetna oblast pokori. Mi vsi smo v rokah božjih. Morebiti je Bog v svoji previdnosti odločil, da bo préganjanje, s katero nam cesar preti, vero oživel in srca ljudi za božjo reč zopet vnelo.“ Na to je leta 1808 Napoleon zapovedal svojim vojakom, Rim zasesti. Rimljani so bili kar prestrašeni, ko so videli, kako težki topovi okoli in okoli zijajo v nje. Dasiravno pa je moral papež veliko krivice in razžaljenja prestati, srce mu ni upadlo.

498. Na Dunaji je Napoleon l. 1809 izdal cesarsko pismo ter zapovedal, da se ima papeževa dežela s francosko državo spojiti, a Rim naj ostane neodvisno cesarsko mesto; papež dobi iz državne blagajnice dva milijona frankov letne plače. Papež je takoj podpisal pismo, v kterem je odločno ugovarjal zoper toliko nasilstvo. Na to povzdigne sveti oče svoj glas in izobči cesarja in vse njegove pomagače in podajače, ki so svetega Petra oropali njegove dežele, iz katoliške cerkve in pri-bije izobčno pismo, ki je bilo že dolgo pripravljeno, na vrata glavnih treh cerkev v Rimu. Napoleon je sicer zabavljaj zoper bulo ter pisal svojemu namestnemu kralju na Laškem: „Misli li papež, da bodo zavoljo izobčnega njegovega pisma mojim vojakom puške iz rok padale?“ Toda božja previdnost je ošabnega trinoga hudo izučila. Že tri leta potem beremo v bojnih poročilih njegovih generalov, da je francoskim vojakom na Ruskem od prehude zime orožje iz rok padalo.

Cesar je po generalu Radetu od papeža terjaj, da se odpove svoji državi, a Pij VII. je odgovoril, da ga zamore cesar sicer dati na kose razsekati, tega pa ne more terjati, da bi se papeževi državi odpovedal, ktera ni njegova, ampak ktera je rimske cerkve. Na to prejmejo papeža in ga s kardinalom Pacca-jem brez vsega usmiljenja peljejo v Florencijo. Pa tudi tukaj mu ne dovolijo počitka, ampak ga v največi vročini peljejo v Genovo in od ondot pa v Grenoble na Francosko. Duhovniki niso smeli k njemu in niti kardinal Pacca ni smel več občevati s svetim očetom. Za nekoliko dni ga peljejo zopet nazaj na Laško v mesto Savono.

Ko je bil Napoleon l. 1809 na najviši stopinji svoje moči in svoje slave, zavrgel je svojo prvo ženo, in se je oženil z avstrijsko nadvojvodinjo Marijo Louizo (Ludoviko), da bi s to ženitvijo povzdignil lesk in blesk novega cesarstva; sam je namreč dobro občutil, da ni kraljevske krvi, ampak nizkega pokolenja. Koncem decembra istega leta zapove vsem škofom svojega cesarstva in vsem kardinalom, kterih bolezen ne ovira, priti

v Pariz, da bi ž njimi ondi z veliko cerkveno svečanostjo obhajal svoje zmage, a tudi svojo poroko. Vsa stara pisma in listine so iz Rima v Pariz prenesli, in cesar je hotel, da se za njimi tudi papež tje preseli ter da ondi postavi apostolsko stolico. Veči del kardinalov je ostalo stanovitnih; niso se udeležili cesarske poroke. Razžaljen samovlastnik se je takoj znosil nad njimi, vzal jim je njih posestva in jim je tudi prepovedal, rudečo častno obleko nositi; kardinali so morali v črnih talarjih, kakor prosti duhovniki, hoditi. Zbog tega zgodovinarji govorijo o rudečih in črnih kardinalih.

499. Cela Evropa se je Napoleonu uklanjala, edini papež se mu ni pokoril. Cesar je imenoval nove škofe, a papež jih ni potrdil, ampak jim je pismeno naznanil, da je njih imenovanje zoper cerkvene postave. Vsled tega papežu celó črnilo in pero poberejo, potem še vtrgajo v njegovo miznico, in mu vse bukve in listine premečejo in pregledajo. Vse to je Pij VII. velikodušno prenašal ter rekel: „Vse pretenje cesarjevo hočem k nogam Križanega položiti in Bogu prepustiti, da se potegne za mojo reč, ker ona je tudi reč njegova.“

Troje škofov, ki so imeli več cesarskega duha kakor cerkvenega, je prišlo v imenu cesarja v Savono, kjer so s svojimi terjatvami strašno nadlegovali ubogega trpina. Papež bi moral ali cesarju zvestobo prisegniti, in potem bi se smel v Rim vrniti, ali bi naj svojo stolico postavil v Avignon, in tam bi potem naj svobodno kot samostalni vladar gospodaril. Toda papež je pregledal cesarjeve krive namene in se ni udal. Na to pokliče Napoleon narodni cerkveni zbor v Pariz, da bi mu pomagal iz velikih zadreg, v ktere ga je to spravilo, da je imel svetega očeta zaprtega. Pa zbor se je jako neukretno gibal; pač ni imel prave glave, a cesarska glava mu ni sodila. Govorili so dosti in dolgo, a sklenili nič; cesar je kar pihal od jeze, in razpustil je zbor.

Leta 1812 je Napoleon šel nad Rusijo in je od ondot zapovedal, papeža iz Savone prepeljati na Francosko v mesto Fontainebleau blizo Pariza. V prosti poštni kočiji ga odpeljejo iz Savone. Gredeč je starček tako zbolel, da so ga prevideli s sv. zakramenti. Vendar je moral že drugo noč zopet vstati in se naprej peljati. Dvajsetega junija pride tako zmučen v Fontainebleau, da so se bali za-nj in da je več tednov še poležaval. Obiskati so ga smeli samo rudeči kardinali in tisti škofje, katerim je Napoleon svojega duha vdihnil.

500. Na Ruskem je zmagovitemu vojskovodji prvokrat spodletelo. Niso ga sicer Rusi zmagali, pa ruska zima in pa

pomanjkanje živeža mu je njegove najboljše vojake pobralo. Napoleon sam jo je na kmečkih saneh nazaj na Poljsko pri mahal. Zdaj, ko je bil cesar ponižan, se je začel s papežem z lepa dogovarjati, toda ne iz dobrega namena, ampak da bi s svojo prijaznostjo prekanil bolehnega in onemoglega starčka, kterega s silo ni mogel premagati. Meseca januarja l. 1813 se poda Napoleon v Fontainebleau, kjer je osebno s papežem obravnaval in kjer sta se toliko sporazumela, da sta zabilježila ednajst točk, ki bi naj bile podlaga prihodnji pogodbi med njima. Pa kar je bilo le na pol dognano, je cesar takoj raztrobil za gotovo pogodbo s papežem. Pij VII. je zdaj sprevidel, da ga je cesar prevaril ter zlorabil njegovo predobro srce, in je zbog tega postal tako otožen, da ni mogel ne spati, ne jesti, ne piti, in da se je sam za se bal, da bode znorel ali da bode sploh njegovega trpljenja konec. Na to je napisal, kakor so mu zvesti kardinali svetovali, lastnoročno pismo na cesarja, v katerem je vse preklical, kar je pred podpisal, ker je cesar ob svojem to za gotovo pogodbo izklical, kar je bilo samo z večja dogovorjeno. Cesar se je nosil, kakor bi papeževga pisma ne bilo, in je pogodbo razglasil za državno postavo, ktere se ima vsak Francoz držati, ako noče kazni zapasti.

Leta 1813 je Napoleona sreča zapuščala in zvezda njegove slave je naglo zahajala. Zbog tega je pošiljal k papežu poslanca za poslancem, ki bi se naj ž njim pogajali, in je po slednjem poslancu Piju VII. celó že kos njegove države ponujal. Papež je z nova izrekel, da dedščine svetega Petra ne vzame drugače, ko celo. Na to mu je cesar ukazal, se vrniti na Laško. Verno ljudstvo ga je povsod na Francoskem slovesno sprejemalo in sprevajalo. Na Laškem so ga avstrijski vojaki lepo prevzeli, in 24. maja (1814) so ga v Rimu jako sijajno sprejeli. Na dunajskem shodu l. 1815 je dobil papež celo svojo deželo nazaj. Napoleon pa, od združenih vojsk evropskih vladarjev premagan, se je moral prestolu odpovedati, in je dobil majhni otok Elbo v sredozemskem morji za svoje kraljestvo. Vernega ljudstva veselje je bilo veliko, sveta katoliška cerkev je zopet sijajno zmagala. Nobeden vladar se ni tako ustavljal samovlastnemu zmagovalcu in nobeden knez ni toliko pretrpel, kakor velikodušni Pij, kterega so celó tisti vladarji občudovali, ki niso katoličani.

Nenadoma zapusti Napoleon otok Elbo in se poda na Francosko, kjer so se njegovi stari jaki vojaki hitro zbrali okoli njega ter ga v njegovo prejšnjo čast postavili. Pa le sto dni je trpela njegova nova čast. Zopet je bil premagan;

in zdaj ga zapeljejo na otok Heleno, kjer je spravljen s cerkvijo l. 1821 umrl.

Pij VII. je l. 1814 na enoglasno prošnjo katoliškega sveta v slovesni buli red jezuitov zopet k življenju vzbudil, kar je v Rimu ravno toliko veselja pouzročilo, kolikor je popred žalosti bilo, ko so bili društvo zatrli. Papež je umrl l. 1823; njegovo ime bode se v zgodovini vedno svetilo.

e) Papež Leon XII., Pij VIII. in Gregorij XVI.

501. Še istega leta je bil papež Leon XII. izvoljen. Bil je jako razumen mož, ki je že dosti skusil na svetu; v cerkvenih rečéh je bil oster in strog. Hitro ko je nastopil svojo novo čast, je glasno svaril krščanski svet pred puhlimi modrinjaki, ki kažejo ljudstvu zmiraj prijazno lice in jim Bog vé kaj vse obetajo, v resnici pa napačne nauke razširjajo in zadovoljnost med ljudmi podkopavajo. Nadalje je opozarjal na društva za razširjanje svetega pisma, ktera so protestanti med seboj snovali, in ktera so skrbela, da se sveto pismo v vse jezike prestavi in potem dober kup ali tudi zastonj med ljudstvo spravlja. Da so protestanti v te prestave vrivali svoje nazore in da so sveto pismo po svoje pačili, je razumevno. Tudi je svaril pred skrivnostnimi framazoni ter je dokazal, da so njegovi predniki o pravem času dobro videli nevarnost, ki cerkvi in državi preti od teh skrivnih društev, kar je francoska prekucija zdaj dovolj pokazala. Papež je postavil poseben odbor, ki mu je nasvetoval, kar je treba v cerkvi prenarediti ali popraviti. Posebno pa je očetovsko skrbel za lep red v papeževi državi. Leon je umrl l. 1829.

Za naslednika mu izvolijo Pija VIII., ki je komaj poldrugo leto cerkev vladal. Bil je učenjak in jako pobožen in ponižen duhovnik. Cesarja v Braziliji je preprosil, da je v svojem cesarstvu sužnost preklical. Doživel je veselje, da se je Irska angleške sužnosti rešila, in da je Francoska deželó Algier v severni Afriki osvojila ter véliko tisoč krščanskih sužnjev, ki so ondi životarili, osvobodila.

Njegov naslednik je bil Gregorij XVI. Trebalo je na papeževi stolici moža odločnega in delavnega, kakor so bili Gregorji, ki so na njej sedeli, in Gregorij XVI. je bil takšen mož. Oster zoper samega sebe, je bil drugim dober oče, a v cerkvenih pravicah niti za piko ni odjenjal. Ko je nastopil vlado, je rekel: „Ta misel nam daje srčnost, da nebeški Oče ne bo dopustil, da bi križi, s kterimi nas obiše, našo moč presegali.“

Pa je bilo svetemu očetu zaupanja v božjo pomoč tudi treba, ker prekucijski duh se je iz Francoskega preselil na Laško, posebno pa so se v papeževi državi glasili uporniki ter drzno vzdigovali svoje glave. Dvakrat so avstrijski vojaki, dasiravno to Francozom ni bilo po volji, prestopili meje papeževe dežele ter pregnali prekucuhe, ki so ljudstvo šuntali zoper papežovo vlado.

Gregorij je imenoval najbolj izvrstne može za kardinale, med njimi izredno nadarjenega Mezzofanti-ja, ki je več kakor štirideset raznih jezikov gladko govoril, in Maj-a, ki je bil kot zgodovinar in arhivar (poznatelj starih pisem) na najboljšem slovesu. Z apostolsko srčnostjo je papež očital ruskemu carju Nikolaju preganjanje katoliške cerkve na Ruskem, kar so ruski vladarji hoteli pred svetom zakriti, ter mu je zažugal z ostro sodbo pred vsemogočnim sodnikom, pred katerim bode moral skoro račun dajati od svojega vladanja. Njegova visoka postava, prijazna častitljivost sivega starčka in njegova možatost je na vsakega storila velik vtis. Ljubili so ga vsi verni kristjani, a brezbožni svobodnjaki in prekucuhi vseh dežel so ga sovražili in črtili. Zvest svojim načelom do konca, umrje leta 1846.

f) Pij IX.

502. Izvolitev Pija IX. se je nenavadno hitro zvršila; v treh dneh že je dobil večino glasov kardinal grof Mastai Ferretti, ki je kot Pij IX. zasedel papežev stol. Preroška je bila beseda, katero je Pij na dan svojega kronanja izustil: „Danes se začne preganjanje“, zato pa si je tudi za svoje glasilo izbral besede: „Križ od križa“, in res se celo svoje življenje križa več ni znebil.

Najpred si poglejmo njegovo delovanje v papeževi državi. Ubogal je svoje blago in ljubeznipolno srce ter je začel z lepega vladati, da bi se z dobroto nezadovoljnim upornikom prikupil. Precej ko nastopi vlado, prizanese upornikom, ki so po ječah sedeli, in svojim podložnikom z očetovsko ljubeznijo izpolnuje njih terjatve in jim podeluje svoboščine, katerih so želeli. Zdaj ni bilo boljšega moža od Pija, kteremu so hvalo peli ne samo na Laškem, ampak tudi v vseh drugih deželah.

Toda večina prekucuhov, ki so se zdaj pred papežem zvižjali in niso vedeli, kako bi se mu dostojno za tolike dobrote zahvalili, ni bila poštena, ampak je skrivoma hujskala zoper njegovo vlado, snovala skrivna društva in pisarila v liberalne časnike ter si tako tla pripravljala za novo delovanje. Ro-

varji, ki so bili iz dežele prognani, se vrnejo po papeževi milosti domov, a doma začnejo zopet rovati, dokler državnega reda do dobrega ne podkopljejo. Še vedno hvalisajo papeža, ob enem pa terjajo zmiraj novih svoboščin od njega. Pij jim dovoli ustavo in dve zbornici, ki bi naj za naprej vladali v papeževi državi ter imeli pravico, davke dovoljevati in postave potrjevati. Pa to je bilo upornikom še premalo. Terjali so od papeža, naj vso Laško pozove na sveto vojsko zoper Avstrijce, ki so imeli gorenjo Italijo v svoji oblasti. Papež jim je to odločno zanikal, rekši, „da je oče vseh katoličanov in se torej ne more za posamezne politične stranke zanimati, ampak za more le mir na celem svetu, posebno pa v Italiji, želeti.“ Kakor bi trenil, je minila vsa papeževa slava in skrivno sovražstvo stopilo je na dan. Minister grof Rossi je hotel z odločnim postopanjem mir in red ohraniti, a bodalo rovarjev presunilo mu je sree.

503. Ko je l. 1848 vrelo po celi Evropi, sodili so prekuhuhi v papeževi deželi, da je zdaj prišla tudi njihova ura, da se vzdignejo. V toliki nevarnosti je papež iz Rima zbežal v trdno mesto Gaeto. Rovarji so v Rimu takoj izklicali ljudovlado, kateri na čelu je bilo troje mož — trojica. Francoska armada je rešila Rim prekucuhov, ki so jo o pravem času pobrisali, in tudi Avstrijci so zopet prestopili meje ter pomagali papežovo državo urediti. Na veliko veselje vseh dobrih se vrne Pij IX. l. 1850 v svoje poglavitno mesto.

Modri kardinal Antonelli, ki je zdaj stopil na krmilo, si je na vso moč prizadeval, gmotno in duševno stanje papeževih podložnikov izboljšati. Pa vse zastonj, hudobni nimajo miru! Po redu črnijo in obrekujejo svetega očeta posebno pri nevedni mladini, katero vabijo v skrivna društva, da je sovražstvo do apostolske stolice tako rekoč z mladino vred rastlo. Z rovarji se zaveže sardinski kralj Viktor Emanuel in njegov prevejani minister grof Cavour, kateri je imel odslej med rovarji prvo besedo, kakor je doslej med njimi zvonec nosil glasoviti Mazzini.

Cavour in francoski cesar Napoleon III. sta se dogovorila ter storila skrivni naklep, Avstrijce za vselej iz Italije pognati. Leta 1859 se je začela vojska med Avstrijo in Sardinijo, v kateri je Napoleon Sardiniji pomagal s svojimi vojaki. Avstrijci, premagani v bitkah pri Magenti in Solferini, so zgubili Lombardijo, pa tudi papež je zgubil polovico svojih dežel.

Sardinski kralj Viktor Emanuel, ki je stopil v čast kralja zedinjene Italije, je leta 1860 vnovič napadel papežovo državo

ter pri Castelfidardi zmagal malo pa hrabro papeževo vojsko. Zdaj vzame papežu še ono polovico države in mu pusti samo Rim in najbližjo okolico. Zastonj je Pij oporekal toliki krivici, zastonj je tožil, rekši: „Bogu posvečene device morajo kruha prositi, hiše božje so oropane, cerkveno premoženje je pograbljeno, cerkvena oblast je oskrunjena, cerkvene postave so zaničevane in poteptane.“ Ko je bil sveti oče do dobrega oropan, ga pa njegovi dobri otroci niso zapustili, ampak od tistih dob se nabere toliko miloščine za svetega očeta v vseh katoliških deželah, da zamore vse redno poplačati, kar ga stane vladanje vesoljne cerkve.

504. Ko se je Avstrija leta 1866 na severu in na jugu v boj zaplela, zgubila je tudi Venecijo. Zdaj je bila tedaj Italija zedinjena, edini Rim je bil še v papeževi oblasti. Garibaldi in njegovi privrženci terjajo predrzno in na glas, da Rim mora postati poglavitno mesto novorojene Italije. Garibaldi je zbog tega nabiral prostovoljce in je s svojimi četami l. 1867 napadel Rim. Pa papeževa vojska, kateri je prišel na pomoč oddelek francoskih vojakov, je Garibaldi-ja pri Mentani do dobrega užugala. Toda že leta 1870 je vojska Viktorja Emanuela s silo vzela Rim. Zdaj se kralj naseli v Kvirinalu (v papeževi palači), papež pa je oropan svojih držav ostal v Vatikanu kakor pravi jetnik, okoli in okoli od sovražnikov obdan.

505. Čudom se čudimo cerkveni delavnosti od Boga z velikimi milostmi obdarjenega Pija, ki na papeževi stolici ni samo prestopil let svetega Petra (25 let papeškega stolovanja v Rimu) ter je l. 1871 obhajal 25letni jubilej svojega papeževanja, kakor že l. 1869 50letnico svojega mašništva, ampak je l. 1877 zamogel tudi obhajati 50letni jubilej svoje škofijske časti, na veliko radost celega katoliškega sveta. Pij je ustanovil križem sveta 30 novih nadškofij in blizo 200 škofij. Leta 1850 je vredil duhovstvo na Angleškem ter je mesto apostolskih namestnikov zopet umestil škofo; ravno isto je storil tri leta pozneje v Hollandiji. Jeruzalemski latinski očaki, ki so se dozdaj v Rimu zadržavali, so morali odslej (1847) v Jeruzalemu stolovati. Posebno veliko je papež zaupal na pogodbe, katere je z raznimi vladami sklenil, a pozneje se je pokazalo, da se vlade pogodeb ali niso držale ali so jih tudi enostransko preklicale. Vse krive, napčne in nevarne nauke, katere so lažnjivi preroki po krščanskem svetu širili, je v posebnem pismu združil (syllabus) in jih ob enem obsodil ter v okrožnem listu (encikliki) krščanskemu svetu oznanil.

V sveti kolegij je klical izvrstne može vseh narodov. Od Pija so dobili kardinalski klobuk na Angleškem Wiseman in Manning, na Irskem Cullen, na Nemškem nadškofi Melchior, Geissel, Rauscher in jezuit Franzelin, na Francoskem nadškofi Mathieu, Donnet, Gousset in drugi. V čast cerkvenih učnikov je povzdignil svetega Hilarija poitierskega, svetega Alfonza Ligvorija in svetega Frančiška Saleskega. Zveličanih in svetnikov je proglasil več kakor kateri si bodi prejšnji papež.

Štirikrat je Pij IX. katoliške škofove o priliki raznih svečanosti v Rim povabil. Leta 1854, ko je papež verski člen od čistega spočetja Marijinega oznanil, se je nad 200 škofov v Rimu zbralo. Na binkoštno nedeljo (1862) se je nad tri sto škofov v Rimu sešlo, med njimi je bil tudi rajni preblagi slovenski škof Anton Martin Slomšek, da so praznovali posvečenje japonskih mučenikov in da so se s svetim očetom posvetovali, kako bi se rimska država zamogla drznega nasilstva sovražnikov obraniti. Leta 1867 je blizo 500 škofov s papežem obhajalo 18 stoletnico mučeništva svetih apostolov Petra in Pavla. Takrat je Pij z veselim srcem povzel besedo ter rekel: „Nič ni lepšega, kakor na edinost katoliških škofov, ki se pri svečanosti mučeništva prvakov apostolskih kaže, v imenu cele katoliške cerkve pokazati. Gledé take zložnosti morajo sovražniki velikansko moč katoliške cerkve razumeti ter spoznati, kako jako se motijo, ki menijo, da se je postarala. Ta zloga škofov z namestnikom Kristusovim bode cerkev še bolj ukrepila. Naša vroča želja je, pri bližnji priložnosti škofove zopet okoli sebe zbrati, in ž njimi vesoljni cerkveni zbor obhajati.“ No to mu škofovi odgovorijo: „Mi smo na tvoje povabilo, sveti oče, radi prišli v Rim častit tvoje odlične čednosti in te tolažit, pa tudi gledat tvoje očetovsko lice ter tako svoja srea okrepčat sred tolikih nadlog v cerkvi.“

Pij IX. kardinalom že l. 1864 tajno dá na znanje, da želi vesoljni cerkveni zbor obhajati ter jih ob enem popraša, kaj o tej reči sodijo. Sveti kolegij je bil prav istih misli kakor sveti oče, in takoj so se v Rimu začeli pripravljati na velikansko delo. Iz Rima so pisali na najbolj odlične škofove vseh narodov, naj jim naznanijo najnujnejših stvari, o katerih bi bilo treba govoriti na vesoljnem zboru.

Ko je leta 1868 papež razpisal vesoljni cerkveni zbor v Vatikan, svet ni verjel, da bi bilo o tistih časih mogoče, kaj takega podvzeti; državniki so bili kar ob sapo, da se papež upa, kaj takega počenjati, ko mu okoli in okoli pretijo nevarnosti.

Vatikanski vesoljni cerkveni zbor.

506. Cerkveni zbor je bil sklican na 8. dan decembra leta 1869. Kar so pri enaki priliki storili njegovi predniki, to je učinil tudi Pij, poslal je prijazna povabila pravoslavnim razkolnikom in protestantom, da se udeležijo cerkvenega zbora ter zedinijo z rimsko cerkvijo. Kerščanskih vladarjev in oblastnikov razločno sicer niso povabili, a bula, ki je katoliški svet na zbor klicala, vladarjem ni branila, da ne bi smeli priti na zbor.

Med tem ko so sovražniki vpili in mogotci ropotali zoper cerkveni zbor, so se v Rimu tiho in mirno pripravljali na velikansko delo. Pij je postavil posebne odbore, med ktere je razdelil razno gradivo, da so ga pripravljali in vrejali za občna zborovanja; vsakemu odboru na čelo je bil kardinal postavljen.

Še za nobeden cerkveni zbor se niso delale tako velikanske priprave. Za zbornico je bila pripravljena v baziliki svetega Petra v Rimu krasno okinčana stranska kapela. Nadjali so se toliko škofov, kakor jih še nobeden cerkveni zbor ni videl. Toda marsiktera skrb je v Rimu kalila občno veselje in upanje; ni bilo namreč niti dognano, ali bodo vlade svojim škofom pustile prosto pot na zbor, ali bodo škofje v Rimu zmiraj varni, ali se ni celó med škofi bati strankarstva vladarjem na ljubo, ki so jih povzdignili v škofovsko čast, ali pa na ljubo časnikarjem, ki so jih na ves glas svarili, da se naj za svet varujejo rimskih zanjek in zvitih jezuitov.

Najbolj vznemirjena se je kazala francoska, nemška in avstrijska država. Znameniti učenjaki, ki so imeli dovolj upliva, so bili temu gibanju na čelu ter so vse mogoče ugibali, ker pravega, kar se v Rimu godi, niso vedeli povedati. Pravili so, da škofi v Rimu ne bodo imeli svobodne besede, da zbor nima družega namena, kakor da počasti papeževo osebo in da nakuje nekaj novih verskih členov, katerih treba ni. Čim bliže je prihajal čas zbora, tem hujša je prihajala jeza na papeža in na cerkveni zbor; nekteri katoličani so začeli dvojiti in so malosrčni postajali. Med tem pa je vedno več škofov v Rim prihajalo, celó iz Azije, iz Afrike, iz Avstralije, iz Severne in Južne Amerike in iz vseh evropskih dežel; njih število je narastlo nad 700.

507. Odločenega dne (8. decembra 1869) je v prvi seji Pij IX. osebno s pristrčnim nagovorom in s presijajno službo božjo otvoril cerkveni zbor; slavnostni govor je govoril nad-

škof Passavalli. Drugo sejo so na dan 6. januarja (1870) nastavili, v kateri so škofje, kakor je navada, slovesno svojo vero izpovedali. Še le v tretji seji (24. aprila) slovesno oznanijo verske resnice „o veri“ in obsodijo nasprotne krive nazore.

Potem so prišle verske resnice gledé „cerkve“ na vrsto. Večina je želela, da bi se pred vsem „o prvaštvu rimskega papeža“ posvetovali. Zdaj so se vršile žive razprave. Manjšina v Rimu zbranih škofov je namreč bila zoper to, da bi se sklepalo o papeževi nezmotljivosti, kar pa je večina ravno silno želela. Nadškof Manning je v posebnih spisih dokazoval, da je zoper krive nazore, ki so v cerkvi že toliko škode in zmešnjave pripravili, neobhodno potrebno, da cerkev pové, kar je njeni nauk, da se ne bode več vsaki krivoverec, ktereга v Rimu obsodijo, s tem izgovarjal, da morebiti papež vendar nima prav. Zraven tega so se za papežovo nezmotljivost najodločnejši bogoslovci in pokrajinski cerkveni zbori že izrekli, kar tudi sveto pismo in ustno sporočilo dovolj jasno uči. Nad 400 škofov je potem stavilo predlog, da se naj v zboru o papeževi nezmotljivosti sklepa, in za to postavljeni odbor je predlog odobril in sprejel.

Zoper ta predlog so vpili in na glas oporekali ne samo na zboru, ampak tudi zunaj zбора. Sicer je bilo le malo škofov naravnost zoper papežovo nezmotljivost; veliko več je bilo takih, ki so ta nauk odobraval, toda jako neprimerno se jim je zdelo, s tako določbo v teh razburjenih časih duhove še bolj vznemirjati. Nekteri francoski, nemški in avstrijski škofje so papeža pismeno prosili, da o tem vprašanji na zboru naj ne dovoli razpravljati. Isto to so pozneje prosili tudi nekteri severo-amerikanski in iztočni škofi, najbolj zbog tega, ker se jim je čas za to jako neugoden zdel. Tudi časnikarstvo se je tega vprašanja poprijelo in ga je na vsak način obrekovalo ter napačno tolmačilo. Po svetu je kar mrgolelo novih knjig in spisov, v katerih je manjšina napadala predlog, na ktere jim je pa večina ročno odgovarjala. Na čelu tistim, ki so bili zoper papežovo nezmotljivost, je bil prošt Döllinger v Monakovem; njemu se pridružijo še nekteri drugi profesorji bogoslovja, ki so se bali za svobodo „nemških ved“, ako se papeževa nezmotljivost proglasi, kakor da bi nemški profesorji imeli vedo v najem. Sovražniki cerkve so celó pričakovali, da bodo nekteri škofje od cerkve odpadli. Prazen strah!

508. Maja 1. 1870 so začeli v poglavitni skupščini razpravljati obrazec „o rimskem papežu“, ki je imel štiri poglavja. Prva tri poglavja so primerno hitro rešili, a zdaj pride

red na četrto poglavje, ki je govorilo o „papeževi nezmotljivosti“. Takoj se vname hud boj v zbornici, beseda je dala besedo; 57 govornikov je govorilo, in nad sto predlogov, po katerih bi se naj obrazec pre naredil ali zboljšal, so škofi zbornici izročili. Tukaj imajo tudi razlogi, ktere je manjšina navajala, svojo vrednost, ker iz tega bode bodoči svet spoznal, kako vsestransko in temeljito se je reč pretresala, predno se je dognala.

V četrti slovesni seji 18. julija je vprašanje dozorelo ter prišlo na glasovanje. Vseh 535 navzočih škofov glasuje za papežovo nezmotljivost, razun dveh, enega Sicilijanca in enega Severo - amerikanca, ki pa sta kmalo potem tudi podpisala. Tem glasom še pridruži svoje glase nad 200 drugih škofov, ki niso bili v Rimu navzoči. Papež Pij je radostno potrdil sklep vesoljnega cerkvenega zbora, in takoj je bila verska resnica o papeževi nezmotljivosti po krščanskem svetu razglašena. Papež je zbornico kratko tako-le nagovoril: „Najviša papeževa veljavnost škofijskih pravic ne prekrži, ampak je podpira in utrjuje; kdor zdaj razburjen sodi, naj pomisli, da Gospod ni prišel v nevihti, ampak s tiho in tenko sapico. Bog, ki nam velika in čudna dela opravlja, naj duhove in srca prešine in presune, da bodo vsi enih misli z namestnikom Kristusovim, ki jih pristrčno ljubi ter želi ž njimi zedinjen biti, da bi vsi složno boj Gospodov bili in resnici k zmagi pomagali.“

Ko je bila papeževa nezmotljivost proglašena, boj ni utihnil, ampak vlade so povdarjale, da ima zdaj cerkev celó drugo lice, in so se odkrižale tistih dolžnosti, ki so jih dozdej imele do cerkve, ter so za cerkev jako neugodne in krivične postave izdajale. Na Nemškem pa je nastala krivoverska stranka, ki ni marala „nove vere“, ktero je vatikanski zbor neki zdaj v cerkev vpeljal, ampak je baje stari veri zvesta ostala ter se „starokatoliško“ stranko imenovala. Žalostno je, da so se v svoji zaslepljenosti tej stranki možje pridružili, ki so bili v katoliških znanostih znameniti. Starokatoličani že od začetka niso bili številni. Največ je bilo med njimi oholih duhovnikov in pa takih, kteri so se bremena duhovnih dolžnosti navolili ter bi se ga ob tej priložnosti radi otresli, potem pa še nekoliko posvetnjakov, kterim je za starokatoliško vero prav za prav ravno tako malo mar, kakor za katoliško, ker jim je vera sploh deveta skrb. Primerno je, da se zovejo starokatoličane; njihova cerkev se je res jako hitro postarala in zdaj že razpada.

g) Stanje katoliške cerkve v zadnjem stoletju v posameznih evropskih državah.

V Avstriji.

509. Cesar Leopold II. je bil brat Jožefa II. ne samo po krvi, ampak tudi po duhu. Vendar je moral v nekterih cerkvenih rečéh nekoliko odjenjati. Osrednja bogoslovska semenišča so preminila in zopet so odprli semenišča po posameznih škofijah; v zakonskih rečéh je zamogel papež v obširnišem obziru dajati spreglede kakor poprej, in pri službi božji je do dobrega obveljala latinska beseda, katero bi nemška imela izpodriniti.

Frančišku I. (1792 — 1835) je vojska z Napoleonom delala toliko preglavice, da ni imel časa, da bi v notranjih zadevah svoje države kaj spremenjal. Zbog tega se je nadvlada države nad cerkvijo še bolj utrdila; duhovstvo se je novim razmeram nekoliko privadilo ter mislilo, da mora tako biti. Škofe so navadno izbirali iz duhovnikov, ki so bili pri vladi poročniki v cerkvenih zadevah, in kateri so se torej že popred, ko so škofi postali, z državnimi postavami do dobrega spoprijaznili. Lepo življenje svetnih in redovnih duhovnikov je pešalo, vednosti so hirale, duhovski stan je bil zaničevan. Šicer so l. 1804 duhovniki zopet dobili nadzorstvo v ljudskih šolah, toda le kot državni služabniki, ne kot cerkveni predstojniki.

Više bogoslovsko učilišče na Dunaji, katero je cesar Frančišk po dvornem župniku Jakobu Frintu ustanovil (1815) in se Frintanej imenuje, je bilo celó v jozefinskem duhu uravnano. Še le pozneje so cerkvena načela obveljala v tem odgojišči, v katerem so se profesorji in ravnatelji duhovnih semenišč odgojevali. Škofi pa, ki so sicer bili pobožni možje, ali niso spoznali zla v cerkvi, ali niso imeli dovolj srčnosti, da bi se mu uprli.

Ko je bil cesar l. 1819 v Rimu, mu je papež Pij VII. izročil spomenico, v kateri je opisal slabo stanje cerkve v avstrijskem cesarstvu. Cesar je poklical svoje svetovalce, in ker so mu ti hvalili obstoječe postave, ostalo je vse pri starem. Vendar so odslej postave nekoliko bolj milo tolmačili ter dopuščali božje poti, potovanje v Rim in nadzorovanje duhovnih semenišč po škofih.

Več znanstvenega in pobožnega duha so v avstrijske dežele prinesli redemptoristi, ki so se l. 1816, in jezuiti, ki so se leta

1820 ondi naselili. Najbolj zaslužen med njimi je bil redemptorist Klement Marija Hofbauer (Dvoržak), kterege svetost je Bog tudi s čudeži potrdil. Le-ti so ustanovljali nova društva in bratovščine ter budili cerkveni duh med duhovstvom in svetom, na velike čemere jozefinskih liberalcev, ki so glasno tožili nad takimi novarijami. Cesar Frančišk se je celó hotel s papežovo stolico popolnem pogoditi, kar se mu pa ni posrečilo, ker so mu zagriznjeni škrici nasprotovali. Žalosten je cesar stvar zamogel le svojemu nasledniku toplo priporočiti.

Za cesarja Ferdinanda I. (1835—48) se cerkvene razmere tudi niso na boljše obrnile, dasiravno je bil cesar osobno pobožen in cerkvi prijazen vladar. Še le prekucija leta 1848 je v avstrijski birokraciji (vladi uradnikov) stolec spodnesla ter ob enem cerkveno ustavo cesarja Jožefa ob veljavo pripravila. Cesar Ferdinand se je cesarski kroni odpovedal in na njegovo mesto je stopil nečak njegov, cesar Frančišk Jožef I. Leta 1849 so bili škofi na Dunaj poklicani, da so povedali, na kak način bi se dale razmere med državo in cerkvijo uravnati. Po cesarski volji so škofi zopet svobodno z Rimom občevali, so dobili v cerkvi prvo besedo, v službi božji prostost in postavni upljiv na pouk na viših šolah. Cesar je potem leta 1855 sklenil po skrbi Rauscherja, kneza in nadškofa dunajskega, s papežem pogodbo ali konkordat, v katerem so bila v 35 členih najvažnejša pitanja (vprašanja) lepo rešena. Na to so se škofje l. 1856 zopet na Dunaji sèšli, da se dogovorijo, kako se naj pogodba izpelje. Cesarsko pismo od tistega leta je zakonske pravde zopet cerkveni oblasti izročilo in vpeljalo bogoslovski poduk tako, kakor so ga škofi uredili. Leta 1859 so na Dunaji obhajali pokrajinsko sinodo.

Sovražniki cerkve so konkordat na vsak način obrekovali ter kot nevarno in škodljivo reč razkričali. Židovski časnikarji so v enomér vpili, da je konkordat vseh nezdod v Avstriji kriv tudi nesreče na bojišči, in državni zbor ni imel nujnišega dela, nego da je preklical pogodbo s papežem. Potem je državni zbor l. 1868 skoval z veliko hlastjo nove verske postave, po katerih imajo vse vere dobiti enake pravice, ali po katerih se prav za prav druge vere, na škodo katoliškega veroizpovedanja, v Avstriji šopirijo; skovali so tudi novo šolsko postavo, ki je duhovnika in veronauk v ljudskih in tudi v srednjih šolah za duri postavila. Papež Pij IX. je v slovesni besedi izrekel svoje obžalovanje, da so na Avstrijskem prišle take postave na svetlo.

Sred 19. stoletja se je tudi na slovenski strani novo cerkveno življenje začelo; zastarani jozefinizem je ginil kakor pomladanski sneg.

Anton Martin Slomšek, slavni knezoškof lavantinski, kakor je bil buditelj slovenskega naroda, tako je bil tudi buditelj pravega cerkvenega duha, pravo solnce na slovenskem nebu! Cerkevna zgodovina namreč uči, da povsodi, kjer cerkveni duh veselo živi, tam je živa tudi narodna zavest. Delavnost rajnega lavantinskega vladike je bila tako obširna in vsestranska, da vsi drugi, kateri so v zadnji dobi pred njim ali za njim na cerkvenem polju delovali, so le kakor prijazne zvezde okoli solnca.

Za povzdigo ljudskih šol je Slomšek spisal knjigo „Blaže in Nežica“. Ta knjiga je biser našega slovstva, ki se bode svetil v slovenski književnosti, dokler bode stal slovenski narod. Za otroke je spisal katekizme, berila, pravljice, pripovedke, iz katerih so otroci v polnih požirkih pili pobožnega, pa tudi narodnega duha. Molitvenik „Življenja srečen pot za mladenče“ je mladenčem kazal pravi pot v nebesa in „Krščansko devištvo“ je dekleta učilo, lepo krščansko živeti. Leta 1846 je ustanovil letnik „Drobtinice“, ki so do l. 1869 budile duhovnike, da so se vadili slovenske pisave v cerkvenem duhu, a ljudstvu so podajale zaželjenega berila. „Evangeljska hrana“ in „Apostolska hrana“ sta dva bogata vira, iz katerih dušni pastirji lahko zajemajo gradivo za svoje pridige po vseh nedeljah in praznikih celega leta. Goreče duhovnike je vabil, da so hodili z njim po misijonih, ter je tako pobožno življenje po škofiji budil. Božjo službo je povzdigoval po pobožnih pesmih, družbeno življenje je blažil z veselimi pesmimi. Po izvrstnih životopisih odličnih kristjanov vsakega stanú je vabil vse na pot čednosti in popolnosti, da bi vse izveličal. Celó dojenčcem v zibelci je v svoji očetovski ljubezni pesem zapel. A tudi za rodne naše brate je blagi Slomšek skrbel po bratovščini svetega Cirila in Metoda, ki moli Boga za zedinjenje vseh Slovanov v krilu matere svete katoliške cerkve. Kakor nekdanj naš Izveličar, je tudi Slomšek najrajši v prelepah prilikah govoril ter ljudstvo podučeval. Njegovo načelo je bilo: „Prava vera bodi vam luč, materni jezik bodi vam ključ do zveličanske narodne omike.“ Bodi mu večer hvaležni spomin! Lavantinski stolni korar Frančišk Kosar je krasno popisal Slomšekovo življenje, pa je podedoval za njim tudi njegovega duha.

Nekoliko poprej kakor Slomšek je delal v njegovem duhu učeni Matej Ravnikar, „kranjski Slomšek“, kakor ga zovejo, najpred kot viši nadzornik ljudskih šol na Kranjskem in Primorskem, in pozneje kot tržaški škof († 1845). Po njegovi knjigi „Zgodbe sv. pisma“ so verni Slovenci radi segali in njegove bukvice, ki jih je pisal za ljudsko šolo, so mladini vrlo služile.

Veliko in dobrega upljiva na cerkveno književnost je imela nova slovenska izdaja svetega pisma, ktera je na stroške ljubljanskega knezoškofa Antona Alojzija Wolfa l. 1857 v Ljubljani prišla na svitlo. Ravno tako dobro je na cerkveno življenje upljivala „Zgodnja Danica“, ktero je rajni knezoškof Zlatoust Pogačar vzbudil, ktero je pa náskorem izročil skrbi stolnega kanonika Luke Jerana, ki jo že dolgo let jako marljivo ureduje. Ravno tako so bile „Novice“ (od leta 1843) zmiraj dobrega krščanskega duha.

Neumrljive zasluge za duševno odgojo slovenskega naroda in za razširjanje omike med narodom sploh ima „Družba sv. Mohorja“, ktera se je s skrbjo profesorja Ant. Janežiča in profesorja Andreja Einspielerja l. 1851 v Celovci ustanovila. Sprva se ni mogla prav razvijati; toda ko jo je duh rajnega Slomšeka oživil, je družba tako naglo rastla in se tako veselo razvijala, da šteje dandanašnji nad 30,000 udov in na leto do 200.000 večinoma pobožnih, pa tudi podučnih knjig sploh med narod razpošlje. Primerno se s takim društvom nobeden narod ne more ponašati! — Pohvalno še omenimo duhovni list „Slovenski prijatelj“ in „Šolski prijatelj“, ktera oba je urejal junaški Andrej Einspieler.

Posebne zasluge za utrjenje krščanskega življenja in mišljenja za slovensko ljudstvo moramo pripisati misijonskim duhovnikom oo. lazaristom v Celji in v Ljubljani, kakor tudi oo. jezuitom pri sv. Andraži v Lavantinski dolini, ki po svojih ljudskih misijonih veliko dobrega storijo.

Pravi cvet cerkvenega življenja na Slovenskem je bila škofijska sinoda, ktero je lavantinski knezoškof Jakob Maksimilijan Stepišnik l. 1883 v Mariboru obhajal.

Kako lepo se je pobožnost med Slovenci utrdila, kažejo deloma nove, deloma z velikimi stroški ponovljene cerkve, bogata oprava cerkev, lepi in ubrani zvonovi, za ktere ljudstvo veliko potroši, božje poti, katerih se Slovenci veliko udeležujejo, pobožna društva in bratovščine, ki imajo v vsaki fari na stotine udov, bogati darovi, ki se leto na leto naberejo za katoliške misijone, in obilni denarji, katerih ljudstvo daruje za Petrov

penez. — Marijo, božjo Porodnico, slovensko ljudstvo posebno rado časti, kar svedočijo goste Marijine romarske cerkve na slovenskih tleh. Tudi skoro v vsaki farni cerkvi že se slovesno obhajajo Šmarnice, in toliko raznih Marijinih pesmi, kakor na Slovenskem, se menda na celem svetu ne prepeva.

Kakor pri drugih narodih, se je žalibog tudi pri naših Slovencih vlezlo vživanje nesrečnega žganja, ki človeka na duši in na telesu razdeva, in ki je storilo, da v slovenskih okrajih, kjer je bil pred vsak vojak korenjak, zdaj pri vojaškem naboru komaj polovico mladenčev potrditi zamorejo. O žganji je že Slomšek „Žalostno pesem“ zapel.

Na Nemškem.

510. Francoska prekucija je imela tudi za katoliško cerkev na Nemškem prežalostne nasledke. Kar je imela zemlje na levem bregu Rheina, to so vzeli Francozi, kar pa je gleštala na desnem bregu Rheina, to so nemški knezi pograbili in med seboj razdelili. Ker so namreč v francoski vojski posvetni knezi zgubili več ali manj svojih dežel, so zdaj sprožili misel, da se naj vzame toliko cerkvenega posestva, da bodo posvetni knezi odškodovani. Duhovni knezi so sicer zoper to vnebovpijočo krivico odločno ugovarjali, a zastonj. Posvetni knezi so se leta 1803 med seboj za cerkvena posestva pogodili ter si jih razdelili. Vse duhovne kneževine so zatrli ter se tako odškodovali. Tudi posestva stolnih kapiteljev in kapiteljskih dostojanstvenikov so pograbili. Ravno tako so dali vse premoženje opatij in samostanov deželnim gospodarjem na razpolaganje, da ga potrošijo za službo božjo, za šole in za druge koristne naprave, ali pa tudi, da si ž njim iz denarnih zadreg pomagajo.

Z dovoljenjem Napoleonovim so tedaj protestantski knezi katoliško cerkev do dobrega oplenili. Tako so si nekdanj Judje razdelili med seboj Kristusova oblačila. Papež Pij VII. se je zastonj Napoleonu pritožil zoper toliko krivico, in tudi volilni knez nadškof Dalberg, kterega je papež opominjal, naj brani cerkvene pravice na Nemškem, ni nič opravil. Ko so se leta 1815 poslanci evropskih držav na Dunaji sèšli, da bi razmere med posameznimi državami, ktere je Napoleon do dobrega zamotal, zopet uredili, je kardinal Consalvi terjal, da naj bi se zborniki tudi za pravice katoliške cerkve potegnili ter zopet ustanovili duhovne kneževine in povrnili cerkveno premoženje. Pa poslanci se za njegove besede še zmenili niso.

Zdaj se je rimska stolica začela s posameznimi državami pogajati. Najprej se je pogodila z Bavarsko (l. 1817), pa slabi kralj Maks I. ni imel toliko moči, da bi pogodbo v vseh njenih točkah izpeljali zamogel. Boljše so bile cerkvene reči urejene za kralja Ludovika I., ki je bil osebno za vero zavzet in je dosti storil za cerkev. Oživil je več zatrtih samostanov in je novim redom dovolil, da se smejo na Bavarskem naseliti. Za škofijske stolice je imenoval najboljše može in je cerkvene umetnosti in vednosti jako pospeševal. Posebno je bil za cerkveno stavbarstvo in slikarstvo velikodušen dobrotnik. Kakor nekdanj Salomonu, je tudi temu modremu kralju na zadnje ženstvo zmešalo glavo, in liberalci so ga dobili na svojo stran. Za njegovega naslednika Maksa II. so liberalci ostali na krmilu († 1864). Pod nesrečnim kraljem Ludovikom II., ktere ga duh je bil zmiraj bolj omračen, je postal katoliški živelj na Bavarskem tako močen, da so konservativci v državnem zboru dobili večino, a kralj se vendar od svojih liberalnih ministrov ni mogel ločiti.

Na Badenskem katoliška cerkev dolgo ni dosegla svojih pravic. Bogoslovski profesorji v Freiburgu so pobijali devištvo in samski stan duhovnikov. Duhovniki so velikega vojvodo prosili, da jim ženitev dovoli. Po cerkvah so prepevali posvetne pesmi in godli posvetne skladbe; službo božjo so večidel v nemškem jeziku obhajali in duhovniki so zakramente po nevrednem delili. Še le nadškof Hermann Vicari je spravil (1842) več reda v cerkvene reči in boljšega duha v duhovstvo.

Na Württembergškem so bile enake razmere kakor na Badenskem; vrli škof Koller se je zastonj potegoval za cerkvene pravice († 1845). Več je dosegel njegov naslednik Jožef Lipp, ker so se katoličani svojih pravic že bolj zavedli ter terjatve svojega škofa podpirali.

Na Pruskem.

511. Papežev poslanec se je l. 1821 s pruskim kraljem Friderikom Vilhelmom III. pogodil ter uredil cerkvene razmere na Pruskem; vendar je pruska vlada katoličane zmiraj pisano gledala ter protestantizem na škodo katoliške vere povzdigovala. Vlada se je vtikala v najvažnije cerkvene pravice, je v svojem smislu upljiivala na imenovanje škofov, korarjev, dekanov in župnikov, je zvesto čula nad tem, kar so škofi v Rim dopisavali, ali kake pastirske liste so izdajali, in jim je

tudi kratila pravico, duhovstvo odgajati. Hudo je bilo za katoličane, da so jim jemali katoliške cerkve in jih protestantom dajali. V Šleziji so samo l. 1833 katoličanom 153 cerkev vzeli. Sploh so protestantom z državnim grošem pomagali cerkve staviti, a katoličanom je bilo komaj dopuščeno, da so v ta namen pobirali. Veren katoličan ni dobil niti boljše državne službe, niti više vojaške časti, in tudi na visokih šolah so z večja protestanti podučevali. Posebno pa se iz tega vidi, da vlada svojim podložnikom ni z enako mero pravic merila, ker so katoliški vojaki bili protestantskim pridigarjem podvrženi; katoliških vojaških duhovnikov namreč ni bilo nameščenih. Da bi katoliške vojake počasi navadili na prvo vero v državi, namreč na protestantsko, so jih po enkrat na mesec peljali k protestantski vojaški službi božji.

Huda borba je na Pruskem nastala zaradi mešanih zakonov, ali prav za prav zavoljo odgoje otrok, ki so se rodili v mešanih zakonih. Katoliški cerkvi sploh mrzijo zakoni med katoličani in krivoverci, in le v tem slučaju pripušča takove mešane zakone, ako se zaročenca pred zakonom pogodita, da bosta vse otroke obojega spola, ktere jima Bog v zakonu dá, v katoliški veri odgojila.

Leta 1825 je prišel iz kraljeve pisarne ukaz, da se zakonski otroci morajo vselej držati vere svojega očeta, in da zakonskih v mešanih zakonih ne veže nobena pogodba, s katero so se pred zakonom med seboj zavezali. To je bila jako zlobna postava. Vlada je namreč po katoliških pokrajinah nastavljala večidel same protestante za uradnike in profesorje, in je tudi protestantske vojake pošiljala tje, da so potem katoličanke jemali v zakon; a otroci so postajali protestanti, ker so se v veri morali držati očeta svojega. Škofje se tedaj obrnejo na papeža in ga poprašajo, kako se naj v tem slučaju vedejo. Papež Pij VIII. jim je poslal breve, v katerem jim je naročil, da naj katoličane svarijo pred mešanimi zakoni, ker so taki zakoni nepristojni in je v njih veliko nevarnosti za dušo katoličana. Vlada papeževih pisem ni razglasila, ker jej niso bila po volji, ampak je nadškofa Kolinskega, grofa Spiegelera, skrivoma pregovorila, da se škofi gledé mešanih zakonov držijo kraljevega ukaza od l. 1825.

Trierski škof Hommer je na smrtni postelji (1836) spoznal svoj greh, in je očitno preklical svoje postopanje v mešanih zakonih; še le zdaj so v Rimu zvedeli o pogodbi, ktero je pruska vlada na tihem z grofom Spiegelom sklenila. Tudi novi nadškof kolinski, Klement Avgust Droste,

naslednik nadškofa Spiegela, je vladi v lice povedal, da se bode pri mešanih zakonih držal papeževega breveja, a kraljevega ukaza le toliko, kolikor se strinja s papeževim brevejem. Zbog tega primejo stanovitnega nadškofa in ga zaprejo v ječo (1837), a ljudem oznanijo, da so škofa zaprli vsled zveze, katero je baje imel z dvema puntarskima strankama.

Kakor je v zahodnih pokrajinah ob Rheini kolinski nadškof srčno branil cerkvene pravice, ravno tako sigurno se je v vzhodnih poljskih pokrajinah pozenski nadškof Martin Dunin potegoval za cerkveno reč. Tudi on se je držal gledé mešanih zakonov papeževega breveja. Zavaljo tega ob sodijo sivega starčka na šest mesecev ječe in ga zaprejo v trdnjavi Kolberg.

Ko je l. 1840 Friderik Vilhelm IV. vlado nastopil, se je stvar na bolje obrnila. Oba nadškofa sta zmagala svoje nasprotnike ter dobila zopet prostost. Dunin se je vrnil v svojo škofijo, a Droste je zavaljo ljubega miru pustil škofijo in tudi ni hotel sprejeti kardinalskega klobuka, kterega so mu ponujali. Umrl je l. 1845 v Münsteru. Sploh je bil kralj Friderik Vilhelm IV. katoličanom bolj pravičen in je škofom dovolil, da z rimsko stolico svobodno občujejo.

Tudi zoper njegovega brata Vilhelma I., ki je leta 1862 vlado nastopil, se sprva katoličani niso mogli pritožiti. Toda l. 1871, po dokončani nemško-francoski vojski, je knez Bismarck začel na Pruskem tako zvano „kulturno borbo“. Sovražniki katoliške cerkve namreč vedno v stari rog trobijo in trdijo, da katoliška cerkev oliko in omiko zatira in napredek zavira. Omika se pa po latinski reče kultura; kulturna borba je torej borba zoper katoliško cerkev, ki baje zabranjuje „omiko“. Nove postave so jemale katoliški cerkvi najsvetejše pravice; Bismarck je hotel pruske katoličane rimski cerkvi izneveriti. Zastonj je papež Pij IX. pisal lastnoročno pismo cesarju Vilhelmu. Nemški cesar je v svojem odgovoru škofo imenoval puntarje, in katoličane, ki so se novih postav branili, državi sovražno stranko.

Na Francoskem.

512. Ko so evropejski vladarji z združeno močjo Napoleona premagali, so na francoski kraljevski stol posadili Ludovika XVIII., vnuka nesrečnega kralja Ludovika XVI. Novi kralj se je sicer na križevem potu, po kterem je moral v svoji mladosti hoditi, odpovedal puhlim verskim načelom mo-

drijanov svojega časa, a je vendar ostal brez žive vere in prave pobožnosti svoje žive dni. Vsled tega ni imel trdnih načel, in so ga njegovi ljudje majali ter nagibali zdaj na to zdaj na ono stran, kakor so hoteli. Bilo pa je tudi težko vladati nad mladino prekucijskih časov, ki je zdaj dorastla ter imela glave polne zmedenih nazorov. Bog si ga vé, koliko raznih strank je bilo v deželi; vsaka je vlekla odejo na se, in zbog tega je bila zdaj ta zdaj ona stranka nesrečna in vznemirjena. Drznih jezikov, ki so vero zasramovali, postava ni dosti zavezala in zato niso mirovali. Goreči misijonarji so bili obrekovani in so dostikrat s smrtno nevarnostjo oznanovali besedo božjo.

Dasiravno se pa kralj za katoliško stvar ni dosti razgrel, se je vendar katoliški življenjski živelj od dne do dne utrjal. Razna društva so skrbela za razširjanje vere in za pravo krščansko mišljenje in življenje. Leta 1817 je kralj s papežem sklenil konkordat, ki pa ni dobil življenja, ker ste ga državni zbornici pokopali. Obveljala pa je v državnem zboru postava, da se škofije pomnožijo in da cerkev zamore zopet sprejemati darovana ali podedovana zemljišča. Kralj sam je daroval dva milijona goldinarjev, da se duhovnikom plača poviša.

Bolj vnet za sveto vero kakor Ludovik je bil njegov brat in naslednik Karol X. (1824 — 30), ki je bil v Reimsu slovesno za kralja maziljen in kronan. Kralj je katoliško vero v svoji državi jako podpiral, ker je bil prepričan, da bode le s tem svoj prestol do dobrega utrdil. Toda brezverni voltaireanci so bili bolj odločni, kakor neprevidni državniki, ki so izdajali ostre postave, a potem so jih morali ali gladiti ali časih celó preklicati. Sovražniki bourbonske kraljeve rodbine, ktere je vodil Ludovik Filip Orleanski, so zmiraj strastneje pisarili zoper vlado; prav nič jim ni mogla pogoditi; sami bi bili najrajši prišli na krmilo. Liberalci so na ves glas kričali, ko so zvedeli, da v nekterih semeniščih očetje jezuiti podučujejo; jezuiti so bili iz šol vrženi, dasiravno bi jih kralj rad v šolah obdržal. Meseca julija l. 1830 je kralj tiskovno svobodo preklical, državni zbor razpustil in novo volilno postavo razglasil, da bi si tako okreplil svojo kraljevsko moč; toda za take odločne postave bilo je zdaj prepozno. Še istega meseca ste državni zbornici kralja odstavili ter prisilili, da je moral deželo zapustiti. Na njegovo mesto so postavili Ludovika Filipa, vojvodo Orleanskega.

Ludovik Filip tedaj ni bil kralj po božji milosti, ampak kralj iz ljudske milosti. To je tudi precej pri svojem nastopu

pokazal, ker katoliške vere ni oznanil za „državno vero“, ampak samo za vero „večine Francozov“. Takemu kralju, kterege so veri sovražne stranke posadile na prestol, katoliški škofje niso mogli zaupati, in verni katoličani so bili jako nevoljni, ko so zvedeli imena tistih duhovnikov, ktere je prve za škofe imenoval. Imenitni in nadarjeni možje so se tedaj zvezali ter ustanovili časnik „Bodočnost“, v kterem so zagovarjali pravice katoliške cerkve, a so naskorem sami zgrešili pravi tir. Papež Gregor XVI. je moral načela časnika „Bodočnost“ leta 1832 obsoditi. Po časih je kralj za duhovstvo lepše skrbel, zato mu je pa duhovstvo tudi bolj zaupalo. Duhovni redovi za razširjanje svete vere in za poduk v šoli so se začeli razcvetati; pobožna društva, ki so podpirala siromake, zlasti društva svetega Vincencija Pavelskega so se jako širila; slavni cerkveni govorniki so na prižnicah kar čudeže delali ter veliko tisoč ljudi privabili na pravo cesto. Pobožni in učeni možaki svetnega in duhovnega stanu so pobijali neverno in prekucijsko časnikarstvo; pred vsem pa so se svetili francoski škofje zavoljo svoje gorečnosti in zarad svoje zvestobe do apostolske stolice.

Ljudska milost je pa jako omahljiva. Že l. 1848 je moral kralj po „ljudski milosti“ in njegova rodbina na Angleško pobegniti; zopet je bila ljudovlada utemeljena, kteri je bil Napoleon, nečak Napoleona Velikega, predsednikom izvoljen.

513. Napoleon se je hotel duhovstvu prikupiti in se je zbog tega potegoval za pravice svetega očeta, je podpiral postavo, ki je bila svobodnemu krščanskemu poduku prijazna, je naredil, da so duhovniki dobili večo denarno podporo od države in da so se duhovni redovi in društva lahko prosto gibali. Ko se je Napoleon 2. decembra l. 1852 polastil cesarskega prestola, bil je še bolj prijazen katoliški cerkvi. Veliko cerkev je ponovil ali znova pozidal, nove škofije in župnije je ustanovljal, vojaško duhovstvo je uredil, sploh se je za katoliško stvar jako zanimal.

Zdaj so škofi krščansko življenje in mišljenje utrjevali po gostih pokrajinskih in škofijskih sinodah. Galikanska načela so bolj in bolj popuščali; v cerkvenih zborih so sprevideli, da ima papež resnično najvišo oblast in da je v katoliškem poduku nezmotljiv. Odločni pastirski listi so budili krščansko ljudstvo ter ga opominjali na njegove dolžnosti; dobri katoliški časniki so vestno zastopali katoliško reč, bratovščine in društva so neumorno delovale. Nobena katoliška dežela ni dala toliko misijonarjev kakor francoska, in prav Francozi so tudi gmotno

zunanje misijone najbolj podpirali. Kakor so se v prejšnjih časih ravno na Francoskem zmiraj ob papeževi oblasti spodtikali ter jo po mogočnosti razdirali, tako so jo zdaj odločno podpirali.

Toda Napoleon III. je bil cerkvi le tako dolgo prijazen, dokler jo je za svoje namene trebal. Tudi so ga laški rovarji glasno opomnili, naj bode mož beseda; obljubil jim je namreč bil, da jim bode pomagal Laško zediniti v eno kraljevino. Že deset let je bil Napoleon oblastnik na Francoskem, in laški rovarski framazoni so še zmiraj zastoj čakali na njegovo pomoč. Da ga tedaj zdramijo, poženejo neki večer, ko se je cesar peljal v gledišče, pred njegov voz tri bombe, ki se vse razletijo ter okoli sto ljudi pobijejo in ranijo, vendar cesar in cesarica sta srečno ušla smrtni nevarnosti (l. 1858). Že leta 1859 je začela Sardinija s pomočjo Napoleona vojsko z Avstrijo in jej je vzela Lombardijo. Pa tudi v cerkvenih rečeh je bil Napoleon odsihdob drugih misli, in je katoliški cerkvi zdaj tu zdaj tam pravice kratil. Ko je kralj Viktor Emanuel leta 1859 kos papeževe države vzel, Napoleon ni uporekal, in dasiravno je pozneje poslušal glas vernega francoskega ljudstva ter papežu poslal krdelo vojske na pomoč (1867), je to storil primoran in ne iz lastnega prepričanja. Sploh so na cesarskem dvoru dajali ljudstvu slabe zglede ter ga pohujševali s svojim razkošnim in pohotnim življenjem. Tudi zoper vatikanski vesoljni zbor je francoska vlada napravila upor. Prav v tisti meri pa, v kateri se je kazal Napoleon sovražnika katoliški cerkvi, je pešala njegova moč ter pojemala njegova slava. Leta 1870 se je nepremišljeno podal v vojsko s pruskim kraljem Vilhelmom, v kateri je bil pri Sedanu popolnem premagan in tudi vjet, in ktera ga je stala francosko krono. Napoleon je umrl na Angleškem v pregnanstvu l. 1873. Francozi pa so si zopet uredili ljudovlado in so jej izvolili častiteljnega Thiersa za predsednika.

Na Laškem.

514. Zedinjene vlade so Viktorju Emanuelu I., sardinskemu kralju, njegove dežele l. 1815 vrnilo in še pomnožilo. S papežem se je kralj tako pogodil, da se je v deželi uredilo 19 škofij, med njimi tri nadškofije. Papež Leon XII. je v Sardiniji zmešane razmere cerkvenega premoženja zopet v red spravil. Za kralja Karola Alberta ste se cerkev in država lepo zastopili, kar je storilo, da se je krščansko življenje lepo raz-

cvetalo. Obtožujemo, da so dobrega kralja zadnji čas rovarski jeziki zmotili, ker so mu krono „zedinjene Italije“ obečavali. Avstrijski vojskovodja, slavni Radecki, ga je v bitki pri Novari zmagal in moral je svojo krono odložiti.

Njegov sin Viktor Emanuel II. se je pridružil prijateljem „zedinjene Italije“ ter se je precej pokazal sovražnika cerkve. Fransoni, nadškof turinski, je trpel prognanstvo in ječo, ker je cerkvene pravice zagovarjal. Na to so cerkev do dobrega oropali in zatirali, dokler so drugoverci imeli vse pravice. Leta 1855 so izdali „samostansko postavo“, ki je odpravila vse redove, razun tistih, ki se pečajo s podukom in s postrežbo bolnikov. Papež je zoper take krivične postave zastonj ugovarjal. Na čelu sovražnikom cerkve je bil brezverni minister Cavour. Njegove namene so hvalila in podpirala tajna društva, katerim se je slednjič tudi kralj moral podati. Ko se je l. 1859 Lombardija in l. 1866 tudi Venecija s Piemontom združila, so v teh deželah začeli cerkev zatirati, pobožne zavode preganjati in njih premoženje pobirati. Nič bolje se cerkvi ni godilo v državicah Toskani, Parmi in Modeni, ktere so Piemontci pograbili.

Napoleonci, ki so kratek čas na Neapolskem vladali, cerkvi niso prizanesli, ampak so jo do dobrega oplenili. Ko se je pa kralj Ferdinand I. vrnil v svojo državo, je l. 1818 s papežem sklenil pogodbo, ki je škofom dopuščala prosto občevanje z Rimom ter je cerkvi povrnila pravico do samostanov in do cerkvenega premoženja. Leta 1830 stopi mladi kralj Ferdinand II. na krmilo. Kakor njegov prednik je bil tudi ta odločni in mogočni kralj za se pobožen in cerkvi prijazen vladar, vendar za to se ni mogel odločiti, da bi cerkvi se prosto gibati pripustil. Dokler je Ferdinand vladal, tajna društva niso mogla nič opraviti v deželi; hitro pa so dosegla svoj namen, ko je leta 1859 Frančišk II. vlado nastopil, ktereга so že za leto dni pregnala raz prestola in iz dežele.

Na Angleškem.

515. Tesne sponse, ktere so katoliško cerkev na Angleškem oklepale, so prvič v severo-amerikanskem boji za svobodo nekoliko popustile. Tudi za katoliško Irsko so modri državniki terjali, da se jej olajšajo neznosljive in krivične postave; pa zastonj je bil njih golč, niti kralj Jurij III., niti večina državnega zbora ni bila za to. Zavoljo tega so si irski katoličani sami morali pomagati, kakor so mogli in znali.

Vodil jih je njih „rešitelj“ Daniel O'Connell. Preblagi mož je bil ravno tako zvest sin svete cerkve, kakor domovine svoje. Vsa Evropa je gledala na modrega in prebrisanega voditelja irskega ljudstva, ki je celó svoje življenje zastavil, da bi Ircem zgubljeno versko in državno svobodo zopet priboril.

O'Connell je bil prepričan, da zamore zoper takšne za-griznjene nasprotnike, kakor so angleški protestanti, le z združenimi močmi kaj opraviti. Zato je uredil najpred „katoliške odbore“, ki so po celi deželi zborovali ter povsod terjali svobodo za katoličane in samostalnost Irske, ktero je postava od leta 1800 z Angleško združila. Ko je vlada „katoliške odbore“ prepovedala, je O'Connell precej „katoliško društvo za odrešenje“ ustanovil. Pa tudi to društvo je vlada naskorem odpravila, in takoj je bilo novo „društvo ljudstvu za poduk“ osnovano. Vsi katoliški Irci so stopili v to društvo. V vseh pokrajinah so obhajali sijajne tabore ter sklepali o terjatvah, ktere so pošiljali na parlament (državni zbor). Vzajemnost na Irskem je bila tolika, da je angleške državnike začelo skrbeti; a vse gibanje je bilo postavno. Zdaj je bil O'Connell sam v parlament izvoljen, ki je slednjič postavi za osvobojenje Irske pomagal do zmage l. 1829. Kralj Jurij IV. je ovo postavo potrdil. Sicer je bila ta svoboda jako pičla, še zmiraj so bila vsa posestva last protestantov, še zmiraj so katoličani morali anglikansko duhovstvo živiti, toda toliko so dosegli, da so se zamogli nekoliko bolj prosto gibati.

O'Connell je neumorno delal na to, da bi svojemu ljudstvu stanje olajšal. On in troje njegovih sinov in veliko njegovih sorodnikov in prijateljev je bilo v parlament izvoljenih. Leta 1838 je obveljala postava, da Ircem ni bilo več treba anglikanskemu duhovstvu desetine dajati. Vladi je bil takov možak, kakor je bil O'Connell, za katerim je stal celi irski narod, jako nadležen. Tožili so ga tedaj, da ljudstvo šunta in zarote začenja; protestantski porotniki res obsodijo njega in njegove prijatelje ter jih vržejo v ječo (l. 1844). O'Connell se je pritožil zoper krivično obsodbo, in njegova pritožba je tudi obveljala. Ljudstvo je kar vriskalo od veselja, ko je bil njega rešitelj ječe oproščen. O'Connell je že več časa bolehal. Ko se nekoliko boljše počuti, odpravi se v Rim na božjo pot; toda le do Genove je došel, kjer je l. 1847 mirno v Gospodu zaspal. Ves irski narod je žaloval za svojim rešiteljem. V svoji oporoki je sporočil svojo dušo Bogu, svoje truplo je velel na Irskem pokopati, a svoje srce v Rim zanesti. Srce Rimu, truplo domovini: vse za vero in domovino — to je

urejena ljubezen; narod črez vse, — to pa je dušna bolezen. Kdor ljubi Boga, ima tudi srce do svojega naroda; kdor pa Bogu ni zvest, od tistega tudi narod nima kaj pričakovati.

Po smrti O'Connella je prevzel Smith O'Brien vodstvo irskega ljudstva. Vrlo mu je pomagal kapucin Mathew (reci: Métju), ki je po celi deželi snoval društva zmernosti, da bi prosto ljudstvo rešil zla pijančevanja. Med tem je duhovno semenišče v Maynoothu že dobivalo od države podporo in cerkev je dobila postavno pravico, da zamore lastno plemoženje imeti. Vlada je bila pripravljena tudi škofom dajati potrebno plačo, ako jej katoličani dovolijo nekoliko upljiva pri izvolitvi škofov, česar pa jej Irci niso hoteli dovoliti. Prelepo se razvija svobodno katoliško vseučilišče v Dublinu, ktero so Irci iz samih dobrovoljnih doneskov ustanovili.

Francoski svetni in redovni duhovniki in francoske redovnice, ki so v časih prekucije pobegnili iz Francoskega ter našli na Angleškem prijazna zavetja, so ondi katoliški živeli, kateri na Angleškem nikdar ni popolnem zamrl, zopet obudili. Število katoličanov je začetkom tega stoletja tako naglo rastlo, da je apostolska stolica l. 1840 morala apostolske namestnike podvojiti. Papež Pij IX. pa je, kakor smo že rekli, nekdanje katoliške škofije l. 1850 zopet oživil, kar je se ve da veliko hruma in šuma med protestantskimi Angleži pouzročilo. Pa razburjenost se je s časom zopet poglela. Kot prvi nadškof v Westminsteru (London) je s peresom in besedo blagonosno deloval učeni in zasluženi kardinal Wiseman (reci: Weismen). Njegov naslednik je postal l. 1865 sloviti konvertit (spreobrnjenec) Manning, ki je od papeža Pija IX. tudi dobil škrlatni kardinalski klobuk. Število konvertitov je prav obilno; največ jih je iz viših krogov in pa učenjakov. Veselo življenje in živo gibanje v katoliški cerkvi Angleža zanima, dokler je v državni angleški cerkvi vse življenje nekako okamenelo in primrznilo. Na Angleškem živi zdaj pol tretji milijon katoličanov. Verjetno pa je, da modri pastirji prikrivajo pravo število katoličanov na Angleškem, da ne vznemirujejo brez vzroka protestantov, ki pisano gledajo nagli razvitek ondašnje katoliške cerkve.

h) Krščansko življenje.

516. Po silnem viharji žito rado poleže; vsled tega klas medli in zrno postane puhlo. Tako je po dolgotrajni vojski in hudih prepirih med katoličani in protestanti krščansko živ-

ljenje medlelo in pešalo; mlačnost in malomarnost v verskih rečeh ste kristjane obvladali. V westfalskem miru so dobili protestanti in reformirci za svojo vero enake pravice, kakor so jih imeli katoličani, in bila je tedaj podoba, da tudi v nravnem obziru ni kaj na tem ležeče, ako človek po katoliški ali protestantski, ali kateri drugi veri živi. Kjer vera živi, tudi lepo sveti krščansko življenje, ako pa vera umira, tudi krščansko življenje hira. Razodeto vero so ljudje puščali v nemar in so se raji lastne pameti držali ter rekali, da le tisti prav živi, kateri po potih hodi, kojih ga pamet uči. Toda tem pametnjakom ali racionalistom, kakor so jih z latinsko besedo zvali, se je godilo kakor nekdam apostolom na ladji, ko Kristusa ni bilo pri njih: utapljali so se, pa bili bi utonili, ako bi se ne bili o pravem času še h Kristusu obrnili in verno po njegovih zapovedih živeli. Mlačni krščanski svet je zbog tega od ene strani šiba božja dramila: turška vojska je že tija do Dunaja prodrila, rada bi v Evropi križ pokopala in polumesec na njegovo mesto posadila; od druge strani so goreči očetje lazaristi na kmetih vabili k pokori, a učeni očetje jezuiti so po mestih in na visokih šolah z besedo in z zgledom učili krščansko življenje. Jezus sam se je prikazal (l. 1686) ter pokazal sveti Marjeti Alacoque (reci: Alakok) goreče in plamteče svoje presveto srce, da bi mlačni svet ogrel za božjo ljubezen. Kristus je takrat rekel sveti Marjeti: „Vidiš le moje srce, tisto srce, ki s toliko ljubeznijo gori za človeka. Vendar veči del ljudi mi za to ni hvaležnih, ampak me po krivici zasegajo in žalijo v tej skrivnostni ljubezni.“ Toda dasiravno je šiba božja tako hudo pela in beseda božja iz lec gromela, krščanski svet se vendar ni dosti zdramil; toliko da je oči odprl, a zopet je zadremal. Niti presveto Jezusovo srce sveta ni moglo ogreti, ker se mu svet ni bližal.

517. V 18. stoletji se stvar ni na boljše obrnila, ampak na slabše. Strah božji je vidno pojemal in krščansko življenje je še bolj pešalo. Vse je lovilo le za posvetnim dobičkom. Na zemlji so iskali raj, pozabivši, da je Adam pozemeljski raj za človeka zgubil, in poleg tega so zamudili večni raj, kterega jim je Zveličar pripravil. Na tisto, kar je zgoraj, kjer Kristus sedi na desnici božji (Kol. 3.), na visoki namen človeka, niso mislili, ampak po tem so hrepeneli, kar je na zemlji. Le redko kdo je ostro in spokorno živel, dasiravno nahajamo tudi v tem stoletji izborne zglede krščanske čednosti, postavimo svetega romarja Benedikta Labre-ja, ki se je 15 let star že svetu odpovedal, ali svetega Janeza de Rossi, ki

je neumorno delal v spovednici in na leci, podučeval mladino in stavil blagodejne zavode. Po novih verskih in nravnih nazorih, ktere so pametnjaki pridigali, so zašli na paganska tla; Kristusa, v katerem so bili krščeni (Gal. 3.), so slekli. Kristjani so se navzeli duha tega sveta ter ostali na površji; božjega duha pa, tistega, „ki vse preišče, tudi globokosti božje“ (I. Kor. 2.), ni bilo med ljudmi. Vsa književnost je bila puhla in navduta. Skrivna društva so bolj in bolj razjedala živelj krščanskega sveta. Vse je novotarilo, posvetnjaki in duhovniki; na državnem in cerkvenem polji so se trudili vse pre narediti in prenoviti. Cerkev božja jim je zgolj človeška naprava. Na mesto svetega pisma bi naj stopila posvetna književnost; cerkveno veljavnost so bolj in bolj omejali in celó tajili, vladala bi naj vsemogočna država. Svete reči so smešili, na mesto vere je stopila prazna vera; krščanski nazori so ginjali, a pagansko življenje si je pridobilo široka tla. Ljudje niso bili otroci božji, ker jih božji duh ni vladal; bili so otroci tega sveta, ker so po mesu živeli (Rom. 8.). Zoper kraljestvo božje na zemlji, ki je kraljestvo ljubezni, je kraljestvo hudiča kuhalo črno sovrašтво: sveto cerkev je treba osramotiti in uničiti. Kristus jim ni bil pravi Bog, človek je sam svoj Bog: „bodete kakor bogovi“ (Gen. 3.). Boga so izključili iz javnega življenja, pa tudi iz družinskega življenja so ga rivali; celó raz altarja so tu in tam presvetega Boga porinili, a grešnega človeka postavili na njegovo mesto. Kralji in narodi se vzdignejo zoper Gospoda in zoper Kristusa ter pravijo: „Raztrgajmo njih vezi in vrzimo raz sebe njih jarem“, a „on, ki v nebesih prebiva, se jim smeji in Gospod jih zasmehuje“ (Ps. 2.). Papeži bi sicer radi pomagali in tudi so pomagali, kolikor so mogli; kaj zdatnega pa niso mogli opraviti, ker so države zavirale njihovo delovanje. Jezuiti, ki so rimsko stolico vrlo branili, so se morali sili umakniti in odstopiti; njih društvo je bilo zatrto.

Pa že je bila šiba božja za krščanske kralje in narode namočena; „vladal jih bodeš z železno palico in ko prsteno posodo jih boš potrl.“ (Ps. 2.) Najpred je Bog kaznoval Francosko, kjer so sovražniki Kristusovi imeli svoje odgojišče; v strašni prekuciji so se bogatajci v svoji lastni krvi zadušili. Od koder je prišlo pohujšanje, od ondot je prišla tudi kazen. Francoska revolucija je rodila trinoga Napoleona, ki je bil v božji roki šiba, ktere Bog ni djal v stran, dokler je niso vsi krščanski narodi do živega občutili.

Pa ne samo s hudim je Bog dramil kristjane, ampak je tudi z dobra svoje otroke k pokori vabil, posebno po društvu očetov redemptoristov, katero je sveti škof Alfonz Marija Ligvori ustanovil. Ligvori je v raznih svojih spisih lepo uredil krščanska npravna načela ter tako postavil krščansko življenje na trdno podlago.

518. Toda huda šiba božja, ki je kristjanom pela, ni vseh poboljšala, ampak le nektere; oni drugi pa so svoja srca še bolj utrdili, kakor časih tudi ostra kazen očetova, ne da bi spridenega sina spokorila, ampak ga tem več raztogoti in zdivja. Tako so se duhovi v 19. veku še bolj ločili na dva nasprotna tabora. V prvem taboru stojijo otroci božji, v drugem so otroci tega sveta. Krščanske države kujejo postave na kvar sveti katoliški cerkvi; svoje varnosti ne iščejo v božji pomoči, ampak na svojo lastno moč se naslanjajo ter se od nog do glave oborožujejo; pozabile so, kar pravi sv. pismo: „Nobeden kralj si ne pomaga z veliko vojsko, in velikan si ne pomaga s svojo obilno močjo.“ (Ps. 32.) Skrivna društva so tako drzna, da svojih skrajnih namenov niti več ne skrivajo. Kristjani se sramujejo Kristusa. Brezverska stranka se je povsodi šol polastila in že mladini vceplja svoje nazore, da njeni zarod ne pomrje. Zavednim kristjanom ne ostaja družega, kakor da na lastne stroške stavijo in vzdržujejo svoje verske šole, da jim otrok ne pohujšajo in ne pokvarijo.

Od druge strani pa so tudi otroci božji ravno tako odločni, in so znamenja, ktera nam kažejo, da se je v tem stoletju krščansko življenje jako ukrepilo. Povsodi vidimo izvrstne škofove in vrle pastirje, ki, kakor nekdanji Izraelci, z eno roko stavijo zidovje Jeruzalemsko, a z drugo roko branijo cerkev zoper napade sovražnikov. Dobri kristjani pogostem k svetim zakramentom zahajajo, za stavbo, za ponovljenje in ozalšanje cerkev veliko potrošijo, se obilno udeležujejo ljudskih misijonov in duhovnih vaj, radi hodijo na božje poti in se vpisujejo v razne bratovščine. Katoliška društva še nikdar niso tako živahno delala, kakor dan današnji; samostani so polni gorečih menihov in bogoljubnih devic. Novi duhovni redovi ali družbe kar rastejo iz zemlje. Verniki se trdno držijo svojih če prav zatiranih pastirjev; nikjer ne marajo najemnikov, naj se jim še tako sladko ponujajo. Dasi je apostolska stolica zatirana in orošana, pa ljubezen do namestnika Kristusovega ni bila nikdar gorkejša in živahnejša, kakor v naših časih; kakor je tudi Kristus takrat vseh srca na se potegnil, ko je bil na

križi povišan. Djansko se tota ljubezen kaže v obilnih in bogatih darovih (Petrovem penezu), s katerimi katoliški svet svetega očeta podpira. Ne samo modri duhovniki, ampak tudi odlični posvetni možaki možato zagovarjajo z besedo in peresom pravice katoliške cerkve. Misijonarji grejo drugi za drugimi tje čez morje seme božje besede sejat; že na mejah sveta — tako rekoč — postavljajo sveti Križ, znamenje našega zveličanja; veseli jih zavoljo Jezusovega imena zaničevanje in smrt trpeti. Misijonarje mnogoštevilna društva gmotno jako zdatno podpirajo; kdor veliko ima, obilno da, pa tudi uboga dekla skoraj več da, kakor glešta; celó pobožni otroci se tirajo ter za uboge paganske otroke nabirajo.

Res, zgodovina svete katoliške cerkve nam kaže, kako Kristus na gumnu stoji in vejača je v njegovi roki, in kako svoje gumno čisti, dokler ga ne bo do dobrega očistil, in potem bo spravil svojo pšenico v žitnico, pleve pa bo sèžgal v negasljivem ognji. (Mat. 3.)

Kronologična vrsta papežev.

Sv. Peter 42—67 ali 68. „ Lin (II. Tim. 4, 21.) „ Anaklet (ali Klet). „ Klement 92—101. „ Evarist. „ Aleksander do l. 119. „ Ksist (Sikst) do l. 127. „ Telesfor 127—39. „ Higin 139—42. „ Pij 142—57. „ Anicet 157—68. „ Soter 168—77. „ Eleverij 177—92. „ Viktor 192—202. „ Zefirin 202—19. „ Kalist 219—23. „ Urban 223—30. „ Poncijan 230—35. „ Anter 235—36. „ Fabijan 236—50. „ Kornelij 251—52. „ Lucij 253. „ Štefan I. 253—57. „ Ksist ali Sikst II. 257—58. „ Dionizij 259—69. „ Feliks I. 269—74. „ Evtihijan 274—83. „ Kaj 283—96. „ Marcelin do l. 304. „ Marcel 308—10. „ Evzebij 310. „ Melhijad 311—14. „ Silvester I. 314—35. „ Marko 336. „ Julij I. 337—52. Liberij 352—66 (Feliks 355, protipapež).	Sv. Damaz 366—84. „ Siricij 385—98. „ Anastazij 398—402. „ Inocencij I. 402—17. „ Cozim 417—18. „ Bonifacij I. 418—22. „ Celestin I. 422—32. „ Sikst III. 432—40. „ Leon I. vel. 440—61. „ Hilarij 461—67. „ Simplicij 467—83. „ Feliks II. 483—92. „ Gelazij I. 492—96. „ Anastazij II. 496—97. „ Simah 498—514 (Lavrent. protipapež). „ Hormida 514—23. „ Janez I. 523—26. „ Feliks III. 526—30. „ Bonifacij II. 530—32. „ Janez II. 532—35. „ Agapet I. 535—36. „ Silverij 536—40. Vigilij (537) 540—55. Pelagij I. 555—60. Janez III. 560—73. Benedikt I. 574—78. Pelagij II. 578—90. Sv. Gregorij I. vel. 590—604. Sabinijan 604—605. Bonifacij III. 606. Sv. Bonifacij IV. 607—14. „ Deusdedit 615—18. Bonifacij V. 619—25. Honorij I. 625—38. Severin do l. 640. Janez IV. 640—42.

Teodor I. 642—49.
 Sv. Martin I. 649—55.
 Evgenij I. (654) 655—57.
 Sv. Vitalijan 657—72.
 Adeodat 672—76.
 Don ali Domnij I. 676—78.
 Sv. Agato 678—82.
 „ Leon II. 682—83.
 Sv. Benedikt II. do l. 685.
 Janez V. 685—86.
 Konon 687.
 Sv. Sergij I. 687—701.
 Janez VI. 701—705.
 Janez VII. 705—707.
 Sisiniј 708.
 Konstantin 708—15.
 Sv. Gregorij II. 715—31.
 „ Gregorij III. 731—41.
 „ Zaharija 741—52.
 Štefan II. 752 † še ne posvečen.
 Štefan III. 752—57.
 Sv. Pavel I. 757—67.
 Štefan IV. 768—72.
 Hadrijan I. 772—95.
 Sv. Leon III. 795—816.
 Štefan V. 816.
 Sv. Paskal I. 817—24.
 Evgenij II. 824—27.
 Valentin 827.
 Gregorij IV. 827—44.
 Sergij II. 844—47.
 Sv. Leon IV. 847—55.
 Papežinje Ivane ni.
 Benedikt III. 855—58.
 Sv. Nikolaj I. vel. 858—67.
 „ Hadrijan II. 867—72.
 Janez VIII. 872—82.
 Marin I. 882—84.
 Hadrijan III. 884—85.
 Štefan VI. 885—91.
 Formoz 891—96.
 Bonifacij VI. 896 (15 dni).
 Stefan VII. 896—97.

Roman 897.
 Teodor II. 897 ali 98.
 Janez IX. 898—900.
 Benedikt IV. 900—903.
 Leon V. 903.
 Kristofor 903.
 Sergij III. 904—11.
 Anastazij III. 911—13.
 Lando 913.
 Janez X. 914—28.
 Leon VI. 928.
 Štefan VIII. 929—31.
 Janez XI. 931—36.
 Leon VII. 936—39.
 Štefan IX. 939—42.
 Marin II. 943—46.
 Agapet II. 946—55.
 Janez XII. 956—64.
 (Leon VIII. 963, Benedikt V. 964,
 protipapeža.)
 Janez XIII. 965—72.
 Benedikt VI. 972—74.
 Bonifacij VII. (Franko) 974, po 1 me-
 secu in 12 dnevih pregnan,
 toda tu ni papeža Dona ali
 Domna.
 Benedikt VII. 974—83.
 Janez XIV. 983—84.
 Janez XV. 984—96.
 Gregorij V. 996—99 (prvi nemški
 papež).
 (Janez XVI. 997, protipapež.)
 Silvester II. 999—1003 (prvi fran-
 coski papež).
 Janez XVII. 1003.
 Janez XVIII. 1003—1009.
 Sergij IV. 1009—1012.
 Benedikt VIII. 1012—24.
 Janez XIX. 1024—33.
 Benedikt IX. 1033—44.
 Gregorij VI. 1044—46.
 Klement II. 1046—47 (drugi nemški
 papež).

- Damaz II. 1048 (23 dni; tretji nemški papež).
 Sv. Leon IX. 1049—54 (četrti nemški papež).
 Viktor II. 1055—57 (peti nemški papež).
 Štefan X. 1057—58 (šesti nemški papež).
 Nikolaj II. 1058—61 (sedmi nemški papež).
 Aleksander II. 1061—63 (Honorij II., protipapež).
 Sv. Gregorij VII. 1073—85.
 Viktor III. 1086—87.
 Urban II. 1088—99.
 Paskal II. 1099—1118.
 Gelazij II. 1118.
 Kalist II. 1119—24.
 Honorij II. 1124—30.
 Inocencij II. 1130—43.
 Celestin II. 1143.
 Lucij II. 1144—45.
 Evgenij III. 1145—53.
 Anastazij IV. 1153—54.
 Hadrijan IV. 1154—59 (Angležan).
 Aleksander III. 1159—81.
 Lucijan III. 1181—85.
 Urban III. 1185—87.
 Gregorij VIII. 1187.
 Klement III. 1187—91.
 Celestin III. 1191—98.
 Inocencij III. 1198—1216.
 Honorij III. 1216—27.
 Gregorij IX. 1227—41.
 Celestin IV. 1241 (17 dni).
 Inocencij IV. 1243—54.
 Aleksander IV. 1254—61.
 Urban IV. 1261—64.
 Klement IV. 1264—68.
 Blaženi Gregorij X. 1271—76.
 Inocencij V. 1276 (Francoz).
 Hadrijan V. 1276 (38 dni).
 Janez XXI. (XX) 1276—77. (Port.)
 Nikolaj III. 1277—80.
 Martin IV. 1281—85 (Francoz).
 Honorij IV. 1285—87.
 Nikolaj IV. 1288—92.
 Sv. Celestin V. 1294 se je odpovedal. † 96.
 Bonifacij VIII. 1294—1303.
 Blaženi Benedikt XI. 1303—1304.
 Papeži v Avignonu (Francozi).
 Klement V. 1305—14.
 Janez XXII. 1316—34.
 Benedikt XII. 1318—42.
 Klement VI. 1342—52.
 Inocencij VI. 1352—62.
 Urban V. 1362—70.
 Gregorij XI. 1370—78.
 Rimski in avignonski papeži.
 Urban VI. 1378—89.
 (Av. pap. Klement XII. 1378—94.)
 Bonifacij IX. 1389—1404.
 (Av. p. Benedikt XIII. 1394—1417.)
 Inocencij VII. 1404—1406.
 Gregorij XII. 1406—1409.
 Aleksander V. 1409—10, od zbora v Pizi izvoljen.
 Janez XXIII. 1410—15, odstavljen od zbora v Konstancu 29. majnika 1415, ravno tako Benedikt XIII., 1. aprila 1417 in Gregorij XII. se je prostovoljno odpovedal.
 Martin V. 1417—31.
 Evgen IV. 1431—47 (protipapež " Feliks V. 1439—48).
 Nikolaj V. 1447—55.
 Kalist III. 1455—58 (Španijolec).
 Pij II. 1458—64.
 Pavel II. 1464—71.
 Sikst IV. 1471—84.
 Inocencij VIII. 1484—92.
 Aleksander VI. 1492—1503 (Špan.)
 Pij III. 1503.
 Julij II. 1503—13.

Leon X. 1513—21.	Aleksander VII. 1655—67.
Hadrijan VI. 1522—23. (Nizozem.)	Klement IX. 1667—69.
Klement VII. 1523—34.	Klement X. 1670—76.
Pavel III. 1534—49.	Inocencij XI. 1676—89.
Julij III. 1550—55.	Aleksander VIII. 1689—91.
Marcel II. le 21 dni.	Inocencij XII. 1691—1700.
Pavel IV. 1555—59.	Klement XI. 1700—21.
Pij IV. 1559—65.	Inocencij XIII. 1721—24.
Sv. Pij V. 1566—72.	Benedikt XIII. 1724—30.
Gregor XIII. 1572—85.	Klement XII. 1730—40.
Sikst V. 1585—90.	Benedikt XIV. 1740—58.
Urban VII. (13 dni).	Klement XIII. 1758—69.
Gregorij XIV. (10 mes. in 10 dni).	Klement XIV. 1769—74.
Inocencij IX. 1591 (2 meseca).	Pij VI. 1775—99.
Klement VIII. (1592—1605).	Pij VII. 1800—23.
Leo XI. (27 dni).	Leon XII. 1823—29.
Pavel V. 1605—21.	Pij VIII. 1829—30.
Gregorij XV. 1621—23.	Gregorij XVI. 1831—46.
Urban VIII. 1623—44.	Pij IX. 1846—78.
Inocencij X. 1644—55.	Leon XIII. 1878.

Kronologična vrsta vesoljnih cerkvenih zborov.

Vesoljni cerkveni zbor:

1. v Niceji l. 325.	11. v Lateranu l. 1179.
2. „ Carigradu l. 381.	12. „ Lateranu l. 1215.
3. „ Efezu l. 431.	13. „ Lionu l. 1245.
4. „ Kalcedonu l. 451.	14. „ Lionu l. 1274.
5. „ Carigradu l. 553.	15. „ Vieni l. 1311.
6. „ Carigradu l. 680.	16. „ Kostnici l. 1414—1418.
7. „ Niceji l. 787.	17. „ Baziliji l. 1431—43.
8. „ Carigradu l. 869.	18. „ Lateranu l. 1512.
9. „ Lateranu (v Rimu) l. 1123.	19. „ Tridentu l. 1545—1563.
10. „ Lateranu l. 1139.	20. „ Vatikanu (v Rimu) l. 1869.

Kazalo.

Tretji vek.

Prva doba.

Od reformacije do westfalskega miru (1517 — 1648). — Misijoni na novem svetu. — Luter in njegova reformacija. — Verske pravde in krvave vojske med katoličani in luterani. — Prava cerkvena reformacija.

I. poglavje.

Razširjanje sv. kat. cerkve.

- a) Razširjanje krščanstva v Ameriki:
- V Zah. Indiji in Mehiki . . . 5
 - V Južni Ameriki . . . 7
 - V Paraguaj-i . . . 10
 - V Severni Ameriki . . . 12
- b) Razširjanje krščanstva v Afriki . . . 13
- c) Razširjanje krščanstva v Aziji . . . 14
- Sveti Frančišk Ksaverski, apostol Indije . . . 14
 - Nasledniki sv. Frančiška v Indiji, na Kitajskem in Japonskem . . . 20

II. poglavje.

Krivoverci.

- a) O cerkvenem razdoru na Nemškem. Martin Luter . . . 26
- Od državnega zbora v Wormsu do km. vojske
 - Od kmečke vojske do državnega zbora v Augsburgu 1530 . . . 32
 - Od državn. zbora v Augsburgu 1530 do augsburškega zbora 1555 . . . 36
- b) Je li bil Luter pravi in poklican reformator . . . 40
- c) Zwingli in Kalvin . . . 43

- d) Razvoj protestantske vere po raznih deželah . . . 45
- Na Angleškem . . . 46
 - Na Škotskem . . . 50
 - Na Irskem . . . 50
 - Na Francoskem in Nizozemskem . . . 51
 - Na Danskem, Švedskem in v Norvegiji . . . 54
 - Na Poljskem in Ogerskem
 - Luteranstvo v avstrijskih deželah . . . 57
 - Na Slovenskem . . . 62
- e) Prava reformacija v Notranji Avstriji, zlasti na Slovenskem . . . 72
- f) Žalostni nasledki verskega upora na Nemškem. Tridesetletni boj . . . 78

III. poglavje.

Prava reformacija; — krščansko življenje.

- a) Devetnajsti vesoljni zbor v Tridentu. (1545—1563) . . . 82
- b) Troje velikih papežev . . . 87
- c) Družba Jezusova . . . 90
- d) Sv. Karol Boromejski . . . 94
- e) Sv. Vincencij Pavelski . . . 97
- f) Sv. Frančišk Saleški . . . 99
- g) Zveličani Peter Kanizij . . . 102
- h) Sv. Terezija — Jezusova . . . 106
- i) Novi duhovni redovi in bratovščine . . . 109

Druga doba.

Od westfalskega miru do vatikanskega cerkvenega zbora (1648—1869). — Veselo razvijanje katoliške cerkve med pagani. — Duševni boj med katoličani in protestanti. — Čas skritih sovražnikov katoliške cerkve. — Čas očitnega puntanja zoper postavo in veljavo. — Posvetni knezi segajo za cerkvenim imetjem.

I. poglavje.

Razširjanje sv. cerkve.	
Uvod	111
Razširjanje sv. cerkve:	
a) v Aziji	114
b) v Indiji	119
c) v Afriki	128
d) v Severni Ameriki	136
e) v Južni Ameriki	139
f) v Avstraliji	143

II. poglavje.

Krivoverci, framazoni in razkolniki.	
a) Baj, Janzenij in Quesnel	148
b) Framazoni	150
c) Prostomišljaki in novi neverniki	154
d) Razkolniška cerkev na Jutrovem	160
e) Razkolniška cerkev na Ruskem	161
f) Trpljenje katol. cerkve v ruskih pokrajinah	163

III. poglavje.

Razmere med cerkvijo in državo.	
a) Uvod	169
b) Papeži koncem 17. stoletja	170

Turki pred Dunajem in Sobieski; osvobojenje Bude	172
c) Papeži 18. stoletja	175
Zatiranje Jezusovega društva. Klement XIII. in Klement XIV.	177
Papež Pij VI. in Jozefinizem	180
Sinoda v Pistoji	184
Francoska prekucija	185
Postavodajalni zbor	189
Umor kralja in kraljice	191
d) Nasledki prekucije za papeževo državo. Pij VII.	195
e) Papež Leon XII., Pij VIII. in Gregorij XVI.	201
f) Pij IX.	202
Vatikanski vesoljni cerkveni zbor (1869)	206
g) Stanje katoliške cerkve v zadnjem stoletju v posameznih evropskih državah	209
V Avstriji, posebno na Slovenskem	209
Na Nemškem	213
Na Pruskem	214
Na Francoskem	216
Na Laškem	219
Na Angleškem	220
h) Krščansko življenje	222

